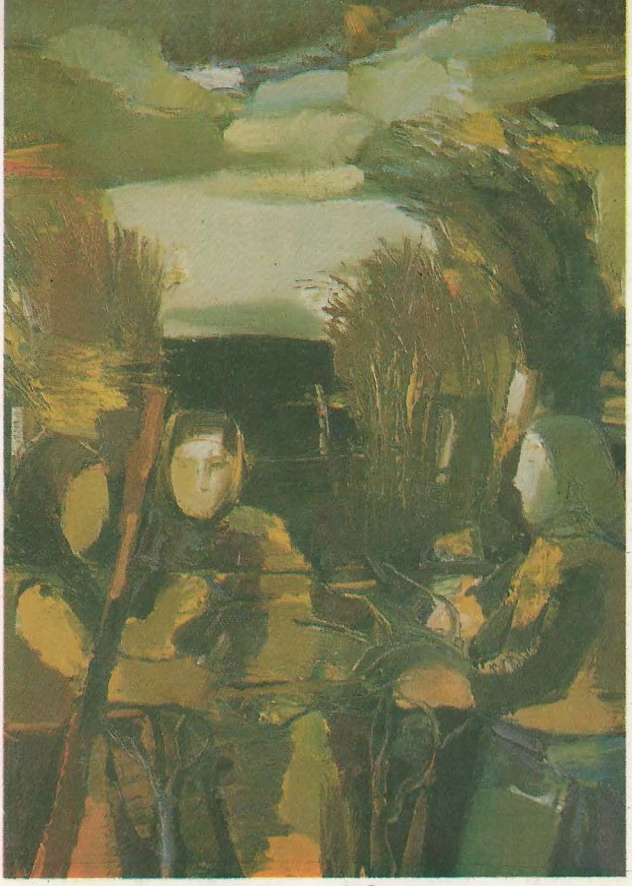
TALİP APAYDIN ● KÖYLÜLER

TÜRK YAZARLARI

KÖYLÜLER

TALİP APAYDIN

cem yayınevi

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

TALİP APAYDIN

KÖYLÜLER

(Roman)

cem yayınevi
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 – Fax: 526 97 42

Birinci Basım, 1991
Dizgi: YÜCE Dizgi●Grafik●Reklam
BASKI: Gümüş Basımevi –544 86 57
İSTANBUL 1991

ÖNSÖZ

Köyden gelen bir yazar olarak "Toz Duman İçinde-Vatan Dediler-Köylüler" adlı üçlü roman dizimin yazılmasını boynuma borç bildim ve yirmi yıldır bu ağırlığı içimde taşıdım. Yazmadan bu borçtan kurtulamıyacağımı anladım.

1918'lerden günümüze kadar Türk köylüsünün Devlet içindeki ve temeldeki yerini, gelişimini, çeşitli katmanlarla ilişkisini irdelemeyi amaçladım. Belki bir hesaplaşma bu. Sömürücü sınıflarla, aydınlarla ve yöneticilerle...

Köylümüzün yalnızlığını, umarsızlığını çocukluğumda bizzat kendim yaşadım.

On altı yıl askerlik yapan, birinci Dünya Savaşının, Kurtuluş Savaşının tüm cephelerinde tetik çeken ve yaralı olarak köye dönünce topraksız işsiz, ekmeksiz kalan bir köylünün oğluyum. Çocukluğum onu dinleyerek geçti. 1938'de Köy Öğretmen Okulu (sonradan Köy Enstitüsü) öğrencisi olduğum gün "bu devlet seni okutuyor ya, tüm çektiklerim, tüm akıttığım kan ve ter helâl olsun" dediğini unutamam.

Ne kadar isterdi, kendisi söylesin ben yazayım ve ondan doğrudan yararlanayım. Ama o yaşlarda bunun önemini yeterince kavrayamadım. Sonradan anlayabildim ancak. Gene de onun anılarından çok şeyler kattım romanıma.

Bu romanımı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin temelinde kemikleri kanı ve teri bulunan, bugün çoğunun adı bile bilinmeyen o unutulmuş insanların anısına sunuyorum. Onlardan birisiydi benim babam.

Talip APAYDIN

- I -

1922 yılı eylül ayı başları.
Uşak yakınlarında Tacım köyü.

— Yaan! diye bağırıyordu Ayşa kadın, yaan! Yanmazsan hatırım kalır, iyi yan!..

Bir elini beline dayamış, öbür elini pencerelerinden saçaklarından dumanlar tüten, alevler fışkıran eve doğru uzatmıştı. Yüzü yarı acılı, yarı keyifliydi. Ne yaptığını bilmez bir esriklik içindeydi. Kır saçları başörtüsünden dışarı taşmış, karmakarışıktı. Karayağız yüzü kırışıklar içindeydi. Sesi gittikçe mızıltıya dönüştü.

— Yan! İstediğin kadar yan... Bugünleri gördüm ya, koca Allahım bugünleri gösterdi ya... Kabuklu dürzüler ettiklerini buldular ya... Yan ha yan!

Köyün üstü dumanla örtülüydü. Bağırıp çağıranlar, çocuk ağlamaları, yaşlı kadın sesleri, birbirine karışmıştı. Köylüler sevinsinler mi yerinsinler mi, bilemiyorlardı. Camı yanıyordu, evler yanıyordu. Evlerden pılı pırtı birşeyler kurtarmaya çalışıyorlardı. Buğday çuvalları, yataklar yorganlar sandıklar... çıkarılıp meydanlara yığılıyordu. Sonra ellerini kavuşturup yangına bakıyorlardı. Her evin önünde öbek öbek insanlar birikmişti. Üstü başı çok kötü eskimiş kadınlar çocuklar yaşlılar... Kimse kimseye yardım edecek durumda değildi. Başıboş hayvanlar ortalarda dolaşıyordu. Köpekler tin tin koşuşuyor, ikide bir göğe yukarı uluyorlardı.

Nazife gelin iki kez geldi gitti,

— Ne oldu Ayşa hala, daha kurtarılacak şeyin var mı, gireyim mi içeri?

— Yok kızım yok. Tamam hepsi, bırak yansın!

— Hayvanlar nerede?

— Aha orada dikiliyorlar. Bırak dikilsinler. Allah, koca Allah! Gösterdin ya bugünleri...

Yeniden kucaklaştılar. Birbirlerinin sırtını sıvazladılar. Söyleyecek söz bulamıyorlardı. Hem ağlaşıyorlar, hem seviniyorlardı.

— Bir de geliverselerdi sağ salim, hay halam?

— Gelecekler Nazife, gelecekler! Bugün gördüm ya Mamıdımı. İnandım gayri gelecekler. Selim nerede, nereye kodun çocuğu?

— Aha orada hala. Köyün çocuğu toplanmış bak. Deliye döndü hepsi.

— Git al getir, git! Gözünden ayırma. Ateşe mateşe giriverir.

— Doğru dedin halam, aman ha!..

Nazife gelin geri dönüp koştu. Heyecandan koşuşmaktan ter içinde kalmıştı. Yüzü kıpkırmızıydı. Gözlerine duman kaçmıştı, ikide bir uğuşturuyordu.

— Seliim Selim! diye bağırdı uzaktan.

Yıllar var ki böyle bağırmamıştı. Hep fısıldıyarak konuşmuşlardı. Kendi de şaştı sesinin böyle çok çıkmasına. Utanıp elini ağzına kapadı. Ama herkes kendi hayındaydı. Kimse dönüp bakmıyordu. Köylüler yanan evlerden pılı pırtı kurtarmaya çalışıyorlardı. Kimi de eli kolu bağlamış, bakıyordu.

Aşağı mahallede Kara Fadik derler bir kadın saçını başını yoluyordu,

— Götürdüleer! Zeynebimi götürdüleer. Yetişin komşular, götürdüleer!

Bir iki kadın koluna girmiş yatıştırmağa çalışıyorlardı. Nazife yanlarına vardı,

— Ne oldu Fadik abla, nereye götürdüler?

Alayokuş'u gösteriyordu,

— Bilmeem, götürdüleer...

Acısından ne dediği zor anlaşılıyordu. Kim yardım edecekti, nasıl edecekti? Gavurlar gideli nice zaman olmuştu.

— Dur hele Fadik abla, kendine gel. Bizimkiler kurtarır onu. Bakarsın alır gelirler.

Kadın susacak gibi değildi. Kendini oradan oraya atıyordu.

Nazife gelin başını acıyla sallıyarak yürüdü,

— Seliim, Selim nerdesin?

Dumanların içine daldı, oğlunu arıyordu.

Köyün içi ana baba günüydü. kimisi kazmaya küreğe sarılmış, yanan evini söndürmeye çalışıyordu, kimisi de bırakmıştı hepten.

— Yansın! Yansın da gavurun izi silinsin. Defolup gittiler ya, biz açıkta da yatarız. Çok şükür bugünü gördük. Değmeyin yansın!

Kapılar pencereler saçaklar yanıyordu. Kimi evlerin toprak damları çökmüştü. Kerpiç duvarları kalmıştı ayakta. İsten kararmış, sıvaları dökülmüş garip duvarlar. Kimi evler öyle yoksul, öyle eskiydi ki onlara dokunan olmamıştı. Kaçan Yunan askerleri biraz eve benzeyenleri giderayak gaz döküp tutuşturmuşlardı. Tavan ağaçları yanınca üstündeki toprak gürültüyle çöküyordu aşağı. Sonra uzun süre dumanlar tütüyordu içerilerden.

Kadir ağa evi bırakmış, samanlığı kurtarmaya çalışıyordu.

— Aman uşaklar saman yanmasın! Samanlığı söndürün. Saman...

Çoluk çocuk, kadın kız, yarısı yanmış samanları dışarı taşıyorlardı. Bir bölüğü zaten harmandaydı. Harmanları hâlâ kaldıramamışlardı. Bu yaz bir ters gitmişti herşey. Yaz mı güz mü, belli değildi.

Ziver hoca bir şaşkındı. Ne edeceğini bilemiyordu. Gözleri dışarı fırlamış, oradan oraya koşuyordu. Yanan camiye korkuyla bakıyor, ağlamaklı sesler çıkarıyor, sonra birden dönüp Kadir ağanın evine yürüyordu. Kara cübbesinin etekleri savruluyordu yürürken. Türk askerlerinin bir saat önce köyden geçtiğini, Yunanlıları kovaladığını gözleriyle görmüştü. Molla Mahmut da içlerindeydi. Sonradan duymuştu bunu. Çok sarsılmıştı. Mahmut görseydi belki bir kurşunla yere sererdi kendisini. Yapar mı yapardı. Olmuşları olacakları düşündükçe bunalıyor, nefes almakta zorluk çekiyordu. Çırpınmak ağlamak geliyordu içinden. Neler olmuştu böyle, ne işlerdi bunlar? Padişah efendimiz ne olacaktı şimdi? O ne diyordu bunlara. Tüm bildikleri inandıkları alt-üst olmuştu. "Olmaz olmaz derken, hay Allah, sen yol göster!"

— Kadir ağaa!.. diyerek vardı. Kadir ağa!

Sesi bir boğuktu. Kuyudan geliyordu sanki.

Kadir ağa duymazdan geldi. Sırtında küfe, saman taşıyordu. İşi başından aşkındı.

— Ne edeceğiz şimdi Kadir ağa, iş kötü...

— Ne bileyim ne edeceğiz? Dur da şu samanı kurtaralım.

Üstü başı toza batmıştı.

Ziver hoca sakalını iki yana sallıyarak bir süre bakındı. Sonra birden dönüp camiye doğru yürüdü.

Nazife gelin oğlunu bulmuş, kolundan çekerek getiriyordu. Köşeyi dönünce karşılaşıverdiler. Ziver hoca bocaladı, ne edeceğini bilemedi. Doğruca yürüsün mü, yoksa geri mi dönsün?

Nazife gelin kinle baktı yüzüne.

— Sen daha ne işliyorsun buralarda dürzü hocaa! diye bağırdı. Hortlak hocaa!..

Yerden bir taş alıp kafasına fırlattı.

— Gitseydin ya Yonanla, rezil hocaa!

Sesi çıktığı kadar bağırıyordu. Sonra sesini indirdi,

— Hamit gelsin, herşeyi söyliyeceğim. Yaşatmıyacağım seni bu köyde. Irzı kırık hoca!

— Tövbe de kız, tövbe de. Ne yaptım ben sana?

Hem söyleniyor hem sakınarak kaçıyordu. Gülünçtü hali.

— Ne oldu ana, hoca sana ne yaptı.

— Sus ulen, ne yapabilir bana? Rezilin teki o. Yonanla birlik oldu da bizimkilere etmediğini komadı. Bir de hoca olacak, gavur oğlu gavur!

Yukarı mahalleye doğru yürüdü. İçi kabarmıştı birden.

Ayşa kadın buğday çuvalına oturmuş için için yanan eve bakıyordu. Nazife gelin,

— Sakalı boklu senii... diyerek vardı yanına. Sinirliydi.

— Ne oldu?

— Gavur imamı gördüm şurada. Hâlâ tin tin dolaşır köyün içinde. Taşı kaptığım gibi fırlattım kafasına. "Sen Yonanla birlikte gitsene dürzü hocaa" diye bağırdım. Gık diyemedi sakalı boklu.

— He he... Gitsin ya gitsin. Ne dururmuş daha? Yoksa şimdi de bizimkilerden yana mı oldu?

— Olur he. Utanmak yok bunlarda.

Bir zaman susup düşündüler. Ayşa kadın iki yana sallanıyordu.

Nazife gelin, varıp kapıdan içeri baktı.

— Sönüyor gayri Ayşa hala, az kalmış. Şuraya biraz toprak atayım hele.

Küreği bulup getirdi. Çatının saçaklarına aşağıdan toprak atıp söndürmeye çalıştı.

— Bırak kızım bırak! Zorlama kendini. Yansın istediği kadar. Ma-

mıdımla gelinim yakında gelirler. El ele versinler de yeniden yapsınlar evlerini. Duvarı ayakta kalsın yeter. Onlara diyeceğim ki "ananız bu kadar bekleyebildi. Benim bekçiliğim bu işte." Muradımı kucağıma alıp oturağım şuraya. Onlar çalışsınlar, ben de bakayım. Oh Allah oh! Hele bir dönüp gelsinler, daha ne isterim ben?

Yoğun duygular içinde iki yana sallanıyor, sakız çiğner gibi ağzını şaklatarak konuşuyordu. Bir keyifliydi. Yıllar süren sıkıntıları uçup gitmişti. Selim'i çekip kucağına oturttu,

— Duydun mu ulen koç? Sen de seviniyorsun değil mi? Senin de boban gelecek yakında. Murat da gelecek. Şuralarda oynar gezersiniz gayri. Gâvurlar gitti oğul, haberin var mı? Buralar bize kaldı. Çok şükür Allahıma çok şükür...

Selim başını kaldırmış ninenin yüzüne bakıyordu.

— Ne zaman gelecek bobam nine? diye sordu.

— Yakında. Az kaldı. Yonanın işini bitirsinler, hemen gelecekler.

— Gene gidecekler mi sonra?

— Yok. Hep burdalar gayri. Hiç gitmiyecekler.

— İyi...

Çocuk sevindi. Ninenin kucağından fırlayıp anasının yanına vardı,

— Bobam ne zaman gelecek ana?

— Yakında gelecek oğlum inşallah.

— Ee... Yaşadık değil mi?

Sevincinden zıpladı. Sağlığı düzelmişti artık. Anası bakıp gülümsedi. "Çocuklar bile değişti" diye düşündü içinden.

Köyden sesler geliyordu hâlâ. Ağlamalar, bağırıp çağırmalar.

— Nedir o, kim ağlıyor?

— Fadik ablanın sesi hâlâ. Gâvurlar Zeynebi götürmüşler, ağlayıp durur yazık.

— Zeynebi mi götürmüşler, nereye?

— Ne bileyim?

— Saklamamış mı e? Köylü hep dağlara derelere kaçtı, onlar nerede deymiş?

— Samanlığa saklanmışlar a halam. Onlar da evi yakayım derken yakalamışlar. Kızı sürükleyip götürmüşler.

— Allah belânızı versin, tüü!.. Vay ırzı kırıklar vay! Ne yapmalı

acaba? Neden iyi saklanmamışlar ayol? Neden köylüden ayrılmışlar? Vay başıma gelenler...

Belini tutarak doğruldu. Köyün içine doğru yürüdü.

— Nerede Fadik? Fadiik!.. A benim kara yazılım, nereye saldın Zeynebi? Nasıl götürdüler ha? Köyün içinde ne ararsın a anam? Aklınıza tüküreyim emi? Vah vah vah!.. Bizimkiler rastlasalar da kurtarsalar bari. Niye demediniz, tenbih ederdik Mamıda. Gâvur oğlu gâvurlar! Hınzırlar, ettiniz edeceğinizi. Söndürdüğünüz ocaklar yetmedi de, bir de Zeynebe mi diktiniz gözünüzü? Allahtan bulasıcalar!..

Hem yürüyor, hem kargışlar yağdırıyordu. Yaşlı kadın sesi ortalığı kapatmıştı. Fadik kadının yanına vardı. Çoluk çocuk hep oraya toplanmışlardı.

— Durun bakim uşaklar, çekilin hele. Kız Fadik, ne oluyorsun, ne dövünüp duruyorsun boşuna? Eline ne geçecek ha? Kalk bakim! Ne tarafa götürdüler, hangi yoldan gittiler? Belki bırakmışlardır bir yere. Yürüyün uşaklar, bakın dağlara bellere...

— Mestan gitmiş Ayşa hala.

— Siz de gidin. Bir Mestan'la olur mu, yürüyün!

— Ya gâvurlar oradaysa?

— Gâvur daha durur mu ulen? Bizimkilerin önünden nasıl kaçıyorlardı, görmediniz mi? Yürüyün de bakın hadi, Mestanı da getirin!

— Doğru diyor, gidip bakalım, belki buluruz.

Kadınlar çocuklar, sekiz on kişi günbatıya doğru yola düştüler. Fadik de gitmek istedi. Ama yürüyecek gücü yoktu. Onu kolundan çekip oturttular.

— Dur sen, kendine gel hele. Su getirin uşaklar. Elini yüzünü yuğun. Boşu boşuna ağlamanın ne yararı var? Allah cezalarını verdi onların. İt sürüsü gibi kaçıyorlar. Allah büyük Allah!

Fadik kadın biraz yatışmıştı. Islak yüzüyle usul usul sallanıyor, yere bakıyordu. Büyük bir acı içindeydi. "Kızım, Zeynebim, kızım..." diye inliyordu.

— Zeyneep! Mestaan! Ay nerdesiniz ulaa!..

İki üç küme kadınlar çocuklar derelere inip, tepelere çıkıyorlar, dağ taş bağırıyorlardı.

Mestan yattığı yerde kımıldadı. Başını kaldırıp bakmaya çalıştı.Yüzünü acıyla buruşturdu. Başından yaralıydı. Yüzü boynu kana

bulanmıştı. Kanlar kurumuş, saçları birbirine yapışmıştı. Kesik kesik soluklanıyordu. Birilerinin geldiğini duyuyor ama seslenemiyordu.

Çocuklardan birisi uzaktan gördü,

— Anaa, birisi var orada!

Hep ürktüler, ne yapacaklarını bilemediler. Korkarak baktılar uzaktan. Üstü başı toprağa bulanmış yatıyordu orada.

— Ay kız, Mestan bu, dedi birisi.

— Sahi, Mestan...

— Ölmüş mü?

Usulca yanaştılar.

— Mestan... Mestan kardaş! Ne oldu sana?

Mestan kımıldandı. Birşeyler söyledi. Ne dediğini anlayamadılar.

— Uu, yaralı bu oğlan.

— Vay kardaş vay...

— Tutun, götürelim çabuk!

— Anıı...

Eğilip korku içinde baktılar. Hepsinin gözleri büyüdü.

— Kim yaptı sana böyle Mestan?

— Zeynep nerede kardaş?

Hiçbirini yanıtlayamadı. Ağlamak inlemek arası sesler çıkardı.

— Tutun götürelim tutun, çabuk!

İki kadın elleştiler, tozun toprağın içinden kaldırıp kıyıya yatırdılar.

— Nasıl götüreceğiz.

— Benim sırtıma bindirin, usulca.

Hasibe arkasını dönüp çömeldi. Elleşip sırtına bindirdiler. İki yandan bacaklarını kollarını tuttular. Sıcak sıcak soluyordu. Çırpınmağa başladı.

— Zeynep, Zeynep... Götürdüler...

Konuşurken ağzı köpükleniyordu. Zor anlaşılıyordu dedikleri. Hepsi duygulandılar, bir tuhaf oldular. Dönüp dönüp gösterdiği yöne, gerilere bakıyorlardı.

— Gelecek kardaş gelecek, üzülme sen.

— Ah ah! Gâvur oğlu gâvurlar...

Birisi ağlamağa başladı.

— Susun, konuşmayın! Çabuk gidelim.

Toprak yolu koğuşturarak dereye aşağı indiler. Yunan motorlu taşıtlarının izleri öylece duruyordu. Köy görünüyordu karşıda. Evlerden hâlâ dumanlar tütüyordu. Bir sessizdi ortalık.

Mestan'ı evin önüne getirip yatağa yatırdılar. Anası onu öyle görünce deli gibi oldu. Bağırıp çırpınmağa başladı.

— Mestaan... sana ne yaptılar oğluum... Amanın ben ne edeyim şimdii... Nerelere gideyiim?..

Ağlayıp yırtınıyordu.

Kadınlar koluna girip komşuya götürdüler. Öbürleri Mestan'ın yarasını temizlediler. Bez yakıp külünü yarasına sardılar. Pekmez şerbeti içirdiler.

— Hadi Mestan, uyu kardaş. İyi olacaksın, hiç kımıldama.

Ablası başucuna çömeldi. Tülbintiyle gözlerini siliyor, sessiz sessiz ağlıyordu. Öbürleri dağıldılar.

— Gâvurlar Zeynebi sürükleyince Mestan da arkalarından koşmuş. Bırakın yavuklumu diye bağırmış. Demek ta Kızılboyun'a kadar gitmiş arkalarından. Orada vurmuşlar.

— Yarası ağır mı?

— Ağır he. Belki de ölür.

— Vah vah vah... Ya Zeynep?

— Zeynep yok. Onu götürmüşler.

— Uff, uf!

Başlarını eğiyorlardı. Söyleyecek söz bulamıyorlardı.

— Niye evde saklanırsınız niye? Niye köylüden ayrılırsınız? Bak biz ne güzel saklandık bağların arasında. Yoldan izden uzak. Hiçbirimizi bulamadılar.

— Ne bilsinler böyle olacağını hay bacım? Kahbe Yonan giderayak etti edeceğini.

Köy suskunlaşıverdi. Herkes elini göbeğine bağlamış düşünüyordu. Acılıydı yüzleri.

Akşama doğru köyün önünden yeni birlikler geçti. Yayan askerlerdi bunlar. Günlerdir yol yürüdükleri belliydi. Yıpranmış bozarmış urbalar içinde, kararmış, incelmiş adamlardı. Gene de dimdik yürüyor-

lardı. Gün yanığı yüzlerinin ortasında kararlı bakan gözleri vardı. Kadınlar çocuklar bakır kaplarla su koşturdular. Ayranı olan ayran sundu. Hem yürüyüp hem içiyorlardı.

— Allah gücünüzü artırsın asker ağalar!

— Öcümüzü alın asker ağalar!

— Köyümüzün halini görüyonuz asker ağalar. Taş üstünde taş komadı kâfir Yonan. Bir de kızımızı alıp götürdüler. Adı Zeynep, kurtarın onu!

— Yavuklusunu da vurdular. Onaltı yaşında, yeni yetme...

Askerler başlarını sallıyor, hiç konuşmuyorlardı. Yüzlerinde korkunç bir kin parlıyordu.

Güneşin battığı yöne doğru koşaradım gidiyorlardı. Yanık terli yüzleri kayış gibi parlıyordu.

- 2 -

Ayşa kadın yatakları bakır kapları, pılıyı pırtıyı kağnının üstüne yığmıştı. Ekin çuvalları kağnının altındaydı. Kendisi de yere oturmuş, tekere yaslanmıştı. Hiç kımıldamadan yanık evin duvarlarına bakıyordu. Evin yanabilecek yerleri yanmış, bir tarafı da göçmüştü. Neyse ki ahır tarafı sağlamdı. Ayşa kadın bakıyor, kendikendine düşünüyordu. "Ah gençlik... Küreği alıp çıkacaksın üstüne, şu tarafın toprağını küreyip indireceksin yere. Birkaç ağaç sürüyeceksin dağdan. Biraz da çalı çırpı. Üç günlük iş. Ama benim yapacağım iş değil. Bizden geçtii... Gelsinler de kendileri yapsınlar. Bir kapıyla iki pencere de uydursunlar. Çamur karıp sıvasınlar duvarları. Benden bu kadar. Evimizin temeli duruyor ya, yeter. Oof of! Bitti emme biz de bittik. Sağ salim bir geliverselerdi. Hey Allah o günü de göster. Senden son isteğim bu. Başka yok. Ondan sonra canımı alacaksan al. Gam yemem. Hiçbir diyeceğim yok gayri, yok! Ötesini bildiğin gibi yap. Çok üzdün, çok çektirdin emme sonunda böyüklüğünü gösterdin. Gene doğrulardan yana çıktın. Sen iyisin koca Allah, şükür sana.

Sabahtan hayvanları sulayıp kıra salmıştı. Haceli'nin oğlu "ben güderim nine" deyip kendi öküzleriyle birlikte götürmüştü. Götürsündü bakalım. Kırlar kendilerinindi gayri.

Gücü yeten komşular usuldan evlerini onarıyorlardı. Kimisi damla-

rı açıp temizliyor, içine girilebilecek duruma getiriyorlardı. Kimisi derme çatma ağaçlar uydurup üstünü kapatıyordu. Kadınlar, yaşlı erkekler güçleri yettiğince çalışıyorlardı. Kimisi de hâlâ harmandaydı. Buğday kuyuluyorlar, saman çekiyorlardı. Bu zamana harman mı kalır, kalmıştı işte. Çoluk çocukla, karı kızla bu kadar yürüyordu işler.

Ayşa kadın belini tutarak doğruldu. Evin çevresini dolaştı şöyle. Kerpiç duvarlara baktı. "Ah bir geliverseler, dedi gene. Evi onarsak. Saman yetmez. Bir de at gelecek öyle ya? Kış girmeden biraz ot mot toplasak. Bağ yaprağı kurutsak. Bu kış zor geçecek. Hiçbir hazırlık göremedik."

Usul usul yürüdü. Haceli'nin karısı Dudu ne ediyordu bakalım. Onların evini de yakmışlardı. Ama fazla bir zararları yoktu. Altı toprak, üstü toprak, neresi yanacaktı zaten? Kapılar pencereler yanmış, saçaklar tutuşmuş, sonra kendiliğinden sönmüştü. Kerpiç duvarlar kapkara isle kararmıştı. Dudu kadın eli kolu sıvamış paçavralarla silmeye çalışıyordu.

— Kolay gele Dudu, ne ediyon öyle?

— Siliyorum Ayşa diza, gel buyur.

— Silmekle olmaz kızım, hiç uğraşma. Gelsinler de kendileri sıvasınlar üstünü.

Eli arkasında dikilip baktı.

— İyi emme gelmiyorlar diza, nerde kaldı bunlar?

— Gelirler, merak etme. Ben sana hep demiyor muydum göreceğiz bu günleri diye?

— Gördük he, çok şükür. Bir de geldiklerini görsek.

— İnşallah de, Allah büyük.

— Birlikte gelirler değil mi?

— Elbet. Birlikte gittiler, birlikte gelirler. Yakındır bana kalırsa.

— Hadi bakalım, inşallah. Ayakta kaldın, gel otur şöyle.

— Dünya iş var emme hiçbirine elim gitmiyor. Benim yapabileceğim işler değil.

— Daha ne yapacaksın Ayşa diza? Maşallah hepisinin hakından geldin. Otur da bekle gayri.

— Gücüm yetse de keşke yapabilsem. Gelince herşeyi hazır bulsalar. Emme olmuyor, tükendim gayri.

— Hepimiz öyle. Onca acılara katlandık, kolay mı? Neyse ki geç-

ti. Zoru bitti, azı kaldı. Biraz daha sabredelim bakalım.

Gözü kasaba yolundaki kırmızı topraklı dönemece gitti,

— Bak gene gelenler var, bizimkiler olmasın Ayşa diza?

— Öyle mi gıı, iyi bak hele kaç kişiler? Benim gözüm iyi seçmiyor.

Elini alnına koyup dikkatle baktı,

— Yok onlar değil. Başka köyden ellâm. Kağnıyla geliyorlar baksana?

— Nerden geliyorlar, önlerine çıkıp soralım hele?

— Acele etme dizam, nasıl olsa köyden geçecekler, sorarız.

Duymadı, çabuk dönüp yürüdü o tarafa. Gözünü kağnılardan alamıyordu. Dönemeci dönmüşler, köye aşağı ağır ağır iniyorlardı. Yolun o kesimi kırmızı bir kesinti gibi görünüyordu uzaktan. Sonra dereye iner, tekrar çıkıp köye gelinirdi. Çevre köylerin kasaba yolu buradan geçerdi.

Ayşa kadın İbrahim beyin evinin arkasına kadar yürüdü, ellerini koynuna sokup beklemeye başladı. Soracaktı, "bizimkileri gördünüz mü, nereden geliyorsunuz?"

Yorgun öküzlerin çektiği kağnılar, kağnıların üstünde oturan çocuklar, yaya yürüyen kadınlar ağır ağır geldiler. Yabancıydılar évet. Buradan geçip gideceklerdi. Ayşa kadın önlerine çıktı,

— Uğurlar ola yavrularım, dedi. Nereden gelip nereye gidersiniz? Bizimkileri soracaktım.

— Akşehir tarafından geliriz nine, dedi genç bir kadın.

— Hah öyle mi, bizimkiler de oradaydı. (Gözleri ışıdı.) İbrahim beyin karıları ile birlikte. Benim gelinim Hacer...

— Tamam bildim. Onlar yarın gelecekler. Hacer haber yolladı zati, seni bulup söyleyecektik.

Ayşa kadının içine güneşler doğdu,

— Öyle mi kızım? Gördünüz mü, iyiler mi?

— İyiler diza iyiler. Selâmları var.

— Amanın, Muradım da iyi mi?

— İyi. Ninem ninem deyip durur.

— Niye sizinle gelmediler e?

— Kağnı bulamadılar. Kağnılar hep kiralandı. Kağnı kıtlığı var di-

za. Yollar hep dolu, görsen... Emme birinden söz aldılar, bizden bir gün sonra çıkacaklardı.

— Ohh... Sağol kızım, beni rahatlattın. Allah gönlündekini versin. Hadi gidin sağlıcakla. Yerinize yurdunuza kavuşun.

Dikilip arkalarından baktı. Bir sevinç dolmuştu içine. "Kurban olduğum Allah, düş mü bu, rüya mı?" Ayakları yerden kesildi sanki. Öyle hafifleyiverdi.

— Allah, Allah! diye söylendi gökyüzüne. Ak bulutlar vardı yukarda. Bir yerlerden gelip bir yerlere gidiyorlardı. İlk olarak bulutların güzelliğini gördü. Nice zamandır bakmamıştı, baksa bile görmemişti.

"Gidip bağdan üzüm getireyim. Kalmamıştır emme domat büber ne bulursam koparıp getireyim. Akşam da ekmek pişireyim. Yarın Muradım gelince bıcık bıcık yesin. Kimbilir ne kadar büyümüştür. Arslan Muradım benim. Kavuşacağız gayri tosunum. Ninen sana kurban..."

Canlanıverdi. Sepeti sırtına vurup yürüdü. Ağrıları sızıları geçmişti, duymuyordu hiç birini. Uzaktan gören sanırdı ki Ayşa nine yirmi yaş gençleşmiş. Öyle canlıydı. Bahçeye geldi, önce domatesleri büberleri dolandı. Ev içi kadar bir yerdi. Bakımsızdı, ot bürümüştü. Büyük küçük ne bulabildiyse topladı. Üstüne üzüm doldurdu. Ak üzümler kara üzümler. Az bulabildi. Küçük küçük salkımlardı. Giren koparmıştı zaten. Bura kimin malı, haram mı helal mı, soran yoktu. Savaş herşeyi değiştirmişti. Eğile eğile, elleriyle yoklaya yoklaya arandı. Gözü iyi görmediği için ak üzümleri hiç bulamıyordu. Daha çok kara üzümlerle sepeti doldurdu. "Muradım yiyecek, arslan Muradım. Gelinim yiyecek, Hacer kızım. Ah bir yarın oluverse, bir geliverseler...

Kendikendine söylenip seviniyordu.

Köye döndü. Duvarın dibine ateş yakıp saçta ekmek pişirdi. Bir kaşık yağ eritip gözleme yaptı. Akşam üstü Nazife de yardım etti, ineği sağdılar. Sütü kaynatıp yoğurt çaldılar. Gaz yoktu, çıra ışığında geç zamana kadar çalıştılar. Hazırlık yaptılar.

— Evi de onarabilseydik, gelince doğruca içeri girebilselerdi...

— Yapamadık ne edelim? Ona gücüm yetmedi. Kendileri yapsınlar. Benden bu kadar kızım.

— Daha ne olsun Ayşa hala? Gene iyi dayandın vallahi. Bu yaşta bu kadar olur. Mamıt kardaş gelince kendisi yapar evini. İki günlük iş...

— İnşallah bakalım. Aklım yattı, gelecekler.

— Hamit de gelecek değil mi?

— Elbet gelecek. Belki birlikte gelecekler.

— Haniydi Ayşa hala, ah ah... Tüm çektiklerimi unutacağım. Hiç olmamışa dönecek. Bi geliverse!

— İnşallah kızım. Allah iyilerin yardımcısıdır.

Gece geç saate kadar konuştular. Gözlerine uyku girmedi. Dışarda yatıyorlardı. Kağnının önünü süpürmüşler, yatakları yere sermişlerdi. Öküzler ilerde tıslıyor, gevişleniyordu. Yukarda yıldızlar kıpır kıpırdılar.

Köylü hep dışarda yatıyordu. Evlerin kimi yanık, kimi göçüktü. Karanlıkta insana korku veren bir görünüşleri vardı. Bazı evlerin içine hâlâ girilememişti. Kadınlar çocuklar korkularını atamamışlardı. Üstlerine düşman geliverecekmiş gibi bir duygu içindeydiler. Bundan kurtulamıyorlardı.

Ertesi gün Ayşa kadın urbalarını değiştirdi. Yunup yıkanıp hazırlandı. Yatakların üstüne oturup beklemeye başladı. Gözünü kasaba yolundaki kırmızı yarıntıdan alamıyordu. Önce oradan görüneceklerdi öyle ya? Sonra kağnılar çıkıverecekti arkadan. Murat "ninee!" diye bağıracaktı belki. Oraya bakıyor, o sesi duymağa çalışıyordu. Gözü de iyi ayırmıyor, her bakışta o yarıntının önünde bir kımıltı görür gibi oluyordu. Elini alnına siper edip,

— Bak hele Nazife, gelen var mı? diye soruyordu. Sabırsızlık içindeydi.

— Yok hala. Çıktıklarında ben sana haber veririm.

Ne uzun sürdü o gün, öğlen olmak bilmedi. Öğlen oldu, bu kez de akşam olmadı. Ayşa kadın oturduğu yerde kendini yedi bitirdi. "Yoksa gelmiyecekler mi, yoksa dün yalan mı söylediler, beni mi kandırdılar?" diye söyleniyordu.

— Gelirler Ayşa hala, ivme hele. Uzak yol, kolay değil.

Sonunda göründüler kırmızı yarmada.

— Hıh gelenler var! Hem de sizinkiler Ayşa hala, tamam. Bak el sallıyorlar!

Ayşa kadın başörtüsünü falan kapıp tepeye yukarı koştu. Gözü hep ilerdeydi. Yalınayaktı. Dizlerine dayana dayana çıkıyordu tepeyi. Bir yandan bağırıyordu,

— Muraat! Sen misin oğuul! Haceer!..

İnce bir ses geldi.

— Ninee!..

Onlar da tepeden aşağı koşmaya başladılar.

— Muradım, oğuluum!..

— Nineem!..

Yolun kıyısında kavuşup kucaklaştılar. Koyun kuzu buluşmasıydı, sarmaş dolaş oldular. Yaşlı kadın yere oturuverdi. Boynundan yüzünden öptü torununu. Sıcak gözyaşlarıyla ıslattı her yerini. Hacer de gelmişti, önünde diz çöküp elini öptü. Kucakladı.

— Anam benim, dedi. Gözümüzde tüttün.

Sevinçten ağlıyorlardı.

— Şükür kavuşturana yarabbiim!.. Gösterdin bugünü. Sağ salim kavuşturdun...

Hacer konuşamıyor, hıçkırıyordu.

Murat ninesinin elinden çekti,

— Hadi nine kalk, evimize gidelim.

Kadın kalkamıyordu. Yaşlı gövdesi yığılıp kalmıştı yere. Olmaz bir yorgunluk duyuyordu. Kağnılar geldi. İbrahim beyin kadınları gelinleri. Onlar da kucakladılar. Oturduğu yerden hoşgeldin etti hepsine.

— Çok şükür, çok şükür... Dünya gözüyle... Ölmedik de gördük, çok şükür!

Kesik kesik ağlıyordu.

— Evlerimiz ne oldu Ayşa hala, buraları da yaktılar öyle mi?

— Ev mev mi kaldı kızım? Bi kuru canımız kaldı işte. Varın da görün.

Buradan belliydi zaten. Harap bir yıkıntıydı köy.

— Hadi gidelim, kalk.

Kalkamıyordu.

— Seni kağnıya bindirelim hadi.

Yardım edip bindirdiler. Kadınlar çevresini aldı.

— Gel Muradım yanıma, kucağıma otur.

— Yok nine, ben yürürüm.

Sevinç çığlığı gibiydi çocuk. Büyümüştü. Tay gibi koşuyordu.

— Maşallah maşallah! Arslan gibi olmuş.

— Oldu ninesi. İyi baktık orada. Hepimizin gülüydü.

Ağır ağır indiler tepeyi. Tacım köyünün içi bir karıştı. Duyan koştu. İbrahim beyin kadınlarına, Hacer'e hoşgeldin diyorlar, kucaklıyorlardı. Sesle doldu oralar. Yitiklerine kavuşmuşlardı. Türlü duygular içinde hem seviniyorlar, hem üzülüyorlardı. En coşkulusu Ayşa kadındı. Torunu Murada sarılmış, öpüyor seviyor, doyamıyordu.

— Gel buraya, dedi, gel! Bak sana ne getirdim? Bağımızdan üzüm getirdim. Ak üzüm kara üzüm. Gidelim de ye hadi.

Evlerine geldiler.

— Evimize ne oldu böyle nine?

— Gâvurlar yaktı oğlum.

— Neden nine?

— Bilmem. Yaktılar işte. Düşman oldukları için yaktılar.

— Şimdi nerdeler?

— Kaçtılar. Boban gil kovalıyor onları.

— Bobam onları yakalar mı?

— Yakalar elbet. Yakalıyacak da vuracak kafalarına.

— Hee, iyi...

Dişlerini göstererek gülüyordu. O zaman ninesi sarılıp öpüyor, sıkı sıkı göğsüne bastırıyordu. Mutluluktan çıldırıyordu Ayşa kadın.

Hacer gelin evi ince ince dolaştı. Her yerine ayrı duygularla baktı. Ahıra samanlığa girdi. Duvarlara eliyle dokundu. Ne kadar özlemişti evini. Ama yarısı yanık yıkık bulmuştu böyle. Onun için üzülüyordu. Kadınsı bir duygu dolmuştu içine. Islak gözleriyle gülümsemeğe çalışıyordu.

— Ee ana, dedi. Daha nasılsın, anlat hele?

— Nasıl olacağım kızım, iyiyim işte. Siz geldiniz ya çok iyiyim. Hepsini unuttum. Mamıdı da gördüm. Buradan geçtiler. O da iyi. Yakında geliriz ana dedi. Düşmanı kovalıyorlardı.

— Oh oh oh... Çok şükür.

— Otur da dinlen şimdi. Karnını doyur. Sonra da bir uçtan başlayalım. Ne edilecekse edelim. Dağ köylerinden ağaç getiriyorlar. Olmazsa üç beş ağaç alalım, kapatalım üstünü.

— Olur ana yaparız. Ben biraz para getirdim, ne alınacaksa alırız.

— Para mı getirdin, nereden aldın?

— Çalıştım ana, dikiş diktim. Bize para verdiler. Çoğunu harcadım emme birazını da getirdim. Aha bak...

Koynundan çıkarıp önüne koydu. İki altın lira, biraz da bozuk para. Ayşa kadın baktı kaldı,

— Hay sana ne deyim? Para kazanmaya mı gittin oralara? Ben de burada kendimi yeyip bitirdim, ne ettiler, karınlarını nasıl doyurdular?

— Yoo biz iyiydik ana. Her bir şey aldık. Muradı hiç aç suzuz bırakmadım. Şeker bile aldım ona, helva bile aldım.

— Aferim kızım. Belli zati, büyümüş.

— Sen ne ettin burada ana, kendi başına? İçime dert oldu, hep seni düşündüm. Gâvurlar çok mu üzdü yoksa?

— Hee heh! Şuralarda gördükce deli çıktım. Emme Allah belalarını verdi sonunda. Defolup gittiler. Dediklerine göre çok dayak atmış bizimkiler. Hep öcümüzü almışlar.

— Gelirken anlattılar ana. Köylerde çok rezillikler etmişler.

— Ederler ya etmezler mi? Gâvur bu. Bizim Fadik'in kızı Zeynebi de alıp götürdüler. Mestan arkalarından gitmiş. Onu da vurup bırakmışlar yolun kıyısına.

— Öyle mi, vah vah vah... Ölmüş mü?

— Ölmemiş emme ölür diyorlar. Çok ağır. Kaç gündür can çekişiyor oğulcuk. Bir yandan da Zeynep Zeynep diye sayıklıyor. Can dayanacak gibi değil.

Hacer gelinin gözleri yaşardı. Başörtüsüyle gözlerini sildi.

— Gâvur oğlu gâvurlar, Allahtan bulasıcalar!

— Buldular, hem de iyi buldular.

— Sen kendi başına buralarda ne yaptın hay anam?

— Ne yapacağım, her işimi yaptım. Çift sürdüm, harman kaldırdım. Nazife'yle sırt sırta verdik, hep birlikte çalıştık. Bana çok yardım etti doğrusu. Buğday bile kuyuladık gizlice. Kocataş'ın ardında bir kağnı buğdayımız var.

— Oh oh oh... Nasıl yapabildin bunları hay anam?

— Allah güc verdi kızım, bayâ yaptım işte.

Gelip bir daha kucakladı kaynanasını.

— Aşkolsun vallahi ana.

— Siz oralarda çalışırken ben burada boş mu duracaktım? Eski toprak derler bize.

Dikelmiş övünüyordu.

— Öyle he, diyerek güldü Hacer.

— İyi kötü evimin bacasını tüttürdüm. Ölsem de gam yemem gayri. Emme son günü evi yaktı gâvurlar. Burada değildik. Kaçarken önüne geleni öldürüyorlarmış diye duyduk da bağlara gidip saklandık. İyi ki gitmişiz. Sahiden yakaladıklarını öldürmüşler Uşak'ta çocukları bile süngülemişler. Böyle bir gâvur bu Yonan

Hacer gelin korkuyla baktı, dişlerini sıktı.

— Nasıl insanlık bu bilmem ki?

Hem konuşuyor, hem karınlarını doyuruyorlardı. Domates ekmek, üzüm yediler. Murat bir ninesine, bir anasına bakıyordu. Kara gözleri iri iri açılıyordu dinlerken.

— Ye benim koçum, ye hadi!

— Yiyorum nine. Aha böyle olacağım da o gâvurların tepesine ineceğim.

— Aferim oğlum, arslanım benim.

Eğilip boynundan öptü.

— Yolculuğunuz nasıl geçti, rahat geldiniz mi bari?

— İyi geldik ana. Bazan yürüdük, bazan kağnıya bindik. Yollar zaten hep adam dolu. Ne kadar çok göçen olmuş...

— Öyle he. Buralar boşaldıydı, şimdi dönüyorlar. Koca Allah üzdü üzdü de, sonunda sevindirdi.

Büyük bir mutluluk yayılmıştı yüzlerine. Hacer gelin eve bakıyor, işe nereden başlamalı, onu düşünüyordu.

Yemekten sonra küreği alıp dama çıktı.

— Acele etme kızım. Bugün yarın dinlen. Yorgunluğun geçsin. Hem birkaç ağaç almamız gerek. Ağaçsız olmaz.

— Alırız ana. Ben temizlenecek yerini temizleyip hazır edeyim. Bulabilirsek ağaç da alırız. Mamıt gelinceye kadar onaralım evimizi. Onaralım da girelim içine.

— Peki. Sen bilirsin.

Muradı kucağına alıp karşıya oturdu. Yüzünü boynuna eğdi. Okşuyor kokluyor, doyamıyordu.

— Doo çüşş... dedi Mahmut. Biraz dinlenelim Haceli. Kendimize gelelim hele. Köye girecek güç bulamıyorum kendimde. Düşüp bayılacağım şimdi.

Akşam sonuydu. Kızılyokuş'un başındaydılar. İlerde bir karaltı gibi görünüyordu köy. Işık falan yoktu. İki yandaki dağların ve ortadaki ovanın tanıdık biçiminden anlıyorlardı, köy karşılarındaydı işte. Günlerdir yol tepiyorlardı. Müthiş yorgundular. Ayaklarındaki çarıklar parçalanmıştı. Üstleri başları çok kötü eskimişti. Sakalları uzamıştı. Köye gündüz girmek istememişlerdi bunun için. Kasten geceye kalmışlardı. Önlerine sürüp getirdikleri kara eşeğin yürüyecek hali yoktu. Kaç kez bırakalım demişti Mahmut. Yok, demişti Haceli. Köye varınca canlanır o. İşimize yarar. İte kaka ta İzmir'den getirmişlerdi. Belki on gündür binememişlerdi sırtına. Binilecek gücü yoktu.

Oturup uzandılar toprağa. Eşek kuyruğu kulağı sarkıtıp dikildi. Toprağı dinliyor gibiydi. Hiç kımıldamıyordu.

— Ee Haceli, dedi Mahmut, geldik be!

— Bilmem, geldik mi? Ben de onu düşünüyordum. Nasıl gittik, nasıl geldik...

Mahmut istemeden güldü.

— Atlı gittik yayan geldik, dedi.

— Yok, öyle değil. Eşekle geldik. Benim kara küheylana diyecek yok.

Sustular. Yorgunluklarını dinlediler içlerinde.

— Buna da şükür be Haceli. Hiç gelmiyebilirdik. Sağız çok şükür. Hem de geldik köyümüze.

— Öyle. Öldürmeyen Allah öldürmüyor. Nelerden kurtulduk... Düşünmek bile zor. (Doğrulup çevreye baktı) Düş görmüyoruz değil mi Mamıt? Sahiden geldik değil mi?

— Bilmem. Öyle herhalde.

— Yahu ne iş be, anlayamıyorum vallahi.

— Gittikçe anlayacağız Haceli. Hele bir kendimize gelelim.

— Ah bi sıcacık hamam olsa şimdi. Bi de yoğurt ekmek. Sonra da üç gün üç gece uyku...

Mahmut karşılık vermedi. Başını toprağa koymuş, yıldızlara bakı-

yordu. Hep kemikleri ağrıyordu içinde. Ayaklarının altı sızlıyordu.

— Ne düşünüyorum biliyor musun?

— Ne düşünüyorsun?

— Kazım'ı, Hamdi'yi. Ne diyeceğiz şimdi çoluk çocuğuna? Nasıl dayanacağız?

— Gelecekler deriz, ne diyelim?

— Ya bizden önce künyeleri geldiyse, haber aldılarsa? Hem yalnız onlar da değil, Zühtü, Aşır, Kül Hamit... Kaç kişi gittiydik, ikimiz dönüyoruz. Ayıp gibi geliyor bana Haceli.

— Öyle emme ne edeceksin? Savaş bu arkideş. Belli değil ki kimin ölüp kimin kalacağı? Yazgı iste.

— Uff uf! Kahpe felek! Ne olurdu birlikte dönseydik? Hep yara gibi sızlayacak içimde. En çok da çoluk çocuğuna söylemekten yılıyorum. Gözümde büyüyor dağ gibi. De hadi gidelim, yüzdük yüzdük kuyruğuna getirdik. Varalım köye de bitsin bu iş. İnşallah bizimkiler de gelmişlerdir.

— Gelmişlerdir canım, şimdiye kalırlar mı? Dah hadi İzmir'li küheylan, az kaldı oğlum, yürü. Seni on-onbeş gün dinlendirip adam edeceğim korkma. Besiye çekeceğim seni.

Mahmut güldü bu söze.

— Neyle besleyeceksin? Ambarlar dolu mu sanıyorsun?

— Buluruz ona yetecek kadar.

İniş aşağı aksaya topallaya yürüdüler. Kara eşeğin hiç yürüyesi yoktu. Sallanıyordu ayakta.

— Yürü oğlum dâh, geldik işte ula. Bura senin köyün olacak gayri.

Kuru dereyi geçtiler. Hafif yokuşa yukarı tırmanan cılga yolu koğuşturdular. Köyden hiç ses gelmiyordu. Karanlıkta bir garip görünen yıkıntı evlerin arasından geçtiler. İkisinin de kalbi vuruyordu göğüs kafeslerinde. Mahmudun heyecandan boğazı kuruyordu. Haceli'nin evin önüne geldiklerinde durdu. Boğuk duygulu bir sesle,

— Gel Haceli, dedi. Dünya alıret kardaşım benim...

Daha söyleyecekti, hıçkırdı. Kucaklaştılar. Birbirlerinin boynuna sıcak sıcak soludular. Omuzlarını sıvazladılar.

— Kavuştuk çok şükür.

— Çok şükür kardaş. Hadi güle güle...

Mahmut karanlıkta sallanarak yürüdü, kapının önüne gelince oturdu. Başını dayadı kapının pervazına. Bitkindi. Hiç ses gelmiyordu içerden. Kımıldanamadan bir süre kaldı öylece. Gözlerini yumdu.

Köyün içinde bir köpek ürüyordu uzun uzun.

Elini duvara sürdü, yeni sıvanmıştı. Yaştı henüz. "Demek Hacer geldi" diye düşündü. Kapı da yeni takılmıştı. Tahtaları ak ak parlıyordu. "Allah Allah, nasıl yaptırmışlar hemen?" Kağnıyı duvarın dibine çekmişlerdi. Vardı çevresini dolaştı. Elini sürdü tekerlere. İçi doluksadı. Dokunsalar ağlayacaktı. Gezindi kendikendine. Yutkunup duygularını bastırdı. Evin arkasına dolandı, duvarları elledi. Yeni suvanmıştı evet. Yerlerde çamur kalıntıları vardı. Tavanı da örtmüşlerdi güzelce. "Bak şu işe, aferim. Biz gelmeden yapmışlar her işi." Pencereye eğilip baktı. Karanlıktı, hiçbir şey görünmüyordu. "Tıklatsam mı acaba, korkarlar mı? Uyuyorlar öyle ya?" Kıyamadı. Bitişikteki samanlığın ahırın önüne vardı. Uff... diyerek soluk koyverdi uzunca. Çok duyguluydu. Göğe baktı sonra, köyün sessizliğini dinledi. Daha fazla dayanamıyacaktı, geldi pencereyi usulca tıklattı,

— Anaa! He anaa!..

Ayşa kadınla Hacer ikisi birden sıçradılar.

— Hıh, Mamıdın sesi bu.

— Benim ana, açın!

— Amanın Mamıt bu Hacer, ışık yak hele!

El yordamı ile kapıya koştu. Hacer çıra yakıp geriden yetişti.

— Ana ben geldim ana, korkmadınız ya?

Kapıyı açıp baktılar,

— Ulen sen misin Mamıt?

— Benim ana, tanıyamadınız mı?

Bir bozuldu ikisi de.

— Ne olmuşsun sen oğul, gir içeri.

Mamut girdi. Ürkekti biraz.

— Murat nerede?

— Aha uyuyor. Hoş geldin hele.

— Hoş bulduk ana.

Kucaklaştılar. Elini öptü.

— Hasta mısın, ne oldu sana?

— Yok ana iyiyim. Yayan geldik de yorulduk biraz.

— Amanın, pek zayıflamışsın sen oğul.

— Olsun, iyiyim. Kavuştuk ya ona bak sen.

— Hoş geldin Mamıt, dedi Hacer geriden.

— Hoş gördük Hacer.

Bir elinde yanar çıra, omuzuna yaslandı. Ağlamaya başladı. Mahmut sırtını sıvazladı onun.

— Ağlama, iyiyim ben. Geldik çok şükür.

Elinden çırayı alıp yatağa doğru yürüdü. Uyuyan çocuğun yüzüne eğildi. "Oğlumm..." diyerek hıçkırdı. Eğilip alnından gözlerinden öptü. Geride iki kadın ağlaştılar. Hıçkırık sesiyle doldu karanlık ev. Mahmut Muradın yüzüne uzun uzun baktı. Eğilip bir daha öptü.

— Çok şükür, diyerek doğruldu. Sağ salim buldum hepinizi, çok şükür...

— Otur hele, yorgunsun.

— Şey, çok kirliyim ben Hacer. Günlerdir yollarda...

— Hadi kızım ocağı yak. Kazanı vur, su ısıt. Ulen Mamıt geldin ha? İnanayım mı? Olmaz derken oldu mu?

— Geldim ana.

Başını salladı uzun uzun. Söyleyecek söz bulamadı. Başını kaldırıp tavana baktı. Ağaçlar yeniydi.

— Ne çabuk yaptınız hemen, nasıl oldu bu?

— Yaptık işte. Sonra anlatırım. Sen nasılsın hele onu de?

— İyiyim ana. Geldim işte. Bir fırtına... Sonunda kavuştuk. Sen de iyisin değil mi?

— İyiyim iyiyim. İyi olunmaz mı ulen? Hepinize kavuştum da yeniden dirildim. Bunlar geleli on-onbeş gün oldu. Sen de geldin işte. Daha ne isterim Allahımdan? Hepsi bitti çok şükür.

— Bitti ana. Düze çıktık gayri. Bundan sonra iyi olacak.

— İyi olacak değil mi?

— Hem de nasıl... Tüm rezilliklerden kurtulduk.

— Oh oh oh... Dur sana yiyecek birşeyler hazırlıyayım. Açsındır.

— Ben hazırlarım ana, dedi Hacer. Otur sen.

— İyi. Çabuk ol. Su az ellâm, bi de su getir çeşmeden.

— Olur, getiririm.

Ocakta odunlar çatırtıyla yanıyordu. Geniş oda epey aydınlanmıştı. Eğilip uyuyan çocuğa bir daha baktı.

— Büyümüş bu yahu, dedi.

— Ne diyorsun, tosun olmuş tosun. Pek de dilli. Nasıl konuşuyor bir görsen. Ömrüme ömür kattı. Geldi de ne ağrılarım kaldı, ne sızılarım. Gençleşiverdim ulen. Nine nine diye dört dönüyor çevremde.

— Rahat etmişler mi Akşehir'de?

— İyiymişler. Gelin terzihanede çalışmış. Para bile getirdi gelirken. Bu kapıyı pencereyi yaptırdık. Tavanın ağaçlarını da aldık.

— İyii, aferim. İbrahim beyin kadınları da geldi mi?

— Geldiler. Birlikte geldiler. Hepsi de iyi. Sen niye bu kadar zayıfladın oğlum, hasta mı oldun ha?

— Yok ana, hasta masta değilim. Dedim ya onbeş gündür yollardayız. Ta İzmir'den yayan geldik.

— Niye, atlarınıza ne oldu?

— At mı dayanır ana? Bir gidiş gittik ki, atlar hep öldü. Bizimkiler zati zayıftı. (Elini salladı) Neler çektik bi bilsen. Anlatmakla başolmaz.

— Başka kimler geldi, Haceli geldi mi?

— Geldi. Onunla ikimiz geldik. Öbürlerini bilmiyorum. Bizden ayrıldılar.

— Ya? Şehit mi düştüler yoksa?

Geçiştirdi,

— Bilemem. Daha belli değil.

— Kül Hamidi hiç görmediniz mi? Nazife gelin bekleyip durur. Çok iyiliği oldu bana, hep yardım etti. Harmanı birlikte kaldırdık.

— Bilmiyorum ana. Belki yakında gelir. İnşallah gelir.

Hacer hem dinliyor, hem de ocak başında birşeyler yapıyordu. Sahanda yağ eritti, iki yumurta kırdı. Yoğurt ekmek getirdi.

— Hadi buyur, dedi. Ben bir dönüm su getireyim çabukça.

Mahmut bakıp güldü ona. Başını salladı,

— Hep gidi hey, düş mü görüyorum, nedir? İnanamıyorum yahu.

— Düş müş değil, dedi anası. Geldin kavuştuk işte. Ben sana temiz çamaşır çıkarayım. Üstün başın kötü olmuş.

— Var mı çamaşır?

— Vardır eski meski. Sandığı açayım hele...

— Ah anacığım ah! Tek başına nasıl çekip çevirdin buraları? Ben sana Hacer'le git dedim, dinlemedin. Aklım hep burada kaldı. Gece gündüz seni düşündüm.

— Gitmem ulen, gider miyim? Evimizi bekledim işte. İyi kötü tüttürdüm ocağımızı.

— Arslan anam benim, sağol!

Gözleri yaşardı gene. İçi doluksadı.

— Hepimiz de görevlerimizi yaptık oğlum. Ye hadi yemeğini. Şu gelinin hakkı ödenir mi? El memleketinde hem çalışmış, hem Muradımızı büyütmüş. Dur uyandırayım şunu, sevinsin bi güzel...

— Uyandırma ana, yarın görsün. Tıraş falan olayım da.

— Peki öyle olsun.

— Köyde ne var ne yok? Çok zarar verdiler mi?

— Çook... Hep yaktı dürzüler. Giderken de Fadik karının Zeynebi götürdüler. Biz bağlara kaçıp saklandık. Onlar evdeymiş akılsızlar.

— Ee?

— Bulup çıkarmışlar. Bakmışlar genç kız, sürükleyip götürmüşler. Mestan da arkalarından koşmuş. Kızılyokuş'un orada vurmuşlar. Ertesi gün karılar gidip buldular. Ölmedi emme yarası ağır.

— Uff...

Ağzında lokma, durup baktı Mahmut. Neden sonra çiğnemeye başladı.

— Allah kahretsin!

— Ne edeceksin, savaş bu. Nice canlar yandı.

— Burada çok kötülük ettiler mi?

— Yok, önce iyiydiler. Pek karışmadılar işimize. Ama bozulunca kötü oldular. Biz de evde durmadık. Kaçıp bağların arasında falan saklandık.

Mahmut kapları sıyırıp siniyi ileri uzattı. Evin içinde dolandı bir iki. Eğilip oğluna bir daha baktı.

Hacer sırtında güğümle gelmişti.

— Konuşacak şey çok Mamıt. Sonra konuşuruz hadi. Ben samanlığa gideyim. Sen yıkan da şunları giy. Sonra yat çoclk çocuğunla. İyi bir dinlen.

— Olur ana, sağol.

- 4 -

Ertesi gün ev doldu doldu boşaldı. Ağlayanlar sevinenler, kucaklaşanlar... birbirine karıştı. En çok Nazife gelin ağlıyordu.

— Mamıt kardaş, siz geldiniz de Hamit niye gelmez? Görmediniz mi oralarda? Doğru söyle kardaş, niye gelmez?

— Gördüm bacım Eskişehir'de gördük ama çok oldu. Sonra nereye verdiler, bilmiyorum. Yakında gelir belki. Askerin hepsini terhis etmezler. Yakında gelir, merak etme.

Kâzım'ın anası ile karısı geldi. Çırpınıyorlardı.

— Nerde Kâzım, başında bir iş mi var, doğru söyle?

Mahmut bocaladı. Saklamak istedi, beceremedi. Yüzünden anladılar. Gözleri dolmuştu, başını eğmişti yere. Dudakları titriyordu. Bir ağıt yükseldi evden. Kâzım'ın anası saçını başını yoluyor, kendini yerlere atıyordu. Koluna giriyorlar, avutmaya çalışıyorlardı. Ama ne deseler boştu. Ölü evine benzemişti ev, herkes ağlıyordu.

— Söyle Mamıt, nasıl oldu?

Mahmut kendini toplamaya çalıştı,

— Şehit oldu hala, dedi hıçkırarak. Savaşın en civcivli zamanında, yan yana siperdeydik. Düşman karşımızda. Biz atıyoruz, onlar atıyorlar. Ateş yağıyor yanımıza yöremize. Kâzım birden devrildi. Aha şuradan, alnından. Şehit oldu. Ruhunu Allaha teslim etti. Alnından vurulan şehit en temiz şehittir. Hep dedik, biz de böyle şehit olabilsek. Askerin en yüksek rütbesidir bu. Öyle çabuk gitti ki, ne olduğunu bile anlayamadık. Gece geriye götürüp gömdük. Şu kollarımla taşıdım. Allah kalanlara ömür versin. Vatan uğruna...

Kâzım'ın anası birden sustu. Ellerini göğe kaldırıp dua okudu. Sonra hiçbir şey olmamış gibi kalkıp yürüdü evine. Orada bulunanlar hep şaştılar. Arkasından bakıp kaldılar. Aklını mı yitirdi diye düşünenler oldu.

— Hayır, dedi Ayşa kadın. Allah güç verdi ona. Allah dayanma gücü verdi.

Sonra Aşır'ın karısı ile hısımları geldi. Hamdi'nin karısı geldi.

"Birlikte gittiniz, bizimkiler ne oldu?" diye sordular. Gözlerinde korku vardı, yılgı vardı. Kötü bir haber mi alacağız diye ikircikliydiler.

— Yok birşey, dedi Mahmut. İyiler, yakında gelirler. Aşır hafif yaralıydı, çoktan iyileşmiştir. Merak edecek birşey yok.

İbrahim beyin karıları gelinleri de hoşgeldine geldiler.

— Nasılsın Mahmut kardaş, çok şükür sağ salim döndünüz.

— İyiyiz abla, çok şükür döndük. İbrahim bey de iyi. İzmir'de gördük onu, bir dükkân açmış, üzüm incir dükkânı. Rumlardan kalmış herhalde, yarısı yanık, yarısı sağlam.

— A aa, ne yapacakmış yarısı yanık dükkânı? Biz de diyoruz, niye gelmez bu adam?

— Gelir, siz işinize bakın. Orayı yoluna koysun, gelir.

— Uu... deli bu adam. Burada malı mülkü sahipsiz, perişan. O orada neyle uğraşır?

Mahmut dişlerini sıkıp yere baktı. Birşey söylemedi. Bu konuda içi doluydu ama şimdilik konuşmamalıydı. Hem ne diyecekti kadınlara?

— Akşehir'de bizimkilere yardım etmişsiniz, kol kanat germişsiniz. Allah razı olsun.

— Allah asıl sizden razı olsun Mamıt. Vatanı kurtardınız yavrum. Biz ne yaptık? Hacer maşşallah arslan gibi çalıştı, kimseye muhtaç olmadı.

— Öyle emme siz de yardım ettiniz.

— Hepsi geldi geçti. Bugünleri gördük ya, yeter. Allah bundan sonramızı iyi etsin. Ağız tadıyla gün geçirelim gayri. Zor günlerdi, hepimizin canı yandı az çok. Neler gördük oralarda neler... Buraya geldik, daha beter. Gâvur Yonan hem evimizde oturmuş, hem de giderken yakıp gitmiş. İki çul bile kalmamış evde. Komşular da bir kurtarıverelim dememişler.

— Kim kurtaracak hanım? dedi Ayşa kadın. Adam mı vardı köyde? Hep benim gibiler vardı. Biz de kendi derdimize düştük. Canımızı kurtaracağız diye bağlara gidip gizlendik. Kendi evimizi bile kurtaramadık. Aha bu ev yanarken karşısına geçtim de seyrettim. Ne edeyim başka, gücüm mü yeter?

Mahmut kendikendine güldü. "Ağa karısı işte, herkes koşup onun evini kurtaracak. Öyle istiyor."

Öğleden sonra Kadir ağa geldi, Hüseyin emmi geldi. Bir eziktiler. Eski günleri düşünüp pişman oluyorlardı. Kadir ağa kırçıl sakalını çekiştiriyordu.

— Sen haklıymışsın Mamıt, şimdi ne desek boş. Biz cahillik ettik. Hiç bilemedik böyle olacağını. Neyse, geçti gitti. Ne demişler, sel gider kum kalır. Bir köyün adamıyız şurada. Hep hısım akrabayız. Elin iyisinden kendi kötümüz iyidir. Bundan sonra akıllanırız gayri. Sen ne dersen öyle yaparız.

— Yok be ağa, ben ne yaptım ki? Herkes gibi gidip savaşa katıldım, o kadar...

— Yok yeğenim, öyle deme. Sen ne de olsa okumuş adamsın, aklın eriyor. Biz cahiliz. Cahilliğin gözü kör olsun. Cahil adam hayvandan farksız.

Ayşa kadın pekmez şerbeti ezdi. Birer fincan sundu herkese. Bir yandan konuşmaları dinliyordu.

— Kusura bakmayın, dedi. Başka bir şeyimiz yok. Kahve yerine buyurun. Demek akıllandın gayri Kadir ağa. Biraz geç kaldın emme neyse...

— Söz vurma bizim kız. Beşer şaşar demişler. Biz de aldandık biraz, ne edelim? Mamıt gil haklı çıktı. Emme sana birşey deyim mi, bu iş belki de iyi oldu. Yonan buralara gelmeseydi, biz aklımızı başımıza toplamazdık. Şimdi anladık dost kimmiş, düşman kimmiş.

— İyii... Bu da yeter. Senin keçi sakalli da anladı mı bari?

— Anladı anladı, hem de nasıl. Şimdi en baş Kemâl Paşacı oldu.

Ayşa kadın keyifliydi. Sesli sesli güldü,

— Yaa? Kemâl Paşacı oldu he mi? Bak şu işe? Onca tükürdüğünü yaladı demek.

Mahmut sıkılıyordu.

— Bırak ana, dedi. Olur olur, sana ne?

— Olur ya olur... Sırtlarında yumurta küfesi yok ya, dönüverirler bu yana. Hacı Nuri de Kemâl Paşacı olur gayri.

— O dünden oldu zati.

Mahmut başını salladı.

— Biliyorum. Bizim tabur komutanının çizmelerine sarıldı, "bizi kurtardınız" diye ağladı.

— Tüh rezil! dedi Ayşa kadın. Utanmaz bu adamlar!

Yüzü nefretle gerildi. Yürüdü dışarı gitti.

Kendilerine söylenmişti sanki. Susup kaldılar. Söze nereden girecekleri bilemediler.

— Haklı canım. Dedikleri doğru hep. Bizi kötü yanılttılar. Şimdi anladık emme iş işten geçti.

— Geçmedi ağa, niye geçsin? Biz geleceğe bakalım gayri. Eskisi gibi olmayacak işler. Yeni bir devlet, yeni bir idare kurulacak. Fakirin fukaranın yanında olacak şimdi devlet.

— İnşallah. Haniydi öyle bir şey yapsalar, biz de fakırız bak.

— Her şey dipten değişecek ağa. Bize subaylarımız neler anlattılar neler. "Şu savaş bitsin, düşmanı bir kovalım, öyle bir devlet kurulacak ki tüm kötülüklerin haksızlıkların kökü kazınacak" dediler. Hem olacak, göreceksiniz. Benim bildiğim Kemâl Paşaysa, çok şeyler yapacak.

Başını salladı uzun uzun.

— İnşallah. Biz de isteriz bunu. Hadi bakalım... Devlet nerdeyse biz de oradayız yeğenim. Allaha duacıyız ki başarılı olsunlar. En zorunu yaptınız, bundan sonrası daha kolay belki.

Hüseyin emmi uzun tesbihini çekiyor, yere bakıyordu. Yaşlanmıştı iyice. Ak sakalı göğsüne iniyordu. Doğruldu şöyle,

— Hadi bize izin ver oğul, dedi. Namaz vakti geldi. Tekrar geçmiş olsun. Sağ salim döndüğünüze sevindik. Allah esirgedi. Allah böyük...

Sedire tutunarak doğruldu.

— Güle güle emmi, sağolun.

Çıktılar. Mahmut kapıda uğurladı onları. Dışarısı günlük güneşlikti. Kadınlar çocuklar dikilmişler, uzaktan imrenerek bakıyorlardı. Mahmut sabahleyin tıraş olmuş, üstüne başına çeki düzen vermişti. İncelmiş yüzünde kara bıyıkları belli oluyordu hemen. Ayaklarındaki ağrıyı belli etmeden Haceli'nin evine kadar yürüdü. İki yandan baktılar.

— Hoo Haceli, diyerek girdi içeri. Haceli hâlâ uyuyordu.

— Hoşgeldin kardaaş, diyerek karşıladı Dudu kadın. Boynuna sarıldı, alnından öptü. Allah senden razı olsun kardaş. Birlikte geldiniz işte.

Ağlasın mı gülsün mü bilemedi.

— Sağol abla, geldik. Ne oldu Haceli, daha kalkmadı mı?

— Kalkmadı. Ölü gibi yatıyor. Ne olmuşsunuz siz öyle, çok yorulmuşsunuz ayol?

— Yorulduk abla, iliğimize kadar yorulduk. Emme sağız çok şükür.

— Elbeet. Canınız sağ, çok şükür. Geç otur şöyle.

— Yok oturmayım. Uyusun bakalım. Aslında ahdetmiştik, üç gün üç gece yatacaktık, ama ben uyuyamadım. Hadi kal sağlıcakla. Sana gözün aydın deyim dedim.

— İyi ettin kardaş, sağol. Sizin de gözünüz aydın. Geldiniz sevindirdiniz bizi. Allah razı olsun. Çok gelen giden oldu emme uyuyor diyorum, ne yapayım...

— İyi...

Döndü geriye. Kapının önünde Murat koştu kucağına atıldı. Kaldırdı havaya.

— Aferim oğlum, arslan oğlum.

— Baba bir daha gitmeyeceksin değil mi? Hep evdesin gayri değil mi?

— Evdeyim oğlum. Beraberiz gayri.

— Bana kağnı yapacaksın değil mi?

— Yapacağım oğlum.

İndirdi yere,

— Ben onu gacur gucur çekeceğim baba.

— Çek oğlum.

Ahıra girdi, ineğe öküzlere baktı. Çok zayıftılar. Bitikti zavallı hayvanlar. Sırtlarını boyunlarını okşadı. Yavrularım benim, dedi. Gözleri doluksuyordu. Sıcak bir duygu doluyordu içine. Bu kışı nasıl çıkarır bunlar, saman arpa da az. İş kötü...

Düşünmek istemiyordu. Hele bakalım bir yol bulacağız. En zoru bitti. Bundan sonra kendi işimiz gayri...

Evin önüne gelince anası karşıladı, eli belindeydi,

— Duydun mu, dedi. Senin keçi sakallı gitmiş?

— Kim?

— Ziver hoca, kim olacak? Gece toplayıp pılıyı pırtıyı, bir kağnıya yüklediği gibi yallah... Kimseyle de helâllaşmamış.

— Deme?

— Yaa, olacağı buydu. Yüzü mü vardı deyyusun? Yapmadığı rezillik kalmadı burada. Yonanın birinciye gelir adamıydı. İyi oldu, kurtulduk.

Mahmut birşey söylemedi. Yüzü durgundu.

— Zati ne cami kaldı, ne mimber. Kime imamlık yapacaktı? İyi oldu. Siz gelince tutunamıyacağını anladı. Hınzır oğlu hınzır. Akılsız...

O gün akşam sonuydu, kapıları vuruldu,

— Kim o?

— Benim ağa, adım Halil. Az çık hele.

Mahmut kapıyı açtı. Tanımadığı bir adamdı. Önünde iki keçi vardı.

— Mamıt efendi sensin değil mi?

— Evet?...

— Hoş geldin kardaş. Kazanız geçmiş olsun. Bunları Hacı Nuri efendi gönderdi size. Kessinler de yeyiversinler dedi. Kendisi de hoşgeldine gelecek.

Mahmudun dişleri birbirine sürttü. Koyu bir karanlık sardı çevresini .

— Nedenmiş o? diye sordu.

— İşte. Gönlünden koptu da. Çok memnun olmuş döndüğünüze. Selam etti.

— Bana bak! dedi Mahmut. Al götür keçilerini. Hacı Nuri'nin keçisine kalmadım ben. Savaşa da onun hoşuna gitsin diye gitmedim.

Anası da kapıya çıkmıştı,

— Yonanlılara versin Yonanlılara, söyle o Hacı efendiye! diye bağırdı. Şimdi de bize mi yaranmaya kalkmış utanmadan? Hadii... başka kapıya!

— Şey hala, dur hele...

Dinlemediler, çat kapattılar kapıyı.

— Tüh! Rezil oğlu rezil! diye sövdü Ayşa kadın. Alçak bunlar be! Soyu bozuk bunların...

Mahmut güldü kendikendine.

— Sana demedim ulen, daha önce de haber gönderdi bu Hacı Nuri. Bir kağnı ağaç göndereyim de evlerini yapsınlar dedi. Ben de kıçına soksun ağaçlarını dedim, duydun mu? Savaşı kazandınız ya, şimdi

kıvranıyor pezevenk. Ben sağ oldukça bir iğrenisi bile kabul etmiyeceğiz, anladın mı?

— Elbet etmem ana, kuşkun mu var?

Birden aklına gelmiş gibi döndü,

— Haceli'ye vermeye kalkmasınlar şimdi? Git söyle ana, sakın almasın!

— Olur, dedi kadın. Yürüdü.

Evin köşesini dönünce karanlıkta bir atlı gördü. Kim olduğunu tanıyamadı. Demin keçileri getiren adamla konuşuyorlardı. Yürüdü geçti önlerinden. Adamlar sustular.

Haceli'nin karısına sıkı sıkı tenbih etti,

— Açlıktan ölsek bir dilim ekmeklerini kabul etmiyeceğiz, anladın mı? Onların malı mülkü varsa, bizim de namusumuz var, onurumuz var, anladın mı? Eğer o keçileri alırsanız adamız diye yüzümüze bakmayın. Hiç konuşmayın bizimle.

Haceli ak doncak kapıya çıktı.

— Ne oluyor Ayşa hala, neymiş o?

— Hee, hoşgeldin Haceli. Geçmiş olsun yavrum. Dün gelip gidenden başımı alıp uğrayamadım. Ne oldu biliyon mu? Hacı Nuri iki keçi göndermiş, kendisi de size gelecekmiş. Sakın alayım demeyin.

— He hee... Alır mıyım sanıyon Ayşa hala? Onun için mi savaşa girdik biz? Gönlünü rahat tut. O kadar düşmedik...

— İyi. Hadi kalın sağlıcakla.

Dönerken baktı, adamlar yoktu. Belki de Hacı Nuri'nin kendisiydi. "Keşke üstlerine varıp tanısaydım dürzüyü. İtin kıçına sokup çıkarsaydım şuralarda. Yazık ettim tüh!.."

Bir hışım gibi geldi eve. Yaşlı yüzüne kara bir kin oturmuştu.

- 5 -

— İş kötü Mamıt, dedi Haceli. Bu kışı çıkaramayız biz. Yokluk diz boyu. Çoluk çocuğun üstü başı, evin içi... Hayvanlar dersen bitik. Ne çift sürebiliriz, ne ekin ekebiliriz.

— Bizim de aynı öyle Haceli. Düşünüyorum, ne yapmalı? Dağdan

iki kağnı odun getireyim dedim, öküzler durdu iyice. Bunlarla çift sürülmez. Ne diyorum biliyor musun, biraz daha kendimizi toplayalım da bir yerlere çalışmaya gidelim seninle. Nasıl olsa gurbetçiliğe alıştık.

— Sana imam dur diyorlar, senin işin kolay.

— Yok, tövbe kabul etmem. O benden uzak Haceli. Ne ayan olurum, ne imam. Baksana şu köyün haline. Bunların sırtından ekmek yemem ben. Allah göstermesin. Hem yüreğim dayanmıyor. Biraz uzaklaşsak iyi olacak. Sabahleyin gene Hamidin karısı geldi. Ne denir, ne karşılık verilir? Yarım saat ağlayıp gitti kadın. Kendimi suçlu gibi görüyorum.

— Öyle he, çok kötü bu iş. Ben de bunalıyorum vallahi. Bir de... ne oluyor acaba, hiçbir haber gelmiyor?

— Bilmiyorum. Dur bakalım, daha erken. O kadar kolay değil bu işler. Padişah kaçmış, bir onu duyabildik. Haber gelmiyor ki, uzak... Kimbilir neler oluyor da haberimiz yok.

— İbrahim beyin çoluk çocuğu niye gitti Mamıt? Neden boşalttılar evi?

— Bilmiyorum. İzmir'den çağırtmış. Şimdilik Mahmut otursun isterse, demiş. Kabul etmedim. Yağlı kuyruğa yapıştı herhalde. Boşver...

— Ne olacak ev şimdi?

— Bilmem. Zühtü gelirse o oturur belki. Malına mülküne sahiplenecek birisi gerek ona.

— Sen sahiplen işte?

— İstemem. Hacı Nuri'nin hediyesini kabul ettim mi? Onu da etmem. Aynı şey. Bu dürzülerin kapısına kul olmam. Sonra burnundan getirirler adamın. Ne olduklarını gördük işte. Bir yerlere gidip çalışalım en iyisi. Bu kışı geçirmenin yolunu bulalım. İlerde öküz möküz alırız, çiftimizi yenileriz. Kendi işimize bakarız. Hem daha ne olacağı belli değil. Dur bakalım... Kemâl Paşa neler kuruyor Ankara'da, kimbilir? Bakarsın bambaşka işler olur. Boşuna savaşmadık biz.

— İnşallah...

— Şu arkadaşlar bi gelselerdi... Hadi Kâzım'la Hamdi şehit oldular, onları biliyoruz. Peki Aşır ne oldu, Zühtü ne oldu, Kül Hamit ne oldu? Künyelerini de göndermediler. Demek sağ bu arkadaşlar. Niye bu kadar geç kaldılar bilmem ki? Çoluk çocuklarına bir söz bulup söy-

leyemiyoruz. Her gün ölüp ölüp diriliyorum. Karşılaşmamak için evden kaçıyorum. Dün akşama kadar öküz güttüm vallahi. Havalar da soğuyor. Tacım Dedenin orada ateş yakıp ısındım. Tekkenin durumu da kötü olmuş ha. Kurşun izleri öylece duruyor. Para olsa da yaptırsak. Ne kötü işler geçti başımızdan değil mi? Dün düşündüm de, vay bee... Kıl payı kurtulduk.

— Yalnız orada mı kıl payı kurtulduk Mamıt? Hangi birini söyleyelim şimdi? Pişmiş tavuğun başına gelmedi bizim başımıza gelenler.

— Öyle kardaş. İnsan ölmeyince ölmüyor. Bazan diyorum ki düşünmeyim, unutayım gayri. Olmuyor yahu. Geceleri aklıma geliyor. Görsen kendiliğimden titriyorum. Dişlerim birbirine vuruyor.

— He he...diye güldü Haceli. O zaman korkmadık da şimdi korkuyoruz ha? Aynı ben de öyle. Rüyalarımda hâlâ savaşıyorum. Karı kaç kez uyandırdı, "ne oluyor sana herif, ikide bir bağırıyorsun, sövüyorsun. Aklını mı kaçırdın?" Uyanıyorum ki evdeyim, Allah Alaaah... Kurtulamıyorum yahu... Hele ikide bir komşular gelmiyor mu, anlat hele Haceli, neler ettiniz, ne oldu? Ben de anlatıyorum. Emme o gece savaşa giriyorum yeniden. Çok kötü oluyorum.

— Anlatma be Haceli. Kısa kes. Ben anlatmıyorum.

— Öyleymiş he. Mamıt anlatmıyor diyorlar. Onun için benden istiyorlar.

— Sen de anlatma, boşver. Geçti gitti. Unutalım daha iyi.

— Unutulur mu hiç Mamıt? Demesi kolay. Ölmedikçe aklımdan çıkmaz vallahi. Her dakkası çakılıp kaldı kafama. Cehennem ateşinden çıkıp geldik arkideş...

— Öyle emme unutmazsa aklını bozar insan.

— Hee, aklını deyince Mestan'a üzülüyorum yavu. Çok kötü olmuş çocuk. Keşke ölseydi de kurtulsaydı, bundan iyiydi.

— Sorma, geçen gün gene anası geldi, etme Mamıt kardaş okuyuver şu oğlana. Gitmeyim diyorum, olmuyor. Gittim biraz okuyuverdim, emme okumakla falan geçecek iş değil. İyice bozmuş. Ömür boyu çekecek.

— Öyle mi, kurtulamaz mı?

— Benim umudum yok. Zeynep deyip ağlıyor. Her yanı ayrı titriyor. Ne yapılabilir bilmem ki?

— Ah ah, ne canlar yaktı bu savaş? İcat edenin gözü kör olsun.

— Olsun emme ne değişecek? Olan oldu bi kere.

— Hacı Nuri camiyi yaptıralım diyesiymiş, duydun mu? Ağacını tahtasını ben vereyim demiş.

Mahmut elini salladı,

— Köyü yaptırsa günahını ödeyemez. Hem o camide namaz kılınmaz gayri. Değil mi içine gavur girip oturdu, her yerini kirletti? Bence yeni bir cami yaptırmaktan başka yol yok. Hele bir kendimize gelelim. Bu yokluk içinde cami düşünmenin sırası değil.

— Öyle emme Kadir ağa falan yekinip dururlar.

— İyi ya yaptırsınlar. Biz gittik vatanı kurtardık, onlar da camiyi yaptırsınlar.

— Senin önayak olmanı istiyorlar.

— Nasıl önayak olacakmışım ben? Ulen evde yiyecek unum bulgurum yok. Kışı nasıl geçireceğimi düşünüyorum. Alay mı ederler benimle. Kalk gezinelim hadi. Kafamı kızdırmasınlar.

Haceli yüzüne bakıp güldü. Savaşlarda çok iyi tanıdığı yüzünde deli bir damar kabarmıştı gene. Bakışındaki kıvılcım parlamıştı.

Köyün alt tarafına doğru yürüdüler. Dün gece yağan yağmurla toprak yumuşaktı. Kış kokusu vardı havada. Bir durgundu herşey. Çeşmede su dolduran kadınlar durup bakıştılar. Mahmut onları görmezden geldi. Yürüdü aşağılara doğru. Sürülmemiş tarlalar bakımsız ağaçlar gözalabildiğine uzanıyordu.

— Hee... diye nefes koyverdi Haceli. Gene köydeyiz be, gene kendi başımızayız. Ne olacak böyle, ha?

Mahmut dönüp kasaba yolundaki kırmızı toprak yarıntısını gösterdi,

— Oraya bak, dedi. Oradan gelecek birşeyler.

— Ne gelecek?

— Bilmiyorum ama gelecek. Yeni haberler gelecek. Arayıp bulacaklar bizi buralarda. Boşuna savaşmadık biz, göreceksin?

— İnşallah.

Tümseğin başına oturup sigara sarmağa başladılar.

Mahmut dumanları burnundan üflerken,

— Ne olacak biliyor musun, dedi. Ankara devleti yeni kanunlar çıkaracak. Bu yurdun fakırı fukarası köylüsü efendi olacak, işte size yol, işte size toprak, su. İşte size okul. Çalışın üretin, adam olun. Aklınızı

boş şeylere takmayın. Şunun bunun kapısına kul olmayın. Kendiniz çalışın, kendiniz yeyin...

— İyi emme Mamıt, neyle olur bunlar? Parayla olur. Ankara Devleti o kadar zengin mi? O da bizim gibi cıbır, duyuyoruz işte.

— Biliyorum canım. Birden olacak demedim ki, yavaş yavaş olacak. Kemâl Paşa önce bu Hacı Nuri takımını tepeleyecek. Nasıl kazandın sen bu çiftliği, kimden aldın, savaşta ne yaptın, soracak? Sonra basacak kalayı, defol dürzü! Yapış bakim sabanın sapına, sen de herkes gibi çalış!

Keh keh güldü Haceli,

— Ne iyi olur ya? dedi. O da benim gibi çalışsın, yan yana çift sürelim. Bi göreyim bunu, yeter canım. Helal olsun valla...

— Sonra bu Kocakaş İbrahim beyi karşısına alıp soracak, sen önce iyi girdin işe. Sonra ortalardan kayboldun, neredeydin? İzmir'de nasıl dükkan sahibi oldun sen? Nasıl kazandın bu parayı? Köydeki malı mülkü bırakıp neden buraya geldin? Ver bakalım hesabını...

— Aman be Mamıt, hangi birine soracak arkideş? O kadar çok ki deyyuslar?

— Kendisi sormayacak canım, hakimi soracak, savcısı soracak. Bunca okumuş adam var Kemâl Paşanın çevresinde. Polatlı'da konuştuğumuz o genç teğmenleri biliyorsun ya? Onlar şimdi hep sivil. Herbiri bir işin başında. Kemâl Paşa emredecek, onlar yapacak. Sen eskisi gibi gidecek mi sanıyorsun? Yoo... Öyle değil kazın ayağı.

—Hani ya, bir ses yok?

— Dur bakalım ivme, o kadar kolay değil. Benim bildiğim Kemâl Paşaysa...

Uzun uzun başını salladı.

— Kalkalım hadi, yerler soğuk. Hava da yağacak gibi.

Mahmut gökyüzüne baktı,

— Hem de kar yağacak, dedi. Kışa girdik iyice. Biraz daha dinlenelim de Aydın'a mı olur, bizim kasabaya mı olur, gidip çalışalım Haceli. Bu kış günü iş de bulunmaz ya, ararız buluruz belki.

— Olur, öyle yapalım.

Köyün alt başını dolaşıp evlerine gittiler.

Kocakaşın İbrahim bey, köyün durumunu ince ince sordu. En çok Zühtünün dönmeyişine üzüldü. "Nerde kaldı bu çocuk, hiç haber alamadık, dedi. Karısına adresimizi verseydiniz, gelince bir mektup yazıp arasın bizi?"

— Söyledik, dedi Safinaz hanım. Fatmayı evin alt katına oturttuk. Şimdilik sen bakar ol dedik.

— İyi ettiniz. Biraz da para bıraksaydınız.

— Bıraktık.

— Köyde bir adamımız olmalı. Orayı çekip çevirecek namuslu biri gerekiyor. Biz artık dönemeyiz köye. Geçti. Ara sıra gider göz kulak oluruz.

— Neden bey, onca mal mülk ne olacak?

— Durur yerinde, toprağa birşey olmaz, korkma. Buuradaki işi yürütmeye bak sen. Olmazsa büyük oğlanı yollarım. Bir iki yıl kalır, işi yoluna koyar. Gerisi kolay. Molla Mahmudun kabul etmemesi iyi olmuş. Zaten istemiyordum. Ama bir teklif etmek gerekiyordu. İyi oldu o iş. Gem tutmaz biri keraneci. Kendini akıllı sanır.

Bir yudum rakı içti, leblebi fındık aldı arkasından. Kalkıp gezindi odada. Eğilip çarşıya baktı. Faytonlar gelip geçiyordu caddeden.

— Nasıl, beğendiniz evi değil mi? Bizim gayri burası. Daha neler olacak ilerde bakın da görün.

— İyi de, alışabilecek miyiz bilmem ki?

— Ne demek? Rahata alışılmaz mı? İstersen seni göndereyim köye?

— Sen gitmeyecek misin e? Oğlanlar otursun burada, biz gidelim.

— Cık, beceremez onlar. İş bildiğin gibi değil hatun, bu işin ilerisi açık. Köye dönmem gayri. Enayi değilim. Burada ahbaplar edindim ki hee... Şirket kuracağız yakında. Tüm Egenin üzümü inciri, tütünü bize toplanacak. Dışarıya satacağız. Kemâl Paşa emir verdi, zengin olacağız ve memleketi de zengin edeceğiz. Senin aklın ermez bunlara. Sen şu İzmir'e alışmaya bak. Dünyanın bir cenneti burası. İstanbul bile böyle güzel değil. Yarın topla gelinleri kızları, sizi bir gezdireyim de görün. Buranın havası suyu hiçbir yerde yok. Hem de çok iyi olacak ilerde. Şimdiye kadar kaymağını rumlar yemiş, bundan sonra biz yiye-

ceğiz. Bu evle dükkanı ele geçirdim ya, gerisi kolay. Çorap söküğü gibi gidecek. Sen hiç tasalanma. Yat kalk Allaha dua et. Bundan sonra yeni bir dönem başlıyor ve bu bizim dönemimiz olacak. Şu oğlanları da biraz işe alıştırayım, öğrensinler ticaretin girdisini çıktısını. Eğer gözlerini açar, adam olurlarsa... He he, köydeki mal ne ki? Tırnak bile değil bunun yanında. Gör de bak, yakında neler olacak? Yakında bir rum kızı da getireceğim sana, hizmetçi. Hiç suratını asmayacaksın. Asri bir düzen verecek eve. Bizim görgümüz kıt hatun, anladın mı? Bu gâvurlar ilerlemişler, her şeyin en iyisini biliyorlar. Yemeyi içmeyi, giyinmeyi... Dün bir arkadaşta toplandık, görsen evini. İki rum kızı hizmet ediyor, o görgü, o bilgi... Yaşamak derim sana. Bizde nerde o incelik? Dedim ya ayak uyduracağız yeni düzene. Asrileşeceğiz. Geri kafalılık bitti. Nasıl Yonanlıları sürüp çıkardıysak geriliği de öyle kovacağız içimizden.

Rakısından iki yudum aldı. Kalın kaşlarının altında gözleri bir kurnaz parlıyordu.

— Kolay olmayacak elbet, işimiz çok zor. Kafayı çalıştıracağız biraz. Aşılacak dağlar var önümüzde. Memleket bir yıkıntı, halk yoksul. Gelirken gördünüz işte. Yonan taş üstünde taş bırakmadı. Ama Kemâl Paşanın öncülüğünde yeni bir memleket kuracağız. Neyle olur bu? Bilgiyle olur, çalışmakla olur.

Geçen gün izlediği bir toplantıda öğrendiği cümleleri yineliyordu.

— Çalışacağız ve başaracağız. Avrupa ile aramızdaki açığı tez zamanda kapatacağız. Göreceksin!

Safinaz Hanım oturduğu koltukta hiç kımıldamadan İbrahim beyi dinliyordu. Rahat değildi koltukta. Mindere alışkındı o. Bir ayağını altına alsa gene kızacaktı şimdi. Kaç kez azarlamıştı bunun için.

— Ben çocuklara bakayım, diyerek kalktı usulca.

— Bak he, Dediklerimi de unutma. Hasan buradaysa söyle de Kordon'a kadar insin, iyisinden iki kilo balık alsın akşama.

— Gene mi balık yiyeceğiz e?

— Siz yemeyin, ben yerim. Köylüsünüz siz, ne anlarsınız balıktan?

Kadın başını iki yana sallıyarak çıktı. Ak başörtüsünün altında yüzü dümdüzdü. Yürüdükçe eski rum evinin tahtaları gıcırdıyordu. "Vay vay vay... diye söylendi. Bu yaştan sonra İzmir'li yapacak bizi, vay başıma gelenler!"

İbrahim bey hunili gramofona plâk koydu. Kolunu çevirip kurdu makineyi. Sonra kadehinden iki yudum içti. Kalın sesiyle şarkıya katıldı. Oynar gibi eliyle tempo tutuyor, geziniyordu odanın içinde. Yeni boyanmış tavana duvarlara baktı, "sakız gibi diye düşündü. Uygar yaşam başka şey canım. Ama bu karılarla nasıl olacak bilmem. Yetenek yok bunlarda, hemen ayak uyduramazlar. Epey uğraştıracaklar beni hınzırlar. Olmazsa ne yapalım, gider köyde otururlar. Biz de başımızın çaresine bakarız."

Pencerenin önüne dikilip caddeye baktı.

"Haldun beyi yemeğe çağırmalı. Hatta İskender beyi, Şükrü beyi. Hatta Kemâl Paşayı, Fevzi Paşayı... Yok canım o kadar değil. Gelemezler. İşleri başlarından aşkın. Dee... büyük adamlar, önemli işlerin içindeler. Her dakikaları dolu. Hem biz nasıl ağırlarız onları? Bizim karılar tepsiye pilav doldurmayı bilirler. Üstüne de fırında kuzu. Başka birşey gelmez ellerinden. Görgüleri kıt. Öğrenecekleri o kadar şey var ki..."

Plâk bitmişti, gitti değiştirdi. Bahriye çiftetellisini koydu. İnce sesli bir kadın kıvıra kıvıra söylüyordu. Rakısından iri bir yudum aldı. "Bu Haldun beyle dostluğu ilerletmeli. Bilgili adam, Avrupa görmüş adam. Elinden çok şey gelir. Çok yardımı olur. Bir hediye daha götürmeli ama ne götürmeli? Başkası da bilmemeli bunları. Manisa'dan getirilen rum malları arasında neler var acaba? Yarın bir gidip bakayım. Hee... çok işler var işlerin içinde. Hadi bakalım İbrahim, İzmir girdabına daldın. Aç gözünü...

Duvardaki boy aynasına baktı. Gülümsedi kendikendine. Gür kaşlarını düzeltti.

Birden kapı açıldı.

— Baba, yarın bizi gezmeye mi götüreceksin? diyerek içeri girdi Ayşe. Arkasından Melek.

— Duur, durun bakim. Önce kapı usulca vurulur, sonra girilir. Öğrenin bunları. Çıkın da bir daha girin!

Kızlar bozuldular, başlarını eğdiler öne. Sonra çıktılar, kapıyı tıklatıp tekrar girdiler.

— Hah şöyle, incelin biraz. Şu üstlerinizi başlarınızı da yavaş yavaş düzeltelim. Adlarınızı da değiştirelim. Siz gayri İzmir'lisiniz kızlarım, ona göre. Senin adın Münevver Ayşe, nasıl beğendin mi? Seninki de Gülcihan Melek, tamam mı? Soranlara böyle dersiniz. Bırakın gayri

taşralılığı. Biraz incelin, asri olun. Söyleyin şimdi ne diyeceksiniz?

Kızlar birbirlerine bakıştılar.

— Annem dedi ki yarın...

— Evet yarın sizi gezdireyim İzmir'de. İki fayton tutalım, gelinleri de alın. Görün bakalım neymiş İzmir? Denizi görün, kayıkları görün. Ama dediğim gibi işte, İzmir'li olacaksınız. Baştan aşağı değişeceksiniz. Konuşmanız giyinmeniz, herşeyiniz. Size güveniyorum, tamam mı? Anneleriniz gibi olmayacaksınız. Onlar kartlaşmış, kolay değişemezler. Siz daha kolay öğrenirsiniz. Çünkü gençsiniz. Ben size hoca da tutacağım. Bir rum hanım getireceğim eve. Size her şeyi öğretecek. Giyinmeyi kuşanmayı. Berbere gidip saçlarınızı yaptırmayı...

Kıkırdadı kızlar. Eğilip utanarak yüzlerini sakladılar.

— Hadi bakim, bana az şekerli bir kahve pişirin. Yallah!..

Eliyle süpürür gibi dışarı itti onları. Kapı örtülünce kızlar cıvıldaşarak koşuştular.

- 7 -

Kökez'li Hacı Nuri, İngiliz kumaşı kara gabardin giysileri içinde bir yılgındı. Gözlerini kaçırarak konuşuyordu yüzbaşının karşısında.

— Vallahi komutanım, ben çağırmadım, inan olsun ben çağırmadım. Dediler "Hacı Nuri, sen zenginmişsin, yarın akşam evine geleceğiz, dediler. Etmeyin tutmayın dedim, ben zengin değilim dedim. Bulgur aşıyla gün savuyorum dedim. Dinlemediler. Aha komşular hep tanık, iliğime kadar soydular beni komutanım. Askıdaki soğanlarımı bile alıp götürdüler. Bir de dövdüler üstelik. Bu yaşta dayaklarını yedim. Dizlerimde çizme yaraları hâlâ durur. İşkence ettiler bana yüzbaşım. Beş-on altınım vardı, bizim suvari komutanına vermiştim, askerlerimize harcasın diye. Onu duymuşlar. Yapmadıklarını komadılar bana. İşgal altında kalmak zor yüzbaşım. Nasıl deyim sana, iki yıl kan kustuk. Allah o günleri bir daha göstermesin. Allaah!.. Kurban olayım ben sana. Sürüp çıkardınız da kurtulduk, çok şükür...

Yüzbaşı sigara içiyor, hafif gülümseyerek dinliyordu.

— Peki Hacı efendi, dedi. Biz çağırmadık seni, neden geldin buraya? Vicdanında seni rahatsız eden birşey mi var?

— Yok yüzbaşım, ne olsun ki? Size teşekkür edeyim dedim. Sizin yüksek şahsınızda, yüce Türk ordusuna... Kurtulduğumuz için biz çok sevinçliyiz. Bi dedikodu çıkarmışlar. Nasıl deyim, bizde kara dinli adam çok. Yonan subaylarını davet etti demişler. Vallahi yalan, sümme haşa yalan. Gideyim de komutanıma doğrusunu kendim anlatayım dedim. Başkasından duyacağına benden duysun dedim.

Daha söyleyecekti, yüzbaşı kesti.

— Yok, bize böyle bir şikayet gelmedi. Ama inceletirim.

— İncelet yüzbaşım, kurban olayım incelet. Doğrusu budur. Ben dinime vatanıma bağlı bir insanım. Şunun bunun iftirasına kanma. Ben ordumuza başkomutanımıza canımı bile veririm. Nitekim suvari birliğimize gizlice...

— Tamam tamam, içini rahat tut sen. Buraya adını yazıyorum, gerekirse soruşturma yaparız. Sen git şimdi.

— Peki yüzbaşım. Allah razı olsun. Allah başarınızı yükseltsin...

Eğilerek, selâmlar vererek çıktı. Daha kötü bozulmuştu. "Tüü..." dedi içinden. Bir çuval inciri berbat ettik. Şikayet falan yokmuş. Kendi elimizle adımızı yazdırdık. Oldu mu ya şimdi?"

Durup düşündü. Geri dönecek oldu. "Hay Allah!" diyerek elini salladı. kapının önünde ağaca bağladığı koçu gördü. Ne yapmalıydı acaba?

— Bu koç senin mi ağa? diye sordu asker.

— He oğlum, yüzbaşının evine gidecek, sen götürüverir misin? Hacı Nuri'nin hediyesi dersin.

— Olur götürürüm. Ama yüzbaşımın haberi var mı?

Hacı Nuri ikircikliydi. Yüzbaşı büsbütün kuşkulanır mıydı acaba? Tüü... yaptı. Bir yanıt bulamadan kasabanın çarşısına doğru yürüdü. Canı sıkkındı. Hemen gitmeliydi köye. Buralarda durmamalıydı. Kimseyle konuşası yoktu. İçi karmakarışık olmuştu.

Çarşıda yeni yapımlar onarımlar sürüp gidiyordu. Yangının izleri silinmişti epeyce. Tahtalar çakılıyordu, kiremitler örtülüyordu. Herkes işinde gücündeydi. Hacı Nuri hiç birini görmedi. Gördüklerini bile tanımazdan geldi. Handaki atını çekip bindi hemen. Köye doğru sürdü. Gözleri atın kulaklarında, bir yandan düşünüyordu. Yüzbaşının birşeyden haberi yoktu. Demek Molla Mahmut gelip görmemişti yüzbaşıyı, başkası da söylememişti. Kan tutar gibi kendi ayaklariyle gidip, hay Allah... Ne yaptım ben, hiç akıl yok mu? Otursana oturduğun yerde.

Ama rahat edemedim. Bir kurt girdi içime, uykuyu tüneği yitirdik. Bir yoklayalım bakalım ne oluyor dedik. Dedik de halt ettik! Yüzbaşı kalkar da sorarsa sağa sola. Kime sorabilir? Molla Mahmudu çağırırsa... Belki tanıyordur öyle ya? Savaşta onun birliğindedir. Hay Allah, sen yardım et yarabbi...

Göğe baktı. Gözleri doluksadı. At tırıs gidiyordu altında. Hacı Nuri kendini çok mutsuz duyuyor. "ocağımı söndürecekler" diye düşünüyordu. Of puf etti. "Ama belki de iyi yaptım. Başkasından duyacağına gittim kendim söyledim. Suçlu insan gider de söyler mi? Suçsuzum ben. Düşmanı kovalayan ordumuza altın verdim, yardım ettim. Kim yardım etti o kadar? Hem bu yüzbaşı helâl süt emmiş birine benziyor. Kötü adam değil. Beni suçlu bulsa, kuşkulansa, atın bunu nezarete diyebilirdi. Demedi. Ulen Hacı Nuri, korkma o kadar. Biz de Allahın kuluyuz. Kime ne kötülük ettik? Şunun bunun sözüyle alta gidecek adam değiliz. Eğme o kadar boynunu. Evelallah kalkarız altından. Hee he! Ne belâların içine düştük. Nice zamandır gecemiz gündüzümüz belli değil. Hele şu Molla Mahmut geleli... Cıbır dürzü, keçimizi bile kabul etmedi. Bu kışı nasıl çıkaracak bakalım. Açlıktan geberecek. Kabadayılığı da kimseye bırakmaz. Dünyada ne insanlar var yavu? Allah Alaah..."

Kuyruğu düğümlü at, altında canlı canlı yürüyordu. Gözleri cam gibi parlaktı. Binicisinin neler çektiğini hiç bilmiyordu. Hacı Nuri içine gömülmüş düşünüyordu. "Şu işten de bir sıyrılıp kurtulursam hey Allahım, bir kurban daha keserim sana, koca bir öküz keserim. Hiç bu kadar kötü olmamıştım. Zor imiş. Yanlış ata oynadık ağzına tükürdüğüm, nerden bilirdim böyle olacağını? Rezil edecekler beni, yerle bir edecekler. Malımı mülkümü elimden alacaklar, kuru ekmeğe muhtaç edecekler. Olur mu bu? Hey Allahım göster büyüklüğünü. Baldırı çıplak takımına boğdurma beni. Göster büyüklüğünü..."

Akşam üstü olmuştu. Hava kapalıydı. Hacı Nuri'nin kederi büyüyordu gittikçe. Boğulacak gibiydi. Çamurlu yol çiftliğin kıyısı boyunca uzanıyordu. Atını durdurup baktı, göz alabildiğince geniş tarlalar, yaprağı dökülmüş çıplak ağaçlar, ilerdeki derede ağıllar... Yüzünün biçimi değişti. Gözleri doldu. Elinden alacaklar mıydı buraları, nasıl olurdu bu?

Hayvan, suları iki yana sıçratarak Kökez çayını geçti. Köye girdi.

Yanaşmalar karşıladılar avluda. Yardım edip indirdiler.

— Atı gezdirin, dedi. Teri soğusun.

— Peki ağam.

Doğruca üst kata çıktı. Yüzü durgundu. Karıları arkasından geldiler. Büyük oğlu geldi.

— Hayırdır inşallah boba, ne haber?

— Yok birşey. Yüzbaşıyı gördüm, şikâyet falan yokmuş. Kendim anlattım. Böyle böyle dedim, dedikodu çıkmış, aslı astarı yoktur. Başkasından duyacağına benden duy, dedim.

— Koçu aldı mı?

— Emirerine bıraktım. İyi adama benziyor. Öyle birşey yok dedi. Olursa biz seni çağırırız dedi.

— Tamam işte, ben dedim zati. Hiçbir şey yapamazlar. Boşuna üzüyorsun kendini. Bu dürzüleri adam yerine koyup da kendini boşuna üzüp durma. Kim ki onlar ayol? İki baldırı çıplağa mı kaldı memleket? Yoo o kadar değil. Hele otur şöyle, rahatına bak. Süt mü istersin pişirelim? Yoksa aç mısın, yemeği hemen getirsinler?

— Hiç birini istemem, dedi. Biraz dinleneyim.

Ocak başına oturdu. Hasta gibiydi. Ayaklarını ateşe uzattı. Arkasına minderler koydular. Alevlere bakmağa başladı.

Usulca dışarı çıktılar. Yüzü hâlâ donuktu. Rahat edemiyordu bir türlü. Önünde kötü günler var gibi geliyordu ona. Dört yandan kuşatılmıştı sanki. Arayan soran da azalmıştı. Eskiden ne çok geleni gideni olurdu, ama şimdi... herkesin ayağı kesilmişti. Yalnız duyuyordu kendisini. Uff... yaptı. At gönderip Kadir ağayı çağırtsa mıydı acaba? Hem Tacından yeni haberler alırdı.

— Resul! diye seslendi geriye.

— Buyur boba?

— Birini Tacın'a yolla. At götürsün de Kadir ağayı alıp buraya getirsin. İşi yoksa konuşalım bu akşam.

— Peki boba.

Hava kararmak üzereydi. Erken inen kış akşamı hüzün veriyordu insana. Ocağın alevleri cansız cansız yanıyordu.

Hacı Nuri sakallarını karıştırdı uzun uzun. Bir yıkıntı içindeydi. Avludaki patırtıdan atlının gittiğini anladı. Hiç kımıldamadan beklemeğe başladı.

Kucağında odunlarla küçük karısı girdi içeri.

— Acıkmadın mı ağam, yemeğini getirelim mi?

— Yok. Kadir ağa gelecek, onunla birlikte yeriz.

Ocağa odun attı. Sonra dertli dertli baktı yüzüne.

— Üzme canını kurban olayım, dedi. Hiçbir şey olmayacak, korkma. Geçer bunlar.

— Geçer de deler geçer Fatime. Arslanı fareye boğduruyorlar baksan a? Zaman kötü.

— Kötü ağam biliyorum, çok kötü. Emme birşey olsaydı şimdiye olurdu. Niye beklesinler bunca zaman?

— Buralara sıra gelmedi de onun için. Padişah efendimizi bile kovdular baksana. Bizi çiğ çiğ yer bunlar.

— Yok. Benim içim rahat ağam. Hiçbir şey olmayacak. Allahın izniyle eskisi gibi gidecek. Ben rüyamda gördüm, Mustafa Kemâl dediler, sarı saçlı gençten bir adam...

Hacı Nuri birden doğruldu,

— Nee? Mustafa Kemâl'i mi gördün? Ulen karı, ne demek bu? Vallahi boşarım bak!

— Dur ağam, sözümü bitirmedim, ne diyeceğimi dinle...

— Çık dışarı! Allah belânı versin. Koynumuzda yılan besliyormuşuz. Rüyasında görmüş, şuna bak!

— Ama nasıl gördüm, sonunu dinlemedin?

— Nasıl görürsen gör, çık diyorum, defool!

Büyük karısı daldı içeriye,

— Ne oldu, hayrola?

— Rüyasında Mustafa Kemâl'i görmüş. Hasbaya bak. Utanmadan söylüyor bana.

— Ama ne dedi ağam bak...

— Sus zındık! Çık dışarı!

Büyük karısı gözünü ağarttı,

— Rüyanda görecek başka kimseyi bulamadın mı Fatime? Ağamızı görsene. Bir kadının gözü dışarda olursa böyle olur işte.

— A aa... neler diyor şunlara bak. Ayol ben...

— Sus sus, çık dışarı, nankör!

Hacı Nuri fırlayıp üstüne yürüdü. Sille tokat dışarı attı genç kadını.

— Allah belânı versin! diye bağırdı tiz sesle.

— Üzülme ağam, dedi büyük karısı. Ben onun terbiyesini veririm. Rahatına bak. Hayırsız zati. Bakışında meymenet yok. Ben sana çok dedim emme dinlemedin. İlle şehir kızı olacak diye tutturdun. Otur, otur da dinlen. Sakalını seveyim otur. Geçen gün de ne dedi biliyon mu? Üzülürsün diye sana anlatmadım.

— Ne dedi?

Gitti kapıyı arkadan kilitledi. Yanıbaşına oturdu.

— Molla Mamıda yangın bu orospu. Geçen gün Tacım'a gittiydik ya, orada görmüş, amanın arslan gibi adam bu Mamıt dedi. Bin gavur öldürmüştür dedi. Sus kız ağzını yırtarım dedim. Sen bana karışma dedi. Herkesin içinde diklendi. Dedim Fatime, kocamıza söylersem seni boşar, kapı dışarı atar. Ne dese beğenirsin, haniydi öyle bir iş yapsa dedi. Zati duracağım yok, geldiğime bin pişmanım dedi.

— Bak şıllığa, dedi mi bnları?

— Daha neler dedi ağam, ben san anlatmıyorum. İçimizde bir yılan bu karı. Emme zamanı var, duur... Sen bilmemiş ol. Oğlanlara hiç dirlik vermiyor. Hep gözü dışardı. Vallahi hayır gelmez bundan. İyice gemi azıya aldı. Şehirlerde asrilik almış yürümüş deyip durur. Hele şu kötü günlerimiz geçsin de ben sana derim diyeceğimi ağam. Şimdilik sabret.

— Vay haspa vay!

— Yaa, hem de ne haspa! Arpası fazla geliyor ağam. Anasının evinde... herkes yavan ekmek bulamazken... kudurdu da eve sığamaz oldu. Ben sana hepisini diyemiyorum ağam. Zor günlerdeyiz. Sen böyle üzülürken... Emme bu karı...

Kapı zorlandı birden. Açılmadı.

— Ne kovu satarsın içerde moruk karı! diye bağırdı Fatime. Ben de anlatayım mı her şeyi, ha? İnanma ağam o karıya, yalan söylüyor. Münzevirlik ediyor. Biliyorsun işte durumunu...

— Allah belânızı versin! diyerek doğruldu Hacı Nuri. Bıktım ulen bu dırdırınızdan bıktım! Çık dışarı, defool! Ben neyle uğraşıyorum, siz ne ediyorsunuz...

Büyük karısını da attı dışarı. Oturdu ocağın karşısına. Burnundan soludu. Başını ellerinin arasına alıp kötü kötü düşünmeye başladı. Sallanıyordu bir yandan. Çok mutsuzdu. Bu dünya yaşanmaya değmezdi. Mal mülk çiftlik... ağız tadıyla yemedikten sonra neye yarardı? Boşunaydı herşey. Biraz sonra aşağıda bir gürültü koptu. Kadınlar kavga

ediyorlardı. Birbirlerine demediklerini bırakmıyorlardı. Hacı Nuri dinledi, aldırmadı. Kendi acısını yaşıyordu o.

Geleceği ne olacaktı?

Akşam sonu olmuş, hava kararmıştı. Ocak başında uyukluyordu. Gerideki duvara kocaman gölgesi vurmuştu. Hiç kımıldamıyordu gölge. Usulca kapı vuruldu.

— Ağaa, Kadir ağa geldi.

Doğruldu,

— Alın içeri, buraya gelsin.

— Selâmünaleyküm, diyerek girdi Kadir ağa.

— Aleykümselâm, buyur. Çok bungunum kardaş, gel hele. Zahmet ettin.

— Niye bungunsun, hayrola?

Kapıyı örterken buyurdu,

— Yemeğimizi getirin kız, çabuk olun. En has dostum sensin Kadir ağa, bilirsin. İnsan sıkışınca dostlarını arar. Nasılsın, ne var ne yok? Otur hele, ısın...

Kadir ağa ocağın karşı geçesine oturdu. Ellerini ateşe uzattı.

— Soğuk he. Kış geldi iyice.

— Ne oluyor yavu, ne kara günler bunlar böyle? Ne olacak ne kalacak, belli değil.

— Hiçbir şey olacağı yok ağa, canını sıkma. Gidiyor işte...

— Haberler nasıl, ne diyorlar?

— Bilmem. Yeni birşey yok. Herkes işinde gücünde. Kemâl Paşa Ankara'da yeni devlet kurasıymış. Padişah efendimizin yerine kendisi geçecekmiş.

— Orası tamam da, nasıl olacakmış? Ucu bizlere değecek mi?

— Yok canım, niye değsin? Bize ne?

— Öyle deme Kadir ağa, padişahı bile kovdu bunlar. Bize neler etmezler?

— Ne edecekler bize, hiçbir şey yapamazlar. Biz bunlara karşı silâh çektik de savaşa mı girdik? Kim başa geçerse biz ona uyarız, öyle ya?

— Orası öyle he. Biz devletin kuluyuz. Ne derlerse yaparız.

— İşte o kadar.

— Mala mülke dokunmayacak bunlar, değil mi?

— Yok canım, niye dokunsunlar. Öyle birşey diyen yok. Bolşevik değil bunlar.

— Öyle ise padişah efendimizi neden kovdular?

— Kendisi gitmiş ağa. Savaşa karşı çıktı biliyorsun. Yanlış etti biraz. Bunlar da Yonanı kovunca ne etsin? Topladı pılıyı pırtıyı gitti. Bizim Ziver hocanın hesabı. Burada tutunamıyacağını anlayınca ne etsin adam? Aynı öyle işte. Emme biz yerliyiz, yerimizdeyiz. Kim başa geçerse ona uyarız.

Hacı Nuri, Kadir ağanın yüzüne bakıp düşündü. Rahatlamıştı biraz.

— Öyle he, diyerek sakalını sıvazladı. Bize bir kötülük yapmasınlar da uyarız ne edelim...

— Yapmazlar, korkma. Hem suçumuz ne canım? Evimizde oturuyoruz işte.

Yanaşmalar yemeği getirdiler. Siniye dizili ekmekler, tarhana çorbası, Kavurma et, pilav, erik hoşafı...

— Buyur hadi.

Karşılıklı bağdaş kurup oturdular.

— Molla Mamıt'la Haceli ne ediyorlar?

— Ne etsinler, yatıp oturup dururlar. Uyuz ite dönmüş ikisi de. Bir zayıflamışlar, adam diyecek halları kalmamış. Şöyle savaştık, böyle vuruştuk, gelene gidene övünüp dururlar.

— Öbürleri gelmedi mi daha?

— Gelmediler. Bir haber de yok. Kimbilir öldüler mi, kaldılar mı?..

— Bunların bir zararı olmaz bize değil mi Kadir ağa?

— Yok canım, ne zararı olacak? Kim dinler bunları?

— Öyle deme, savaşa girdik diye şımarırlar da gidip şikayet mikayet ederler?

— Cık. Etseler ne olur? Birşey çıkmaz, korkma. Hem kendi derdinde onlar. Cıbır ikisi de. Kışı nasıl çıkaracaklar bakalım. Yiyecek ekmekleri yok teknelerinde.

— Üstelik kabadayılığı da bırakmazlar, dedi Hacı Nuri.

Birer keçi götürdüğünü, kabul etmediklerini söylemedi. Kadir ağa

gerçi duymuştu ama üzülmesin diye anımsatmadı. Gülümsediler karşılıklı.

— İbrahim bey İzmir'e yerleşmiş öyle mi?

— Öyle he. Karıları falan da gitti. Kara Zühtü'nün çoluk çocuğu oturuyor evde. O dürzü de hangi akla hizmet eder, belli değil.

— Malı mülkü ne olacak peki?

— Kimbilir? Toprağa birşey olmaz diyesiymiş. Davarı sığırı dağıldı zati. Yonanlılar yedi güzelce.

— Hınzır oğlu hınzır! Asıl ondan çıktı hep kötülükler. Buraları karıştırdı gitti. Kemâl Paşacı oldu da boyu göğe erdi.

Hem yiyor hem konuşuyorlardı. Hacı Nuri hoşaf tasını başına dikti. Uzun uzun içip ağzını sildi eliyle.

— Ben sana asıl bugünkü işi söyliyeceğim, dedi.

— Neymiş o, hayrola?

— Bugün kasabaya gidip geldim. Yüzbaşıya çıktım.

— Ee?

— Dedim "yüzbaşım, benim için dedikodu ediyorlarmış. Kendim geldim ki işin doğrusunu benden öğren, dedim. Anlattım herşeyi. Yonan gavuru malımı mülkümü talan etti dedim. En büyük zararı biz gördük dedim. Ben ordumuza kurban olayım, memleketi kurtardınız" dedim.

— Ne dedi e?

— İyi karşıladı. Hakkında şikâyet yok dedi. Bir de koç götürdüm hediye.

— Aldı mı?

— Emirerine bıraktım, almıştır herhalde.

— İyi etmişsin.

— Ama gitmeseydim daha mı iyi olurdu diye düşünüyorum.

— Neden canım, gittiğin iyi olmuş.

— Aklı karışır mı bilmem ki...

— Yok, tam tersi. Şikâyet eden olsa bile adam seni tanıdı ya, iyiliği dokunur.

— Olabilir he. Helâl süt emmiş birine benziyor. Belki yardım eder.

— Elbet eder. Burnun altında ağız var demişler Hacı efendi. Hatta

bir hediye daha götür, ne olur ne olmaz.

Hacı Nuri düşündü.

— Dur bakalım, biraz geçsin de... Kimseye söyleme olur mu? Aramızda kalsın bu iş.

— Elbeet. Ama ben sana söyliyeyim, hiçbir şey olacağı yok. Olsaydı olurdu şimdiye kadar.

— Daha belli değil.

— Sen fazla işkillisin Hacı efendi. Kurtul bundan. İşi oluruna bırak. Göreceksin korkacak birşey yok. Yukardan ne gelirse biz eyvallah deriz. Eğeriz boynumuzu, geçer gider.

— İnşallah bakalım.

— Ben Ziver hocaya da dedim, "gitme birşey olacağı yok." Ama o korktu. Mamıt gil gelince "gayri bize buralarda yer kalmadı" dedi.

— Şimdi ne yapacaksınız hocasız?

— Bilmem. Molla Mamıda teklif etmişler, yok demiş. Ben kendi işime bakacağım demiş.

— Hocalık yapabilir mi o? Tövbe, Molla Mamıttan hoca olur mu?

— Olmaz emme ne edeceksin?

— Caminiz ne olacak peki? Öyle kalacak mı?

— Kalmayacak emme nasıl yaptıracağız? Milletin beli bükük, eli dar. Sen ağacını tahtasını vereyim demişsin, sağol. Gene de zor. Komşular diyorlar ki yerini değiştirelim, yeniden yapalım. Gâvurun oturduğu yerde namaz kılınmaz.

— O zaman iş uzar, hem de büyür.

— Öyle he. Altından kalkamayız. Fakırlığın gözü kör olsun. Milletin beli kırık.

Hacı Nuri boynunu büktü. O konuyu geçtiler.

— İçimi serinlettin Kadir ağa, dedi. Sağol. Demek birşey olmaz diyorsun, he mi?

— Olmaz canım, ne olacak? Olsa bile bize değmez. Kavgalarını yukarda kendi aralarında görüyorlar. O değil de şu padişah değil de Kemâl Paşa, bizim için ne değişir? Vergi derler veririz, ne olacak? Eskiden de veriyorduk.

— Orası öyle. Hem biz daha çok veririz. Molla Mamıt'la Haceli verecek değil ya vergiyi?

— He he... Neleri var ki zati?

Hacı Nuri iyice rahatladı. Ocak başına geçip sigara sarmaya başladı.

— Bereketli olsun, Allah ziyade etsin...

Kadir ağa da geçti yerine.

— Kaldırın sofrayı uşaklar, gelin buraya!

İki yanaşma gelip topladılar.

— Bu gece kal Kadir ağa, geç oldu. Sabah yollarım seni.

— Olur efendi, öyle olsun. Sağol.

Geç zamana kadar konuştular. Hacı Nuri'nin yüzü gittikçe çözüldü.

- 8 -

Molla Mahmut'la Haceli sırtlarında eski birer yorgan, boyunlarında azık torbası, kasabaya doğru yürüyorlardı. Dağlara kar yağmıştı.

— İşte böyle, dedi Haceli. Gene yollardayız. Yokluğun gözü kör olsun.

Mahmut ilerilere baktı, yanıt vermedi. Yüzü bir durgundu. Çoban çeşmesine yanaşıp su içtiler.

— Alaşehir baskınına giderken... aklında değil mi, burada mola vermiştik. İbrahim bey başımızdaydı. He he... şimdi nerede İbrahim bey?

— Anasının dininde! dedi Mahmut.

Birşeylere kızıyordu ama söylemek istemiyordu. Gözlerini kısmıştı kinle. İçi kabarıktı. Başını salladı uzun uzun.

— Bunun altından da kalkarız biz Haceli, dedi. Değil mi ki canımız sağ...

Haceli önce yanıtlamadı. Sonra davrandı.

— Hadi, yolcu yolunda gerek.

Karları çiğneyerek yürüdüler. Karşıdan soğuk bir rüzgâr esiyordu. Geniş kırlar çırıl çıplaktı. Gökyüzü koyu bulutlarla kaplıydı.

— Bir de iş bulamazsak? dedi Haceli.

— Buluruz herhalde. Herkes ev yaptırıyor, iş çok.

— Birer çift öküz parası kazanıversek, sürüp getirsek önümüzde.

— İnşallah bakalım. O da olur belki.

— En çok ağrına giden ne biliyor musun? Vatanı kurtarmaya biz gittik, çalışmaya da biz gidiyoruz. Hacı Nuri gene evinde oturuyor, rahat...

— Haceli, kızdırma adamı! Doğruca yürü yoluna.

Keh keh güldü Haceli.

—Yalan mı söylüyorum arkideş? Doğru değil mi, ne kızıyorsun?

— Doğru olduğu için kızıyorum. Konuşmayalım bunları gayri.

— Peki konuşmayalım.

Sessiz yürümeğe başladılar. Yol başolacak gibi değildi. Usanç veriyordu insana.

Akşam üstü kasabaya varabildiler. Çarıkları, kalın yün çorapları çamura batmıştı. İyi yorulmuşlardı. Han tenhaydı, kendileri gibi bir iki köylüden başka kimse kalmıyordu. Hancı bir oda açtı bunlara. Şişesiz bir idare lâmbası verdi. Yıkanıp çökelek ekmeklerini yediler. Yorganları hasır yaygının üstüne serip yattılar.

— Oof of... diyerek nefes koyverdi Haceli. daha yorgunluğumuz geçmeden yeni bir savaşa giriyoruz ağzına tükürdüğüm.

Mahmut karşılık vermedi. Karanlık odanın duvarlarına bakıyordu. Uzun süre uyuyamadı. Eski iç sızılarını yeniden duyuyordu sanki. Derin bir hüzün içindeydi.

— Rezillik bu, diye söylendi. Tüm rezillik...

Ertesi gün Hasip ağa derler birinin bağında iş buldular. Bağ budanacaktı, toprak bellenecekti. Sınırlar düzeltilecekti. On-onbeş günlük iş vardı. İyi bir insandı Hasip ağa. Savaşa girdiklerini duyunca ilgilendi. Kendi oğlu Sakarya'da şehit olmuştu. Ağlayarak onu anlattı. Göz yaşları ak sakalından aşağı süzüle süzüle iniyordu. İki yana sallanıyordu durmadan. Acısı büyüktü. Bağ evinde yer gösterdi bunlara. Altlarına iki yatak getirdi. Hergün evden ekmek aş taşıdı. Akşamları ocak başına oturup uzun uzun konuştular. Mahmudun Haceli'nin anlattıklarını dinledi.

— Vay yavrular vay, dedi, neler çekmişsiniz? Allah korumuş sizleri. Ne olurdu benim Habibim de dönüversiydi. Yirmisinde gitti, şehit oldu. Mezarı bile belli değil. İçim yanar hamam külhanı gibi. Kimselere anlatamam. Karısıyle bir küçük kızı şimdi evde. Ne yaparım ben bunları? Şaşırdım kaldım.

Söz dönüp dolaşıp savaşa geliyordu. Savaştan başka şey konuşulmuyordu hiçbir yerde. Anılar henüz tazeydi. Yüzler acılıydı, sesler hüzünlüydü. Canı yanmayan insan yoktu çevrede. Kimle konuşsanız, başından geçen yığınla şey anlatıyordu.

Hasip ağanın işi bitince Mahmut'la Haceli kasaba çarşısına indiler. Üstlerine başlarına giyecek birşeyler alacaklardı. Parayı tümden harcamıyalım, ucuz olsun diyordu ikisi de. Hasip ağa onlara başka bir iş daha bulmuştu ama bugün dinlenelim, bir de hamama gidelim dediler. Çarşı hamamının dinlenme yerinde birisi ileri geri konuşuyordu. Gene savaş anıları açılmıştı. Oradaki genç delikanlılar dinliyorlardı adamı. Bizimkiler de kulak verdiler.

— Dedim yüzbaşım, yanlış komut veriyorsun. Bu tepeyi çıkarsak hepimiz kırılırız. Düşman tepenin arkasında. "Karşı mı geliyorsun ulan, dedi. Yürü, marş marş!" Çıktık tepeyi arkideş, yüzlerce kişi. Yonan bir makineli ateşine başladı, aman Allah! Tarak dişi gibi. Tam elli arkideşi kaybettik. Ben iki yerimden yaralandım, aha bakın... Sonra yüzbaşıyı divanı harbe verdiler. Rütbesini söktüler. Ben bu Hasan'ı niye dinlemedim diye başını duvarlara vurdu.

Haceli'yle Mahmut birbirlerine bakıp güldüler.

— Nerede oldu?

— Afyon'da oldu, nerede olacak. Beni geriye aldılar. Hastanede bir ay yattım. Sonra da terhis ettiler.

— Hee iyi. Başka savaşa girmedin demek?

— Yok, girmedim. Nasıl gireyim, gazi olduk bi kere. En büyük rütbeye eriştik.

Haceli de konuşacak oldu, Mahmut kolunu çekti.

— Çıkalım hadi.

Sessizce çıktılar.

— Böyle şeye kızıyorum, dedi Mahmut. İki gün savaşa girmiş, bir yara almış, ömür boyu övünür gayri. Ne farfara adamlar var dünyada!

— Öyle he! Bizimkinin yanında o neki? Üstelik yalan söylüyor dürzü. Yüzbaşı keşif yaptırmadan askeri çıkarır mı o tepeye? Hiç mi kafa yok?

— Yalan canım, atıyor işte.

Bir aşçı dükkânının önünden geçiyorlardı. Sıcak yemek kokuları geliyordu içerden. Haceli durup baktı,

— İşkembe çorbası bulunur mu acaba? Hani Polatlı'da yemiştik, aklında mı?

— Git sor bakalım.

Mahmut dışarda bekliyordu. Haceli sevinçle bağırdı.

— Gel Mahmut, varmış gel!

Yarı karanlık dükkânın dip köşesindeki masaya oturdular. Dumanı tüten çorbalar geldi önlerine.Tuz ektiler biraz, sirke döktüler.

Mahmut bir iki kaşık aldı. Başını eğdi iyice. Öylece durdu, kımıldanamadı.

— Ne oldu Mamıt?

— Galip bey, dedi ağlamaklı. Hıçkırdı. Hele ki başkası duymamıştı. Çorbanın içine şıp şıp damlalar döküldü.

Durgunlaşıp kaldılar. Çorbanın tadı kokusu ikisini de Polatlı günlerine götürmüştü. Teğmen Galip beyin anısı canlanmıştı gözlerinin önünde.

— Sesini duyar gibi oldum, dedi Mahmut.

— Ben de... Ne adamdı ya? Bizi görseydi şimdi burada...

Fazla konuşamadılar. Mahmut nezle olmuş gibi burnunu çekip duruyordu ikide bir.

— Uff... diyerek inledi.

— Birer daha isteyelim mi?

— Yok, ben tıkandım. Sen iste yiyeceksen.

Haceli bir daha istedi. O çorbasını kaşıklarken Mahmut başını eğip düşündü. Polatlı, Teğmen Galip bey, Tüfekçi ustası, Savaş günleri... kıpırdanıp duruyordu içinde. Daha dün gibi canlıydılar. Unutmak olası değildi.

Dul bir kadının bahçesinde birkaç gün daha çalıştılar. Kış bastırdığı için ev yaptırma işleri durmuştu. İş yoktu.

— Ne yapalım, dönelim mi köye? Yoksa Aydın'a aşağı gidelim mi? Oralarda iş bulunur amma uzak.

— Gidelim arkideş, köyde ne yapacağız. Bir boğaz daha eksilir hiç değilse. Kışlık un bulgur yetmeyecek zati. Bu kazandığınızla çoluk çocuğa biraz bez basma alır yollarız. Biz de basar gideriz nerde iş varsa?

— Olur, öyle yapalım.

Birkaç arşın basma, pazen, ak bez alıp birer torbaya doldurdular. Mahmut içine yarım okka da boyalı şeker koydu. Bir giden bulup köye gönderdiler. "Biz bahara kadar gelmeyiz. Aydın tarafına gidiyoruz" diye haber saldılar. Yorganları sırtlayıp düştüler yola.

Yağmur yaş, çamur çökek, köyden köye günlerce yol teptiler.

Bir ıssızdı yollar. Git git kimseye rastlayamıyordunuz. İnsansız hayvansız bir garip ülkeydi o yöreler. Yunanlılar hiçbir şey bırakmamıştı. Öyle geliyordu insana.

Eşme'den sonra iş aramaya giden iki kişiye daha rastladılar. Birlikte yürüdüler. Kendilerinden daha yaşlı, kırçıl sakallı Eğri Osman,

— Ben size iş bulurum yeğenler, yürüyün hele, diyordu. Aydın'da tanıdıklarım var. Savaştan önce her yıl gider çalışırdım oralarda. İncir bahçeleri bizi bekliyor. Öyle bolluk memleket ki bir görseniz... İnsanları da cömerttir, kuru üzümle beslerler adamı. Lakin öküz alamazsınız oralarda, o yanlış. Yonan öküz mü bıraktı hay yeğenler, sürüp götürdüler hepsini. Siz en iyisi parayı cebinize koyun da Konya tarafına geçin, oralardan alın. Konya pazarında hayvan çok olur. Hem de ucuzdur.

Molla Mahmut bunu düşünmemişti.

— Doğru, bak bu hiç aklımıza gelmedi, dedi.

— Olsun,hele bir varalım.

Daha Aydın'a varmadan bir köyde iş buldular. İyi de para veriyorlardı. Yedi buçuk kuruştu yevmiye. Yeme içme de ev sahibinden olacaktı.

— İyi, dedi Haceli. Burada çalışalım Mamıt. Bitirince de Aydın'a geçeriz.

— Olur. Öyle yapalım.

Gene toprak işiydi. Bağ belliyorlardı, su yollarını açıyorlardı. Çok bakımsız kalmıştı bahçeler. Her yeri ot bürümüştü. Günlerce çalıştılar. Elleri nasırlaştı, kaplumbağa eline döndü.

— Ha gayret kardaş, öküzün birini yarıladık.

— Ne yarıladık ulen, daha bir bacağı bile değil.

— Konya'dan alırsak yarıladık sayılır.

— Nasıl gideceğiz Konya'ya?

— Bir kuş olur, uçar gideriz.

Yorgun yorgun gülüyorlardı.

— Biz baştan yanlış ettik Mamıt. İzmir'de kalıp çalışacaktık. Şimdiye çoktan öküz paralarını kazandıydık.

— Vazgeç. Çoluk çocuğu gördük ya. Hepsine değer.

— Öyle he, o da doğru.

Boyunlarından buğu tüterek çalışıyorlardı.

— Ne toprak değil mi buraların toprağı. Para olacak, alacaksın ononbeş dönüm. Kuracaksın bi kıyıya evini. Çalış gayri yaz kış.

— Nerdee... bizden ırak o.

— Askerken hep özlerdik toprağı. Ellerim kaşınırdı. Emme şimdi bakıyorum da bu da zor iş.

— Kendi toprağımız değil de ondan, dedi Mahmut.

İncelmiş yüzünde acı bir parıltı vardı.

— İnsan kendi toprağında çalışmayınca iki kat yoruluyor.

— Öyle he. Bizim tarlayı Hacı Nuri'ye yok pahasına kaptırdık biliyon ya? Acısı hâlâ içimde. Kemâl Paşa bu tarlaları geri alıverse hiç değilse.

— Dur bakalım, alır herhalde.

— Almazsa kabul etmem valla. Hiç olmaz bu iş. Emrinde iki yıl tetik çektik, vatanı kurtardık. Şimdi ise...

Mahmut dönmüş bir yere bakıyordu. Haceli de döndü,

— Nereye bakıyorsun?

Afalladılar.

— Yahu bu karı dün de geçti buradan. Ne ister acaba? Bak gülüyor bir de.

Mahmut işine eğildi.

— Boşver. Kimbilir neyin nesi?

Haceli de çalışmaya başladı. Ama rahat değildi. İkide bir dönüyordu o yana.

— Bu karı birşey istiyor bizden ama ne?

— Boşver Haceli, bir gören olur. İşine bak.

— Kim görecek yavu? İnecin top oynuyor? Köy tee nerede...

Çevreyi şöyle bir kolaçan etti. Kimse yoktu gerçekten. Kadın gürüzlerin arkasına geçti. Bir de el etti gözden yiterken. Haceli bir tuhaf oldu. İçine tatlı bir titreme geldi. Kasıkları kımraştı.

—Dur Mamıt, ben bir bakayım. Bu kadın birşey istiyor bizden.

Mahmut güldü,

— Gitme ulen. Belli işte ne istediği.

— Ee durulur mu öyleyse, öldük mü yavu?

Elini yüzünü silerek yürüdü.

Mahmut arkasından baktı,

— Hınzır, diye söylendi. Başını salladı iki yana. Cık cık cık etti. Kimse görmese bari gibilerden ikide bir dönüp çevreye bakıyordu.

Haceli gürüzlerin içine girdi. Kadın kuru otların arasına çömelmiş, su döküyordu. Yandan ak baldırları görünüyordu. Haceli'ye bakıp güldü. Usulca donunu çekti yukarı. İri yarı bir kadındı.

— On kuruşun var mı arslanım, diye sordu.

— Var ya var, niye olmasın?

— Gel öyleyse, ne dursun?

Haceli şaşaladı,

— Şey... bu kadar kolay mı bu iş?

— Kolay ya, niye kolay olmasın, Allah yazdıysa?..

— Allahı karıştırma şimdi. Adın ne senin?

— Adımı ne edecen? Çöz uçkuru hadi.

Kolundan tutup çekti. Haceli'nin inanası gelmiyordu. Doğru mu söylüyor diye baktı şöyle

— Bakma. Bitirince arkadaşını da yolla.

— Ulen, bismilla...

Kadını kucaklayıp yıktı otların üstüne.

— Dur, yavaş ol.

Gülüyordu. Haceli tezden soluklanmaya başladı.

— İyiymişsin sen kız, valla iyiymişsin.

— İyiyim ya. Dün de dolandım emme aldırmadınız.

— Kocan yok mu senin?

— Yok.

Yumuldu kadının üstüne. Ter içinde kaldı.

— Hadi arslanım, ha, ha...

— Uff, diyerek doğruldu Haceli.

Kadın gülüyordu.

— Pek çabuk boşaldın. Ver parayı da arkadaşını da yolla hadi.

— Olur. Bekle burada.

— Bekliyorum.

Haceli keyif içinde geldi.

— Hadi Mamıt, seni bekliyor. Çok güzel karı valla. Cennetten çıkmış.

— Yok ulen, deli misin? Gitmem ben.

— Etme Mamıt, pişman olursun. Bir daha bulunmaz.

— Cık, gitmem.

— Parasını ben vereceğim, git!

— Ne parası len, deli misin? Ben gitmem.

Bir zaman uğraştılar. Mahmut gitmedi.

- 9 -

Aydın'da yapı işinde çalıştılar. Ama Haceli'nin durumu kötüydü. Kasıklarında bir ağrı, durmayan bir akıntı. Terliyordu habire. Çalışacak hali yoktu.

— Ben dedim sana, gitme dedim.

Yüzünü buruşturuyordu.

— Ne bileyim böyle olacağını Mamıt, bir de sen yüklenme Allahaşkına. Dürzü karı hastalıklıymış, nerden bileyim ben?

Sık sık yüznumaraya koşuyordu. "Aman elini yıka, gözüne sürme." Bir yerden duymuşlardı bunu. Haceli korkudan yüzünü yıkamaz olmuştu. Çevreden öğrendikleri kocakarı ilaçlarını kullanıyorlardı. Ama iyi olmuyordu bir türlü. Ev sahibi onu eczaneye yolladı. "Semih beye benden selâm söyle, o sana ilâcını verir" dedi. Koca bir şişe suyla döndü Haceli. Birkaç gün çalışmayı falan bıraktı. Çok sıkıntılıydı.

— Gördün mü başımıza geleni, hay Allah kahretsin! Onca gurbet çiğnedik olmadı da...

— Kendimizi tuttuk da onun için olmadı. Ha burada da tutuverseydin ya?

— Ne edeyim arkideş, şeytana uyduk işte.

— Hee şeytan! O gün cennetten çıkma diyordun?

— Öyle geldi bana, ne edeyim.

Usuldan çalışmaya başladı. Ağrıları azaldı gittikçe. Ama bir çöküntü başlamıştı. İkide bir soruyordu,

— Çocuğum olmaz gayri değil mi Mamıt?

— Bilmem. Öyle derler ama belli olmaz.

— Vay be, yarım adam olduk desene, tüü...

— Ne yapacaksın çocuğu bundan sonra, evdekiler yetmedi mi?

Haceli yanıt vermedi. Başını eğip düşündü. Yüzü bozuktu. Büyük bir pişmanlık duyuyordu belli ki.

— Hadi hadi büyütme. Ne olmuş yani? Canın sağ ya, yeter.

Aydın çarşısında dolaştılar. Millet durgundu. Savaşın izleri henüz kapanmamıştı. Yarım yapılar, çatısı yanık dükkânlar, bozuk kaldırımlar. Askerden yeni dönen genç yaşlı adamlar. Nereye gitsen savaş anıları...

— Bak bunlar yeni terhis olmuşlar. Bizimkiler de döndü mü acaba?

— Bilmem. Döndüler belki.

— Bakmışsın Kâzım'la Hamdi de gelmişler.

— Yok onlar gelmez. Onlardan umut yok. Ama Aşır'la Hamit gelmişlerdir belki. Bir de Zühtü.

Daracık çay evine girip adaçayı içtiler. Gözlüklü bir adam eğilmiş gazete okuyordu. Mahmut yandan baktı. Güldü kendikendine.

— Ne olmuş, niye güldün?

— İsmet Paşa Lozan'da dayatıyormuş, dedi. Yumruğu masaya vurmuş, "ya bizim dediğimiz olur, ya bırakır giderim" demiş.

— Aferim, böyle olacak işte. Hani Eskişehir'de görmüştük, o adam bu değil mi?

— O he. Dur bakalım Haceli, birşeyler yapacak bu adamlar. Şimdi dışarıyla uğraşıyorlar, sonra içeriye dönecekler.

Mahmudun yüzü ışımıştı.

— Benim umudum büyük, dedi. Boş değil bu adamlar, göreceksin. Hadi çıkalım da bunun şerefine bi helva ekmek alıp yiyelim.

— Olur, yiyelim.

Fırından sıcak bir somun aldılar. Yüz dirhem de helva. Caminin

duvarı dibine oturup yediler.

— Oh güzelmiş, dedi Haceli.

İki dilenci çocuk çıktı ortaya. Karşılarına dikilip bakmağa başladılar. Birinin eli ayağı sakattı. Mahmut kalanı götürdü, onlara pay etti.

— Birbirinizin hakkını almayın ha, dedi. Ben buradayım bak!

Çocuklar yiyerek uzaklaştılar. Mahmut arkalarından baktı.

— Kimbilir babaları savaşta mı kaldı, ne oldu? Ah ah, öyle çok dert var ki memlekette. Hangi birine çare bulacaksın?

— Ya. bizimkiler de böyle olabilirdi. Hadi zarf kâğıt alalım da köye mektup yazalım. Merak ediyorlardır.

— Yazalım ama ne zaman alırlar kimbilir? Belki biz mektuptan önce varırız.

— Olsun, biz yazalım da...

Helva aldıkları dükkândan bir zarf iki kâğıt aldılar. Çay evine girdiler yeniden. Pencerenin önündeki tahta masaya oturdular. Mahmut özene özene yazmaya başladı.

— Benim hastalığı yazma sakın.

— Yazılmaz mı ulen, uzaktan öğrenmeleri daha iyi.

Kolundan tuttu,

— Kurban olim Mamıt, yazma.

Mahmut güldü,

— Haceli belsoğukluğuna yakalanmadı diye yazayım öyleyse.

— Öyle de yazma, anlarlar.

Telâşlıydı,

— Etme arkideş, bana düşmanlığın ne?

— Bırak şimdi, çocuk olma!

Hep Mahmuda bakıyordu, şaka mı ediyordu, yoksa sahiden mi yazıyordu?

— Mamıt... diye fısıldadı bir iki kez. Ne yazdın, oku hele.

— Dur da bitireyim.

İki eve de ayrı ayrı yazdı. Aynı zarfın içine koydu.

— Hadi postane kapanmadan atalım.

Kalkıp yürüdü.

— Dur Mamıt, bana okumadın yavu?

— Yürü ulen, deli olma. Öyle şey yazılır mı? İyi olduğumuzu, çalıştığımızı, mart başında döneceğimizi yazdım.

— Sahi mi bu?

— Elbet sahi.

Haceli rahatladı.

— Ulen korkuttun beni, dedi. Alacağın olsun.

Mahmut keh keh güldü,

— Senin o cennetten çıkmanın adı neydi?

— Ne bileyim yavu, adı batsın. Etti edeceğini dürzü karı. Sordum da söylemedi.

— Bak sen adını bile öğrenmeden... Ulen ne adamsın be. Rezil ettin beni.

— Sana ne oldu ki Mamıt, olan bana oldu. Hâlâ işeyemiyorum orospunun yüzünden. Bir sürü de param gitti. Öküz de alamıyacağız.

— Öküzü bırak da kendin iyi olmaya bak.

— Ah akılsız kafam ah! Seni dinleyecekmişim o gün.

— Yaa, beni dinlemezsen öyle olursun işte.

— Her zaman dinliyordum da, o gün şaşırdık işte. İyi ki sen gitmedin. Valla kahrımdan ölürdüm. Akıllı adamsın arkideş.

— Neyse... Bu işi hiçbir yerde söylemiyeceğiz, tamam ını? İkimizin arasında giz olarak kalacak. Dönünce karına bile anlatmayacaksın.

Haceli boynunu büktü,

— Olur.

Kaldıkları hana geldiler. Yorganları serip yattılar.

Gece Mahmut bir hıçkırık sesiyle yandı,

— Haceli, sen misin o, ne oldu?

Önce karşılık gelmedi.

— Yok birşey, dedi sonra usulca,

— Ne oldu ulen, ağrın mı var?

— Yok...

Ağlamaya başladı,

— Ne yaptım ben arkideş, mahvoldum ben...

— Neden?

— Şu iş... Gittikçe koyuyor bana. Çocuğum olmayacak gayri.

Mahmut doğrulup oturdu,

— Deli olma Haceli. Ne yapacaksın çocuğu? Evde bir sürü var ya? Hem belli de değil, dur bakalım. Böyle şeye ağlanır mı ulen? Sen ne belâların içinden çıkıp geldin, şimdi kuru derede boğulacak mısın? Biraz kendine gel yavu, aa...

Haceli ağlamayı kesti. Karanlıkta uzun uzun sustu. Sonra hiçbir şey olmamış gibi yattı yerine.

- 10 -

— Nine gı nine, bobam gelince ben ona diyeceğim ki ben gayri büyüdüm, öküzlerimizi suluyorum diyeceğim.

— Öyle mi diyeceksin yavrum, afferim arslanıma. Biraz daha büyü de yemini samanını da sen ver, olur mu oğlum?

— Olur nine, vereceğim.

Murat alırın kapısında dikiliyordu. Ayşa kadın içerde hayvanlara yem saman veriyor, bir yandan torunuyla konuşuyordu.

Murat çeşmeye götürüp sulamıştı az önce. Elinde uzun değneği ile dikiliyordu hâlâ. Başında anasının ördüğü yün başlık vardı. Gene de üşümüştü çocuk. Sümüğü akmıştı.

— Gel hadi, dedi ninesi. Üşümüşsün, çabuk girelim evimize.

Ahırın kapısını örtüp yürüdü. Akşam ayazı ısırıyordu insanı. Yerde bir karış kar vardı.

— Alllaah Allah! Fakır fukaraya yardım et Allah!

Ellerini uğuşturarak ocak başına çömeldi.

— Gel Murat, çıkar ayakkabılarını da gel karşıma otur. Üşüdün yavrum.

— Yok nine üşümedim. Büyük adam üşür mü, bak ben büyüdüm.

Evin gerisinde omuzlarını kaldırmış, gösteri yapıyordu.

— İyi iyi, gel. Büyük adam da üşür.

Hacer ocak başında çorba tenceresini karıştırıyordu. Murat ikisinin arasına oturup ellerini ateşe uzattı.

— Bu soğukta ne ederler el memleketinde, bilmem ki? Amanın bir tükenmedi şu gurbet.

Ayşa kadın dertli dertli söyleniyordu. Hergün konuştukları konuydu.

Hacer yanıt vermedi. İçine kapanmıştı gene. Üzüntülerini hep susarak yaşardı.

Murat dürttü,

— Nineme birşey söylesen ya ana?

— Ne söyleyim, bir şey bilmiyorum ki?

— Bilmez o. Bazan samıt gibi olur. Bir karşılık vereyim demez. Siz yokken hep kendikendime konuşurdum. Şimdi de öyleyim. Ne edeyim, benim yazgım da bu.

Hacer ateşe bakıp gülümsedi. Gene karşılık vermedi.

— Ben de torunumla konuşurum. O bana yeter değil mi Murat? Geldin de gönlümü şenlendirdin, değil mi oğlum? Dünyalarımı doldurdun.

— Doldurdum nine. Bi de bobam gelseydi...

İç geçirdi çocuk. Elini çenesine dayamış ateşe bakıyordu. Hüzünlenmişti. Ninesi uzun uzun yüzüne baktı.

— Özledin değil mi yavrum? Akşam sabah gelir gayri, az daha sabret. Nelerden çıkıp geldi, burdan da gelir. Canı sağolsun da...

Küçük pencereye eğilip baktı. Dudakları kıpırdandı kendikendine. Donuk kış akşamı erkenden inmişti.

— Bu soğukta ne ederler bilmem ki? Bi kötü yorganla gitti, üşür mü, kalır mı... Aah ah, gözün kör olsun yokluk!

Kimse karşılık vermedi. Karanlık köy evi bir hüzünle doluydu.

Çorba tenceresinin çevresine oturdular, sessizce yemeğe başladılar. Biraz sonra kapıları vuruldu,

— Huu Ayşa hala!

Nazife sırtına Selim'i almış, girdi içeri. Kapı açılınca soğuk doldu.

— Amanın nedir bu böyle, çok soğuk.

— Gel Nazife. Ben diyordum, ne eder bu kız, uğramaz oldu?

— Ne edeyim Ayşa hala, çile dolduruyoruz işte. Yok mu Mamıt gilden bir haber?

— Yok.

— Bizimkinden de yok. Gelmeyecek bu adam Ayşa hala. İçim kararıyor gittikçe.

— Gelir kızım, umudunu yitirme.

— Bak Aşır da geldi, o niye gelmez?

— Aman Aşır gibi gelmesin kızım, ağzını hayıra aç.

Aşır birkaç gün önce tek bacakla dönmüştü köye. Koltuk değnekleriyle geziyordu. Daha ikinci gün Mahmudun evine geldi. Onların sağ salim döndüğünü, çalışmak için Aydın tarafına gittiklerini duyunca sevindi. Ama kendi durumu kötüydü. Herkes gibi Mahmudun anası da üzüldü, dövündü.

— Vay yavruum... diyerek ağladı. Nerelerde kodun tek bacağını? Kara yazılı Aşırın beniim. Ne yapacaksın sen böyle, nasıl harman kaldıracaksın a garibim?

Sesi yeri göğü tuttu. Eve doluşan komşuları da ağlattı hep. Hıçkırıkla gözyaşıyla inledi oralar.

— Ağlama Ayşa hala, dedi Aşır. Yazgımız böyle imiş ne yapalım? Memleket kurtuldu ya, helal olsun. Benim öcümü aldı Mamıt kardaşım, öbür kardaşlarım... Bunu görmek de yeter bana.

Bir yandan ağlıyor, bir yandan seviniyordu Aşır. Huyu değişmişti, bir tuhaf olmuştu. Çocuk gibi de küçülmüştü. Bir gözleri eski Aşır'dı. O bakışı olmasa kimse tanıyamıyacaktı. Karısı Hasibe günlerdir gözyaşı döküyordu. Kim ne dese avunacak gibi değildi.

Nazife'yle Selim ocak başına oturdular.

— Hamit de gelse de Aşır gibi gelse, ona da razı oldum, dedi tekrar.

— Yok yok, onun gibi gelmesin. Doğru dürüst gelsin.

— Haniydi o günler? Gelmiyor baksanıza?

— Belki yollardadır Nazife, belki yeri uzaktır. Allahtan umut kesilmez.

— Bilmem ki Ayşa hala. Kötü oluyorum gittikçe. Sabrım bitti tükendi. Deseler ki gelmeyecek, şehit oldu, onu bari bilsem.

— Sus, öyle konuşma! Gel yavrum Selim, gel yanıma. Ne yapıyorsun koçum? Sen bu anana bakma, boban gelecek.

— Benim de gelecek değil mi nine?

Murat Selim'den önce varıp ninesinin kucağına oturdu.

— İkinizin de gelecek. Kardeş gibi oynayacaksınız şuralarda, değil mi tosunlarım? İkinizi bir kağnıya koşacağım sizi. Böyüyeceksiniz, kocaman arslanlar olacaksınız.

Hacer geride bulaşık yıkıyordu. Döndü, yan yan baktı. Hoşlanmıyordu böylesi konuşmalardan. Murat'la Selim'i iki torunuymuş gibi sevmesi tersine gidiyordu. Nazife'nin sık sık gelmesi de hoş değildi. Kadınsı bir önsezi ile kıskançlık duyuyordu içinde, ama kimseye söyleyemiyordu. "Kocası gelse de kurtulsak şundan" diyordu kendikendine.

— Ben size kavurga pişireyim de yeyin olur mu yavrularım? diyerek doğruldu.

Duvara asılı sacı getirip ocağa vurdu. Bir tabak dolusu buğday getirip saca döktü. Karıştırarak çalkalayarak pişirmeye başladı.

Çocuklar başına dikilip iştahla bakmaya başladılar.

— Hee, ben çok severim kavurgayı. Ben çok yiyeceğim.

— Ben de çok yiyeceğim. Ben de severim.

— İkiniz de yiyeceksiniz tosunlarım. İkinize de yeter. Pişince çoğalır bu.

Çıtır çıtır kavruluyordu buğdaylar. Evin içine güzel bir koku yayılmıştı.

— İşte olduu... Durun da soğusun biraz. Eliniz yanar.

— Benim yanmaz nine, ben büyüdüm.

— Ben de büyüdüm, dedi Selim.

— Büyüdünüz elbet, ikiniz de büyüdünüz. Tosun gibi oldunuz. Az durun hele. Kardeş payı vereceğim.

Yer sofrasını yaydı.

— Şu senin, şu da senin. Şu da analarınızın, iyi mi?

— Yaa bu az nine.

— Az değil oğlum, yiyemezsin sonra.

— Yerim nine, ben büyüdüm.

— Ye de daha vereyim hadi.

— Sen de yesene nine?

— Ben yiyemem yavrum. Dişim yok. Hadi siz yeyin de ben bakayım. Sizin yemeniz de benim demek.

Çocuklar başlarını sallayarak, oynayarak yemeğe başladılar. Ayşa kadın onlara bakıp keyifleniyordu.

— Arslanlarım benim, koçlarım benim...

— Yavu Mamıt, kötü bitlendik be. Ne edeceğiz? Sabaha kadar kaşınıyorum ben.

— Ben de öyle. İş kötü. Giyeceklerimizi hep kaynatmamız gerek. Kendimiz de hamama gidelim, saçları bir daha kestirelim.

— Ulen bu deyyusun hanında bitler ordu kurmuşlar vallahi. Yonan ordusundan beter.

— Ne yapalım bilmem ki, başka yere mi taşınalım? Burada iyi kötü soba yakıyorlar. Başka yerde üşürüz. Havalar biraz düzelse...

— He, çalıştığımız yerin alt katına atarız yorganları.

— Yorganlarda da bit vardır Haceli. Bu hınzırdan kurtulmak zor. Askeriyenin etü fırın olacak ki, sokacağız oraya her şeyimizi. Hani ne güzel yaptılardı İzmir'de?

Elini koynuna sokup kaşındı, yakasını açıp baktı şöyle. Görebildiklerini alıp-alıp ateşe attı.

— Tükenecek gibi değil ki hınzırlar. Ulen ne afat şey? Emmim anlatırdı da inanmazdım, "Yemen'de biz düşmana değil, bite yenildik" derdi. Valla doğru söz.

— Öyle. Çok çekmiş bundan bizim asker. Subaylar ne çok tenbih ederlerdi, bilirsin ya? Yarın cuma, birer kalıp sabun alalım çarşıdan. Giyeceklerimizi tenekeye doldurup bir iyi kaynatalım, başka çare yok. Kendimiz de hamama gidelim.

— Olur. Bi ilacını bulsalar şunun, çok hora geçecek valla.

— İlacı temizlik Haceli. Başka dilden anlamaz bu meret. Ama nasıl temiz olacaksın, baksana şu halimize?

Haceli dertli dertli başını salladı,

— Ahh zengin olacaksın, gözel bir evin olacak. Çeşmesinden sular akacak. Hergün yıkanacaksın. Hergün yeni çamaşırlar giyeceksin. Bak o zaman bit yanına uğrayabilir mi?

— O da bizde yok, dedi Mahmut. Her kötülük yokluktan geliyor ya zaten? Asıl derdimiz o.

— Yavu Mamıt, ne diyorum, biliyor musun? Biz de zengin olalım be!

— Nasıl olacağız?

— İşte onu bilemiyorum. Çalışın diyorlar çalışıyoruz. Daha nasıl

çalışalım? Ama olmuyor be! Olanlar nasıl oluyor, aklım ermiyor.

— Benim de ermiyor, dedi Mahmut.

Bir zaman susup ateşe baktılar. Yanık köylü yüzleri umarsızlık içindeydi.

— Neyse, fazla zorlanma Haceli. Aslında ben fazla zengin olmak da istemem. Neme gerek? Şöyle namusluca, kendi ekmeğimi ağız tadıyla yiyecek kadar olayım yeter. Dahasında gözüm yok. Onu da ilerde yaparız herhalde.

— Ne zaman?

— Canım böyle gidecek değil Haceli. Savaş bitti. Bundan sonra kendimize çalışacağız. Eskisi gibi haksızlık falan da olmayacak. Kemal Paşa rüşveti müşveti kaldıracak. Ee biz de az buçuk toparlanırız canım.

Haceli birden yüzünü buruşturdu.

— Vay dinini...

Koltuğunun altını kaşıdı.

— Uff... nasıl uyuyacağız bu gece?

İşliğini gömleğini çıkarıp ateşin üstüne silkeledi. Sonra eğilip ince ince baktı. Bulabildiklerini attı ateşe.

— Ulen ne çok düşmanımız var bizim? Kırıyoruz kırıyoruz tükenmiyor be!

Mahmut güldü bu söze.

— Elbirliği etmişler, kanımızı emiyorlar. Hacı Nuri de bunlardan değil mi?

— Hem de en büyüğü, en kanlısı...

— Onu da şöyle yakalayıp ateşe atsam, canıma değecek valla.

— Kemâl Paşa yapacak onu. Ancak onun gücü yeter.

— Yapacak mı, bilmem ki?

— Yapacak, dur hele.

Ertesi gün tenekeye sabun doğrayıp su doldurdular, yaktılar altını. Çamaşırlarını giyeceklerini bir iyi kaynattılar. Yorganları da silkelediler iyice. Dikiş yerlerini falan aradılar.

— Hadi şimdi doğru berbere.

Berber bir konuşkan adamdı,

— Bitiniz var mı, biti olanların bitini ağzına atıyorum ben, dedi.

— Etme usta, karnımız tok. Hem biti olmayan adam var mı acaba? Bit yiğitte olur derler.

— He siz de yiğitsiniz demek?

— Eh az buçuk.

— Nerden belli?

Haceli sözü aldı,

— Yonanı İzmire döktüğümüzden belli.

— Öyle mi, katıldınız mı savaşa?

— Hem de nasıl, başından sonuna!

— Haa o zaman oldu işte. Geçin buyurun. Nerelisiniz?

— Uşak'lıyız, Tacım köyünden.

— Ne yapıyorsunuz burada?

— Ekmek parası deyip geldik. Savaş bitmedi bizim için. İki yıl evden ocaktan ayrı kaldık. Tarlalar doğru dürüst ekilmemiş. Baktık un bulgur az, düştük gene yollara...

— Ya öyle. Ben de yeni geldim.

— Aynı yoldayız demek?

— Ne yapacaksın, bizim işimiz çalışmak.

— Senin gene sanatın var. dedi Haceli. Gündüz çalışırsın, gece evine gidersin. Ama biz...

— Allah kolaylık versin arkadaş. Siz de dönersiniz ne olacak? İşin zor yanı bitti. Allah bu günleri gösterdi.

— Öyle he. Biz de öyle diyoruz.

— Torbalı'da bir enişte m var benim, dün buradaydı. Yonan kaçarken evini yakmış. Unu buğdayı bile kalmamış. Mısır koçanı yiyoruz dedi. Faizle para bulduk bir yerden. Faizcilik aldı yürüdü. Fırsatçı deyyuslar kafaları kaldırdı hemen. Çok asılacak adam var şu memlekette çok! Ama ne zaman sıra gelir bilmem. Hırsızlık da arttı. Aman paranıza dikkat edin. Ahlâk mahlâk kalmadı. Çok kötü oldu çok. Sıtma firengi belsoğukluğu gırla. Bakımsız millet, ne olacak...

Mahmut'la Haceli birbirlerine baktılar.

— Bu savaş bize ağıra maloldu kardaşlar. Valla zor kalkılır bunun altından. Dediklerine göre rüşvet de almış yürümüş. Rum malları satılırken... parası olan, adamı olan kapattı çarşıyı. Bize bir dükkân bile düşmedi.

— Niye, bura senin değil mi usta?

— Yok canım, nerden bizim olacak? Hacı Mustafa aldı bu sırayı böylece. Adam altın babası. Yonandan saklamış nasıl sakladıysa. Şimdi çıkarıp çıkarıp mala yatırıyor. Vay dünya vay! Söyleyecek söz çok kardaşlar. Biz gittik savaştık, canımızı koyduk ortaya. Kimileri de burada yükünü tuttu.

Hem konuşuyor, hem saç kesme makinesini yürütüyordu başında. Haceli ikide bir eğilip yüzünü buruşturuyordu. Makine saç çekiyordu demek.

— İyi kesmiyor, kusura bakma. Yeni makine bulamıyoruz. İzmir'e kaç kez ısmarladım da yok dediler. Ustura bile yok, bileye bileye nasıl inceldi şuna bak?

Aynanın önündeki usturayı gösterdi.

— Tam yokluk canım, hiç böyle de olmadıydı.

Başlarını uğuşturarak çıktılar berberden.

— Bu da bizim gibi, dedi Mahmut. Okkanın altına gidenlerden.

— Sevdim bu adamı, dedi Haceli.

Hamamda birbirlerinin arkasını keseledi̇ler.

— Ulen emme zayıflamışız be. Kemiklerimiz çıkmış iyice.

— Ne yapalım, çalışmak kolay mı arkideş? İki aydır anamız ağladı. Kazandığımız parayla da öküz möküz alınmaz. Yarısını harcıyoruz baksana.

— Peki ne edelim, gidelim gi gayri?

— Gidince ne olacak?

— Bilmem. Gezdik geldik deriz.

— Burda gezseydiniz derler.

Hamam kurnasının önünde birisi eli kulağa atmış türkü söylüyordu. İnce, yanık bir sesi vardı. Buhar sisinden iyi görünmüyordu ama dertli biriydi herhalde.

Susup dinlediler.

"Yine yeşillendi Niğde bağları
Bize mesken oldu hapis damları..."

— Niğde'li herhalde, dedi Haceli. Bizim Ali onbaşının hemşerisi.

Mahmut göbek taşına uzanıp Sakarya günlerini düşündü. Bir suskunlaştı, ağırlaştı. Kubbedeki az ışık sızdıran deliklere bakıyordu. O

günler nasıl özlerdi böyle bir hamamda yıkanmayı? Toz toprak, ter... İşte şimdi hamamdaydı. Düşmanı da kovmuşlardı, ama bitmiyordu sıkıntılar. Bir tepeyi aşıyorlar, başka tepeler çıkıyordu önlerine. Koşacaktın durmadan.

— Hee Mamıt, niye sustun öyle?

— Hiç, dedi.

Doğrulup kurnaya doğru yürüdü. Başına tas tas sıcak suları dökmeye başladı.

- 12 -

Uşak pazarında uzun uzun dolaştılar. İyi bir öküze onbeş lira, yirmi lira istiyorlardı.

— Aboo, dedi Haceli. Biz öküz möküz almayız arkideş.

Mahmudun yüzü iyice kararmıştı. Dişlerini sıkıyordu. Ne kadar pahalıydı herşey?

— Öküz almadan olmaz. Neyle ekip biçeceğiz?

— İkimiz bir çift alsak?

— Yetmez. İkimizin işi de yarım kalır.

— Ne edeceğiz e?

Sağa sola bakıp düşünüyorlardı.

— Konya'ya mı gitsek, bilmem ki?

— Nasıl gidilir şimdi ta Konya'ya

Elleri böğründe hana döndüler. Yorganların üstüne oturup duvara yaslandılar. Müthiş yorgundular.

— Ah şimdi bir yirmi lira...

— Ne zor şeymiş bu yokluk!

— İbrahim bey burada olsaydı, gider isterdik. Kaçtı gitti dürzü.

— Cık, bırak İbrahim beyi.

Düşündüler uzun uzun.

— Kalk seninle Yemenici Recep ustaya gidelim. Belki buluverir bir yerden.

— Nerden bulacak?

— Bir akıl öğretir hiç değilse. Hüsnü beyin adamı o. Hüsnü bey zengin adam.. Bizi Alaşehir baskınına götürdü ya? Ne dediyse yaptık. Canımızı koyduk ortaya. Şimdi elimizden tutar belki.

Mahmudun yüzü karardı iyice. O günleri anımsamak bile istemiyordu.

— Hatta kendimiz gidelim Hüsnü beye. Diyelim böyle böyle, durumumuz bu. Bize yardım et.

— Cık, bunun için girmedik ki o işlere.

— Girmedik emme ne edelim şimdi? Öküz alacağız, paramız yok.

Mahmut başını çevirip tavana baktı. Bir yol bulamıyordu.

Haceli kolundan asıldı.

— Hadi arkideş, yokluk duvar deldirir derler. Her çareyi zorlayacağız. Ne edelim başka?

Mahmut istemiyerek kalktı.

— Hüsnü beye gitmeyelim, boşver. Ayıp olur. Recep ustaya uğrayalım, belki o bir yol gösterir.

Recep usta dükkânı değiştirmişti. Sora ede buldular. Çarşıya daha yakın büyükçe bir dükkânda çalışıyordu. İki de yardımcı almıştı yanına. Alçacık iskemlelere oturmuşlardı. Konuştular.

— Sormayın yeğenler, dedi. Hüsnü beyin yanına varılacak gibi değil. Dee böyüdü adam. Habire nutuk çekiyor. Senin benim halimden anlamaz. Para dediniz mi kızar, hatta kovar yanından. Şu dükkanı almak için göbeğim çatladı. O kadar yalvardım da parmağını kımıldatmadı. Başkaları yardım etti. Siz ona hiç gitmeyin. Tanımaz bile.

— Ya ne yapalım usta, bir akıl ver?

— Faizle alacaksınız. Şurda Bekir emmi var. Hacı Seyit efendi var. Faizle para veriyorlarmış, duyuyorum. Bu işler tabi gizli oluyor. Haram maram emme faiz alınadan kimse kimseye beş kuruş vermiyor.

— Bizi tanımazlar, verirler mi acaba?

— Ben tanıyorum ya, gider söylerim. O kadar yardım ederim size.

— Sağol emme çok mu ağır faizi acaba?

— Bilemem, gider konuşursunuz.

— Birlikte gitsek usta? Seni işinden alıkoyacağız emme bu iyiliği yap bize. Öküz almadan köye dönmek istemiyoruz.

— Olur yeğenler, hay hay...

İğneyi bizi bırakıp kalktı. Önlüğü çıkardı önünden.

— Siz çalışın uşaklar, gelirim şimdi.

Bekir emmi dediği yetmişlik ama dinç görünen bir adamdı. Kasabanın varsıllarından biriydi. Adını çok duyarlardı.

— Ona götüreyim sizi, dedi. Bu faizcilerin birbirinden pek farkları yok emme bu daha iyidir. Söz dinler hiç değilse,

— Olur, ona götür.

Önce Recep ustayı dinledi Bekir ağa. Kaşının altından bizimkileri uzun uzun inceledi. Düşündü.

— Valla Recep, dedi. Bilirsin benim öyle uzun boylu param yok. Eğer güvenilecek kişilerse bir yerden buluvereyim. Sen de kefil olursun.

— Olurum elbet.

— Başka tanıdıkları var mı?

— Var. Bunlar namuslu arkadaşlardır. Hüsnü bey de tanır bunları.

— Ne zaman verebileceksiniz?

— Harmanı kaldırınca getiririz emmi. Öküz alacağız bu parayla.

— Uu harman! Çok olur yeğenim. O zamana dek kim ölür, kim kalır?

— Allah esirgesin emmi. Biz savaşa girdik, ne ölümlerden kurtulduk.

— Siz kurtuldunuz da ya ben ölüverirsem?

Demek kendisi verecekti parayı. Yalan söylüyordu deyyus. Mahmut gözlerini kıstı.

— Birşey olmaz, dedi. Olsa bile aha Recep usta ortada. Paran para, getiririz biz.

Bekir ağa parmakları ile ayları saydı.

— Çok. Yirmi veririm, kırk alırım. Aşağısı kurtarmaz.

— Aboo, dedi Haceli. Çok emmi.

— Böyle yeğenim. İsterseniz başka yerden bulun. Önümüzdeki harmanda veremezseniz bir dahaki yıla seksen olur. Ona göre senet yazar imzalarız.

— Uf uf uf...

— Siz bilirsiniz.

Kapıya baktı, kalkacak gibi oldu.

— Dur emmi, konuşalım bu işi.

— Konuşacak birşey yok yeğenim. Hiç uzatmayın. Madem para istiyorsunuz, size bir iyilik yapayım, buluvereyim. Ama böyle işte. Kime giderseniz gidin, böyle. Zati para yok millette, biliyorsunuz.

Haceli'yle Mahmut bakıştılar.

— Ne yapalım, olsun bari.

Eski yazıyla senet yazdılar. Uzun uzun uğraştılar. Altını imzaladılar.

— Söz bir Allah bir, dedi Bekir emmi. Caymak yok. Cayanın ocağı söner zati.

—Söner he...

Bekir emmi gitti, beş dakkada paraları alıp getirdi.

— Sayın bakalım hadi. Hayırlı uğurlu olsun. Hayırını görün inşallah.

Paraları alıp çıktılar. Mahmut dişlerini sıkmıştı. Alnındaki damar deli deli atıyordu.

— Dürzü oğlu dürzü! diye söylendi ağzının içinde. Bir de hayırdan uğurdan söz eder.

— Neyse, oldu gayri. Hadi işinizi rastgetirsin.

— Sağol Recep usta. Allah razı olsun. Borcumuzu öderiz, sana söz getirmeyiz, korkma.

Recep usta uğurladı buunları.

Pazardan birer çift öküz aldılar. Onun için de pazarlık ettiler uzun uzun. Dört-beş yaşlarında genç hayvanlardı. Haceli'ninkiler kara, Mahmudunkiler boz. Uzun boynuzlu. Pek buraların hayvanına benzemiyordu Mahmudunkiler. İçerilerden gelmişti belliki. İkide bir boynuz sallıyorlardı birbirlerine.

— Dur dee, yapma oğlum. Aa!..

— Akşam pazarlığı ucuz aldık arkideş, dedi Haceli. İyi oldu.

— Hayırlı olsun bakalım.

— Yarın sabah erkenden sürelim köye. Yazlıkları bir iyi ekersek, Allah da verirse harmanda öderiz biter.

— İnşallah.

Hana getirip bağladılar.

— Ee, ne edeceğiz şimdi?

— Çoluk çocuğa da birşeyler alalım hadi.

Çarşıya çıkıp kalan parayı da harcadılar. Ak bez aldılar, biraz basma, iplik. Şeker, tütün...

— Gaz da alalım emme nasıl götüreceğiz?

— Boşver gazı.

Haceli keyiflenmişti,

— Kazanmak zor emme ağzına tükürdüğüm, dedi. Harcamak iyi oluyor.

Mahmut güldü bu söze.

— Elbet iyi olur, ne sandın ya?

— Çok para olacak. al harca Haceli diyecekler, bak neler alıyorum.

— Neler alırsın?

— Ohoo neler almam? Kalın bir palto bile alırım kendime. Çizme bile alırım. Emme yok ağzına tükürdüğüm.

— Neyse, bu da yeter. Kışı çıkardık sayılır. Gelecek yıla inşallah. Hele şu borcu bir ödeyelim de...

Hana dönünce öküzlere bir daha baktılar. Yem saman verdiler önlerine. Boyunlarını sağrılarını okşadılar.

— İyi oldu arkideş, valla iyi öküz bunlar. Bize yeter.

— İnşallah bakalım.

Haceli gece sevincinden uyuyamadı. Döndü durdu iki yana. Mahmut da tam tersi tüm yorgunluğunu alacakmış gibi uyudu. Derinden inliyordu uyurken.

Gün ağarırken çıktılar yola.

— De hadi, yol üstündeki çeşmeden bir de sularız bunları. Hadi arslanlar!

Önlerine katıp sürdüler. Bohçaları yorganları gene sırtlarındaydı. İkisi de kendi öküzlerini beğeniyordu gizliden. Gözlerini alamadan bakıyorlardı. "Mahmudunkiler iri ama kaba hayvanlar, kulak asma. Benimkiler daha canlı. İyi iş görür. Hem de biraz ucuz aldık. Allah hayrını göstersin de... İyi oldu iyi."

— Ha Mamıt kardaş, köydekiler nasıl karşılıyacak şimdi?

— Sevinecekler elbet.

— Eskilerin birini keseceğim varınca. Çocuklar bi güzel et yesinler. Doyuncaya kadar şöyle. Bizim de gözümüze fer gelir biraz.

— Ben de öyle düşünüyorum. Emme zayıftır şimdi hayvanlar.

— Zayıf da olsa yeter bize. Bir ay et yeriz.

— Öyle yapalım he.

Sıkıştırdılar öküzleri.

— Hadi yavrular, yağmur yağacağa benzer. Islanmıyalım yolda, dââh!

Öğleye doğru başladı yağmur. Önce usuldan sayır sayır yağdı. Sonra hızlandı gittikçe. Tepelerin başı görünmez oldu.

Yorganları başlarına örttüler.

— Hay mubarek. Uğur bu uğur! Bereket yağıyor...

Toprak yolda çamurlara bata çıka yürüyorlardı. Hoşlarına gidiyordu. Keyifliydi ikisi de.

— Yağ mubarek yağ! diye bağırdı Haceli. Bizim oralara da yağıyor mu acaba? Yağsın da düşmanın izlerini silsin. Alıp götürsün pisliği.

Mahmut güldü kendikendine.

— Yorganlar da yıkanır ha, dedi.

Tepeyi aştılar. Göz gözü görmüyordu. Bir dam altı da yoktu ki girip biraz saklansınlar.

— Boşver Mamıt, ıslanalım ne olur? Şeker değiliz ki eriyelim?

Öküzler önlerinde başlarını sallaya sallaya yürüyorlardı.

— Aha geliyoruz, az kaldı. Ha yiğitler!

Köye kadar yağmur yediler. Islanmadık yerleri kalmadı.

Köyde herkes içerilere kapanmıştı. Kimse görmedi geldiklerini. Ev önünde bir patırtı duyunca Ayşa kadın pencereye eğildi.

— Amanın Mamıt geldi ellâm, bakın hele!

Tam o sırada vuruldu kapı.

— Anaa!

Hep birlikte koştular.

— Bobam geldi bobaa!.. Yaşasın!..

Murat tepinmeye başladı.

— Gelin buraya, öküzleri ahıra bağlayalım.

— Kimin bunlar, hayrola?

Mahmut ıslak yüzüyle güldü.

— Bizim ana, kimin olacak?

— Aboo, nerden aldın bunları? Nasıl sığacak ahıra?

— Sığarlar korkma.

Yorganla bohçayı içeriye uzattı. Sonra tek tek ahıra soktu öküzleri. Yemliğe bağladı.

— Saman verin önlerine. İyi yoruldular.

— Bunlar bizim mi boba?

— Bizim oğlum. Gel bakim nasılsın?

— İyiyim boba.

Kucaklayıp öptü Murat'ı. O eğilmiş hâlâ öküzlere bakıyordu.

— Adamı süser mi bunlar boba?

— Süser. Hep uzak dur, olur mu?

— Peki. Adları ne bunların?

— Bilmem. Seninle birlikte ad buluruz. Hele şimdi girelim evimize, gel.

Ahırı kapatıp eve geldiler. Hoşgeldin hoşbulduk, sarmaştılar birbirlerine.

— Ulen nerde kaldınız, nedir bu iş? Askerlikten uzun sürdü.

— Sorma ana, öyle oldu. Kolay değilmiş.

Sedirin ucuna oturup çarıkları çıkardı.

— Islanmadık yerimiz kalmadı ha! İyi yağmur yedik.

— Hacer, ocağa su koy kızım. Ben de çamaşır çıkarayım. Yıkansın da değiştirsin herşeyini.

— Boba bu öküzler çok iri be? Köyün öküzlerini hep süser bunlar.

— Süser oğlum.

— Benim bunlar değil mi boba?

— Bizim oğlum, ikimizin. Dur da önce kurulanayım. Sen ocak başına geç bakim.

Ayaklarını yıkadı. Elini yüzünü yıkadı. Kurulandı güzelce Sırtına bir aba verdiler.

— Ee nasılsınız bakalım?

Varıp ocak başına oturdu.

— Eyiyiz, çok eyiyiz. Sen geldin ya gerisi kolay. Demek alabildin öküzleri? Hayırlı olsun. Kaça aldın?

— Borçla aldım ana. Kazandığımız para yetmedi. Çok pahalı.

— Öyle mi, ne kadar borçlandın?

— Çook... Sonra anlatırım. Getirin şu bohçayı, bakın neler getirdim size.

— Ne getirdin boba?

— Dur açalım bakalım, ne çıkacak? Şu sana, şu ninene, şu da anana...

— Oh oh oh... Yaşşa boba!

Şenleniverdi köy evi. Ocakta kazanla su ısınıyordu.

— Hele o ısınadursun. Açsındır, önce yemeğimizi yiyelim.

Hacer gelin acele sofrayı kurdu. Çorbayı koydu sininin ortasına. Soğan doğradı. Ekmekleri dizdi.

— Hadi buyurun.

Hem yediler, hem konuştular. Murat hep babasına bakıyordu. Bir sevinçliydi çocuk yüzü. Boyalı şekerleri hemen yemek istiyordu.

— Duur, dedi ninesi. Önce çorbayı içelim, sonra yersin.

— Bir tane nine, ne olursun bir tane.

— Peki, bir tane ye.

Mahmut en çok Aşır'ın tek bacakla gelmesine. Hamit'in hâlâ dönmemesine üzüldü. "Demek bi bokluk var, şimdiye gelmesi gerekirdi" dedi. Boynunu büküp düşündü uzun uzun.

— Peki Zühtü, o da mı gelmedi?

— Yok, ondan da haber yok.

— Hımm, yazık...

— Karıları ikide bir gelip ağlıyorlar şurada. Ne diyeceğimizi bilemiyoruz.

Mahmut karşılık vermedi. Başını indirdi yere. Ellerini açıp kapadı.

— Ne yaparsın?..

- 13 -

Mahmut sabahleyin öküzleri dışarı çıkardı. Eliyle suladı güzelce.

Bacaklarını sırtlarını gebriyle silip temizledi.

— Nasıl ana, beğendin mi?

— Beğendim, beğenilmez mi? İyi öküzler. Çok mu pahalı oldu?

— Sorma ana, pek pahalı sayılmaz emme faizle para buldum. Harman sonu ödeyeceğiz?

— Ne kadar?

— Kırk lira.

— Uu... nasıl ödeyeceksin o kadar parayı oğlum?

— Bilmem, ödeyeceğiz işte. Çok ekmemiz gerekli.

— Vay vay vay...

Ayşa kadın huzursuz oldu. Söylenerek girdi içeri. "Deli mi ne, nasıl ödenir o kadar para? Vay akılsız vay!"

Mahmut güldü arkasından.

— Ne edeyim ana, başka çare yok.

Dinlemedi kadın. Ocak başına oturup suratını astı. Kendikendine söylenmeye başladı.

Murat hayvanlara yaklaşamıyor, uzaktan bakıyordu.

— Adlarını koyalım boba, adları ne olacak bunların?

— Şunun ki Bozoğlan olsun, şunun ki de Kocaoğlan, ne dersin?

— Bozoğlan iyi de, Kocaoğlan ayı adı boba, başka ad koyalım.

— Peki, doğru. Sen koy bakim?

— Imm... Bilmem. Aklıma birşey gelmiyor.

— Dağdeviren diyelim mi?

— Diyelim, iyi!

Ninesine söylemek için içeri koştu.

— Ninee nine, adlarını koyduk. Biri Bozoğlan, öbürü de Dağdeviren, nasıl?

Ayşa kadın hiç kımıldamadı.

— Git ulen, dedi. Ne koyarsanız koyun bana ne?

Eliyle itti torununu. Çocuk şaşırdı.

— Ne oldu nine, küstün mü bize? Yok küsmedim. Git bobanın yanına hadi!

Murat birden boynuna sarıldı.

— Ninem ninem... Ben seni çok severim, küsme bize e mi?

— Yok küsmem oğlum. Ben de seni severim. Bir tanemsin sen benim.

Çocuk tekrar dışarı koştu. Sevindirik olmuştu. Ne edeceğini bilemiyordu.

Mahmut öküzlerle uzun uzun uğraştı. Yemliklerini düzeltti. İçeri alıp önlerine saman doldurdu. Öbürleri yan yan bakıyorlardı. Sürüye katmak için onları dışarı çıkardı.

Sonra Muradın döktüğü ibrikle ellerini yıkadı.

— Hadi sen gir bakim içeri. Ben de Aşır emmin gile gidip geleyim.

— Ne yapacaksın Aşır emmim gilde?

— Konuşayım bakalım. O benim asker arkadaşım.

Elini kurulayarak yürüdü. Hacer kapının önüne dikilerek arkasından baktı. Bir şey söyleyecekti ama söylenmezdi şimdi. Kızardı belki. "Aşır'a git, gitmen lâzım. Ama şu Nazife'ye yüz verme. Hısımdan ileri belledi bizi. Evden çıkmak istemiyor. Belâ olacak başımıza." Yutkunup sustu. Gözleri doluksadı kendiliğinden.

Aşır'la kucaklaştılar.

— Vay kardaşım benim vay... Gazi oldun ha?

İkisi de ağladı. Hasibe kadın koyverdi sesini. Duyan komşular doluştular gene. Ama kimse konuşamadı. Bir zaman sürdü ağlaşmalar. Herkes Hasibe'nin can yakan sesini dinledi,

— Yarım adam olup geldi Mamıt kardaaş... Biz ne ederiz şimdi Mamıt kardaaş... Kim ekip biçecek bizim tarlalarımızı Mamıt kardaaş... Ne kötü yazgımız varmış Mamıt kardaaş...

Herkes oturmuş hıçkırıyordu. Burnunu çekiyordu. Dayanılmaz bir durumdu.

— Sus, dedi Aşır. Yeter gayri! Yarım da olsam geldim ya? Buna da şükür. Hiç gelemiyenler de var baksana?

Ağlama sesleri daha da yükseldi. Hıçkırıklarla doldu evin içi. Mahmut mendilini yüzüne kapamış, kımıldanamıyordu. Bir bitkinlik dolmuştu içine. Dünya kapkaranlıktı.

— Hee Mamıt! Ne umutlarla çıkmıştık yola kardaş? Sonunda neler oldu...

Mahmut başını salladı uzun uzun.

— Ne deyim? Geçti ama nelerle geçti. Anlatılacak gibi değil.

— Öyle! Masal gibi gelir şimdi. En çok neye yanıyorum biliyor musun? Sizinle İzmir'e giremedim. Şu bacak yarı yolda kodu beni. ağzına tükürdüğüm!

Mahmut başını salladı, hıçkırdı gene.

— Hep içimizdeydin, dedi. Hep yanıbaşımızda gördük seni, inan!

— Sağol arkideş. Zati hep inandım buna. Bizi hep sen güttün. Değilse buralarda kalsaydık... Bilal gibi çoktaan... Hiç değilse vatanın kurtulduğunu gördük. Bu da yeter. Ne yapıyorlar şimdi, ne olacak dersin.

Mahmut kendini topladı,

— Çok şeyler olacak Aşır. bekliyelim. İsmet Paşa dışarda barış için uğraşıyor. O işi bitirsinler, sonra içeriye dönecekler. Hiç ummadığımız şeyler olacak. gör de bak...

— İnşallah. Bu bizim hallarımızı da düşünsünler kardaş, ne ederim ben şimdi? Çoluk çocuğu nasıl geçindiririm?

— Düşünürler, merak etme. Bu savaşı biz kazandık. Yeni devlet bizim devletimiz olacak. Hele şu zor işleri bitirsinler, sıra bize gelecek.

— İyi. Ben de öyle diyorum. Kemâl Paşa bizi unutmaz.

— Unutmaz elbet. Ne olmaz işleri başardı, bizi unutur mu?

Karşılıklı konuşuyorlardı. Odadaki kadınlar çocuklar hep susmuş dinliyorlardı. Mahmut sordu,

— Çok mu yattın Hastanede, zor mu oldu?

Aşır elini salladı,

— Sorma, bir ters gitti ki benim işler... Hemen iyi olacaktım aslında. Hani sen beni sırtında taşıdın ya, işte o zaman sahra hastanesinde birşeyin yok dediler. Önem vermediler. Sağlıkçının biri yaramı sardı, çadıra gönderdi. İki gün sonra bir ağrı, bir ağrı... Amanın yerleri tırnakladım. Doktor da azarladı, "ulen ne tezcanlısın sen" dedi. Dedim tezcanlı değilim doktor bey, çok ağrıyor. İyi et de gönder cepheye. Gene savaşacağım. Yaramı açtılar ki Mamıt, ohoo... Şişmiş, kararmış. Hımm çekti doktor. haklıymışsın dedi. Tekrar hastaneye yatırdılar. Tam on gün oyaladılar beni. Sonra da kestiler bacağımı. Başka çare yokmuş.

— Vah vah vah... Geçmiş olsun kardaş.

— İki ay yattım hastanede. Sonra çıktım emme ne yapayım? Bura-

ya gelemem. Sizi de kaybettim hepten. Nereye gittiğinizden haberim yok. Dedim geri hizmete gönderin beni. Tek bacağımla çahşacağım. Saraçhaneye verdiler. Orada çalıştım. Postal neyi diktik.

— Öyle mi, sanat öğrendin demek?

— Eh öğrendik biraz.

— İyi. Çalışabilirsin o zaman.

— Çalışırım emme araç gereç olacak. Böyle bomboş olmaz ki.

— Dur bakalım düşünürüz. Yapındırırız birşeyler. Buna memnun oldum. Akıllılık etmişsin.

— Eskişehir'de bir usta "gitme birlikte çalışalım" dedi emme hele ben çoluk çocuğu bir göreyim dedim. Şimdi ne yapmalı, onu düşünüyorum.

— Acele etme. Belki burada çalışırsın. Araç gereç buluruz sana.

— Ben de öyle diyorum. Örs çekiç falan alabilirsem, ne edeyim usuldan çalışırız oturduğumuz yerde. Çiftçilik yapamam gayri.

— Evet! En iyisi o. Belki daha iyi olur.

— Vay be Mamıt, nelerden çıkıp geldik, değil mi? Seni sapasağlam gördüğüme çok sevindik kardaş. Haceli de iyiymiş. Aferim valla. İkiniz sonuna kadar savaştınız. Gâvurdan öcümüzü aldınız. Anlat hele yavu, Sakarya'da falan ne ettiniz?

Mahmut kısaca anlattı. Baz yerlerde sesi boğuldu, ağlamaklı oldu. Onun için kısa kesiyordu.

Evde bulunanlar sessizce dinlediler. Kimi kadınlar kendiliğinden iki yana sallanıyorlardı. Gözleri dehşetle açılıyor, iri iri bakıyorlardı. Korku doluydu yüzleri.

— Allaah... diye söylendi Hasibe kadın. Bir daha gösterme yarabbi...

Biraz sonra Haceli geldi. Gene sarmaş dolaş oldular. Gene ağlaştılar.

— Ulen böyle mi gittiydik biz? Böyle mi konuştuyduk seninle, nedir bu başımıza gelenler?

— Buna da şükür Haceli. Sağ salim döndük ya? Buna da şükür kardaş.

Hıçkırıklar odayı doluduruyordu. Haceli yaşlı gözlerle uzun uzun süzdü Aşır'ı. Başını iki yana salladı.

— Rüya gibi yavu, dedi. Sağsın yavu...

Gülüştüler zorlukla.

— Sağım ya kardaş, yaşıyoruz işte.

Tekrar kucakladı Haceli. Sonra sırtını dönüp hıçkırdı.

— Keşke senin yerine ben...

Gerisini tamamlıyamadı.

— Herkes kendi yazgısını yaşar Haceli. Ne yapalım, böyle oldu işte.

Sonra oturdular karşılıklı, uzun süre konuştular. Özlem giderdiler. Mahmut'la Haceli evden çıktıklarında öğlen sonu olmuştu. Duru bir gökyüzü masmavi yükseliyordu yukarda. Bahar kokuları geliyordu kırlardan.

— Vay be, acıdım vallahi Aşır'a. Yarın öküzü keselim de biraz et yollayalım bari.

— Ben de öyle yapacağım he.

— Nasıl yeni öküzleri beğendi mi sizinkiler?

— Beğendiler emme anam borcu duyunca suratı astı. "Nasıl ödeyeceksin o kadar borcu, akıl yok mu sende" dedi.

— Yok deseydin. Savaş akıl mı koydu bizde deseydin.

Gülüştüler istemeden.

— Ne yapalım, ödeyeceğiz. Çiftler çıksın da başlayalım hemen. İyi yağmur yağdı. İnşallah bereketli olur.

— İnşallah...

Köyün içinde ağır ağır yürüdüler.

Bir duvarın dibinde birkaç kişi oturmuş güneşleniyorlardı.

— Hoşgeldiniz efeler, diyerek karşıladılar bunları. Kadir ağa, Hüseyin emmi, Kır Sadık falan ayağa kalktılar. Belli bir saygı gösteriyorlardı. "Nasılsınız, iyiyiz, öküzleriniz hayırlı olsun" konuştular. Mestan yaklaştı yanlarına. Sallapati yürüyor, anlaşılmaz sesler çıkarıyordu. Kızıliniş'in orayı gösteriyor, Zeynep falan diyordu.

— Zeynebi soruyor sizden, dedi birisi.

— He he, gelecek Mestan, gelecek. Merak etme...

Birisi koluna girip götürdü.

— Vay bu çocuğun hali... Ne olacak bu böyle?

— Bilmem. Elden gelecek bir şey yok.

Arkasından bakıp acındılar. Mahmudun gözleri yaşardı tekrar. Başını salladı iki yana. Konuşmadan yürüdü.

— Çok üzücü çok...

- 14 -

— Yaa... Kesme boba ne olursun yazık... Iıı...

Murat sızlanıyordu. Yüzü ağlayacak gibi olmuştu.

— Dur oğlum, ikisini de kesmiyeceğiz, birini keseceğiz. Bunlar koca öküz anladın mı? İş görmez gayri. Kesip etini yiyeceğiz. Bak ben onların yerine yenisini aldım. İkisi de senin.

— Olsun boba kesme. Yazık...

— Yazık emme hepsine birden bakamayız oğlum. Samanımız azaldı. Ne yapalım o kadar öküzü. Çok bunlar.

— Ben bakarım boba, kırlarda güderim.

— Bunları güt oğlum. Hem gütmekle olmaz ki, akşam saman vermek gerek. Nerden bulacağız? Samanımız azaldı.

— Olsun kesme. Kestirmem...

Bir türlü râzı olmuyordu. Kağnının üstünde bıçakları bileyen babasının kolunu çekiyor, bacağına asılıyor, engel olmaya çalışıyordu. En sonunda azarı yedi.

— Git ulen başımdan, elimi kestireceksin dürzü! Götürün bunu be!

Anası kolundan çekip içeri götürdü. Çocuk tepiniyor ağlıyordu.

Haceli'yle komşu Sadık emmi yardım ettiler. Koca öküzün ayaklarını bağlayıp yıktılar yere. Mahmut bismillahı çekip bıçağı sürttü boynuna. Hayvan çırpındı titredi, sonra bıraktı kendini. Kanı çukura akmağa başladı.

Ayşa kadın pencereye eğilmiş bakıyordu. Sonra çekildi geriye. Torununu avutmaya çalıştı. O da bir hüzünlüydü bu gün. Can yoldaşı koca öküzün kesilmesine dayanamıyacağı için dışarı çıkmamıştı. Habire dualar okuyordu kendikendine.

— Tamam, dedi Mahmut. Biraz soğsun da kendim yüzerim gayri. Gel şimdi seninkini keselim.

Oraya toplanan kedileri köpekleri kovaladı.

— Haceer! Bakar ol ha, yanaştırma şunları!

Kanlı bıçağı aldı, Haceli gile gittiler.

— Zayıf hayvanlar emme gene de epey yeter bize.

— Yeter canım, ne yapalım fazlasını?

Yardımlaşıp onun öküzü de kestiler.

— Tamam, hadi Allah kabul etsin.

— Sağol Mamıt, eline sağlık. Gerisini kendim yaparım gayri.

Öküzü yüzmek parçalamak, iç organlarını çıkarmak geç zamana kadar sürdü. Komşular da yardım ettiler. Aşır'a iri bir parça ile ciğerin bir kısmını gönderdi. Mestan gili, Hacer'i, Kâzımın Zühtü'nün karılarını unutmadı. Yardım eden komşulara akrabalara da ayırdı. Bütün gün taze et koktu oralar. Köyün kedisi köpeği toplandı hep. Onlara bile dalaktan karından pay düştü. Deriyi tuzlayıp kurusun diye alırın bir ağacına astı.

Ayşa kadın ocak başına çömelmiş tahta kepçe ile et kazanını karıştırıyordu. Torunu Murada ayrıca et közlüyordu.

— Yaa yemem ben, diyordu Murat. Öküzümüzün etini yemem!

Mahmut işini bitirmiş, sıcak suyla elini sabunluyordu. Geriden bakıp güldü.

— Ben yerim, dedi. Sen yeme, ben yerim.

— Kötü boba, dedi. Katil boba!

— Ne katili ulen, Allahın emri bu. Kesmiyelim de kendikendine mi ölsün? Kocamış öküz kesilir.

— Yaa, yazık değil mi?

— Yazık emme nasıl olsa ölecekti. Kocayınca öbürlerini de keseceğiz. Bu böyle oğlum. Sen büyüdün gayri, anlasana!

Karşılık vermedi. Oturmuş ocağın alevlerine bakıyordu. Mahmut geriden geldi, kucaklayıp kilimin üstüne yıktı bunu. Boğuşmaya başladılar. Murat babasına vuruyordu. O da "of of..." diyerek kaçıyordu önünden. Alt alta üst üste yuvarlanıyorlardı. Biraz sonra karşılıklı gülüşmeye başladılar.

Mahmut oğlunun kulağına fısıldadı,

— Hadi şimdi de nineni yıkalım.

Murat arkadan atlayıp ninesini kucakladı. Mahmut da geldi kadını devirdiler.

— Durun ulen hınzırlar! Bana mı yetiyor gücünüz? Durun!

Dinlemediler. Bir itiş kakış gitti aralarında. Hepsi birden gülüp söylüyordu. Böylece şenlendi köy evi.

— Hadi şimdi de anamı!

— Yo yo, bana dokunmayın. İşim var.

Dinlemediler. Mahmut Hacer'i de yıktı yere. Murat üstüne çullandı.

— En güçlü beniim! diye bağırdı.

— Sensin he sensin, tamam. İn de şimdi yemeğimizi yiyelim.

— Kudurdunuz ayol, dedi Ayşa kadın. Daha eti yemeden kudurdunuz. Nedir bu hâl? A aa...

Sofrayı çevirdiler. Biraz közleme, biraz kavurma, iştahla yemeğe başladılar.

— Oh güzelmiş, dedi Murat.

— He özlemişiz. Ne zamandır et yemiyorduk.

— Çok şükür Allaha, dedi Ayşa kadın. Bu günleri de gösterdi. Yarabbi, sen büyüksün!

Sesi duyguluydu.

Mahmut habire yiyordu. Ağzı dolu dolu başını sallıyordu.

Mutluydular şimdi.

- 15 -

Mahmut sabanı boyunduruğu onardı. Eklenti yerlerine ağaç çiviler çakıp sıkıladı. Demirin ucunu eğeyledi. "Ah ah... yenilemek gerek bunları ama nerden? Usta yok ağzına tükürdüğüm. Keşke kasabadan bir saban demiri alıp getirseydim. Neyse şimdilik idare edelim bakalım"

Ertesi gün bismillah deyip öküzleri koştu. Dikenli düzdeki tarlaya varıp çifte başladı. Kaç yıldır sürülmemiş gen tarlalar zor sökülüyordu. Ama öküzler güçlüydü.

— Ha babam dââh! Gayret sizden yavrular. Değilse zor öderiz bu borcu.

Islak toprak kokusu hoşuna gidiyordu. Eski bir sevgiliye kavuşmuş gibiydi. "Özlemişiz be" dedi kendi kendine. Yüklendi sabana.

Toprak yarıla yarıla akıyordu. Yarıldıkça kararıyordu. Kırların boşluğu içinde gittikçe büyüdü karartı. Uzaklarda berilerde başka komşular da çift sürüyordu ama kimse kimseye bakmıyordu. Herkes eğilmişti işine. Sessiz, dingin doğa, sabanın sıyırtısı, yürüyen öküzler, tez zamanda bir alışkanlık oldu. Mahmut hiçbir şey duymuyordu artık. Tuhaf bir karanlık yayılmıştı içine. Gözleri sabanın ucunda, habire sürüyordu. Sonsuz bir akışa bırakmıştı kendini. Öğleye değin çalıştı.

Sonra durdurdu öküzleri, baktı.

— İyi, dedi. Böyle giderse iyi. Hadi bakalım yiğitler, bugünlük yeter. Aferim...

Fazla hamlamasındı hayvanlar. Boyunduruktan çözdü.

— Dinlenin biraz hadi.

Dereye aşağı sürdü. Öküzler kuyruğu kulağı sallayarak otlamağa başladılar. Kendisi de sürdüğü yeri dolaştı. İnce ince baktı yerlere. "Güzden sürülse daha iyiydi ya, neyse... İyi bir ekiverirsem bu da yeter. Toprak dinlenmiş ki iyi ekin verir inşallah. Hele yağmurlar düzenli yağarsa..."

Boynunu belini oynattı. Avuçları acımıştı şimdiden. "Alışıncaya kadar böyle olur." Baktı sağa sola. Oturup bir sigara yaktı. "Bu yazı dolandırsın da güz gelince öbür koca öküzü de keseyim. Kışlık kavurma falan yaparız. İyi oluyor. Yüzümüze can geldi. Hele Allah bol verir de şu borcu da bir ödersem... İşleri yola koyarız yavaştan. Köyün önüne biraz sebze mebze de ekelim... Anamla Hacer yapındırır o işleri. Biraz nohut fasulye... Ee köylülük, çalışmadan olmaz."

Havalar uygun gitti, on-oniki gün çift sürdü. Dikenli düzü, köyün önünü ekti. Bağı budayıp belledi. Ağaçları budadı. Hacer de yardım etti. Sessiz ve çalışkan bir kadındı. Uyumluydu. Mahmudun yanı başında hiç duyurmadan her yardımı yüksünmeden yürütüyordu. Kaynanası rahattı artık; Hep Murat'la oyalanıyordu. Ona masallar anlatıyor, savaşta başından geçenleri, olmuşları olmamışları bire üç katarak, abartarak söylüyordu. Murat da gözlerini iri iri açarak, şaşarak dinliyordu.

— Kız nine, niye bizimle gelmedin? diye soruyordu.

— Nasıl geleyim ulen, evimizi bekledim. Evimiz bırakılır da gidilir mi?

— Yonanlılar evimizi yakarlardı değil mi?

— Yakarlardı ya.

— Gene yakmışlar e?

— Yaktılar emme duvarları kaldı. Duvarlarını bekledim ben.

— Hımm, diyordu çocuk safça. İnanıyordu.

Bir akşam, elinde sarı bir zarfla Nazife geldi.

— Mamıt kardaş bu nedir, bunu yollamışlar bana, dedi.

Mahmut zarfı görünce titredi. Belli etmemeye çalıştı. Işığa eğilip okudu. Karışık bir yazıydı. Uzun süre sökmeğe çalıştı. Ama anlamıştı ne olduğunu. Altta askerlik şube reisinin imzası mühürü vardı, o iyi okunuyordu.

— Söyle, dedi Nazife. Söyle, korkma!

Mahmut söyleyemedi. Başını eğip kaldı.

— Anlamıştım ne olduğunu. Biliyordum zati.

Şaşılacak kadar soğukkanlıydı. Kâğıdı bile almadan çıkıp gitti. Baktılar arkasından.

Anası sordu,

— Şehit mi olmuş?

Mahmut başını salladı.

— Nerede?

— Afyon'da.

— Gelemediğinden belliydi zati. Ne olacak şimdi bu Nazife'nin hali?

Kalktı yürüdü.

— Sen de gel hadi.

Mahmut kalksın mı kalkmasın mı bilemedi. İçine bir karanlık çökmüştü.

Ocak başında Hacer hıçkırarak ağlamaya başladı.

— Sana ne oluyor kız, ne oldu?

Karşılık vermedi. Omuzları sarsılıyordu. Yanına varıp saçlarını okşadı,

— Ne oluyorsun Hacer. Bu belliydi zaten...

— Ben ona ağlamıyorum, dedi.

— Ya niye ağlıyorsun?

— Bilmiyorum

O günlerde İbrahim beyin büyük oğlu Selim, yanında İzmir'li biriyle çıkageldi. Körüklü faytondan indiler. İkisi de kalpaklı çizmeli, gösterişli giysiler içindeydiler. Koca evin çevresini dolaştılar, her yanına baktılar. Sonra kasabadan ustalar geldi, kağnılarla keresteler taşındı. Evi onarmaya başladılar. Zühtü'nün karısıyla çocuklara gene avlunun bir kıyısındaki yer evine yerleştiler.

İzmir'li Ali Rıza (Ona kısaca Ali efe diyorlardı) işbilir, girgin bir adamdı. Uçları yukarıya kıvrık bıyıkları vardı. İbrahim beyin köydeki işlerini yürüteceği anlaşılıyordu.

— Camiyi de yaptıralım, şu çeşmeyi de iyi bir onartalım, diye bol keseden konuşuyordu.

Köylülerle hemen senli benli oldu. Ufak tefek yardımlar da yapıyordu doğrusu. Beyin tarlalarını ektirirken kocası askerde kalmış kadınların tarlalarını da ektirdi. Birkaç yoksula tohumluk buğday verdi. Böyle bir yetki almıştı demek İbrahim beyden. İki çift öküzle beyin tarlalarını süren yanaşmaları evin alt katına yerleştirdi. Onarım işi bitince kendisi de üst kata oturdu. İzmir'den karısını çocuklarını getirtti. Kahya efe kaldı adı.

Mahmut uzaktan bakıyor, dişlerini sıkıyor ama bir şey demiyordu.

Bir gün yolda karşılaştılar.

— Merhaba Mahmut efendi, dedi. Seni tanıyorum. İbrahim bey çok sözünü etti. Yiğit bir adamsın. Savaşta büyük yararlıklar gösterdin. Ben de öyle. Bir gün oturalım da konuşalım. Bu işi sen kabul etmemişsin, İbrahim bey beni gönderdi. Ama bir süre için... İstersen bırakıp giderim, gene sen yürüt. Ben Ege adamıyım, buralarda fazla kalamam.

— Yok canım, dedi Mahmut, bana ne? Benim kendi işim gücüm var.

— Öyle imiş evet. Ben savaşta herşeyimi yitirdim. Bir kuru canımız kaldı işte. Onun için geldim. İzin verirsen bir süre kalacağım.

— Öyle deme Efe, benimle bir ilgisi yok.

— İyi, peki. Bir akşam buyur da oturalım. Konuşuruz eski günleri.

— Olur gelirim.

Mahmut düşündü kendikendine. "Kurnaz biri, dedi. Kalır bu adam

burada. Kalsın, bana ne? Keyfi bilir."

Hiç tınmadı. İşini yürüttü. Anasının da uyarısı ile Nazife'ye ara sıra yardım ediyordu. Dağdan odun getirirse bir bölüğünü ona yıkıyordu. Aşır'a da gösteriyordu aynı yakınlığı. İçinde bir borçluluk duygusu vardı. Ama hangi birine yetişecekti. Bazan bunaldığı oluyordu.

Bir akşam Ali efeye gitti. Büyük evin ön odasını köy işi döşemişlerdi. Yerde kilimler seriliydi.

— Buyur Mahmut efendi, diyerek karşıladı. Çok memnun oldum geldiğine. Şu köyde en çok seninle ahbaplık etmek istiyorum. Ama sen uzak duruyorsun biraz.

— Yok uzak durmuyorum. İş güç, biliyorsun işte. Savaşa gidince evin düzeni dipten bozulmuş. Her şeyi yeniden kurmak gerekiyor.

— Öyle, biliyorum. İbrahim beyin düzeni de çok bozulmuş. Ama yavaş yavaş düzelteceğiz Allahın izniyle. Adam bana güvendi, kendi işin gibi yürüt dedi. Bu zengin takımı her zaman böyle cömert olmaz. Ama bu İbrahim bey başka adam. İzmir'e yakın bir yerde evim vardı benim, birkaç dönüm tarlam... Sebze mebze ekerdim. Oraya ortaklarıyla birlikte depo yapıyorlar şimdi. İşi büyütecekler anlaşılan. Bana dedi, "sen git bizim köydeki tarlaları ek." Dedim neyle ekeyim, öküz yok, çift yok. Kuru kuruya çiftçilik yapılır mı? "Ben sana alırım herşeyi" dedi. Selim'i yanıma katıp yolladı. Eh, alıverdiler işte bunları. İyi kötü yürüteceğiz bakalım.

— Yani sana mı devretti burayı?

— Yok canım, mal gene onun. Ben bakıvereceğim. Mahsül kalkınca kendisi gelecek, ne verirse birazını bana verecek, kalanını da alıp götürecek.

— Hımm anlaşıldı. Hayırlı olsun.

— Şu yandaki iki odayı hazır edeceğiz de gelince orada kalacak. Öyle dedi. Havası suyu güzelmiş bu köyün. "Ben her yaz gelir, iki ay kalırım" dedi.

— İyi. Gelsin bakalım.

— Seni çok seviyor İbrahim bey. Köyün en aklı başında adamıdır dedi. Birbirinize arka olun dedi. Şimdi elimde yok ama ilerde sana yardım ederim Mahmut efendi. Biz insan değerini biliriz.

— Sağol.

Güldü kendikendine.

— Biliyor musun, bu zengin takımı her zaman işini yürütmeyi bilir. Biz savaşta çakmak çakarken bunlar altın yığmışlar. İzmir'de rum mallarını aralarında paylaşıverdiler. Bize hiçbir şey düşmedi. Benim kötü ev bile yanmış, bir temeli kalmış ortada. Ne yaparsın, buraya yanaşmaktan başka çare bulamadım.

Mahmut ağzının arandığını anladı. Yutkunup sustu.

— Bilmem, dedi usulca.

— Ama boşver, olduğu kadar olur. Fazlasında gözümüz yok. Biz namusumuzla onurumuzla yaşarız, öyle değil mi?

— Öyle.

Karısı ayran çalkaması getirdi,

— Hoş geldin, dedi. Bura kadınlarına benzemeyen bir kadındı. Giysileri epey değişikti.

— Nasılsın Mahmut kardeş, niye hiç gelmezsiniz? Biz yalnız kaldık burada.

Kent görmüştü ne de olsa. Konuşmayı biliyordu.

— Geliriz bacı. İş güç...

— İbrahim beyin hanımlarının sizinkilere selamı vardı, söyleyemedim.

— Sağol.

— Ne yapıyorlar, gelsinler de bir görüşelim?

— Olur, gelsinler. Söylerim.

— Hiç tanış görüş yok burada. Garipsedik doğrusu.

Usulca çıktı.

Ali efe ağızlıkla sigara içiyordu. Derin bir duman çekti içine.

— Seninle aynı demirdeniz Mahmut, dedi. Tanıştıkça seveceğiz birbirimizi. Yonana karşı ben de senin gibi savaştım. Kanımı canımı koydum ortaya. Sonunda kovduk kovmaya ama şimdi ne olacak, pek belli değil.

— Ne olacak gibi, neler söyleniyor?

— Valla bilmiyorum. Herkes kendi bacağını asılmağa bakıyor. Yokluk yoksulluk diz boyu. Padişah gidince herşey düzelecek sanıyorduk emme pek düzeleceğe benzemiyor. Kolay değil işler.

— Düzelir zamanla. Ben umutluyum. Yeni yasalar falan çıkmağa başlasın hele. Bakalım nasıl olacak? Bana kalırsa Kemâl Paşa düzelte-

cek, ama zor. Hani sen dedin ya evin düzeni bozulmuş. Her şeyi yeniden kurmak gerekli. Devletin işi de öyle. Her şey bozuk, yeniden kurulacak. Geçen gün gazetede okuyorlardı, Kemal Paşa uykuyu muykuyu yitirmiş. Çok işimiz var diyormuş.

— O da bizim gibi demek?

— Bizim gibi olsa öp de başına koy. Daha beter. Yalnız padişah değil ki, dünya kadar düşmanı var. Yapmak istediklerini engelleyenler var. Hepsiyle başa çıkacak. Kolay iş değil.

— İyi. Epey biliyorsun Mahmut. Buralarda pek böyle adam yok. İbrahim bey dediydi zaten. Bilen adamın gözünü seveyim ben. Ama bilenler hep kendini düşünür. En çok ondan yılarım ben.

Yeni bir sigara yaktı. Mahmuda da tuttu. Yüzü kurnazdı.

— Düşman deyince... Bu İbrahim beyin de düşmanları var değil mi? Kendisi öyle dedi. Anladığıma göre biraz da onun için uzaklaştı buralardan. Yeni bir kavgayı göze alamadı. Aklınca benim üstüme yıktı işi. Ama sana söyliyeyim, ben girmem bu işe? Bana ne? Baktım tehlikeli, bırakır giderim. Başkası için tehlikeye atmama kendimi. Gerçi hazırlıklı geldik. Tabanca mabanca donattı beni. Aşağıya da iki adam getirdim ki gözü kara çocuklar. Vur dedim mi bitirirler.

"Hımm... dedi Mahmut kendikendine. Asıl bunu söyleyecekti bana. Öbür tarafı işin hazırlığı."

— İbrahim bey hepsini anlattı ince ince. Hacı Nuri diye birisi varmış buralarda.

— Yok be Efe, kulak asma. Burunları kırıldı. Birşey yapamazlar, korkma. Gölgesinden korkuyor şimdi.

— Öyle mi? Gene de belli olmaz. Kurnaz olur bu adamlar. Biz tedbirli olalım da... Sana da bir zararları olacaksa, bilelim. İbrahim beyin kendisi yok diye üstümüze çullanmaya kalkarlarsa, eh biz de boş durmayız. Kurda kuşa yenmeyiz Allahın izniyle. "Sen Molla Mahmut'la dirsek temasında ol, dedi İbrahim bey. O bilir neyin nereden geleceğini" dedi.

— Yok, hiç korkma, diye güldü Mahmut.

— Korkmam da hani bilelim durumu.

"Bana da gözdağı veriyor hınzır" diye düşündü. "İyice doldurup göndermiş. Yaman oluyor bu bey takımı."

— Ben aslında kimseyle takışmak istemem, diye sürdürdü. Şurada geçici bir iş benimkisi, neme gerek? Ama üstüme gelirlerse... elimiz

kolumuz bağlı durmayız. Zaten İbrahim bey sorup anlamış beni iyice. İzmir yöresinde adımız söylenir az buçuk. Teklif etti, biz de kabul edip geldik. Senin de yardımınla yürüteceğiz, gidebildiğimiz kadar.

— Dedim ya, hiçbir şey olmaz. Herkes işinde gücünde.

— Ha onu diyecektim Mahmut, bende biraz para var, ağaç da arttı. Köyün camisini yaptırsak. Kalmış öyle yazık...

— Valla yaptıralım, iyi olur. Ama köylünün çok düşkün zamanı. Harman sonu yaptıralım diyorlar.

— Siz bilirsiniz. Eğer öyle bir iş olursa ben de biraz yardım ederim. İbrahim beyin hayrı, benim değil. Para onun.

— Peki.

Mahmut kalktı. İçi karışmıştı bir tuhaf. Ne düşüneceğini bilemiyordu. Ali efeye değil de İbrahim beye kızmıştı gene. "Deyyus... diye sövdü içinden. Beni kullanmak istiyor hâlâ."

— Güle güle Mahmut, çok memnun oldum. Her zaman buyur. Biz de geliriz.

— Eyvallah, deyip yürüdü.

Avluda iki yanaşma dikiliyorlardı. Yan yan bakıyorlardı. Tıpkı İbrahim beyin zamanında olduğu gibi. Aynı düzeni kurmuşlardı gene. Kendisi olmasa da konağın gidişi sürüyordu.

- 17 -

Aşır kasabadan örs çekiç aldırmıştı. Birkaç yemenici bıçağı, kerpeten, biz iğne... Bir de önlük uydurmuştu çadır bezinden. Evinin duvarı dibine kurmuştu tezgâhı. Küçük bir sandığın üstünde çarık dikiyordu, eski yemenileri onarıyordu. Kimisini parayla, kimisini yarım şinik buğdayla. Ne verirlerse. Köylünün toplandığı bir yer olmuştu orası. Gelen çöküyordu. Hele işi olmayan yeni yetmeler, yaşlılar,

— Ee anlat bakalım Aşır ağa, nasıl savaşa girdiniz? Sen nasıl yaralandın?..

Aşır abarta abarta anlatıyordu. Elindeki iğneyi bizi havaya dürtüyordu anlatırken.

— Nişan alıp bi asıldım tetiğe, taak!.. Yonan subayının tam alnına. Yıkıldı yere. Sonra bi baktım, yağmur gibi mermiler düşüyor, sağıma

soluma... Ulen ne etmeli, kurtulmak zor. Bi o yana attım kendimi, bi bu yana. Düşmanı şaşırttım. En sonunda sürtrenin gerisine düştüm. Eğdim başımı emme kalaycı körüğü gibi soluklanıyorum bi görseniz. O sırada bi emir verdiler bize, "süngü taak, hücuum!.."

Aşır salıneyi yaşıyarak canlandırıyordu. Nerdeyse tek ayağının üstüne kalkıp gene koşacaktı. Öyle heyecanlı.

— Allahın izniyle bir hücuma kalktık biz arkideş, hüü... Sel gibi akıyoruz. Varıp çullandık bunların üstüne. Korkudan başlarını bile kaldıramadılar. O sırada şu bacağımda bir yanma oldu. Tam dizimin üstünde. Kendimi öyle kaptırmışım ki duymadım bile. Bana kurşun sıkan gâvurun göğsüne sapladım süngüyü. Gürpdek gitti. Tüfeğini elinden aldığım gibi koştum. Önüme kim geldiyse, Allah ne verdiyse... Beş dakkada bitirdik işlerini. Tamam geri çekilin dediler. O zaman oturuverdim yere. Baktım bacağım kanıyordu. Emme önemsiz geldi bana. Gâvurun tüfeğini alıp yürüdüm. Bizim yaralıları falan topluyoruz. Mamıt dikildi başıma, "yaralandın mı ulen, dedi. Ver tüfekleri ben götüreyim." Yok dedim, kendim götürürüm. Bu beni yaralayan tüfek. Hatıra olarak saklıyacağım, kimseye vermem. "Ulen deli misin, dedi. Yürüyemezsin, bin sırtıma." Baktım topallıyorum, bindim. Beni geriye taşıdı.

— O tüfek ne oldu sonra Aşır ağa?

— Hastaneye yatınca aldılar. Ne bileyim ne oldu? Pek çok tüfek mermi ele geçirdik o gün. Esir de aldık. Bi görsen karı gibi zırıl zırıl ağlarlar. Hiç yürek yok bu Yonanda. Neler gördük yeğenim neler... Anlatmakla bitmez.

İşine eğiliyordu yeniden. Taze derileri kesiyor, deliyor, çarık dikiyordu.

Molla Mahmut kocaman bir gön parçası getirdi.

— Selamünaleyküm, kolay gele.

Gençler toplandılar,

— Buyur ağa.

— Oturun oturun. Bu da senin Aşır, al bakalım. İyi yerinden bana bir çift çarık daha dik. Gerisi senin.

— Hay yaşıyasın Mamıt kardaş, emme çok bu yavu. Ayıp oluyor valla. İki çift dikeyim bari.

— Yok yok, ne edeyim iki çift çarığı, evde de var. Ama bizim Murat'a dik istersen. Kıra mıra giyer.

— Olur, ona dikeyim.

Baktı şöyle,

— Ne konuşuyorsunuz, gene savaş anıları mı?

— He. Bunlar soruyorlar, ben de anlatıyorum.

Güldü Mahmut,

— Tadını kaçırıyorsun be Aşır. Fazla anlatınca değeri silinir bunun.

— Ne edelim kardaş, söz kıtlığında...

Mahmut fazla anlatmayı sevmezdi, anlatanlara da kızardı. Övünmek gibi gelirdi ona. Boynunu büküp yürüdü.

Son yağmurlar da yağmış, bahar iyice boy göstermişti. Kırlar tarlalar yemyeşildi. Köyün önündeki tarlaya inip baktı, sarı çiçekli hardal otu buğdayı boğacaktı nerdeyse. Öyle otluydu tarla. Bir uçtan girip ayıkladı, ama başolacak gibi değildi. "Yarın Haceri de getireyim, temizliyelim şu tarlayı" diye düşündü. Hacer iyice buruktu bugünlerde. İçine kapanmıştı, konuşmuyordu. Bu konuyu nasıl çözümlemeli diye kendisi de düşünüyor ama bir yol bulamıyordu. Komşular nasıl karşılarlardı, ne derlerdi? Anası istiyordu en çok. Geçen gün açıkça söylemişti. "Bir yiğide iki karı çok değil. Nazife'yi böyle sahipsiz bırakamayız. Ben Hacer'i razı ederim. Kıydır bir nikah, al getir evine" Dur ana, şimdilik olacak iş değil. Evimiz de dar, en azdan bir göz daha eklemeli. Hem senin bildiğin kadar kolay değil bu iş. Daha düne kadar Mamıt kardaş dedi bana. Şimdi karı diye nasıl getireyim eve? Kendisi ne diyecek bakalım? "Hadi ulen, ikiniz de düşünüp dursunuz, bilmiyor muyum ben?" Mahmut gülüp geçmişti ama düşünüyordu gerçekten. İlerisi iyi mi olurdu, kötü mü olurdu, pek kestiremiyordu. Nazife diri kadındı, çalışkandı. Doğru dürüst bir evlilik süresi de yaşamamıştı. Evlendikten hemen sonra Kül Hamit askere gitmiş, sonra da böyle olmuştu işte. Ne yapmalıydı? Hacer'le hır-gür edeceklerdi biraz. Kumalık böyleydi. Köylerde o dönem yaygın bir olaydı. Kendisi girmemeliydi bu işe ama... bir türlü karar veremiyordu. Anası istiyordu en çok. Kendileri yokken ana gelin gibi birbirlerine yakın olmuşlardı. Sevmişti onu Ayşa kadın. Çalışkanlığı uyumu hoşuna gitmişti. Aslında kendisi de başka bir kadını arzu ediyordu. Hacer'den başka hiçbir kadınla yatmamıştı. Nasıl olurdu kimbilir? Hatta Haceli biraz daha ısrar etseydi o Aydındaki kadına bile... İyi ki ısrar etmedi, kötü olacaktı. Güldü kendikendine. Sonra Nazife'yi düşünüp gerindi. Geçen gün

odunu yıkarken nasıl bakmıştı öyle? Eli ayağı çözülmüştü. İstiyordu muhakkak. Genç kadın, niye istemesin? Selim'i komşuya gönderip kendisini içeri çağırmıştı. Ne zamandır kardaş demiyordu artık. Mamıt... diye fısıldıyordu. Belki anamla da konuşmuşlardı. "İkiniz de düşünüp dursunuz, bilmiyor muyum?" Nasıl anlamıştı bunu? Düşünüyordu evet. Hele geceleri... Hacer kendisine yüz vermediği zamanlar. Bir kadın az evet. Günah münah ama insan ister istemez başka kadını düşünüyordu. Hele Nazife gibi diri bir kadın. Bir de öyle bakınca adama. Ne yapmalıydı, altından kalkamıyordu.

Ertesi gün tarlada Hacer'e açacak oldu,

— Sana birşey diyeceğim ama Hacer, yüzüm yok...

— Biliyorum dedi Hacer, yüzü allak bullak. Emme yapamıyacaksın, yaptırmıyacağım. Elin artığını sokmıyacağım evime!

Kendisinden beklenmiyen bir diklikle karşılamıştı.

— Deme öyle kadınım, senin yerin başka. Sen benim...

— Hayır hayır, beni boşarsın, sonra onu alırsın!

— Allah Allah, şuna bak. İlk biz mi yapıyoruz bunu? Nerden çıktı şimdi seni boşamak? Bir garip işte, kanadımız altına alalım diyorum, ikimiz için de sevaptır.

— Olmaz Mamıt. Ben bunun için çekmedim bunca çileyi. Senden hiç ummazdım, çok kırılıyorum sana. Onun için dolanıp durur zati, biliyorum.

— Dur Hacer, günahını alma. Daha öyle birşey yok.

— Var, nasıl yok? Anan çok önceden hazırladı. Ta biz burada yokken. Senin de beynine girdi.

— Hadii... Ne biliyordu yavu Hamidin şehit olacağını?

Hacer kıpkırmızıydı. Dudakları titriyordu. Kucağında ot demeti, birden ağlamaya başladı.

— Biliyordum. Çok dua ettim Kül Hamit dönsün diye. Belliydi böyle olacağı.

— Ağlama şimdi. İstemiyorsun vazgeçerim. Bir sevap işleyelim dedim hani. Bu yaşta ortalarda kaldı biliyorsun. Yazıktır. Senin de başına gelebilirdi. Kaç ölümden kurtuldum ben biliyor musun?

— Yalnız o mu dul kalan? Biz ne edelim e? Dirliğimizi mi bozalım onun için?

— Dirliğimizi bozmayız Hacer. Valla sana toz kondurmam. Sen

benim ilk gözağrımsın. Onu da seviyor falan değilim. Bir yardım işte. Biz yokken anama yardım etti, biz de şimdi ona...

— Olmaz Mamıt! Kumalık nedir sen bilmezsin. Ben arada Muradımı ezdirmem!

— Muradı kim ezebilir yavu? Benim de oğlum o, deli misin?

— Sen öyle bil. Bazan geliyorlar da nasıl huzursuz oluyor görmüyor musun?

— Alışır canım, çocuk değil mi?

— Bu başka şeye benzemez Mamıt. Aklından çıkar, dünyada kabul etmem bunu.

— Peki peki... Bırakalım öyleyse. Canını sıkma hadi.

Güldü Mahmut. İşi şakaya vurdu. Ama Hacer'in çatılan kaşları bir türlü çözülmedi.

— İkide bir yardım yardım, yeter gayri ayol! Tarlasını sürersin, odun yıkarsın. Akrabadan ileri oldu. Herkes de diyecek ki...

— Ne diyecek herkes? Bilmiyorlar mı anamı iki yıl sırtında taşıdığını?

— Taşımış da ne olmuş? Asıl anam ona yardım etmiş. Anam olmasa kimbilir ne olacaktı? Belki gidip Yonanın koynuna girecekti.

— Sus, öyle konuşma. Sana yakışmaz.

Hacer'in siniri bir türlü inmiyordu. Hem çalıştılar, hem tartıştılar.

— Bırak gayri, dedi Mahmut. Ben seni daha anlayışlı olursun sanıyordum. İşleri bölüşürdünüz. Biraz rahat ederdin ama madem istemiyorsun, vazgeçerim.

— Ben kendim görürüm evimin işini, dedi Hacer.

— Benim işimi de görür müsün? diyerek güldü.

— Görürüm tabi.

— Hadi öyleyse...

— Deli!

- 18 -

— Yavu Mamıt, ne oluyor böyle, çok kötü oluyorum ben yavu?

— Ne oldu, hayrıla?

— Hiç ses gelmiyor, unuttular mı bizi?

Evin önünde duvara yaslanmış oturuyorlardı. Mahmut yan yan baktı.

— Ne gelecekti der, hani ya bizi düşüneceklerdi? Bize yardım edeceklerdi...

— Edecekler, dur bakalım. Şimdi işleri çok. Bir gün sıra gelecek.

— Ne zaman gelecek sıra? Aha yıl oluyor nerdeyse.

— Bir yıl iki yıl ne ki Haceli? Devleti yeniden kuruyorlar, kolay mı sanıyorsun? Hem eskisi gibi gayri, kimse yan bakamıyor baksana? Ne vergi diye mültezim geliyor, ne hacılar hocalar tepemizde tuz dövüyor. Rahatladık doğrusu.

— Tamam da, bu kadarla kalacak mı?

— Yok kalmayacak. Daha çok şeyler olacak. Hele işlerini bitirsinler. Ankara'da gece gündüz çalışıyorlarmış. Meclis yeni yasalar hazırlıyormuş durmadan. İnşallah emme çok ağır gidiyor yavu. Hadi biz neyse ne, savaşta şehit olanların çoluk çocuğuna bile yardım edilmedi. Yaralananlara sakat kalanlara bile edilmedi, olur mu bu?

— Ederler daha, yavaş ol. Bekleyelim.

— Bu borçları nasıl ödiyeceğiz biz? Aklıma geldikçe kötü oluyorum Mamıt. Keşke almasaydık diyorum.

— Öderiz korkma. Mahsul iyi olacağa benzer.

— İyi de, harmanı kaldırınca götürüp oraya yatıracağız. Oysa öyle çok yeri var ki...

— Benim de öyle. Eve bir göz eklemem gerek. Dar geliyor. Kağnı yenilenecek, saban yenilenecek. Çul kilim, üst baş... Nereye baksan perişan. Her iş harmanı bekliyor.

— Ya. Kurtulamıyoruz şu yoksulluktan ağzına tükürdüğüm.

— Yaparız be Haceli, yavaş yavaş olur. Sıkma canını. Bu kadar becerdik ya, komşulara bakarak biz gene iyiyiz.

— Orası öyle de...

Haceli ellerini açıp kapadı. Bir uyumuştu ikindi güneşinde. Çalışmaktan kararmış yüzü uykuluydu. Başını koysa uyuyacaktı oracığa. Silkinip oturuşunu değiştirdi.

— Bizim tarlaları Hacı Nuri'nin elinden alıverecek mi bu devlet?

— Alacak. Ona da sıra gelecek inşallah.

— Yoksa yaptığı yanına kâr mı kalacak?

— Kalmaz. Nasıl burnu kırıldı baksana, hiç sesi soluğu çıkıyor mu? Eskiden olsa hee... Bir ayağımıza kapanmadığı kaldı, biliyon ya?

— Biliyorum da Mamıt, böyle olmayacaktı bu iş. Hemen bir soruşturma açacaklardı. Düşman burdayken kim ne yapmış, kim padişahçıymış? Kim halkın kanını emmiş? Gel bakim, ver hesabını. Sorulacaktı bunlar arkideş. Yapılmadı.

— Tamam, ben de isterdim bunu. Belki daha açılacak, dur bakalım.

— Ne zaman açılacak, geçti gayri. Benim içim soğuyor gittikçe.

Mahmut bir sıkıntılıydı. Sigara sarmaya başladı. Asıl düşündüklerini söylemek istemiyordu şimdi.

— Bekliyelim Haceli, dedi. Benim bildiğim Kemâl Paşaysa... sonu gelecek bu işin. Daha çok şeyler olacak.

— İnşallah. ağğ... diyerek esnedi Haceli. Gerindi uzun uzun. Sonra birden doğruldu.

— Deli kafam ne diyor biliyor musun? Çık Kemâl Paşanın karşısına, tak bir selam çak. De ki "Paşam, sen emrettin biz düşmanı kovduk. Şimdi ne bekliyorsun? Kim sana güçlük çıkarıyor, göster bize o dürzüleri!

Mahmut güldü.

— Onu da yaparız ilerde, dedi. Hele sırası gelsin.

— Gelecek mi?

— Gelecek elbet. Ya böyle mi kalacak?

— Valla bilmem. İşte ondan korkuyorum ben.

— Yok Haceli. Umudunu kesme. Daha çok şeyler olacak.

Haceli başını vurur gibi duvara yaslandı.

— Bekleyelim bakalım ne olacaksa... Duydun mu bizim köylüler Hacı Nuri'nin çiftliğinde çalışıyorlarmış. Kadınlara beş kuruş, erkeklere altı kuruş yevmiye veriyormuş. Bizim karı tutturdu, ben de gideyim. Gaz alırız tuz alırız... Yok ulen, dedim. Açlıktan ölürüm de o herifin tarlasında çalıştırmam seni. Otur oturduğun yerde.

— Nerde çalışıyormuş kadınlar?

— Çapa işi. Herif dee... dünyayı ekmiş.

— İyi. Eksin bakalım. Biz de ektik az çok.

— Bizimki nedir onun yanında Mamıt? Dediklerine göre sekiz-on

çift manda ile çift sürdürmüş. Nerden buluverdi hemen bilmem ki?

Mahmut karşılık vermedi. Rahatsız olmuş gibi boynunu kaşıdı.

— Geçen gün Kadir ağa söylüyordu. Gene haber yollamış "Tacımlılar camiyi yaptırıyorsa ağacı benden" diyesiymiş. Baktı birşey yapan yok usuldan başını kaldırmaya başladı deyyus.

— Kaldırsa da birşey yapamaz, korkma.

Karşıdan Nazife geliyordu. Elinde kapalı bir sahan vardı. Bunlara bakmadan geçip Mahmut gile girdi.

Haceli kurnazca göz kırptı,

— Ne olacak bu iş? Daha karar veremedin mi?

— Hangi iş?

Güldü Haceli,

— Anlamazdan gelme. Ayşa halayı da daha fazla kırma. Al nikahına, olsun bitsin.

Mahmut karşılık vermedi. Kafayı indirdi yere.

— Bana kalırsa he demelisin gayri. Hacer gelin biraz mırın kırın eder emme razı olur sonunda. Sevaptır.

— Cık. Kolay değil o iş.

Fısıldaşıyorlardı.

— Ben olsam hemen bitiririm.

Mahmut sözü değiştirmek istedi,

— Kalk yürüyelim biraz, uyuşup kaldık.

Yürüdüler. Mahmut sordu,

— Senin durumun nasıl. Ne zamandır sorayım diyorum, bir fırsat olmadı?

— İyi değil be Mamıt. Eski tadı yok.

— Nasıl yani?

— Sakatlandık işte. Çok pişmanım vallahi. O gün ne halt ettim ben? Sen de engel olmadın.

— Düzelmedi mi yani?

— Düzeldi emme, kulak asma.

— Daha kötü olabilirdi. Allah esirgedi. Frengi mirengi almış yürümüş diyorlar. Millet bakımsız canım.

— Öyle he. Keşke o gün boynuma vurup engel olsaydın Mamıt.

Öyle kötü bir iş yaptım ki, deme gitsin.

— Nerden bilirdim? Hiç aklınıza gelmedi. Hem fazla kayıbın yok, büyütme. Karıya söylemedin ya?

— Yok emme seziyor biraz.

— Nasıl?

Utanarak yanıtladı,

— Sen eskiden böyle değildin Haceli diyor.

— E zayıfladık, biraz da yaşlandık deyiver.

— Dedim emme inanır mı bilmem ki?

— Hem daha düzelir. Gittikçe iyi olursun korkma.

— Yok canım, ne sakatı? Hiç belli etme.

— Kendimden saklayamam ya?

— Saklamağa çalış. Yani kendini de inandır. Fazla bir kayıbın yok.

— Demesi kolay.

Mahmut yan yan baktı, anlıyordu durumunu. Bir sinikti Haceli. Çok da zayıflamıştı. Fazla çalışmanın yanında başka nedenleri de vardı demek.

— Geçer geçer... diyerek omuzuna vurdu. Sen nelerden çıkıp gelmiş adamsın Haceli. Bunu da atlatırsın korkma. Sağlık olsun da...

- 20 -

O yaz tarlalarda harmanda kıyasıya çalıştılar. Çoluk çocuk kadın kız dökülmüşlerdi gene ortalara. Uykuyu dineği yitirmişlerdi. Gece gündüz sürüp giden bir didinmeydi.

Mahmut tırpanla ekin biçiyordu. Hacer geride tırmıkla topluyordu. Kızgın ağustos güneşi binmişti tepelerine. Nefes almak zordu. Tırpanı her sallayışta topraktan alev gibi bir yalaz vuruyordu Mahmud'un yüzüne. Dişlerini sıkıyor, bacaklarını geriyor, bir daha bir daha sallıyordu. Terden gömleği ıslanmıştı, yüzü kapkaraydı. Fazla aydınlıktan çevresine bakamıyordu. Önünde devrilen sarı sapları görüyordu yalnızca. Olgun başakları. Tırpanın sayırtısından başka ses yoktu. Dünya sapsarı bir tarlaydı. Sınıra kadar biçiyor, sonra dönüp tekrar başlıyor-

du. Bazan durup ağzındaki acı tükrüğü tükürüyordu yere. Macun gibi koyu bir sıvı. Hep suskundu. Çam güğümü ikide bir dikip su içiyor ama kandırmıyordu ılık su. Başına bir çevre sarmıştı, güneşten sakınacaktı sözümona. Pek bir yararı olmuyordu. Çözüp çırptı sağa sola. Ucuyla boynunu göğsünü sildi. Attı bir kıyıya, gene çalışmaya başladı. Bir öğürtü duydu geride, dönüp baktı. Hacer çömelmiş, kusmağa çalışıyordu. Tırpanı bırakıp yanına vardı,

— Ne oldu gene, bunaldın mı? diye sordu. Bırak hadi, dinlen biraz.

— Yok, geçer şimdi.

Kadın kımıldamadan durdu öyle. Gebeydi. Tam da iş zamanına rastlamıştı.

Az daha yaklaşıp başına gölge verdi. Omuzlarını okşadı hafifçe. Hacer Mahmudun toz içindeki çarıklarına baktı. Nefes aldıkça başı sallanıyordu. Giysilerinin rengi solmuştu çoktan. Bir çaput yığını gibiydi yerde.

— Gel hadi, alıçın gölgesinde dinlenelim azıcık.

Kolundan tutup kaldırdı. Ağaca doğru yürüdüler. Konuşacak birşey yoktu. Biliyorlardı durumu.

Gölgeye oturdular. Hacer arkasını dayadı ağaca. Ağzını açıp uzun uzun soluklandı. Mahmut çam güğümü dikip su içti tekrar. Yüzünü boynunu ıslattı. Sonra uzattı Hacer'e,

— İç azıcık, dedi.

— Yok, dedi kadın. Daha kötü olurum.

Mahmut tarlaya baktı,

— Bugün epey kolaylıyacağız emme... dedi.

Ellerini açıp kapadı.

— Yarın sen gelme, ben kendim toplarım. Akşam serinliğinde iki saatlik iş.

— Yok, gelirim. İyiyim ben. Hadi kalkalım.

Kalktılar. Alıcın gölgesinden çıkınca güneş yeniden bindi omuzlarına. Sıcak insanın başını döndürüyordu.

— Ağır çalış. Yorma kendini.

Tırpanı alıp kaldığı yerden girişti. Bir iki boz çekirge kaçıştı önünden. Birisi fırlayıp taa ötelere uçtu. Biçilen buğday sapları önce bir titriyor, sonra yıkılıyorlardı yere. Başaklar hep birbirine yakın düşüyor-

du. Bazan yeşil otlar çıkıyordu alttan. Uçları kesildiyse buruk bir koku salıyorlardı. Mahmut duymuyordu bunları. Tuhaf bir karanlık içinde organları körelmiş gibiydi. Bir makine düzeni içinde kendiliğinden çalışıyordu.

Komşu tarlalarda başka çalışanlar da vardı. Kimse kimseye bakmıyordu. Herkes eğilmişti işine. Sessiz bir gayret gün boyu gidiyordu.

Öğle sonu alıç ağacının gölgesine oturup yemek yediler. Torba yoğurdu, domates ekmek. Bir de su içtiler üstüne.

— Oh Allah, çok şükür.

Mahmut yanüstü uzanıp sigara yaktı.

— Asker iken ne kadar özlerdim bu çalışmayı, dedi. Gözümde tüterdi.

Güldü hafiften.

— E şimdi pişman mı oldun?

— Yoo, niye pişman olayım, iyi işte. Ama kolay değil.

— O zaman kolay mı idi?

— Yok Allah göstermesin. O en zoru. Hele düşman karşısında tetik çekerken. Düşün, bu sıcakta akşama kadar tetik çekiyorsun. Karşıdan da vızır vızır mermiler yağıyor, başını kaldıramıyorsun. Şu dizlerim, karnım uyuşurdu toprağın üstünde.

Başını salladı uzun uzun. Burnundan duman salıverdi.

— O günleri düşününce bu ne ki? Hepsinin altından kalkarız Allahın izniyle. Canımız sağolsun da. Öküzlerin borcunu bir ödeyiversem, hepsinin başı o.

— Bir de inek alalım Mamıt. Bu inekle olmayacak. Kocadı iyice. sütü mütü kesildi.

— Alacağız alacağız. Bir inek, birkaç keçi koyun, hepsi aklımda. Dur bakalım hepsini yapacağız.

Sigaranın ızmaritini ezdi ayağı ile.

— Hadi ben kalkayım, sen az daha dinlen. Küçük oğlumuz da dinlensin.

Eğilip karnını okşadı.

— Ne biliyon oğlan olacağını?

— Sen oğlan doğurursun, başka ne doğuracaksın?

— Deli... diye söylenip güldü arkasından.

Mahmut tırpanı alıp yeni bir güçle girişti. Hızlı hızlı sallamağa başladı. Olgun başaklar sıra sıra devriliyordu.

Gökyüzü bomboştu yukarda. Tek bir bulut bile görünmüyordu. Uzun yaz öğlesi fırın içi gibi sıcaktı. Zaman geçmiyordu sanki. Her şey durmuştu. Kuru topraktan kavurucu bir alaz çıkıyordu.

İkindi sonuna kadar durmadan çalıştılar. İkisi de kan-ter içindeydi. Küçülmüşlerdi sanki.

— Öff, ne bu be? diyerek geldi Mahmut. Dinlenelim Hacer, bırak!

Ağacın gölgesine oturup uzun uzun soluklandılar. Su içtiler. Konuşacak halleri yoktu. Mahmut uzandı yere. Terli göğsü inip inip çıkıyordu.

— Biliyor musun, dedi zorlukla. Kemâl Paşa yeni okullar açacak. Muradı yolliayıp okutacağım. O böyle çalışmasın. Gölgede masa başında otursun.

Hacer karşılık vermedi. O böyle şeyleri düşünemezdi daha, uzaktı. Alnına ne yazılmıştı kimbilir?

Özlemişti yavrusunu. Bi akşam olsa, eve varsalar, kucaklayıp sıksa göğsüne. Ana ana diyen dillerini duysa.

Gülümsedi kendikendine. Ne yapıyor acaba şimdi? Ninesiyle söyleşip duruyordur. Ağaca mağaca çıkıp düşmese bari. Ninesinin gözünden ırıp uzaklara gitmese. Yılan mılan sokuverir, öyle ya. "Yavrum beniim" diye söylendi. Yüzü ışıdı kendikendine.

— Bu Murat var ya, dedi Mahmut, çok akıllı çocuk. Allah önünü açıverirse okur da Kemâl Paşa gibi büyük adam olur, hiç kuşkum yok. Geçen gün ne diyor biliyor musun? "Baba sen savaşa girmişsin, düşmanları kovmuşsun, ben büyüyünce ne yapacağım peki?" Sen de okuyacaksın dedim. "Okuyunca ne olacağım?" Büyük adam olacaksın. "Hımm peki, dedi. Ben de büyük adam olayım." Vallahi böyle dedi. Öyle hoşuma gitti ki...

Hacer güldü mutlulukla.

— Oğlum benim... diye söylendi. Çok akıllı çok.

— Öyle şeyler söylüyor ki yavu, o yaşta öyle konuşamaz çocuk. Geçen gün bizim Haceli'ye demiş ki "ne düşünüyorsun Haceli emmi, dünya yıkıldı da altında mı kaldın?" Bi bozulmuş Haceli. "Ulen ne diyeceğimi bilemedim" diyor. Sen mi öğrettin yoksa diye bana soruyor. Yok yavu dedim, her zaman öyle konuşur o. "Allah Allaah diyor, bu gidişle erkânıharp olur bu çocuk diyor.

— Allah sonunu iyi getirsin Allah!

— Amiin, diyerek kalktı Mahmut. Hadi bi fayrap daha yapalım. Yarıladık koduk. Yarın da erkenden gelir bitiririz bu tarlayı. Sonra ben arpaları çekeyim de anamla Murat döven sürmeye başlasınlar.

Hacer dizlerine dayanarak doğruldu.

— Murat da mı döğen sürecek? düşüverir.

— Kendi başına değil canım, ninesiyle birlikte. İkisi bir adam sayılır zati.

Tırpanı sallamaya başladı. Her sallayışta hıh hıh hıh diye sesler çıkarıyordu. Hacer de habire topluyordu sapları. İnce uzun yığınlar yapıyordu geride.

Gün dağlara inerken bıraktılar.

— Tırpanı köye götüreyim de iyi bir bileyeyim bari. Gene köreldi hınzır.

Hacer azık torbasını aldı, Mahmut da tırpanı omuzladı. Köyün yolunu tuttular.

Murat taa çeşmenin yanında karşıladı anasını babasını. "Ninem dedi ki güğümü götür, çeşmenin başında bekle. Gelirken anan doldurup getirsin, dedi. İşte bizim güğüm."

— Tamam anladık. Sen ne yaptın bakim bugün, anlat hele?

Mahmut eğilip boyunu boyuna yaklaştırdı.

— Üff, neler yaptık. Avarları suladık, domat büber topladık. Ben ağaçlara çıktım...

— Ağaçlara mı çıktın? Ben sana çıkma demedim mi?

— Çıkmadım da şeyy... çıktım ama düşmedim.

— Ya düşseydin?

— Düşer miyim boba, şöyle sıkı sıkı sarıldım.

— İyi. Ama anana söyleme, kızar şimdi.

— O her şeye kızar. Kızsın varsın.

— Olur mu ulen, ananı üzme dedim ben sana.

— Sonracığıma boba, öküzleri suladım. Ninem bağladı. Önlerine ot verdik.

— İyi aferim.

— Ben gayri her işi yapıyorum değil mi boba?

— Yapıyorsun. Biraz büyüyünce tırpanla ekin de biçeceksin değil mi?

— Biçeceğim. Haa biçmeyeceğim. Ben böyük adam olacağım. Böyük adam ekin biçer mi boba?

— Biçer ya, asıl ekini onlar biçer.

— O zaman ben de biçeceğim.

Tatlı tatlı konuşuyordu. Mahmut da gülüyordu karşısında.

Hacer çeşmeden güğümü doldurup getirdi. Sırtına almıştı. Mahmut da torbayla tırpanı omuzladı. Öbür eliyle Muradın elinden tuttu. Köyün içine doğru yürüdüler.

Ayşa kadın kapıda karşıladı,

— Hıh geldiniz mi yavrular? Hadi gelin, aşınız hazır. Büber kızarttım size. Bulgur aşı pişirdim. Ayran çalkadım. Hadi kurun sofranızı da oturun...

— Önce bi soğuk su, dedi Mahmut, yandım bugün.

— Yemekten önce su içme ulen. Yemek yiyemezsin.

— Yerim ana, çok acıktım.

Oturdu kapının önüne. Çarıkları çıkarmaya başladı. Ter içindeydi ayakları. Tıslıyordu eğilirken. Muradın ibrikle döktüğü suyla yıkandı, serinledi.

— Oh, dedi. Yaşa oğlum. Can verdin.

Sonra kapının önüne serdikleri sofraya oturdular. Öküzler ilerde bağlıydı. Önlerindeki yeşil ota eğilmişlerdi. Birisi yatmış gevişleniyordu.

Mahmut hem yemeğini kaşıklıyor, hem onlara bakıyordu.

Gökte erken çıkmış kalaylı sini gibi bir ay vardı.

- 20 -

Harmanlar gene uzun sürdü. Köylüler bu yıl olabildiğince fazla ekmişlerdi. Sap çekenler, döğen sürenler, tınaz savuranlar... sessiz bir çalışma gece gündüz uzayıp gitti. Hep birbirine benziyor gibiydi günler. Yolların tozuna toprağına, harman yerlerinin samanına alışılmıştı.a Herkes günlük işin gücün çemberi içinde yuvarlanıp gidiyordu.

Nazife döğenin üstünde oturuyor, gönülsüz yürüyen öküzleri bazan sıkıştırıyor, bazan da bırakıyordu kendi hallerine. Mahmut gilin

harmanı epey uzaktaydı. Arada birkaç komşunun harmanı vardı. Yüzü o tarafa gelince kendiliğinden bakıyordu. Mahmut ya harman aktarıyor, ya da kağnının gölgesine oturmuş sigara içiyordu. O da buraya mı bakıyordu kimbilir? Pek belli değildi. Döğeni daha çok anasıyla Hacer sürüyordu. Sap çekerken iki dönüm yardım etmişti. O günden beri hep uzaktılar. Ne olduğu belli olmayan bir soğukluk girmişti araya. Tarlada kağnıya sap yüklerken, ya da harmanda boşaltırken gene aynı şey olmuştu. Yüzü bir değişikti Mahmudun. Eskisi gibi konuşmuyordu. Şöyle bir kaçamak bakıyordu, o kadar. İçinden ne düşünüyordu kimbilir?

Nazife müthiş meraklanıyordu.

Döğen altında sıyır sıyır yürürken gözü gene Mahmut gilin harmana gitti. Mahmut arkası dönük gerine gerine harman aktarıyordu. Omuzlarının pazularının erkek biçimi öylece belli oluyordu. Nazife'nin içinden ılık birşeyler geçti. Gerindi kendiliğinden. Hazla titredi. Üç yıldır nasıl özlemişti bir erkek bedenini. Kendisine sürtünen, güçlü kollarıyla saran bir erkek. Düşünüyor ve döğenin üstüne uzanıverecekmiş gibi gevşiyordu. Çevrede kendisini izleyen kimse yoktu. Onun için rahatça yaşıyordu bu düşleri. Kendikendine düşünüp hazlanıyordu.

Akşam serinliğine yakın, ilerdeki düzlükte iki eşek belirdi. Birbirlerini kovalıyorlardı. Erkeği arkada arsızca ve isterik anırıyor, dişisi de önünde tekmeler atarak sözümona karşılık veriyordu. Erkek olanı vazgeçmedi, dişiyi kovalıyarak Nazife'nin harmanının yanına kadar sürdü. Sonunda dişinin üstüne atladı. İkisi de haz içinde kalarak işlerini gördüler. Nazife kendini sıkarak izledi ve çok etkilendi. Erkeğin çeşitli sesler çıkararak gidip gelmesi Nazife'yi allak bullak etti. Daha önce de kaç kez görmüştü eşeklerin çiftleşmesini, ama hiç böyle olmamıştı. Derin bir istek duydu içinde. Karşı gelinmez sarsıntılar, çözülmeler birbirini izledi. Tatlı titreşimlerle ürperdi. Mahmuda baktı tekrar, o hiç farkında değildi. Tahtanın gölgesine oturmuş, tekere yaslanmış gene sigara içiyordu. Sakalı uzamıştı yüzünde, uzaktan kapkara görünüyordu.

— Ulen Mamıt, diye söylendi. Ne zaman he diyeceksin? Biz yanıp duruyoruz burada. Allah yazdı işte, daha ne yazacak?

— Seliim! diye bağırdı oğluna.

Selim eğilmiş hâlâ eşeklere bakıyordu. Yüzünde merak ve şaşkınlık vardı.

— He, diyerek geldi.

— Gel oğlum sür döğeni. Ben eve gidip akşama ekmek pişireyim. Sonra gelir çözerim, olur mu? Sen çözme.

— Olur. Ana o eşekler...

— He, diyerek sözünü kesti. Kavga etttiler.

Selim şaşkın baktı. Anası yürüdü köye doğru. Mahsustan Mahmut gilin harmanın yanından geçti. Başını çevirmeden yan yan baktı. Mahmut da onu izliyordu. Göz göze geldiler.

— Sürüldü mü harmanınız, gelip aktarıvereyim mi?

— Akşam gel, dedi Nazife usulca. Kimseye duyurmak istemediği belli oluyordu. Yürüdü geçti. Mahmut arkasından baktı. Bir kuşku yayıldı yüzüne. Ne demek istemişti acaba? Büyüttü, değiştirdi, bambaşka kılığa soktu. Dudaklarını büzüp bıraktı. Oturdu kaldı oracıkta.

Harmanlardaki sessiz kımıltı akşam sonuna değin sürdü gitti. Bazıları işi bıraktı. Bazıları da harman savurmak için kaldılar. Ama rüzgâr yoktu. Sakindi gece. Vurup kafayı yattılar.

Mahmut kendisiyle boğuşuyordu. Kağnının tekerine yaslanmış, Nazife'nin harmanına bakıyordu. Şimdi karanlıkta iyi görünmüyordu ama orada olduğunu biliyordu. Gitsem mi gitmesem mi, günah olur mu olmaz mı, Allah yazdı mı yazmadı mı... Yazmadı elbet, nikahsız olmaz bu iş. Ama önlenemez bir istek uygun yanıt buluyordu hepsine. Harman kalksın, nikah kıyacağım. Allah yazdı bu işi. Kendisi çağırdı. İkimiz de istiyoruz. Erkeksek bize gitmek düşer. Hacer yüklü, fazla üstüne varmak olmuyor...

Kollarını kaldırıp gerindi. Uuff... diyerek nefesini bıraktı. İçi coşkuluydu. Ilık yaz gecesi çıldırtıyordu insanı.

Arkadan dolanarak vardı Nazife'nin harmanına. Sağa sola baktı. Kağnının yanında oğluyla birlikte yatıyorlardı.

— Nazife, diye fısıldıyacaktı. Kendiliğinden doğruldu kadın. Biliyordu demek. Gündüzki ateş daha da koyulaşmıştı, kırnaşıyordu içi. Çocuğun üstünü örttü usulca.

— Gel, diye fısıldadı.

Sap harmanının arkasına dolandılar. İkisinin de kalbi dışarı çıkacakmış gibi vuruyordu. El ele tutuşup oturdular oraya. Bir söz bulup konuşamıyorlardı. İkisi de ağızlarını açmış soluklanıyordu.

— Harmandan sonra nikâh yaptıracağım, dedi Mahmut zorlukla.

— Olur, dedi Nazife.

Birbirlerine sarılıp devrildiler. Arkalarındaki sap yığını hışırdadı.

— Bu tarafa gel, dedi Nazife. Ben yandım bittim, yeter gayri...

— Ben de öyle Nazife.

Memelerine soktu elini. Öbür eliyle şalvarının uçkurunu aradı.

— Ben çözerim, dur.

Mahmut zor bekledi. Abandı üstüne. Nazife yılların birikimi ile dipdiriydi. Kadınlığının en olgun çağında cömertçe veriyordu kendini. Uh uh... diye mırıldanıyordu. Devirip Mahmudun üstüne çıktı. Tüm bedeni ateş olmuş kasıklarına toplanmıştı. İçinde karmakarışık hazlar birbirini izleyerek akıyordu. Ağzını açmış derin derin soluk alıp veriyordu. Epey uzun sürdü, inledi. Sonra Mahmut davrandı. Müthiş heyecanlıydı. Çoktandır böyle olmadığını duyumsuyordu. "İşte bu, böyle olur bu..." diye söyleniyordu içinden. Tüm organları tatlı bir hazla titreşiyordu. Uff... diyerek bıraktı kendini Nazife'nin üstüne. Bir süre kaldı öyle. Işıltılı gözlerle bakıştılar. Doygun bir mutluluktu ikisinin de duyduğu.

— Nikâh edeceksin değil mi? diye sordu Nazife.

— Edeceğim. Allah yazmış, belli işte... yanıtladı.

Sonra kalktı usulca. Nazife'nin şalvarına silindi.

— Çeşmeye gideyim, dedi. Hadi kal sağlıcakla.

— Git güle güle.

Kalkıp giyindi. Çevreye baktı şöyle. Hâlâ ağzından soluklanıyordu. Tatlı bir düş görmüş gibiydi.

Karanlıkta kayboldu.

Nazife baktı arkasından. "Arslan Mahmut, diye söylendi. Arslan gibi maşallah. Kurban olayım ben..."

Kağnının altından su güğümünü aldı, sap harmanının arkasına dolandı. Yangın yeri gibiydi bedeni.

- 21 -

Kökez'li Hacı Nuri, yanında iki oğluyla harmanları dolaştı. İri kıyım sap harmanlarını, usul usul döğüp eriten sekiz-on çift öküzün, mandanın çektiği döğenlere uzaktan baktı. Ne düşündüğü pek belli değildi.

— İyi iyi, dedi. Birşey olmadan kaldırıverirsek şu ekini, iyi...

— Kaldırırız boba. Allahın izniyle hiç birşeycik olmaz, korkma.

— Bizim düşmanımız çok oğlum, belli olmaz. Gece gelip kıyıdan bir kibrit çakıverirler, bitti işte. Aman uyanık olun. İyi bekleyin.

— Bekliyoruz, merak etme. Kimse gelemez.

— Biz neciyiz burada? dedi küçük oğlu. Sıkı mı gelsinler? Gece gündüz silâh elimizde. Kim gelecekmiş?

Hacı Nuri ona baktı dalgınca, karşılık vermedi.

— Sen işi büyütüyorsun boba, dedi Şahin. Vallahi yapamazlar, geçti gayri. Devlet şimdi daha güçlü, hemen bulur çıkarırlar.

Hacı Nuri bir kuşkulu,

— Biz yapsak çıkarırlar da, bize yapılınca, bilemem.

— Niye, farkımız ne? Biz de bu devletin adamıyız boba. Herkesten çok vergi veriyoruz.

Askerliği karıştırmadı. Hacı Nuri'nin büyük oğlu çağı geçtiği halde askere gitmemiş, savaşa katılmamıştı. Şimdi de gidip "beni askere alın" demeye korkuyordu. Belki, "şimdiye kadar nerdeydin?" diye soracaklardı. Hacı Nuri durumun iyice açıklığa kavuşmasını bekliyordu. Sorup soruşturup ne gerekiyorsa onu yapacak, bir yolunu bulacaktı. Şimdi gelsin, askerliğini yapsın deseler, ona çoktan razıydı. Ama altından başka işler çıkardı diye çekiniyordu. Huzursuzdu bu konuda. Molla Mahmut, Haceli ya da başkaları ihbar ederler diye ödü kopuyordu. Şube reisine, kaymakama gidip durumu açıklamayı, gerekirse rüşvet vermeyi düşündü ama cesaret edemedi. Kasabadaki ahbapları da "hele şimdi dur, karıştırma" dediler. Zamanını beklemeyi öğütlediler.

Hacı Nuri elleri arkasında harmanlara uzun uzun baktı,

— Önümüzdeki yıl birkaç çift at koşalım,dedi. Öküzle mandayla olmuyor. Çok ağır gidiyor baksana. Bursa tarafında hep at koşarlarmış, daha çabuk yürürmüş iş.

— Harmanda olur da çift sürerken olmaz boba, dedi Enver. Bizim toprağımızı ancak manda sürer.

— Neden? İki çift güçlü at alırız, kadana şöyle...

— O zaman olur, bu bizim yerli atlar yetmez.

— Elbet yetmez. Çift hayvanı başkadır. Hem alıştırmak gerekir. Binek atını çifte koşarsan olur mu? Adapazar'lı Çerkez Mehmet efen-

di anlattıydı ya, ben onu diyorum. Öyle atlar varmış ki üç çift öküzün yaptığını yaparmış. Bize onlardan gerekiyor.

Geri dönüp ağır ağır yürüdüler. döğen süren yanaşmalar biraz rahatladı. Kimisi oturdu döğenin üstüne.

— Pulluk işini de anlattıydı. Hem daha derin sürürmiş, hem de devirirmiş toprağı. Altını üstüne getirirmiş. Mahsül iki kat fazla olurmuş.

— O doğru evet, dedi Şahin. Ona aklım yatıyor.

— Hele şu yıl geçsin de, başımıza bir işler gelmezse, pulluk da alacağım. Çiftçilik yapınca en iyisini yapmalı insan. Babadan kalma yollarla bu kadar oluyor işte. Hem bizimki hep buğday arpa... Ekini biraz çeşitlendirmeli. Mısır nohut fasulye. Ne bileyim, mercimek, fiğ... Bunları kendimize yetecek kadar ekiyoruz. Oysa bazan pazarda bunlar daha çok para ediyor.

İki yanında iki oğlu gezinerek ırmak kıyısına kadar indiler. Kavakların gölgesinde oturdular.

— Her şeyin başı devletin tutumu. Dur bakalım ne olacak?

— Ne olacak boba, belli işte. Herkes işine gücüne bakacak. Eskiden nasılsa gene öyle.

— Yok, pek öyle değil. Bu adamlar bizim gibilere karşılar biraz. hatta ben korkuyordum, çiftliği elimden alıp dağıtacaklar diye emme pek o yola gitmeyecekler. Öyle görünüyor.

— Yok boba, olur mu öyle şey? Kimin malını kime dağıtıyorlar? Bolşevik memleketi mi burası?

— Değil de, o yola girerler mi diye kuşkuluydum. Bilmiyoruz yukarda hangi rüzgârlar esiyor. İbrahim bey neden bırakıp gitti toprağı tabanı. Elimden alacaklar diye.

— Yok, onun için değil boba. O tüccarlık işine girmiş. Tarlam toprağım nasıl olsa yerinde durur demiş.

— Demiş he. Toprak işinden kaygılı da ondan. Altın saklanır emme toprak saklanamaz.

Başını çevirip uzun uzun baktı çiftliğe. Geniş tarlalar gözalabildiğine uzanıyordu ırmak kıyısında. Buğdaylar arpalar biçilmişti. İlerde yonca tarlası, sebzeler bostan yem yeşildi.

Kara sakallı yüzünde gözleri mutlu bir ışıkla parladı.

— Toprak gibi yok, dedi. Toprak herbir şeyin anası. Çok şükür Yonan dokunmadı. Bu güne kadar getirdik. Bakalım Kemâl Paşa dokunacak mı?

— O da dokunmaz, dedi oğlu Şahin. Ne yapacak Kemal Paşa toprağı? Geçti başa oturdu işte, o kadar.

— I ı, pek öyle değil. Bu benim fakır fukara askerlerim ne ediyor, onlara dağıtın toprağı deyiverirse...

— Yok canım, diyemez, Bolşeviklik olur bu, millet kabul etmez.

— He he, sen milleti ne sanıyorsun oğlum? Baştaki ne derse oraya gider bizim millet.

— Cık gitmez. Hiç korkma zaten ne olduysa oldu, bundan sonra birşey olacağı yok.

— Daha belli değil. Çok şeyler olacak diyorlar.

— Bize dokunmaz boba. Kemâl Paşa asrileşeceğiz diyormuş, biz de asrileşiriz.

— Ne demekmiş o?

— Pek bilmiyorum emme yenileşmek, Avrupalılar gibi olmak falan.

— Yani gâvurlaşacağız öyle mi?

Güldüler bu söze.

— Herhalde.

— Allah şaşırmasın. Müslüman mahallesinde salyangoz satılır mı? Ne demek bu? Kitabımız ne olacak peki? Yoo, onu yapamazlar. Asıl onu kabul etmez millet.

— Etmez he. Vergiler de kaldırılacakmış diyorlar.

— Kaldırsınlar, iyi olur. O bizim işimize gelir. Köylünün tümünden fazla vergi veriyorum ben. Keşke kaldırsalar, emme deli mi bu adamlar yavu? Nasıl yürütecekler işleri?

— Kimbilir?

— Yok, o da olmaz. Yapamazlar. Köylüye yaranacaklar sözüm ona, ne kolay vergisiz devlet yürüseydi Padişah efendimiz de almazdı. Kendilerini daha mı akıllı sanıyorlar? Neyse... bekleyelim bakalım, neler olacak? Hadi ben gideyim. Yoruldum, uzanacağım biraz. Siz de bostanları falan dolaşın. Bakar olun mala davara. Gözünüzü dört açın. İyi çalıştırın adamları ha! Dünyanın parasını veriyoruz...

— Peki boba, sen merak etme. Keyfine bak.

Kara şemsiyesini açtı, yürüdü köye doğru. Bir iki kez dönüp harmana baktı. Yanaşmalar hayvanları sıkıştırdılar.

Hacı Nuri merdivenleri çıkarken seslendi,

— Soğuk şerbet getirin bana kız, yandım!

Kızlar gelinler koşuştular.

— Oh Allah... diyerek girdi odasına. Gene karısı yardım etti. Üstünü başını soyunup geceliğini giydi. Uzandı sedire. Ayaklarını uzattı. Üç dört bardak soğuk şerbet içti. Minderin altındaki koca defteri çıkarıp eski yazıyla doldurulmuş rakamlara bakmaya başladı. Bazan yüzünü tavana dikip hesaplar yapıyordu. Dudakları kıpır kıpır ediyordu kendiliğinden.

Derken yün yastıklara yaslandı, defter elinde uyudu kaldı.

- 22 -

Mültezimin adamları, kolcular köy odasının önüne inince Tacım köyü bir çalkalandı.

— A aa... gene mi vergi alacaklar, hani vergiler kalkıyordu?

— Biz nasıl vergi veririz bu düşkün halimizle?

— Başka iş için gelmezler de vergi için gelirler.

— Harman sonu oldu ya, gene bizi hatırladılar...

Şu var ki bu kez alttan alıyordu kolcular. Kızmadan uzun uzun anlatıyorlardı,

— Vergisiz devlet yürümez komşular. Devletimiz sizin vereceğiniz vergilerle ayakta durur. Hem bu son. Haberiniz yok mu, Kemal Paşa aşarı kaldırıyor. Son olarak veriyorsunuz. Bundan sonra gayri siz de rahatsınız biz de rahatız. Son olarak verin de kurtulun. Hem bu yıl mahsulünüz iyi maşallah, dokunmaz. Hadi komşular, uğraştırmayın bizi. Gönlünüzle verin. Devlet bizim devletimiz. Devlete veren iki cihanda aziz olur. Hadi arslanlar, Allahın emri bu...

Mahmut son harmanı da aktarmış, kağnının gölgesinde dinleniyordu. Birkaç gündür ayrı bir dünyada mutluluk içinde yüzüyordu sanki. İçine kapanmıştı. Çok başka bir yönünden tanımıştı yaşamı. Sarhoş gibiydi. Hiç böyle olmamıştı eskiden. Gözü arada bir Nazife'nin harma-

nına gidiyordu. Döğen sürüyordu Nazife. Yüzü bu tarafa geldikçe o da bakıyordu. Uzaktan uzağa gizli bir iletişim içindeydiler. Bazan huzursuz oluyordu. günâh mı işlemişlerdi acaba? Ama ne kadar tatlıydı, unutamıyordu. İçi allak bullak olmuştu. Bir deprem gibiydi, ne anlamağa ne anlatmaya gücü yeterdi. Ohh... diye nefes bırakıyordu ikide bir.

Haceli karmakarışık bir yüzle Mahmudun karşısına dikildi,

— Otur bakalım otur, dedi. Haberin yok olanlardan!

— Ne olmuş, hayrola?

— Kolcular gelmiş, vergi...

Doğruldu,

— Vergi mi, ne vergisi?

— Bayâ vergi. Kırıp geçiriyorlar milleti.

Mahmudun yüzü karardı. İçi karıştı.

— Ne demek oluyor bu?

— Bilmem. Gene vergi verecekmişiz arkideş.

Kağnının tekerine yaslandı. Gözlerini yumdu.

— Otur hele.

Haceli oturdu. Sigara sarmaya başladı. Elleri titriyordu. Üstü başı perişandı.

— Öküzlerin borcunu ödiyemiyeceğiz bu gidişle, diye söylendi usulca.

Mahmut karşılık vermedi. Bir bitkinlik yayılmıştı içine. Gözlerini açıp baktı.

— Hani vergi kalkacak diyorlardı?

— Bilmem. Son olarak vereceksiniz diyorlar.

— Ha bunu da almayıverselerdi?

— Devlet vergisiz ayakta duramazmış.

— Doğru ama zenginlerden alsınlar e?

— Herkesten alacaklarmış, öyle diyorlar.

Biraz sonra kolcular göründü. Harmanları tek tek dolaşıyorlar, buğday yığınlarını arpaları ölçüyorlar, kimin ne vereceğini saptıyorlardı.

Mahmut doğrulup üstünün başının tozunu silkeledi.

— Hadi ben gideyim, dedi Haceli. Sıra bize geliyor.

Mahmut uzaktan izledi. Tanımadığı adamlardı. Ama yumuşak davranıyorlardı köylülere. "Yavrum, kuzum" diyorlardı. "Son olarak, devlet, Kemâl Paşa" sözcükleri geçiyordu.

Harmanın başına dikilip kolcuları bekledi. Karayağız yüzünde bir ışıltı vardı. Eski günleri anımsamıştı belli ki.

— Sen kardaş, adın lâkabın?..

— Molla Mahmut, dedi kısaca.

— Haa bizim Molla Mahmut, nasılsın kardaş? Çok duydum adını. Namın kasabada söyleniyor. Savaşın önde gelen kahramanlarındansın. Kemâl Paşanın şanlı askerlerinden... Bakın arkadaşlar, Molla Mahmut bu işte!

Öbür kolcular bön bön baktılar. Birisi başını salladı.

— Ne kadar ekinin kalkıyor Mahmut kardaş, ne yazalım?

— Bilmem, bakın işte.

— Eve götürdün mü birazını?

— Yok.

— Seksen şinik gelir öyleyse, değil mi?

— Herhalde.

— Arpa da elli şinik?

Mahmut birşey söylemedi, boynunu büktü.

— Akşam gelip toplayacağız. Hadi eyvallah kardaş. Allah yardımcınız olsun.

Vurup geçtiler. Mahmut bir durgundu. Arkalarından baktı uzun uzun. Anası da döğenin üstünden ona bakıyordu.

— Ne diye sustun ulen, diye seslendi. "Ben iki yıl cephelerde tetik çektim, biraz az alın" deseydin ya?

— Yok, dedi Mahmut usulca.

Dikildi kaldı. Anlaşılmaz bir durgunluk içindeydi.

Haceli öyle karşılamadı. İleri geri söylendi.

— Biz bunun için mi savaştık? Bu vergilerden kurtulmak için anamız ağladı bizim.

— Tamam kardaş, biz de savaştık. İlerde kalkacak. Kemâl Paşa'nın devleti sizleri düşünecek. Son olarak veriyorsunuz. Bir daha gelirsek o zaman söyle. Ama devletimiz şimdi yoksul. Sizin vergilerinizle ayakta duracak. Yedi düvelle kavga veriyoruz Lozan'da. Parasız olur mu?

Hadi üzme bizi. Vereceğin sekiz-on şinik birşey...

Uzunca uğraştılar. Mahmut uzaktan izledi. Kızdı Haceli'ye.

— Ver gitsin, diye elini salladı.

Mahmut görmedi ama sonradan anlattılar. Asıl gürültü Aşır'ın harmanında koptu. Aşır koltuk değneklerini sallaya sallaya bağırdı.

— Ben savaşta bacağımı verdim, yarım kaldım. Bilmeyen mi var bunu? Utanmıyor musunuz bir de vergi istemeye? Asıl bana versin devlet. Tek bacakla nasıl çalışırım ben, Allahınız yok mu sizin?

Gözleri yuvalarından fırlıyordu bağırırken.

— Tamam kardaş, gazi olmuşsun, haklısın. Sen de az ver canım. Senin de bir tutam tuzun bulunsun, ne olur yani? Hayırdır bu iş...

— Verememe, dedi Aşır. Çoluk çocuk kaldırıyor bu harmanı, ben değil!

— Ama sen de saraçlık yapıyorsun, bunu biliyoruz. Esnaf vergisi yazarız o zaman.

Aşir daha çok kızdı,

— Ne yapıyorum ne? Ayda yılda bir çitf çarık dikiyorum. Buna mı gözünüzü diktiniz? Aç mı kalalım yani. Allahtan korkun!

— Bağırma yahu, dedi kolcu başı. Köyü ayağa kaldırdın. Senden başka karşı çıkan oldu mu? Ne yani, kendimize mi topluyoruz? Devlete veriyorsun.

— Verememe!..

— Verirsin! Kızdırma kafamı. Aha beş şinik yazıyorum. Kocası askerde kalmış karılar bile veriyor bunu. Sen iyi kötü ayaktasın, vereceksin.

Aşır daha bir zaman bağırdı. Boğuk boğuk sesler çıktı boğazından. Ama dinlemediler.

— İnne sabıriin... çekti kolcubaşı. Amma şirret adama çattık be.Etinden et koparıyoruz sanki. Biz de katıldık savaşa be. Gözünü açsaydın da bacağı vermeseydin. Bizim mi suç?

Yürüyüp gitti.

Aşır oturdu oracığa. Toprağı dövmeye başladı.

— Yazıklar olsun! Bunun için mi... Allah neredesin, Allah!..

Karısı kızı ağlaştılar geride. Komşular gelip kaldırdılar. Toza toprağa bulanmıştı.

Akşam üstü Mahmut, vergi borcu olan buğdayı arpayı ölçüp teslim ettikten sonra Aşır'a geldi. O hâlâ küskün oturuyordu toprağın üstünde.

— Etme böyle Aşır, dedi. Sen gazi bir adamsın, kimseye acındırma kendini. Senden alınasınlar, doğru. Ama madem istiyorlar, ver. Hiç sesini çıkarma. Devlete veriyoruz. Sen bacağını bile verdin, beş şinik buğdayın sözü mü olur?

— Ağrıma gidiyor Mamıt, dedi yere bakarak. Böyle mi olacaktı bu? Beni mi buluyorlar vergi alacak?

— Tamam Aşır ağa, haklısın. Ama düzelecek bunlar. İlerde almayacaklar, göreceksin. Belki de getirip geri verecekler. Bu devlet bizim devletimiz. Senin kanınla bizim terimizle kuruldu. Ben hiç sesimi çıkarmadan verdim. Keşke sen de öyle yapsaydın, daha iyi olurdu.

Aşır hiç sesini çıkarmadı.

— Oof of... diye soluklandı.

- 23 -

Günlerdir düşünüyordu Mahmut. Fazla buğdayı satmıştı. Birazda şuradan buradan... öküzlerin borcunu götürüp verebilirdi. Ama geriye bir şey kalmıyordu. Eve bir göz daha eklemek, üst baş, gaz tuz... Hacer de inek alalım diyordu. Haklıydı. Ne yapmalıydı acaba?

Öküzleri sürdü boş tarlalara. Arkalarından baktı. Bi yirmi lira daha olsa şimdi, düzelecekti iyi kötü. Cami de onarılacaktı yakında. Oraya da en azdan beş lira vermek gerekiyordu. Ayrıca kendisi de çalışacaktı birkaç gün. Çalışırdı çalışmaya ama beş lira... Ustalara da iki gün yemek çıkarılacaktı. Yokluk belini büküyordu insanın.

Baktı atın üstünde Ali efe geliyordu karşıdan.

Selâmlaştılar. Ali efe indi, el sıkıştılar.

— Nasılsın Mahmut efendi?

— Sağol efe, iyiyim. Sen nasılsın?

— Uğramaz oldun gene kardaş.

— İş güç Ali efe, biliyorsun işte.

— Akşam gel de oturalım. İbrahim beyin oğlu Selim geldi gitti.

— Öyle mi, hiç haberimiz olmadı.

— Kavga ettik. Çingene bu herifler be!

— Neden?

— Şu kadar kaldırdık, şu kadar harcadık diyorum, inanmıyor. Böyle konuşmamıştık oysa. Dedim "sen git, baban gelsin." Böyle yaparlarsa bırakacağım işi. Gece gündüz anamız ağladı, gene de yaranamadık.

Mahmut boynunu büktü.

— Ne deyim efe, el işi böyle olur.

Oturup sigara yaktılar.

— Nasıl çalıştığımızı gördün işte. Tüm tarlaları ot bağlamış. Yeniden söktük. İkişer üçer kez sürüp tarlaya döndürdük. Evini onarttık. Şu kadar vergi verdik. Hepsi ortada. Herif yaptığı masrafı bir yılda çıkarmak istiyor, olur mu yahu? Akıl var izan var. Gene de seksen lira toka ettim, azımsıyor. Babam yüzelli istedi diyor. Ulen biz para mı kesiyoruz burada? Bunca insanı hayvanı kesemden mi doyuracağım ben? Onların da masarafı var. Zor işmiş yahu, hiç düşünmemiştik. Bizim hatun tutturdu gidelim, bunlarla başa çıkamayız... Ne yapacağımı bilemiyorum.

— Belki İbrahim bey böyle demiyordur Ali efe, hele acele etme. İyice anla bakalım.

— Ben de öyle düşündüm. Baban gelsin konuşalım dedim. Değilse bırakırım dedim.

— Ne dedi?

— Ne diyecek, bırakıp gitti.

Burnundan duman savurdu,

— Bu zengin takımı böyle canım. Durup dururken zengin olmuyor bunlar. Kendi çıkarını düşünüyor herif. Sen ne yaparsan yap, umurunda değil. Oysa neler kurmuştum, ne planlar yapmıştım. Köyün önündeki tarlada bir güzel bahçe yetiştireyim diyordum. Buz gibi oldum şimdi, elim gitmiyor.

— Bence acele etme, bekle bakalım kendisi ne diyecek? Belki üstüne yatar. Durumu anlamak için fazla istemiştir.

— Bekliyeceğim he. Ama anlıyorum ki sonuna kadar gitmeyecek bu iş. Ben yapıvereceğim kuruvereceğim, işi yoluna koyuvereceğim, sonra bu Selim'i gönderecek buraya. Adam kullanmayı iyi biliyor herifler.

— Ee öyledir.

Mahmut güldü kendikendine. "Zamanında bizi de kullandı" diyecekti, vazgeçti. Fazla güvenemiyordu bu Ali efeye. İkili oynuyordu belki.

— Camiye ne zaman başlıyorsunuz? Ben bir on lira ayırdım. Ağaçlar da duruyor. üstümüze düşeni yapacağız elbet. Hayır işinde gönüllüyüz biz.

— Sağol. Bu günlerde başlarız herhalde.

— Hadi eyvallah. Bir gün buyurun da oturalım.

— Olur, geliriz.

Ata binip sürdü. Mahmut baktı arkasından. "para istemesin diye mi böyle konuştu kimbilir? Zaten istemem, korkma."

Ayşa kadın evin gerisinde kuluçka tavukla civcivlerini güdüyordu. Bir daha saydı, yedi civciv. Kesin tanıyamıyordu ama ikisi horozdu herhalde. Öbürlerinden daha iriydiler. Duruşları da değişikti. Birşey olmadan büyüyüverseler, dedi kendikendine.

— Nine, ne zaman yumurtlar bunlar? diye sordu Murat.

— Bu yıl yumurtlamazlar oğul. Gelecek yıla inşallah.

— Yumurtaları küçük olur değil mi?

— Önce küçük olur emme sonra büyür.

— Ben yiyeceğim bunların yumurtalarını değil mi nine?

— Elbet. Sen yiyeceksin de büyüyeceksin.

— Bobam kadar olacağım.

— Olacaksın. İyi bakalım da atmaca kapmasın civcivlerimizi.

— Atmaca neden kapar civcivleri nine?

— Götürür de yer oğlum. Eti güzel olur civcivlerin.

— Atmaca ne bilir bunu?

— Biliir. Daha önce yemiştir. Hani baharda götürdü ya bir civcivimizi?

— Nasıl götürdü nine?

— Aha şöyle kaptığı gibi götürdü.

Çocuğun belinden tutup gösterdi.

— Kaldırabilir mi e?

— Kaldırır. Atmaca çok güçlüdür. Civciv de ufacık bak, senin gibi.

— Atmaca beni de kaldırabilir mi?

— Yok kaldıramaz. Sen ona bir tekme atarsın, geberir.

— Hee, ben ona...

Tekmeler atmaya başladı. İlerdeki sel yatağına doğru koştu. Gösteriler yaptı. Ayşa kadın mutlulukla baktı arkasından. Güldü. Bir yandan kirmenini döndürerek koluna doladığı yünü eğiriyordu. Yerleri eşeliyerek yavrularına böcek bulup gösteren anaç tavuğun önüne dikildi.

— Fazla açılma kız, dedi. Kaptırırsın sonra. Hadi eve, kişt!

Tavukla konuşuyordu.

Harman yerleri boşalmıştı. Öbek öbek saman kalıntıları görünüyordu. Köyün hayvanları dolaşıyordu oralarda. güneşli ve sessiz bir gündü.

Hacer gelin ocak başında fasulye ayıklıyor, bir yandan sessizce ağlıyordu. Domur domur yaşlar akıyordu gözlerinden. Gizli birşeyler sezinliyor ama sıkıntısını kimseye söyleyemiyordu. Kaynanası uzaklaşmıştı bu günlerde. Eskisi gibi sıcak ilgi göstermiyordu. Diyeceklerini bir iki kısa buyrukla geçiştiriyordu. Nazife de eve gelmez olmuştu. Ama kaynanası sık sık gidiyordu ona. Muradı elinden tutup götürüyordu. Ninen gil ne konuştu diye soruyordu ama doğru dürüst bir karşılık alamıyordu. Bir şeyin ayırımında değildi çocuk. Biz Selim'le oynadık ana, öyle çok oynadık uf uf... diye anlatıyordu. Ninen gil de konuştular öyle mi? Konuştular he...

Ne konuştukları belliydi işte. O Nazife olacak kalığı kuma diye getirecekti işte. Gün gibi ortadaydı. Mahmudun beynine girmişti iyice. Nasıl değişmişti Mahmut, düşünüp duruyordu. Kendikendisiyle uğraşıyordu adam. "Bu kaynanam ne cazıymış meğer, diye söylendi. Zorla bozacak evimin tadını. Allahtan bulası!"

Eğilip gözlerini şalvarına sildi. Tencereye su doldurdu. Karnı şişmişti iyiden iyiye. Beş-altı aylık olmuştu herhalde.

— Aah ah... Ne bitmez çilem varmış. Birinden kurtul birine çat...

Kımıldamadan ateşe baktı uzun uzun. Yüzü bungundu.

— Ne yapıyoruz Haceli, yarın gidelim mi kasabaya? Bu herif iş çıkarmasın başımıza?

— Ben de onu düşünüyorum, dedi Haceli. Ne yapmalı bilmiyorum. Parayı denkleştiremedim. Öküzün birini satmadan olmayacak.

— Yok, öküz satılmaz. Yarısını veririz. Kalan yarısını da gelecek yıla bırak deriz.

— Kabul eder mi bilmem ki?

— Etmeyip de ne edecek, kellemizi alacak değil ya?

— Sen de öyle mi yapacaksın?

— Öyle yapacağım. Eve bir göz eklemem gerekli. Camiye de vereceğiz. Nasıl yetiştireyim başka?

Haceli aşağıdan yukarıya baktı.

— Karar verdin demek?

Nazife'yi kastediyordu. Mahmut başını salladı usulca.

— İyi hadi, hayırlı olsun.

Ertesi gün erkenden kağnıyı koştular. Yarım çuval fasulye, biraz mercimek... Haceli'nin ayakları bağlı iki tavuğu. Sürdüler ağır ağır.

— İyi, dedi Haceli. Uygunu buydu arkideş. Valla sevindim...

— Bekir ağayı razı edebilirsek bakalım.

— Ona ne canım?

— Ona ne olur mu? Paranın hepsini isterim derse nasıl ev yaptırırım ben?

— Yaptırma ne olacak?

— Cık. Sığmayız, ev dar.

— Ha evet, doğru. Yaparız be, ben de yardım ederim.

— Edeceksin tabi. Dönünce biraz kerpiç keseceğiz.

— Olur kardaş. Böyle hayırlı bir iş için...

Kurnazca güldü. Sigara sarmağa başladı.

— Biliyor musun, benim de aklımdan geçiyordu emme bu işten sonra...

— Ne gibi?

Fazla açıklamak istemedi.

— Olmaz gayri, geçti. Kötü oldum ben.

— İyileşemedin mi?

— İyileştim emme eski tadı yok. Çok üzülüyorum bu işe Mamıt, huyum değişti arkideş. Bazan geceleri uyuyamıyorum.

— Yok canım, o kadar büyütme.

— Bildiğin gibi değil. Yarım adamım gayri. Aşır gibi sakatın biriyim.

— Amma yaptın ha!

Başını indirmiş, acılı acılı duman çekiyordu sıgarasından. Mahmut üstelemedi. Fazla deşmek istemiyordu bu konuyu. Bir süre konuşmadılar.

Neden sonra Haceli sordu,

— Hacer'in doğumu ne zaman, epey ağırlaşmış?

— Bilmem zemheride falan herhalde.

— İyi. O zamana rasgetir de karısız kalma.

Mahmut anlamazlığa vurdu. Uzaklara baktı. Yüzü dümdüzdü.

— Onları bırak da Haceli, bu borç işi belimi büküyor benim. Kurtulamıyacağız ağzına tükürdüğüm.

— Sorma. Her aklıma geldikçe içim kararıyor. almasaydık daha mı iyiydi bilmem ki?

— Almayıp da ne edecektik? Öküzsüz çiftçilik mi yapılır? Gene onunla kaldırdık harmanı iyi kötü.

— Öyle emme nasıl kalkacağız altından?

— Yarısını kabul ettiriverirsek kalanını gelecek yıl öderiz.

— Öyle emme gene faiz alacak. Durmadan o dürzüye çalışacağız.

— Kışın gene gitsek Aydın'a?

— Yok, dedi Haceli. Ben gitmem gayri. Gözüm kesmiyor. Sen de gitme. Güzden çiftimizi sürüp ekelim. O daha iyi.

Mahmut karşılık vermedi. Öküzleri dehledi. Yarı boş kağnı tıngırtıyla yürüyordu. Tekerlere göre açılmış toprak yol iniş aşağı kıvrıla kıvrıla gidiyordu. Öğleye doğru kasabaya vardılar. Çabukça pazar işlerini gördüler.

— Ah iki çuval dolusu fasulye olacak, iyi para ediyor, dedi Mahmut. Gelecek yıl fazla ekelim fasulyeyi.

— Olur, ekelim.

Bekir ağanın evine giderken bir yılgındılar. Yüzleri bozuktu ikisinin de.

— Vur kapıyı bakalım.

— Sen vur, dedi Haceli.

— Hadi bismilla...

Vurdu.

— Ha geldiniz mi Tacım'lılar, nerde kaldınız? Bekliyordum sizi. Hoşgeldiniz...

— Hoş bulduk emme halımız kötü, dedi Haceli.

— Öyle mi, getiremediniz mi parayı?

— Yarısını getirebildik emmi. Güzden ekmediğimizden. Harman biliyon işte...

— Canınız sağolsun. O zaman konuşmuştuk, öyle yaparız. İsterseniz hiç vermeyin.

Mahmut rahatladı.

— Yok ağa, yarısını vereceğiz. Gelecek yıl ödemek belki zor olur.

— Siz bilirsiniz.

Kırkar lira saydılar.

— Tamam. Kırkar lira da gelecek yıl, oldu mu? Yazalım da imzalayın. Ölüm var, kalım var. İşi sağlam tutalım.

— İyi, ne yapalım...

Boyunlarını büktüler.

İş bitince kapıya kadar uğurladı Bekir ağa. İşini bilir, kurnaz bir adamdı? "Allaha emanet olun, Allah doğruluktan ayırmasın, gelecek harmanda..." diyerek bir sürü lâf saydı arkalarından.

Çarşıya doğru yürüdüler. Mahmut hem kızıyor, hem seviniyordu. İkircikli duygular içindeydi.

— Gel şurada karnımızı doyuralım. Yorulduk.

Köfteci dükkânında beklerlerken dışarda toplar atılmaya başladı.

— Ne var, ne oluyor?

Millet dışarı fırladı. Ramazan topunun atıldığı tepeye bakmağa başladılar. Herkes ne olduğunu soruyordu. Bir meraklıydı insanlar. Biraz sonra haber yayıldı. Cumhuriyet ilân edilmiş. Cumhuriyet. Cumhuriyet!.. Sevinenler, koşuşanlar, fesini havaya atanlar birbirine karıştı. Cadde kalabalıklaştı iyice. Biraz sonra yürüyüş kolunda askerler geçti. En önde at üstünde bir binbaşı vardı. İki yana selâm veriyordu. Millet alkışlıyor, "yaşaa!" diye bağırıyordu.

Mahmut'la Haceli heyecanlandılar. Köfteci dükkânının önüne dikilip onlar da alkışladılar. "Yaşasın Cumhuriyeet! Yaşasın Türk ordusu!" bağırdılar. Haceli kendini sıkıyordu, coşmuştu.

— Demedim mi ben sana? diyerek Mahmudun koluna asıldı. Gözleri yaşarmıştı. Çok şükür arkideş, dedi, bu günleri de gördük...

Kalabalık çekilince köfteciye girdiler. Birisi soruyordu.

— Cumhuriyet ne demek?

Öbürü yanıtlıyordu.

— Yeni devletin adı be. Yani Kemâl Paşa'nın kurduğu devlet.

— Hımm, iyi. Hayırlı olsun.

— Olsun ya.

Köftelerini yediler.

— Tam gününde gelmişiz be, dedi Haceli. İyi oldu. İşlerimizi de yoluna koyduk.

Hâlâ toplar atılıyordu. Dışarı çıkıp dolaştılar. Akşam caddelerden fener alayları geçti. Oyunlar oynandı. Eğlenceler yapıldı. Nerde kalabalık varsa orada nutuklar çekildi. Bir çoşkundu halk. Herkes sokağa fırlamıştı.

Bir yığına yaklaşıp kulak verdiler.

— Cumhuriyet demek, halk devleti demektir, diyordu birisi. İyi giyimli bir adamdı. Yüzü parlıyordu ve düzgün cümleler kuruyordu. Yani, halkın kendikendini yönetmesi! Biz başımızdakilerden çok çektik arkadaşlar. Onların kötü yönetimi yüzünden bu durumlara düştük. Ama şimdi kurtulduk artık. Yöneticilerimizi kendimiz seçeceğiz. Kim akıllıysa, kim dürüstse başa onu getireceğiz. Cumhuriyetin erdemi burada. Padişah yok artık! Kimseye kul köle olmayacağız. Bu yüce millet cumhuriyete lâyıktır, işte buna kavuştuk! Yeni devletimiz halkı düşünecek, halkı yükseltecek, memleket için çalışacak. Keyfi yönetim yok artık, son! Beğenmediğimizi alaşağı edip, beğendiğimizi başa getireceğiz. Cumhuriyetin anlamı çok derindir arkadaşlar, çok büyüktür. Göreceksiniz, bundan sonra milletce ilerliyeceğiz, mutlu olacağız! Yüce milletimiz, Cumhuriyeti ilân etmekle en büyük adımı atmıştır. Bütün yokuşları çıktık, bundan sonrası dümdüz. Hepinizi kutlarım arkadaşlar, hepinize saygılar sunarım!..

— Yaşaa! Varoo!..

Candan alkışlıyorlardı.

— Kim bu yahu, ne güzel konuştu?

— Öğretmen Hilmi bey, dedi birisi.

— Vay be.

Haceliyle Mahmut birbirlerine bakıştılar. Kafaları salladı ikisi.

— Ah Galip bey, dedi Haceli. O da görseydi bugünleri.

Mahmudun gözleri yaşardı.

— Ben de onu düşünüyordum. Sağ olsaydı o da böyle konuşurdu şimdi.

— Yavu Mamıt, ne iyi ettik de bugün geldik. Köyde olsaydık duyamıyacaktık bunları.

Yeni bir fener alayı geçti önlerinden. Gençler asakerler coşmuş bağırıyorlar, karmakarışık seslerle marşlar söylüyorlardı.

— Bak bak, biz de söylerdik bunu.

"Yaslı gittim şen geldim
Aç koynunu ben geldim..."

Haceli de söylemeğe başladı. Ne zamandır şarkı söylememişti, sesini uyduramadı. Duyanlar güldüler. Mahmut kolunu çekti, kalabalığın ardı sıra yürüdüler. Çarşaflı kadınlar, yüzleri açık kızlar caddenin iki yanına dizilmişlerdi. Neyin ne olduğunu bilsin bilmesin, herkes neşelenmişti. Coşkulu bir hava doldurmuştu sokakları. Arada bir hâlâ top atılıyordu.

- 25 -

Yeniden güçlenerek döndüler köye. Yol boyu konuştular, umutlarını tazelediler. Bir Haceli söylüyordu, bir Mahmut...

— Bilmediğimiz şeyler var canım, demek bunu bekliyorlarmış. Şimdi çıban deşildi gayri, gerisi gelir.

— Halk devletiymiş bak bana, yani bizim devletimiz. Bize çalışacaklar bundan sonra.

— Zaten öyle. Neden yaptık bu savaşı? Padişahın kaçması ne demek? Çok büyükmüş bunun anlamı. Rahmetli Galip bey de derdi ya, bundan sonra halkın dediği olacak.

— Hee, kendimiz seçecekmişiz. Baştakini beğenmedik mi, çekil

ulen, beceremedin. Sen gel, bizim için çalış. Sıkı mı çalışmasın? Onu da atarız.

— Yalnız Haceli, bir şey var. Nasıl anlayacağız bunu? Kavun değil ki koklayasın. Bizim köylüyü bilirsin işte, akla karayı ayıramaz.

— Kolay arkideş, ayırırız be. Zulüm yapanla yapmayan, anamızı ağlatanla ağlatmayan... Belli değil mi? Ayırırız vallahi, kolay o!

— Birçok şeyleri bilmiyoruz Haceli. Ankara'da ne olup bitiyor, kim ne yapıyor? Bizim buralara gelene kadar karmakarışık olur. Doğruyu eğriyi anlayabilirsen anla.

— Anlarız. Değil mi ki Kemâl Paşa var, onun dediği doğrudur.

— Öyle he. Hep o yapıyor bu işleri. Ama duyamıyoruz ki ne dediğini. Bukadar uzak olunca iş zorlaşıyor.

— O konuşan öğretmen gibi her köye gönderseler...

— O zaman olur işte. Biz de duyarız olup bitenleri.

— Dur bakalım, yaparlar belki. Madem bizim devletimiz, bize yararlı ne varsa yaparlar. Belki öküzlerimizin borcunu bile öderler.

— Ne borcu, aslında biz ödedik borcumuzu. Çağıracaklar şimdi bu Bekir ağayı, soracaklar "sen ne verdin bu adamlara, yirmi lira. onlar ne verdiler sana, yirmi lira. Daha ne istiyorsun ulen? Utanmıyor musun dürzü?" Bitti.

— He he... diye güldü Haceli. Haniydi öyle bir iş yapsalar? Her yıl bir kat fazla para istiyor baksana. Nasıl kazanacaksınız diye sormuyor.

— Sormaz. Herif oturduğu yerde alnımızın terini yiyor. Ah, alı, yapacak iş çok emme gel de yapabil.

— Ne gibi?

— Şimdi oturup bir mektup yazacaksın Kemâl Paşa'ya. Diyeceksin "Paşam, böyle böyle... biz senin askeriniziz. İki yıl çakmak çakmak çaktık cephelerde. Kanımızı terimizi döktük. Birçok arkadaşımız da öldü, şehit oldu. Bazıları sakat kaldı. Biz ölmeyip köye döndük. Ama çift çubuk dağılmış. Gittik Aydın tarafında bir kış çalıştık. Bi tek öküz parası kazanabildik. Tek öküzle çift sürülmez. İkinci öküzün parasını Bekir ağadan faizle aldık. Harman zamanı gene ödeyemedik. Aslını ödedik ama faizi kaldı. Gelecek yıl bir kat fazlasını istiyor. Bu gidişle her yıl haraç vereceğiz bu dürzüye..."

Haceli heyecanlandı,

— Yazalım Mamıt, iyi akıl ettin. Valla yazalım. Hadi kasabaya dönüp postaneye verelim. Belki sildirir borcumuzu.

— Yok, dedi Mahmut. Ayıp kaçar. Sonra adamın yüzüne nasıl bakarız? Siz kendiniz istediniz, hem de imza ettiniz der. Bu faiz değil, verdiğim paranın kendisi der. Kanıtlamak zor.

Haceli indi,

— Tüh, faiz diye yazdırsaydık kâğıda.

— Yazar mı hiç, kaçın kurrası o? Alışmışlar böyle kazanmaya. Hem Kemâl Paşa bunlarla mı uğraşacak? İşi çoktur onun. Havale eder buraya. O zaman hiç altından kalkamayız.Rezil oluruz ortaya.

— Doğru. Burnumuzdan yakalandık.

— Neyse, dedi Mahmut. Bu yılı savuşturduk ya, bu da yeter. Geleceğe Allah kerim.

— Gelecek yıl öderiz canım, dedi Haceli. Epey şeyler de aldık, iyi oldu. Çoluk çocuk sevinecek. Bi de şişeli gaz lambası alabilseydik eve.

— Alırız daha, ona da sıra gelir. Şimdilik idare lambası yeter. (1)

Birden aklına geliverdi,

— Sen bana kerpiç işinde yardım edeceksin değil mi?

— Ederim arkideş, sözü mü olur?

— Biraz zamanı geçti emme kurur herhalde.

— Kurur, daha iyi günler var geride.

— İyi. İki de adam bulayım. Birkaç günde keser atarız. Ahırı da azıcık genişleteceğim.

— Olur, yaparız.

İkindi sonu köye vardılar.

— Bobaa!.. diyerek koştu Murat. Bana ne getirdin boba?

— Herşey getirdim oğlum. Şeker getirdim, leblebi getirdim. Ak fırın ekmeği bile getirdim.

— Yaşa boba. Beni kağnıya bindir boba.

Mahmut kucaklayıp bindirdi. Değneği de verdi eline.

— Dââh tosunlarım! diyerek sürmeye başladı Murat.

Haceli'yle Mahmut geriden bakıp gülüştüler.

— Cıvan bu canım cıvan! dedi Haceli. Allah bağışlasın.

Yanaşıp okşadı.

(1) İdare lambası: Tenekeden yapılmış şişesiz gaz lambası

Evin önünde durdurdular kağnıyı. Haceli heybesini sepetini yüklenip yürüdü.

— Hadi eyvallah. Yarın erkenden hazırım ben. Sesleniver.

— Tamam. Güle güle.

Öküzleri çözdü. Ayşa kadınla Hacer eşyaları indirdiler.

— İçeri götürün ama açmayın ana. Kendim açacağım.

Hacer gelin hemen anladı. Nazife'ye de birşeyler alınmıştı. Suratı asıldı kendiliğinden. Yutkunup sustu.

Mahmut öküzleri yerlerine bağladı. Önlerine saman verdi. Kapının önüne oturup çarıklarını çözmeye başladı.

Anası dikildi başına.

— Nerede kaldınız ulen, gelmiyeceksiniz sandık?

— Sorma ana, kasaba çalkalanıyor. Bir gürüldü, bir eylence...

— Nedenmiş o?

— Cumhuriyet ilân edilmiş.

— Ne olmuş ne olmuş?

— Ankara'da yeni devlet kurulmuş. Kemâl Paşa'nın devleti.

— Daha önce yok muydu devlet?

— Vardı ama şimdi adı resmen ilân edilmiş.

— Ha iyi. Hayırlı olsun. Adı konmuş diye bu kadar sevinilir mi?

— Sevinilir ana, çok önemli. Resmen bizim devletimiz gayri.

— Hadi bobaa... Ne getirdin aç hele?

Mahmut leğende elini ayağını çabucak yıkayıp geldi,

— Hee... ne almışım bakalım, duur...

Heybeyi boşaltmaya başladı.

— Şu sana, şu da sana, şunlar anana. Şu ninene. Şunlar bizim değil, açmayın, sipariş onlar.

Ayşa kadın da anladı.

— Borcu ödemedin mi ulen, nasıl aldın bu kadar şeyi?

— Yarısını ödedim ana. Yarısı gelecek harmana kaldı. Güzden ekeceğim bu yıl. Gelecek yıl temizleriz.

— İyi. Borçtan kurtulamıyacaksın bu gidişle.

— Ne edeyim ana? Eve de iki göz ekliyeceğiz. Yarın kerpiç kesmeğe başlıyacağım.

Hacer geride arkası dönük birşeyler yapıyordu. Hıçkırdı.

Hep dönüp baktılar.

— Ne oldu kız? Ne var, ne ağlıyorsun?

Karşılık vermedi. Murat gidip anasına sarıldı.

— Ana, ne oldu ana? Bobam geldi kız, sevinmedin mi? Bak neler getirmiş bize?

— Bırak! diye azarladı. Git başımdan!

Çocuk şaşırdı. Dönüp ninesine babasına baktı. Ne olduğunu anlamaya çalıştı.

— Ne yaptınız anama?

— Birşey yapmadık oğul. Kendikendine dert çıkarıyor. İyilik yapalım diyoruz...

— Ne iyiliği edeceksiniz? diyerek döndü. Bozacaksınız ağzımızın tadını. O kariyla ben dünyada yapamam!

Taşmıştı. Sesini yükseltti ilk kez. Muradın da yüzü bozuldu. Anlamadığı birşeyleri anlamaya çalıştı. Ağzında leblebi şeker hepsine baktı ayrı ayrı. Çiğnemeyi unuttu.

— Deli olma kız! diye çıkıştı Ayşa kadın. Allah yazdıysa ne yapacaksın? Bir sen misin üstüne kuma gelen? Hem dur bakalım, dereyi görmeden paçaları sıvıyorsun. Olacak mı olmayacak mı, belli bile değil. Ne oluyorsun şimdiden? Otur oturduğun yerde, edepsizlik etme!

— Ben buna he diyemem! diye bağırdı Hacer.

— Eşek gibi dersin! Senden mi sorulur bu, aa...

— Susun! dedi Mahmut. Şimdiden başlamayın. Kafamı bozmayın bak!

Hacer'e söylüyordu. O karşılık vermedi. Boş güğümü alıp dışarı çıktı.

— Yüklü karnıyle şunun yaptığına bak! Yarın ne eder bu acaba?

— Sus ana, üstüne varma sen de. Kolay değil elbet.

— Kolay değilse vazgeç şimdiden. Karı ağzına mı bakacaksın?

Bakmıyacağım ama Hacer'i de ezdirmem. Fazla üstüne varma. Ben razı ederim onu.

Murat ortada kalmıştı. Kim konuşursa ona bakıyordu. Gitti ocak başına oturdu. Sevinci neşesi sönüp gitmişti.

Haceli, Mustafa, Çopur Ahmet... çeşmenin altındaki kerpiçlikte üç gündür çalışıyorlardı. Önce bol toprak kazıp yığmışlar, birkaç sepet saman karıştırmışlar, sonra çeşmenin altındaki göleti salıp sabaha dek akıtmışlardı. Bir harman büyüklüğündeki çukurun içi yarım metreden fazla çamurla dolmuştu. İçine girip çıplak ayaklarıyla iyi bir çiğnediler. Kırmızı toprağın özlü çamuru yapış yapıştı. Biraz da elenmiş kül kattılar. Haceli dolduruyor, Ahmet'le Mustafa sedyeyle taşıyor, Mahmut da ilerdeki düzlükte tahta kalıba bastıra bastıra kerpiç kesiyordu. Ayşa kadın öğlenleri yemek taşıyordu bunlara.

— Ha yiğitler, az kaldı ha, diye özendiriyordu.

Üç binden fazla kerpiçi üç günde döküp bitirdiler. Havalar güneşli gidiyordu. Sekiz-on günde takır takır kurudu. Bu arada Mahmut kağnı ile taş çekti, evin önüne yığdı. İp çekip temel kazdı. Çıkan toprakla çamur karıp hazırladı. Dağ köylerine ağaç ısmarladı. Sessiz bir inatla yapıyordu bunları. Bazı günler Haceli de yardım etti.

Bir yandan caminin onarımı da başlamıştı. Kasabadan getirtilen ustaların keser nacak sesleri köyün üstünü doldurmuştu. Kuşlar tavuklar bu seslerden tedirgindiler. Ürküp kaçıyorlar, uzaklardan başlarını devirip yan yan bakıyorlardı.

Mahmut beş bin lira yardım etti. Onca işinin arasında gitti beş gün de çalıştı. Komşular "hadi sen gayri evini yap, bitirince gene yardım edersin" dediler. Taşçı ustası Ziver iki günde su basmanları çıktı. Sonra ipleri çekip kerpiç duvara başladı. Mahmut çamur yetiştiriyor, o örüyordu. Haftasında kapattılar üstünü. İki odaya birer pencere birer kapı taktılar. "Sağol usta, dedi Mahmut. Sıva işini kendimiz yaparız gayri. Şu ahırı da biraz genişletelim hele." Yan duvarı yıkıp iki metre geriden tekrar ördüler. Ortaya bir direk daha diktiler. Gerisini Mahmut yavaş yavaş tamamladı. Eski tahtalarla yemlikleri uzatıp onardı.

İyi olmuştu. Rahatlayıverdi.

Yeni odalara bir ay girmediler. "Hele kurusun iyice. Islakken girersek hastalanırız." Kapılarını pencerelerini açıp kurumasını beklediler. Sonra da pılıyı pırtıyı eşyaları yeniden döşediler.

— Oh be, dedi Mahmut. Dünya varmış.

İnce ince dolanıp baktı her köşeye.

— Nasıl ana, hoşuna gitti mi?

— Gitti ya gitmez mi? Eline sağlık. Çok şükür bu günümüze.

Mahmut biraz borçlandı. Ali efeden on lira aldı.

— Öderim efe, dedi. Kışın bir yerlere gider çalışırım.

— Hiç acele etme Mahmut. Canın sağolsun. İstediğin zaman ver. Güle güle otur evinde.

— Sağol kardaş. Bu kadar yaptık ya, gerisi kolay.

— Ev yapana Allah yardım edermiş. Öyle derler.

— Doğru vallahi. Gözümde büyüyordu. Başlayınca bitiverdi.

Bir de şişeli gaz lambası getirdi Ali efe, hediye olarak.

— Hay yaşayasın. Baktıkça seni anacağım.

Karşılıklı gülüştüler. Yeni evin sedirine oturup ayran içtiler.

— Tavan ağaçlarına tahta çaktırsan iyi olur ama çok para tutar Mahmut.

— Onu şimdilik yaptıramayız. Bize göre değil. İlerde inşallah. Şimdilik bu kadarı yeter. Baharda bir de kireç badana vururum. Köylü evi, ne olacak...

Sigara sardılar.

— İş bitmiyor ağzına tükürdüğüm. Birini yapıyorsun, öbürü çıkıyor.

— Can sağolsun, kendini fazla üzme. Bizim o tarafta evlerin önüne ağaç dikerler, asma dikerler. Sizin buralarda yok nedense.

— Yapacağım efe, iyi söyledin. Bahar gelsin inşallah, evin önüne şöyle avlu çevireceğim. Dut ağacı, iğde söğüt... yeşillendireceğim ön tarafı.

— İyi olur, serinlik verir. Hem de şenlendirir. Yeşillik gibi var mı?

— Öyle he. Başka ne var ne yok, İzmir'den haber?

— Yok. Yattı üstüne.

— Dedim ben sana, üsteliyemez. Ne koparırsam kâr dedi aklınca.

— Papuç bırakmam, dedi Efe. Beni öyle kolay çiğnenir lokma sanıyorsa aldanır. Buranın kahrını çekiyoruz baksana. Boğaz tokluğuna çalıştıramaz beni.

Mahmut bu sözden birşeyler çıkardı. Camiye de çok yardım etmişti. Demek... "bana ne, diye düşündü. Beni ilgilendirmez."

Hacer ağırlaştı gittikçe. Yüzü zayıfladı, karnı büyüdü. Ev işlerini gene ağır ağır yürütüyordu. Kaynanasıyla Mahmuda karşı bir soğuktu.

Sessiz kişiliği iyice derinleşmişti. İçine atıyordu herşeyi. Başka bir yol düşünemiyordu. Mahmudun ikinci karıyı getireceği iyice belli olmuştu artık. Anasıyla fiskos edip duruyorlardı. Hacer mutsuzdu ama ne yapabilirdi? Herkes doğal karşılıyordu.

Mahmut bir gün kolundan tuttu,

— Bak Hacer, dedi. Boşuna dert edip durma. Ben senin hakkını çiğneyemem, kimseye de çiğnetmem. Bu evin direği sensin. Nazife sana hizmet edecek, anladın mı? Ne kadar yorulduğunu biliyorum. Evin işini bundan sonra o görecek.

— Ben görürüm evimin işini, dedi Hacer. Hıçkırdı.

— Hayır, o görecek. Sen rahat edeceksin. Bak ağırlaştın iyice. İç odaya yatıp dinleneceksin. Sana söz veriyorum, sen nasıl istersen öyle olacak. Bana güven.

Hacer başını yukarı yukarı kaldırdı. Gözlerinden domur domur yaşlar akıyordu.

— Evimizin tadı bozulacak Mamıt, biliyorum.

— Bozulmayacak, göreceksin. Tatsızlık çıkarırsa boşarım. Benim asıl karım sensin.

Fazla dinlemek istemedi. Elindeki işi alıp dışarı çıktı.

— Huysuzluk ediyorsun ama. Ben seni böyle bilmezdim.

Karşılık vermedi.

Mahmut gezindi odada. Of puf etti. "Ne zor işmiş be. Yapanlar nasıl yapıyor bilmem ki?"

Anası da habire üsteliyordu.

— Karı sözü fazla dinlenmez oğlum. Herkes ne der sana? Biz gençliğimizde kocamıza ne diyebilirdik? Rahmetli boban...

— Sus ana Allahını seversen. Başlama gene!

Ayşa kadın kötü kötü bakıyordu oğluna.

— İki lâf etmiyelim demek?

— Etme, istemiyorum!

— .....

Bir yandan da hazırlıkları tamamlamıştı. Nazife'ye iki kat pazen giysilik. Selim'e ceket pantalon. Cuma günü akşamdan sonra yeni hocayı eve çağırdı. Ayşa kadın da gitti Nazife'yi getirdi. Hüseyin emmiyle Haceli tanık oldular. Okundu üflendi, nikâh kıyıldı. Üstüne şer-

bet içildi. Sessizce bitti iş. Nazife yeni odalardan birine yerleşti. Kağnı koşulup gece eşyaları taşındı.

Hayırlı olsun, uğurlu olsun, tamam...

Ayşa kadın keyifliydi şimdi. Bir kolunun altına Muradı, öbür kolunun altına Selim'i almıştı.

— Kardaş oldunuz gayri, hadi torunlarım benim. Kucaklaşın bakim...

Kucaklaştırdı onları. Kendisi de eğilip ikisini de ayrı ayrı öptü. Hacer iç odada kendi başına kalmıştı. Dışarda olup bitenleri izliyor, yazgısına kargışlar yağdırıyordu. Derin bir mutsuzluk duyuyordu içinde. Karnında bebek kımıldanıyordu. Eli kolu kalkmıyor, ne etmeli bilemiyordu. Akrabaları bile kendinden yana olmamışlardı. Yaşlı halası "iyi olur kız, demişti. Büyütme işi. Benim bildiğim Mamıt'sa seni el üstünde tutar. İki çocuğunun anasısın, senden vazgeçemez. İşin de azalır biraz. Hiç tasa etme." Başını eğmişti yere. Eli kolu kalkmıyor, ne etmeli bilemiyordu. "Yoksa ben mi büyütüyorum, diye düşündü. Gidip bir hoşgeldin demeli miydi Nazife'ye?" Nasıl yapacaktı bunu? Çok zor geliyordu.

Biraz sonra kapı açıldı. Mahmut karanlık odaya baktı,

— Hacer burada mısın?

Ses vermedi. Mahmut yaklaştı usulca,

— Hacer, etme böyle... diye yalvardı. Sen benim asıl kadınımsın. Dünyalara değişmem seni, göreceksin...

Sarıldı boynuna. Yüzünden boynundan öptü. Islak gözlerini eliyle sildi,

— Kadınım benim, etme böyle. Göreceksin seni el üstünde tutacağım. Seni de, yavrularımızı da...

Karnını okşadı.

— Nasıl küçük oğlumuz, kımıldıyor mu?

Hacer başını salladı,

— Gel hadi, bi hoşgeldin de. İnsanlık yap.

— Yok Mamıt, gelemem. O gelsin.

— Peki, o gelsin.

Mahmut çıktı. Bir elinde gaz lambası, öbür eliyle Nazife'yi kolundan tutmuş getirdi,

— Hadi bakim, konuşun. Nasıl başlarsa öyle gider. Kardeş gibi ge-

çinmenizi istiyorum. Ben Molla Mahmut'sam bu evin dirliğini en iyi biçimde yürüteceğim. Hadi konuşun...

Nazife ikircikliydi. Nasıl karşılanacağını bilemiyordu. Varıp önüne çömeldi,

— Hacer, dedi usulca, biz seninle eski arkadaşız. Kardeş gibi geçineceğiz, korkma. Ben bildiğin arsız kadınlardan değilim. Allah böyle yazmış, ne yapalım. Hadi...

Sözünün gerisini tamamlıyamadı. Mahmuda baktı,

— Hadi, dedi Mahmut da.

Hacer önce kımıldamadı. Sonra usul usul kalktı. Mahmut kolundan tutup yardım etti. Kucaklaştılar.

— Hayırlı olsun, ne deyim...

— Sağol kardaş. Hayırlı olacak, göreceksin. Ben seni de yavrularını da hiç incitmeyeceğim. Biliyorum bu evin asıl kadını sensin.

İkisinin de gözleri yaşardı. Birbirlerinin sırtını sıvazladılar. Hacer hıçkırdı.

Ayşa kadın üç bardak şerbet getirdi,

— İçin bakım, dedi. Dualı şerbet. Evinizin tadı şerbet gibi tatlı olsun. Ben bugün varım, yarın yoğum. Ama üçünüz de insan evladı gibi davranırsanız, tadınız iyi olur...

Tepsiyi ortaya bırakıp çıktı.

Mahmut sedire oturdu. Hacer'i de yanına oturttu. Nazife ayak ucuna yere çömeldi. Şerbetlerini konuşmadan, usul usul içtiler.

Biraz sonra sela verilmeye başladı. Mahmut namaz kılmak için camiye gitti.

- 27 -

Nazife işleri yüklendi hemen. Yeni gelin havası içinde ocağı yakıyor, suyu getiriyor, yemeği pişiriyordu. Hacer'in gebeliği ilerlediği için hepsi de onu rahat ettirmeye çalışıyordu.

— Sen otur Hacer, bırak. Biz yaparız.

Nine böyle deyince Nazife elindeki işi bırakıp öbürüne koşuyordu. Nazife yapsın demekti bu.

— Ben yaparım gülüm, otur sen.

Giderek Hacer'e dokunmaya başladı bunlar. Kendisine acıyorlar da onun için mi böyle yapıyorlardı?

— Sen eğilme Hacer, ben sağarım ineği.

Elinden helkeyi kapıp ahıra koşuyordu.

Mahmut çifte başlamıştı. Çocukların gürültüsü de olmasa ev sessizdi. Ayşa kadın yeni odanın sedirine oturuyor, elinde uzun tesbihi, dualar okuyordu. Dşarılara bakıyordu. Son güz güneşinin ılıklığı içinde dingin bir dönemi yaşıyordu. Murat'la Selim kavga ederlerse varıp ayırıyor, ikisini de eşit kural içinde azarlıyordu.

— Ne oluyorsunuz ulen, hangi malınızı üleşemediniz? Koca delikanlılar oldunuz, utanmıyor musunuz, aa... Ayıp, ayıp!

— Ama nine, kolumu çimdikledi.

— O da benim bacağıma vurdu nine.

— Hani nerene vurdu aç bakim, sen de kolunu aç, göster?

İkisinin de acıyan yerlerini uğuşturuyor seviyor,

— Hadin bakim, birşeyiniz yok. Kardaşça oynayın. Siz arslansınız, tosunsunuz. Biraz daha büyüyün, aynı kağnıya koşacağım sizi...

Barıştırıyordu.

Anaları uzaktan bakıyor, karışmıyorlardı. Sessiz bir dayanışma içindeydi ikisi de.

Bazan Nazife Hacer'in yanına varıyor,

— Bir isteğin var mı gülüm, ayran çalkayım mı sana, tuzlu ayran iyi gelir, soruyordu.

— Yok, diyordu Hacer usulca.

— Akşama ne pişireyim, canın bir şey istiyor mu?

— Bilmem. Patates pişir istersen.

— Olur. Benim aşağı evde vardı,a gidip getireyim.

Bir koşu gidiyordu. Neyi var neyi yok taşıdı eski evinden. Komşu kadınlar bakışıp gülüşüyorlardı. Bazıları takılıyordu.

— Ne o Nazife, ne götürüyon gene gı? Hep taşıdın ayol...

— Ne edeyim bacım, kolay mı? Azıcık patates vardı, donmasın evde, götürüyorum.

— İyi iyi. götür. Ağzının tadı iyi mi kız, hiç gelip söylemiyon?

— İyi şimdilik.

— Aman iyi olsun.

Kimisi kıskanıyordu, yüzlerinden belliydi. Aldırmıyordu Nazife. "Size ne ayol! Erkeksizlik sahipsizlik kolay mı? Neler çektim ben yıllardır." Mutlu muydu, pek anlayamıyordu. Gece Mahmut'la olunca iyiydi evet, ama gündüzleri işten eli ermiyordu ki düşünebilsin. Evin tüm yükünü omuzlamıştı. Hacer doğuruncaya kadar böyle gidecekti. Sonra bölüşürlerdi elbet. İlerde iyi olurdu.

Akşam üstü Mahmut yorgun argın çiftten döndü. Birkaç günlük sakalı kararmıştı yüzünde. Ama eve gelince gülümsedi. Belli bir mutluluk duyuyordu. Muradı da Selimi de kucakladı birer koluyla.

— Nasılsınız arslanlar, büyüdünüz mü biraz ha? Yarın çifte siz gödeceksiniz tamam mı?

— Tamam boba, büyüdük boba!

— Gideriz boba...

Selim alışmıştı gittikçe. Daha rahat "baba" diyordu artık. Murat gibi sarılıyordu Mahmuda.

— İyi, aferim. Hadi şimdi çekilin de öküzleri salalım.

— Biz salalım boba.

— Yoo boyunuz yetişmez. Durun siz, az daha büyüyün hele.

Öküzleri kendisi saldı. Ahıra götürüp önlerine saman verdi. Kapının önüne oturup çarıklarını çıkardı.

— Öküzleri sulayalım mı boba?

— Yok ben suladım. Siz gidin oynayın hadi.

Nazife'nin ibrikten döktüğü sıcak suyla elini yüzünü, ayaklarını yıkadı.

— Ohh, sağol.

Peşkirle silinerek girdi içeri.

— Nasılsın ana, ne var ne yok?

— İyilik oğul. Sen ne yaptın, iyi gidiyor mu?

— Gidiyor gidiyor. Öküzlerin Allahı var. Toprak ta tam tavında. Bu yıl inşalllah borcu öder temizlerim.

— Hadi bakalım. Allah yardım ede.

— Hacer nasıl?

— İyi.

— Ses yok mu daha?

— Yok.

Hacer içerde duyuyordu bu konuşmaları. Önündeki bebek hazırlığı bohçasını düzenliyordu. Eğilip gülümsedi kendikendine.

Mahmut girdi içeri, göz kırptı.

— Nasılsın Sultan?

— İyiyim.

— Arslan karıcığım benim, korkmuyorsun değil mi? Yakında Allahın izniyle olur biter bu iş.

— İnşallah...

Eğilip karnını okşadı. Alnını öptü.

— Oh, çok özledim seni. Adını ne koyacağız biliyor musun?

— Ne?

— Kemâl.

Hacer güldü,

— Ya oğlan olmazsa?

— O zaman düşünürüz.

Kapı vuruldu,

— Hadi sofraya gelin, yemek hazır.

Nazife sesleniyordu. Kalktılar. Sofrayı çevirmişlerdi bile. Murat'la Selim kaşıkları almış bekliyorlardı,

Nineleri,

— Durun, dedi. Acele etmeyin. Çifti siz mi sürdünüz, aa!

— Büyüyünce biz de süreceğiz nine.

— Hee, ben de süreceğim.

— İyi. Büyüyün bakalım. Büyüyün de bobanıza yardım edin.

Sofrayı çevirdiler. Patates yemeği, pilâv, soğan... İştahla kaşıklamağa başladılar.

— Ayran yok mu? dedi Mahmut.

— Yok. Yoğurdumuz bitti. İneğin sütü pek az, yetmiyor.

Nazife Mahmuda baktı.

— Aklımda, dedi Mahmut.

— Neymiş o aklında olan? Nine sordu.

— Bir inek daha alacağım ana.

— Neyle alacaksın?

— Aşağıdaki öküzleri götürüp satacağım. Zati öküzlüğü kalmamış ikisinin de. Boşuna saman yemesinler. Yarın bebek doğunca... bu ineğin sütü yetmez.

Nazife'yle konuşmuşlardı demek.

— Bizim koca öküzü de keseceğim. Kışlık kavurma yaparız. Parayı yetirebilirsem kağnıyı da yenilemek istiyorum.

Mahmut hem konuşuyor, hem pilâvı kaşıklıyordu. Kadınlar sessizce dinlediler.

— İyi ya, dedi Ayşa kadın. Nasıl isterseniz.

— Boba, koca öküzü kesme ne olur?

— Boşuna saman yiyor oğlum. Bir yararı yok bize.

— Ama yazık boba, benim öküzüm o.

— Ben size öbürlerini verdim ya? Biri senin, biri Selimin olsun, nasıl?

— İyi...

İştahla yediler yemeklerini.

O günlerde Mahmut iyice çalışmaya vurmuştu kendini. İşten zaman bulup köy içine çıkamıyordu. Ne var ne yok, ne oluyor, hiç haberi yoktu. Sabah erkenden kıra gidiyor, akşam üstü yorgun argın dönüyordu. Kar yağmadan güzlükleri ekmeliydi. Havalar da soğumuştu iyice. Daha kışlık odun çekilecekti. Bir dönüm da Aşır'a yıkmak istiyordu. Hatta bir dönüm de camiye. Bu kötürüm kağnıyla nasıl olacaktı bakalım?

Karayağız yüzü ayazdan iyice yanmıştı. İşler bitecek gibi değildi.

Öküzleri salıp belini dinlendirdi. Baktı şöyle tarlaya. Bugün ikilediği yeri de ekip düzleyecekti. Bulutlar kararıp duruyordu yukarda. Elini çabuk tutmalıydı. Kağnının yanına gelip peştemalı beline bağladı. Çuvaldan buğday doldurdu. "Ya Allah, bismillââ" deyip serpmeye başladı. Gerisinde iki karga, birkaç serçe habire topluyorlardı.

— Hişt, defolun hınzırlar!

Yerden kesek kapıp fırlattı. Havalandı kuşlar, birkaç adım ileriye kondular. Ağızlarını açıp kapayıp duruyorlardı. Zordu bunlarla başa

çıkmak. Murat'la Selim olacaklar, taş atıp kovalıyacaklar. Ama bu soğukta getirmek olmaz, üşür çocuklar.

Peştemalı bitirip geri döndü, tekrar koğdu kuşları. Birkaç kez dönüp bitirdi. Sonra taban denilen düzleme tahtasına öküzleri koşup çabucak düzledi. Kar atıştırmaya başladı bir yandan. Önce birer ikişer düştü, sonra lâpa lâpa yağdı. "İyi, dedi kendikendine. Bereket bu."

Uzak dağlar, köy... birden görünmez oldu. Akpak kesildi kırlar.

Eşyaları kağnıya yükledi, öküzleri koşup sürdü.

— Dâh oğlum hadii!

Kaşına gözüne karlar düşüyordu. Bir elinde öküzlerin boynuna bağlı örme ip, öbür elinde değnek, kağnının önünde köye aşağı yürüyordu. Köylüce bir mutluluğu yaşıyordu şimdi. İyi ekmişti bu yıl. Allah verirse, kazasız belasız giderse, dur bakalım...

- 28 -

Akşam sonu durdu kar. Fazla tutmadı. Mahmut hayvanları yemleyip dönerken göğe baktı, düşündü. Yarın oduna gidilir miydi acaba? Karar verip Haceli'nin evine yürüdü.

— Hoo Haceli!

— Buyur Mamıt, gel.

— Gelmiyeceğim. Yarın oduna gidelim mi?

Haceli ak doncak dışarı çıktı, göğe baktı,

— Gidilir mi bilmem ki?

— Gidilir, durdu kar.

— İyi, gidelim. Sabah olsun da...

— Peki hazırlan.

Eve gelip nacağı biledi. Çarıkları elden geçirdi.

— Torbaya azık koyun, yarın oduna gideceğiz.

— Bu karda oduna mı gidilir len? Sordu anası.

— Gidilir ana, ne yağdı ki?

— Dağlara fazla yağdıyse?

— Cık, yağmadı.

— Biz de gidelim boba, öküzlere dâh deriz.

— Yok oğlum üşürsünüz. Az daha büyüyün hele.

— Yaa, biz büyüdük gayri.

— Büyüdünüz ama dağa gidecek kadar olmadınız. Karşınıza ayı çıkıverirse ne edersiniz?

— Döveriz boba. Baltayı alıp bi yürürüz üstüne...

— Hee kolaydı! Yatın bakim hadi. Ninenize sarılın yatın. Havalar soğudu, üşümeyin.

— Biz üşümeyiz boba. Dışarda kar topu bile oynadık.

— İyi. Aferim.

Geçti Hacer'in odasına, yattılar.

— Karıcığım benim, nasılsın?

— İyiyim, dedi Hacer usulca.

— Az kaldı değil mi? Yakında kurtulacaksın. Hiç korkma. Sen Muradı bile ne kadar rahat doğurdun. Bunu haydi haydi doğurursun. İkinci çocuk çok kolay doğarmış, biliyorsun. Hiç korkma. Cesur ol. Sen dişi arslansın...

Omuzlarını sıvazladı.

— Hadi uyuyalım karıcığım. Sultanım benim...

Ertesi gün hava açıktı. Öküzleri koştu, Haceli'yi bekledi. Peş peşe kağnıları sürdüler. Kar yumuşacıktı. Öküzlerin aşık kemiğine bile gelmiyordu.

— Tam odun havası, diye seslendi Haceli geriden.

— Öyle. Dâh de bakalım.

Dağa yukarı iki teker izi aça aça yürüdüler. Anasının dediği doğruydu, kar gittikçe fazlalaştı. Ama alışkındılar buna, önemli değildi. Gökkaya'nın oralarda iyi pelit ormanı vardı.

— Gidelim mi Gökkaya'ya kadar?

— Gidelim, sen bilirsin. Dâh oğlum!

Haceli baltayı göğsüne sıktırmış, iki yana bakıyordu. Başını gözünü sarmıştı iyice. Soluğu buğulanıyordu. Bayâ soğuktu dağların havası.

"Dağlar dağlar yüce dağlar
Taşı toprağı hece dağlar..."

Bir türkü çalınıyordu kulaklarında. Güldü kendikendine, "ne güzel söylerdi Yozgat'lı Rıza? Ulen koca Allahım, korudun da gösterdin bu günleri..."

—Hoo Mamıt! İyi buralar iyi...

Yamaçları gösterdi.

Mahmut da baktı başını salladı. Dereye aşağı çevirdi öküzleri. Kağnıları uygun bir düzlüğe durdurdular. Öküzleri saldılar.

— Hadi bakalım yiğitler, otlayın biraz. Uzağa gitmeyin ha!

Giriştiler meşe ormanına. Kol kalınlığında bacak kalınlığında meşeleri önce yukardan aşağı buduyor, sonra dipliyorlardı. Derenin yukarılarında da balta sesleri vardı. Dağ köylüleri odun kesiyorlardı demek.

Tez zamanda ter içinde kaldılar. Soğuk moğuk dokunmaz oldu. Kestikleri odunları kucak kucak taşıdılar. Daha azdı, tekrar giriştiler. Yıkılmış kuru bir çamdan biraz çıra da çıkardılar.

Arada öküzlere bakıyorlardı. Derenin içinde dolaşıyor, kuyrukları sallaya sallaya dalları yiyorlardı.

Haceli ellerine baktı, parmakları baltanın sapına göre eğilmişlerdi, doğrulmuyordu. İçleri de nasırlaşmıştı iyice. Çift sürerken başkaydı bu nasırlar, şimdi başka. Ellerine tükürüp tekrar girişti.

Mahmut iri ağaçlara bakıyordu. Bir kağnı ekseni kessem diyordu kendikendine. Gerçi hepten yenilemek gerekiyordu kağnıyı, ama şimdilik hiç değilse eksenini değiştirsek...

İri bir pelit ağacını kesmeye başladı.

— Ne o? dedi Haceli. Ev mi yapacaksın genç?

— Yok be, bununla ev mi yapılır? Kağnıya eksen yapacağım.

— Uzun iş o Mamıt, geç kalırız.

— Burada yapmıyacağım, korkma. Bir günlük iş o. Evde yaparım sonra.

— Ha öyle de.

Haceli kendi kağnısını yüklemeğe başladı. Odunları teker teker dizdi. Bağlama işini birlikte yapacaklardı.

— Yükleyim mi senin kağnıyı da.

— Yok alta bunu koyalım. Gel de götürelim hele.

Elleşip çıkardılar kağnının yanına.

— Güzel. İyi eksen olur. Beğendi Haceli.

— Acıktık yavu. Hadi yemeğimizi yiyelim de sonra yükleriz.

Karla ellerini silip temizlediler. Mahmut dönüp yukarıya bakıyordu ikide bir.

— Niye bakıyorsun?

— Görelli mi bunlar acaba? Hasan ustaya bir haber salsam da bana bir kağnı yapsa.

— He olabilir. Olmasa bile geçerken uğrar söylerler.

— İyi akıl ettin.

Kocaman bir dürüm yaptı. Çökelek doldurdu ekmeğin içine.

— Sen yiye ko. Ben söyleyip geleyim şunlara.

Dürümünü ısıra ısıra yürüdü yukarıya. Nacak sesleri durmuştu. Karlar gıcırdıyordu ayağının altında.

Seslenerek falan buldu Göreli'leri. Tenbihini yaptı,

— Selâm söyleyin Hasan ustaya. Bana iyi bir kağnı. Büyük boy olsun. Haber etsin, öküzlerle gelip alayım. Parası kolay.

Genç delikanlılardı,

— Olur Mahmut ağabi, dedi, söyleriz. Biz seni çok duyduk. Zaman olsa da savaşı anlatsan bize...

Mahmut güldü.

— Neyini anlatayım savaşın yeğenim, boşverin. Allah size göstermesin, çekilir iş değil.

— Amin Mahmut ağabi.

— Hadi selam söyleyin.

— Başüstüne.

— Vay be, dedi birisi arkasından. Demek buymuş Molla Mahmut. Mahmut duydu, güldü kendikendine. Karlara bata çıka yürüdü.

Haceli oturmuş sigara içiyordu.

— Doyur karnını Mamıt, aç kaldın.

— Giderken yerim, yükleyelim hadi. Akşam soğuğuna kalmıyalım.

Önce ağacı yüklediler, sonra odunları dizdiler güzelce. Çırayı araya sıkıştırdılar. Sonra urganla iki kağnıyı da sıkıca bağladılar.

— Ağır oldu ama hadi Allah yardım ede.

Koştular öküzleri.

— Ha yavrum dââh!..

Geldikleri yoldan ağır ağır sürdüler. Gıcırdıyor, ince sesler çıkarıyordu kağnılar. Bir dereyi yanlamasına geçtiler.

— Dur aman, ağır ol. Burası tehlikeli.

Kağnının birini durdurup öbürünü yukardan asılarak geçirdiler. Sonra öbürünü.

— Hadi bakalım, ha yiğitler!

Öküzler var güçleriyle asılıyorlardı. Yokuşlarda kendileri de itiyorlardı geriden.

— Bayâ ağır oldu Mamıt, keşke bu kadar yüklemeseydik.

— Bir şey olmaz, korkma.

Ağır ağır yol aldılar. Terli sırtları soğumağa başlamıştı. Düze ininince rahatladılar biraz. Mahmut elini torbaya sokup ekmek çıkardı, hem yedi hem yürüdü. Gözünü kağnıdan alamıyordu. Bir iki kez eğilip eksene baktı, iyiydi şimdilik. Bir yaramazlık yoktu.

Haceli dikilip köye aşağı baktı,

— Hee... dünya! İyi her şey be!

— Ne iyi? diye sordu Mahmut.

— Ne bileyim arkideş, insanın işi yolunda gidince bir hoş oluyor yavu. İyi kötü ekinimizi ektik, Allah veriverirse... Odunu da götürüyoruz. Daha ne isteriz? Yak ocağı, uzat bacakları.

Mahmut güldü,

— Ne var bunda e?

— Öyle deme arkideş, ne günlerden çıkıp geldik. Başkası anlamaz bunu.

Haceli'nin çocuksu mutluluğu yüzüne yayılmıştı. İçindekini çabuk yansıtan bir yapısı vardı. Çalışmaktan iyice zayıflamış bedeni nerdeyse uçacaktı göğe. Nacağı koltuğuna sıktırmış, karlara bata çıka yürüyordu.

Birkaç gün daha odun çektiler. Birer kağnı Aşır'a, birer kağnı da camiye yıktılar. Aşır çok memnun oldu.

— Hay yaşayasınız, dedi. Arkideş dediğin böyle olur. Gözünüzün yağını yeyim ben sizin.

— Yavaş ol, gözümüz lâzım bize.

Gülüştüler.

Halûk beyin yalı boyundaki konağında dört ortak tutkulu bir söyleşiye dalmışlardı. Hepsi de hafif aklollüydü. Koltuklara gömülmüşler, bacak bacak üstüne atmışlardı. Şahin bey rugan papuçlarını gösterircesine uzatmış ayağını. Öbür ayağı bol tüylü demirci halısına gömülmüştü. Yanındaki sehpadan rakı kadehini alıp iki yudum içti, yüzünü buruşturdu hafifçe.

— Bir zincir gibi olacağız, dedi. Dört halkalı bir zincir. Birbirine kenetli. Dördü de sağlam, birbirini tamamlıyan. Altın mı gümüş mü, bakır mı...

— Çelik çelik! dedi İbrahim bey.

Elinin sırtıyla bıyıklarını sildi. Gözleri kanlanmıştı.

— Hah çelik, tamam! Öyle sağlam. Bunun için ne yapmalıyız? Birbirimize inanmalıyız. Bu olmadan şirket yürümez. Dördümüz de var gücümüzle üstümüze düşeni yaparak...

Halûk bey elini kaldırdı,

— Bence bu aşamayı geçtik, dedi. Bu kondu artık konuşmaya gerek yok. Anlaştık, birbirimize inandık. Zaten kararları birlikte alıyoruz. İki arkadaşımız Anadolu'dan gelecek malı toplayacak, depolayacak, biz de yardımcı olacağız. Ben dış ilişkileri yürüteceğim, ama her gelişmeyi de sizlere ileteceğim. Semih bey arkadaşımız hükümetle bakanlıklarla ilgili işlerimizi ayarlıyacak, ama günü gününe bizim de haberimiz olacak. Gerekirse Ankara'ya birlikte gideceğiz. Bence en büyük zorluğumuz dışarıya sevkedeceğimiz malın iyi paketlenmesi, gösterişli arzedilmesi. Bunun tedbirini almalıyız. Bu konuda bilgimiz hünerimiz henüz yetersiz. En iyi malı bile satsan, adi sandıklar içinde gönderdin mi adamların alası gelmiyor. Yahut fiyatı yarıya indiriyor. Bunları çözümlemeliyiz. O zaman işimiz daha iyi yürüyecek. Şunu söyleyim, "Türkler tüccarlıktan anlamaz" sözünü çürütmek için ne gerekirse yapmalıyız. Türkler her şeyi yapabilir. Milli bir dâva bu!

— Doğru doğru, dedi hepsi de. Başlarını salladılar.

— Deponun yanındaki atölyeyi geliştirmeliyiz. Oraya birkaç iyi usta bulmalıyız. Hatta bir rum Dimitri vardı, duyduğuma göre İstanbul'daymış, onu bulup getirmeliyiz. Daha önce bu işlerde çalışıyordu.

— Getirelim, dedi İbrahim bey. Ne isterse verelim.

— Yani ambalaj paket işi önemli arkadaşlar. Anadolu'ya mal yolladığımız gibi Avrupa'ya mal yollayamayız. Bu iş epey bilgi istiyor.

Gittim gördüm, size de getirdim, bakın...

Eğilip yanındaki dolaptan şık paketler çıkardı,

— Adamlar mallarını böyle satıyorlar. Parasını ona göre istiyorlar elbet.

— Hımm... güzelmiş doğrusu. Biz de böyle yapalım.

İmrenerek bakıyorlardı.

— Avrupalı, medeni insandır arkadaşlar. Öyle çuvala basılı üzümü inciri yemez. Biz bu kaliteyi, ya da buna yakınını tutturursak, işte o zaman mal satarız ve kâr ederiz. Değilse ıı, zor.

— Öğreneceğiz Halûk beyciğim, memlekette her şeyi yeniden kuruyoruz, malum ya?

Şahin bey kadehini kaldırmış, şerefe der gibi tutuyordu. Öbürleri de aldılar kadehlerini. Kimisi az, kimisi çok içtiler. Arkasından birer ikişer fındık aldılar.

— Onun için diyorum ki madem girdik bu işe, sıkı tutalım, en iyisini yapalım. Hükümet de yardım edecek bize Mümkün olan kolaylıkları gösterecek. Bu konuda bakın şimdi Semih beyi dinleyelim.

— Efendim, Ticaret bakanı ile ikinci kez görüştüm. Birlikte yemek yedik. Bana "Semih bey, dedi. Biz Türk tüccarının dünyaya açılmasını istiyoruz, dedi. Bunun için hükümet olarak her kolaylığı göstermeye hazırız, dedi. Paşamızın buyruğu da budur, dedi. Her alanda olduğu gibi Ticaret alanında da Türk'ün gücünü dünyaya göstermek amacındayız, dedi. Haluk beyefendinin de belirttikleri gibi uzmanlık isteyen bir iş. Biz biliyorsunuz bu işin daha başındayız. Öğreneceğimiz yapacağımız çok şeyler var. Ama gözümüz yılmasın, yaparız yavaş yavaş.

— Bir dakka Semih bey, yavaş yavaş değil, hızlı hızlı yapmalıyız. Bunun için girdik!

İbrahim bey heyecanlıydı. Öbürü tam tersi, sakin biçimde sürdürdü konuşmasını,

— Şimdi biz dört arkadaş madem birleştik, ciddi olarak ve dürüst olarak, neyi nasıl yapacağımızı iyice düşünerek...

— Bunda kuşkumuz yok Semih bey!

— Elbet yok. İşin gereklerini yerine getirerek, tam bir dayanışma içinde...

Sözün gerisini bulamadı. İnce sesi boğuldu. Bir yudum rakı içti çabukça, öbür elini kaldırıp konuşmasını sürdüreceğini belirtti,

— İlerde çok büyütebiliriz bu işi. Üzüm incir deyip geçmeyin, bu

ülkenin en önemli gelir ürünlerinden ikisi. Yıllardır rum tüccarlar bunlardan milyonlar kazandılar, biliyorsunuz. Şimdi onların bıraktığı boşluğu biz dolduracağız. Yeterli sermayemiz olmayabilir. Kimin var ki zaten? Devletimiz bile yoksul. Her şeyi yeni baştan kurmağa çalışıyoruz. Millet olarak inancımız var, kararımız var. Bu gücümüzle geleceğiz her işin üstesinden. Yavaş yavaş toparlanacağız.

— Bravo, doğru!

Semih bey irikıyım İbrahim beye baktı,

— Muhasebe işimiz önemli, dedi. Bu işi yürütecek birini bulmalıyız. İsterseniz ben İstanbul'dan araştırayım. Yahudilerden rumlardan bulabiliriz. Nasıl kurulursa öyle gider. Sağlam bir temele oturttuk mu gerisi kolay. Ben işin hukuk tarafını bilirim ama muhasebe ayrı bir iş. Bunu içimizde pek bilen yok.

— Halûk bey söze karıştı,

— Sen yaparsın Semih bey, nedir yani, geliri gideri yazmak değil mi?

— Yok, o kadar basit değil. O ayrı bir uzmanlık dalı. Bir sürü işlemleri var. Yasalara yönetmeliklere uygun olacak. Diyorum ya, bu işlerde çok acemiyiz biz. Şirketimizin sağlıklı gelişebilmesi için üstümüze düşeni yapmalıyız.

— Yaparız, hepsini yaparız. Önce elimzdeki malı dışarıya mı olur, içeriye mi olur, satalım. O zaman rahatlıyacağız. İçinden masraflarımızı, yeni yatırımlarımızın giderini düşeriz. Olmazsa bu yıl kâr almayı veririz.

— O olmaz Semih bey, neyle geçineceğiz? Ben ev yaptırıyorum. Aman ha!

— Benim de ihtiyacım var doğrusu.

— Tamam, nasıl isterseniz. Ama şunu bilesiniz, büyük kârlar büyük yatırımlarla kazanılır. Karşımızda rakiplerimiz var. Özellikle yahudiler. Gerçi çiğneyip geçeceğiz. Hazırlığımız tamam. Eğer gerekli yatırımları yapabilirsek iyi bir çelme atabiliriz onlara.

— Atalım Semih bey, şerefe!..

İbrahim bey ayağa kalkmıştı, bardağını kaldırdı,

— Haklayalım o yahudileri Semih bey. Türk yurdunda hâlâ mı onlar? Yeter be!

— Sen dur İbrahim bey, yavaş ol. Öyle değil iş. Yahudiler de yurt-

taş. Yasalar karşısında farkımız yok. Yeni devletimizin politikası böyle. Ama biz başka yollar deniyeceğiz. Üzüm incir konusunda en büyük olmak istiyoruz. Ama gerekli şeyleri de yapmak zorundayız.

— Yapalım Semih bey, neyse hepsini yapalım!

Rakı bardağını dipledi.

Halûk bey elini eline vurdu.

— Marii!..

Tango giysili rum kızı gülümsüyerek girdi, kırıtarak selâm verdi,

— Buyur efemm...

— Rakı doldur kızım.

— Başüstüne.

Gözucuyla hep izlediler. İşveli tavırlarla rakıları doldurdu.

— Emriniz efemm?

— Sofra hazırlanıyor mu?

— Evet efem. Yarım saat sonra hazırdır.

— Peki.

Başiyle git işareti yaptı. Kız gene selâm verip çıktı.

— Evet şimdi toparlıyalım. Semih beyin önerisini kabul ediyor muyuz? İşin girdisini çıktısını iyi bilen bir muhasebeci? Kendisine yetki verelim. Nasıl olsa bir ayağı İstanbul'da. Arasın bulsun. Şunu söyliyeyim, böyle bir adam bize çok yararlı olabilir. İstanbul tüccarları ile bağlantı kurabiliriz. Çünkü bunların çevresi geniştir. Neyin nereden geleceğini bilirler, bize haber verirler. Paraya kıyar da memnun edersek böyle biri bizden aldığından fazlasını öder.

— Olur, Semih bey bulsun işte.

— Peki arkadaşlar, ben sorar soruşturur, becerikli bir muhasebeci bulurum. Çünkü bizim işimiz hızla büyüyecek. Öyle anlaşılıyor. Ege'nin tüm inciri üzümü olmasa bile nerdeyse yarısı şirketimiz elinde toplanacak.

— Yarısı değil, belki tamamı!

— Evet, bravo...

— Hatta ilerde zeytine de el atabiliriz. Edremit Ayvalık Burhaniye... Hele şu işi bir yoluna koyalım. Olmazsa ilerde başka bir şirket de kurarız, yeni arkadaşlar buluruz. Bizim şirketimiz hepsinin çekirdeği olur.

— Vallahi iyi akıl. Bravo Semih bey! Şerefe...

Kadehleri kaldırdılar. Hepsi de bir coşkuluydu. Halûk bey ayağa kalkıp gezindi. Sonra durdu, ağır ağır konuştu.

— Hepiniz ayrı ayrı vatansever, çok değerli arkadaşlarsınız. Yeni Türkiye'nin kuruluşunda rol almış bulunuyorsunuz. Vatana hizmet için şurada el ele verdik. Köylüyüz kentliyiz ama aynı amaç için birleştik. Ülkemizin ürünlerini değerlendirmek gibi kutsal bir amacımız var. Biz kazanırsak halkımızı da, kendimizi de yükselteceğiz. Devletimiz de bunu istiyor.

— Öyle, brovo Şahin!

— Hay ağzını seveyim, dedi İbrahim bey.

Gülüştüler. İbrahim bey biraz köylüce konuştuğu için bozulup iki yana bakındı.

— Kusura bakmayın, dedi. Ben köylü olduğumdan içimdekini olduğu gibi söylerim.

— Yok, yok söyle sen. Hoşumuza gidiyor.

Düzeltti Halûk bey.

— Bu haluk bey için, yalnız Halûk bey için değil, hepiniz için canımı bile veririm ben. Değil mi ki şu şirketi kurduk, dağı taşı aşırıp yürüteceğiz.

— Tamam tamam, otur sen İbrahim bey.

Kolundan tutup oturttular. Sarhoşlamıştı, yalpalıyordu.

— Vatana hizmet... diye sürdürecek oldu.

— Bir dakika, asıl konumuza dönelim. Muhasip için Semih beye yetki verdik. O iş tamam. Elimizdeki malı daha asri biçimde ambalajlamak için ne yapacağız? Şahin bey kardeşim, sen ne düşünürsün bu konuda?

— Kolay efendim. Güzel kutular yaptırırız. Tutarız sekiz-on kadın, malın iyisini o kutulara, kötüsünü sandıklara... İyisi Avrupa'ya, kötüsü Anadolu'ya, yallah...

Gülüştüler.

— Çok pratik arkadaş bu Şahin.

— İyi de bey kardeşim, nasıl yapacağız bunu? İşçi peşin para ister.

— Veririz. Yok mu o kadar paramız?

— Var ama başka masraflarımız da olacak.

— Kolay. Malı satınca öderiz. İşçilere ay sonunda toptan verilecek deriz. İşçi dediğin nedir, boğazı tokluğuna da çalışır. O zamana kadar da para gelmeye başlar.

— Doğru bu, tamam. Hatta İstanbul'a yirmi otuz ton hemen gönderelim. Toptancılara peşin para deriz. İlk sıkıntıyı böylece atlatırız.

— Elbet canım. Tel çekip duruyorlar. Millet ağzını açmış mal bekliyor. Sıkışacağımıza gönderelim gitsin.

— Ama üreticiler duyarsa kapıya yığılırlar, onlara ne diyeceğiz?

— Yoo acele yok. Malın hepsini elden çıkarmadan ödeme yapamayız. Bekleyecekler.

— Gelecek yıl bize satmazlar, onu da düşünelim.

— O zama düşünelim. Gelecek yıl belki de peşin parayla alırız. Dışarıya iyi bir satış yapabilirsek olur bu.

— E işte o zaman köylüyü bağlarız kendimize. O zaman tadından yenmez. Hem daha ucuza alırız.

— Neyse, günü gelince hepsini yola koyacağız. İyi başladık, iyi gideceğiz. Şimdiden böyle olduğuna göre, ilerde neler olacak neler... Hadı şimdi sofraya buyurun. Yemeğimizi yiyelim.

Salona geçtiler.

Büyükçe bir masaya türlü yemekler hazırlanmıştı. Çatallar bıçaklar tabaklar pırıl pırıldı. İki rum kızı ayakta bekliyorlardı. Gülümseyerek buyur ettiler, ayrı ayrı yer gösterdiler. Erkeklerin arasına kendileri de oturdular. Ayaklı bardaklara kırmızı şarap dolduruldu. Kızarmış dana etleri dağıtıldı. Neşeli kahkahalı bir yemek başladı.

İbrahim bey önce dikkat ediyordu. Çatalı bıçağı Haluk bey gibi. Semih bey gibi tutmağa çalışıyordu. Ama sonra unuttu. Bildiği gibi yedi. Söylenenlere güldü. Arada söze karıştı. Rum kızlarını güldürdü. Onlar gülerken "canınızı yeyim, dedi içinden. Cennetin hurileri, şunlara bak... Medeniyet başka şey canım." Bazan karşı duvardaki resme bakıyordu. Koyu mavi dalgalar arasında çok perçemli beyaz bir gemi dumanlar saça saça gidiyordu. Martılar uçuyordu üstünde. "Eve ben de alayım bu resimden. Salonun büyük duvarına asayım. Bir de böyle sofra takımı, beyaz peçeteler. Bir de güzel rum kızı. Biz de İzmir'in bir tüccarıyız gayri. Evin düzenini ona göre ayarlamalı. Değilse ayıp olur. Yakışmaz...

Köyün gençleri yeniyetmeleri caminin karşısındaki köy odasının duvarı dibine dizilmişler, aralarında itişip kakışıp duruyorlardı. Bazıları analı bacılı küfürleşiyor, kaba şakalar yapıyordu. Hava soğuktu, yerlerin karı donmuştu. Saçaklardan buzlar sarkıyordu aşağı. Öyle iken içeri girmiyorlar, dışarda dikiliyorlardı. Elleri ceplerindeydi, burunları kızarmıştı. En çok da Mestan'a takılıyorlardı.

— Aha Zeynep geliyor lan, bak! Zeynep seni çağırıyor...

Kızıyordu Mestan, aldatılmak istendiğini anlıyordu. Her yeri ayrı titriyerek anlaşılmaz şeyler söylüyor, ağzından salyalar akıyordu. Yüzü çarpılıyordu kızdıkça. Birisi çelme takıp karların üstüne yıkmak istedi. İtişmeğe başladılar. Molla Mahmut o sırada çıkıverdi köşeden, durup baktı,

— Ne oluyor? dedi. Ne istiyorsunuz bu Mestan'dan?

Delikanlı bırakıp duvarın dibine dönmek istedi. Ama Mestan bırakmak istemiyordu, kızmıştı iyice. İnceli kalınlı sesler çıkararak bağırıyordu. Ne dediği belli değildi. Mahmudu görünce ağlamaya başladı. Delikanlıyı gösteriyordu, şikayet ediyordu belli ki.

Mahmudun yüzü gerildi,

— Yapmayın böyle, dedi. Ayıp! O sizin denginiz değil. Hadi biriniz götürün evine.

Götürdüler. Öbür delikanlılar hep sustular. Belli bir saygı duyuyorlardı Mahmuda.

Ağır ağır yürüdü, köy odasına girdi,

— Selâmâleyküm.

— Ve aleykümselâm, buyur Mahmut.

Yer verdiler. Araya bir yere oturdu. Yaşlılar, köy imamı ocak başına yakındılar. Öbürleri geriye doğru duvar diplerine sıralanıp oturmuşlardı. Papuçlar lâstikler kapının yanında karmakarışıktı.

— Merhaba merhaba...

— Merhaba.

Eller göğüslere götürülüp selamlaşıldı.

— Ne var ne yok Mahmut efendi, hiç çıkmıyorsun yahu?

Baktı, Ali efe de buradaydı.

— Ne olsun efe, bildiğin gibi. Köy yerinde kış böyle işte. Neler olup bitiyor, hiç haberimiz yok.

— Savaş anılarını konuşuyorduk da, Manisa'nın oralarda bir baskın yapmıştık, onu anlatıyordum.

— İyi ya, anlat, buyur.

— O günlerde İzmir'den habire silâh cephane getirdiklerini duyduk. Bizim de çok ihtiyacımız var biliyon mu? Biraz cephane bulabilsek diye kıvranıyoruz. Sekiz-on kişilik çeteyiz o zaman. Sonradan büyüdük ya, neyse... Bizim başkan dedi "Ali efe, sen buraları iyi bilirsin, uygun bir yere pusu kuralım. Biraz cephane apartalım. Olur dedim, kolay. İzmir yolunda bir kısık var. Yol dönüyor şöyle, sonra bir köprüden geçiyor. Alt tarafı dere. Geceleyin biz girip saklandık oraya. Atları taa dağın gerisine bıraktık ki kişneyip mişneyip ses etmesinler. Karanlık bir gece, göz gözü görmüyor. Hafif de yağmur yağıyor. Derken motor gürültüleri duyuldu. Doğrulup bi baktık ki hüüü... Sekiz-on tane kamyon. Hepsi de yakmış ışıkları, dağı taşı gündüz ediyorlar. Dedim ki son kamyonu... Bunlar geçsin, eğin başları. Geçtiler, geçtiler... Sıra son kamyona gelince doğruluverdik. Bir cayırtı... Şoförü, şoförün yanındakileri vurduk. Dedim atlayın üstüne çabuk! Öbürleri duyup da gelene kadar birer ikişer sandık kaptık, vurduk dağa yukarı. Arkamızdan attılar mattılar ama boşuna. Atlara yetiştik. Bindiğimiz gibi yallah... Bizi günlerce aramışlar dağlarda, bulabilirler mi? Taşını toprağını tanıyorum oraların, memleketim. O gece sabaha dek yol teptik. Ta Saruhanlı'yı tuttuk. Bir de açtık ki sandıkları alıoo... tam bizim tüfeklerin mermisi. Zaten tüfekleri de Yonandan aşırmıştık.

Güldü,

— Onun hikâyesi de çok heyecanlı, Belpınar'ın orada geceleyin Yonan nöbetçisini boğduk. Cephaneliğin kapısını kırıp birer kucak tüfek aşırdık. Sonra da cephaneliği havaya uçurduk. Yalnız bir arkadaşımızı şehit verdik orada. Pehlivan Memet derdik, çok yiğit bir çocuktu. Kaçarken ayağından vurdular. Kucağında sekiz-on tüfekle düştü yere. Kaldırıp götürmek istedik ama "siz gidin, kurtulun" diye yalvardı. Sonra kendini vurmuş. Sağ yakalanmadı yani. Bizi de ele vermedi. Öyle bir yiğitti Pehlivan Memet.

Köy odasında herkes ağzına bakıyor, ilgiyle dinliyordu.

— Hee... neler gördük neler! diyerek bitirdi.

Yaşlılardan Hüseyin emmi,

— Sağol Ali efe, dedi. Bu Mamıt hiç anlatıvermez bize. Hep başkalarından duyarız. Çok savaşlara girdi çıktı bunlar, çok yararlık gösterdiler emme anlatmaz nedense.

— Ne anlatayım emmi, hangi birini anlatayım? Hem anlatınca kü-

çülür bunlar. Bana öyle geliyor.

— Niye küçülsün canım, anlat sen?

İnönü'nde Kâzım'ın nasıl vurulduğunu anlattı. Sesi boğuldu bir iki yerde. Gözleri yaşardı. Duyan dolmuştu odaya. Gençler ayaktaydı, dikkkatle dinliyorlardı.

— O günlerde öyle oldum ki, dedi Mahmut, ayakta uyudum. Kimin ne dediğini anlayamadık. At bin diyorlar biniyorduk, an in diyorlar iniyorduk. Sersem gibi. Hiç kendimde değildim. Öyle dokundu bana Kâzım'ın vuruluşu. Ama elden ne gelir, sürüklendik gittik. Öyle günler oldu ki, hiç uyumadık, hiç dinlenmedik. Akşama kadar tetik çektik, sabaha kadar yol teptik. Ertesi gün gene savaşa girdik. Bu insan oğlu çok dayanıklı yaratık canım. Şaşırdım nasıl oluyor diye. Hele Sakarya'da o sıcak, o susuzluk... Bedenlerimiz kurudu iyi mi, terleyemez olduk.

Yüzü o günleri yaşıyor gibi gerilmişti. Alnındaki damar şişmişti gene. Dehşet içindeydi. Doğruldu birden.

— Hoşça kalın, dedi. Anımsamak istemiyorum o günleri! Allah bir daha göstermesin.

Yürüyüp çıktı odadan. Dışarının soğuğu ile kendine geldi. Titriyor, çeneleri birbirine vuruyordu. Ayağının altında karlar çıtırdıyarak eziliyordu.

Odadakiler susup kaldılar arkasından. Bazıları gözlerini sildi.

— Biz de az çekmedik, dedi Hüseyin emmi. İşgal altında neler olduğunu anlatmaya başladı.

- 31 -

Köy sessizdi. Donuk kış güneşi bulutlardan çıkıp bulutlara giriyordu. Herkes içerilere çekilmişti. Kerpiç evlerin bacalarından habire dumanlar tütüyordu. Akşam üstleri hayvanlar çeşmeye götürülüp sulanıyor, sonra tekrar Ahırlara kapatılıyordu. Öküzler inekler bir durgundu. İsteksiz yürüyorlardı. Ahırlar iyi temizlenmediği için yarı yerlerine kadar gübreye batmışlardı.

Mahmut hayvanları çıkarınca kızdı.

— Nazife! diye seslendi içeriye. Ahırı iyi bir kürü. Ne bu hayvanların hali böyle?

— Olur, dedi kadın. Emme şey...

— Ne?

Yanına gelip fısıldadı,

— Hacer sancılanıyor.

— Sancılanıyor mu? Fadik nineyi çağırdınız mı?

— Anam gitti.

— Hımm...

Telâşlandı. Ne yapmalı diye düşündü. Çabukça sürdü öküzleri. "Hadi Allahım, yardım et" diye mırıldandı. Dönüp dönüp evin önüne bakıyordu. Yürüyüşü değişmişti.

Tenha sokaklardan geçirip çeşmede suladı hayvanları, getirip ahıra bağladı. Önlerine saman verdi. Hacer'in sesini duyuyordu. Durup durup bağırıyordu kadın. Çocuklar neredeydi acaba? Biraz sonra Haceli göründü, ahırın açık kapısından eğilip baktı.

— Ne oluyor arkideş, burada mısın?

— Buradayım. Bizim karı sancılanmış.

— Biliyorum. Ayşa hala çocukları bize bırakmış. Hadi sen de gel, gidelim. Onlar rahat olsunlar.

— Gidelim mi, ne yapalım sizde?

— Burada ne yapacaksın?

Evde bir telâştır gidiyordu. Kadınların konuşmaları duyuluyordu buradan. Hacer'in bağırtıları bazan hepsini bastırıyordu.

Haceli kolunu çekti,

— Burda durmak olmaz, hadi! Günâhtır...

Çıktılar. Komşu kadınlardan gelip gidenler vardı. İki genç kız çeşmeden su taşıyordu. Görmezden gelip yürüdüler.

Haceli'nin karısı ocak başına çömelmiş, çocuklara mısır patlatıyordu. Neşeliydi çocuklar. Yalnız Muradın yüzü durgundu. Babasını görünce,

— Ne oldu boba, diyerek koştu. Anam kurtuldu mu?

— Kurtulacak oğlum, sen mısırını ye.

Çocuk ne olduğunu kavrayamıyor, şaşkın bakıyordu.

— Kardeşin doğacak ulen, sevinsene, diyerek avutmaya çalıştılar.

Mahmut pencereye gidip dışarılara baktı. İçi içine sığmıyordu ama belli etmek de istemiyordu. Gezindi bir iki. Oturamıyordu.

Dudu kadın onların önüne de bir tabak patlamış mısır koydu,

— Ben bi bakıp geleyim çabucak, diyerek çıkıp gitti.

Mahmut kulağı dışarda bekliyordu. Zaman geçmek bilmiyordu.

— Otur yavu, ne oluyor sana? Rahatına bak aa...

Murat birkaç kez yanına gelip gitti. Babasının yüzüne bakıyordu, ne demek istiyordu kimbilir?

Hava karardı, nerdeyse yatsı zamanı oldu. Sonunda çağırdılar Mahmut'u.

— Gel, kızın oldu, müjdee...

Mahmut "oh be, çok şükür" diyerek boşalttı nefesini. Haberi getiren çocuğa bir beş kuruşluk uzattı.

— Seni çağırıyorlar emmi, çukur kazacakmışsın.

Anladı Mahmut.

— Peki. Siz az daha kalın çocuklar, biraz sonra gelir alırım sizi.

— Anam kurtuldu mu boba?

— Kurtuldu oğlum, tamam.

— Biz de gelelim boba.

Murat'la Selim arkasından atıldılar.

— Yok, az daha durun. Geleceğim ben.

Haceli kollarından çekti,

— Gelin ulen, masal anlatacağım size. Keloğlan'la Padişahın kızını.

Mahmut ahırdan kazmayı küreği aldı. Yan duvarın dibine bir çukur kazdı. Hacer eski leğenle getirdiği kanlı suları döktü içine.

— Kızımız hayırlı olsun Mamıt, diye fısıldadı.

— Sağol. Şu on kuruşu al da Fadik nineye ver.

— Sen kendin ver, daha iyi olur.

— Öyle mi, ne zaman geleceğim ben?

— Burayı kapat hele, az sonra çağırırım.

Biraz sonra çağırdılar. Lamba ışığıyla aydınlatılmış odada kanlı lohusa kokusu vardı. Kadınlar hep ayaktaydılar. Yüzleri gülüyordu.

— Gözünüz aydın Mamıt, hayırlı olsun Mamıt.

— Allah analı bobalı büyütsün Mamıt ağa.

— Pek gözel maşşallah...

— Sağolun sağolun hepiniz.

Baktı yer yatağında Hacer'in yanına yatırmışlardı. Başı gözü sarı-

lıydı. Mahmut önce anasının, sonra ebenin ellerini öptü. Cebindeki parayı çıkarıp avucuna sıkıştırdı.

— Sağol yavrum. Allah hayırlı etsin. Allah analı boboli büyütsün. Hadi karılar, fazlalar çıksın bakim. Herkes evine...

Kovdu onları.

— Hacer'e ılık şerbet içirin. Azıcık da bebeğe. Şimdi uyuyor, uyandırmayın. Uyanınca bobası kulağına ezan okusun. Sabahleyin de anası emzirsin. Hadi Allaha emanet olun.

— Güle güle Fadik abla.

— Güle güle Fadik ebe, ellerine sağlık.

Kapıya kadar uğurladılar.

Sonra dikilip kaldılar ortada. Hepsi Hacer'e bakıyordu. Sararmış yüzüyle gülümsedi Hacer.

— Geçmiş olsun, dedi Mahmut. Zor mu oldu?

Eğildi yüzüne. Anası geriden yanıtladı,

— Zor olmaz mı ulen? Candan can ayrıldı, kolay mı? Ters gelivecek diye ödüm koptu. Ne yapardı bu garip o zaman? Çok şükür Allahıma, çok şükür. Kurtuldu.

Ocak başına oturdu. Tesbihini çekerek dualar okumaya başladı. Yaşlı yüzü rahatlamıştı birden. Kendiliğinden iki yana sallanıyordu.

— Ben gidip çocukları getireyim, dedi Mahmut.

Nazife ortaları topladı. Islak yerleri bir daha sildi. Ocakta kaynayan sudan pekmez şerbeti ezip Hacer'in başucuna koydu,

— Şimdi azıcık içer misin gülüm?

— Sonra içeyim, dedi Hacer.

Eğilip eliyle alnını sildi,

— Geçmiş olsun. Allah kurtardı...

— Sağol. diye başını salladı.

Mahmut dışarda çocuklara sıkı sıkı tenbih etti.

— Hiç gürültü etmeyip olur mu? Uslu uslu oturun. Kardeşiniz uyuyor. O daha çok küçük.

— Adını ne koyduk boba?

— Daha koymadık, durun bakalım.

Çocuklar şaşkın yüzlerle girdiler içeriye. Ayaklarının ucuna basa-

rak yaklaştılar. Eğilip baktılar. Ne diyeceklerini bilemiyorlardı.

— Geçmiş olsun, desenize ulen. Kardaşınız oldu. Papucunuz dama atıldı.

— Atıldı he, dedi Murat. Ne demek olduğunu anlamıyordu ama herkes öyle diyordu.

Eğilip bebeğin yüzüne baktı. bir şeye benzetemedi. Gözleri kedi yavrusu gibi yumuktu. Rengi de morarmış ete benziyordu.

— A aa, dedi Selim.

Murat'la bakıştılar. Düş kırıklığına uğramışlardı.

— Siz öyle olduğuna bakmayın, dedi nineleri. Biraz büyüsün de görün, dünya güzeli kız olur o.

— Adı ne nine?

— Bilmem, bobanız koyar şimdi.

Mahmut da düşünüyordu.

— Ne koyalım ana? Senin adını koyalım mı?

— Bilmem. Nasıl istersen. Emme ben öldüm mü oğul, bir evde iki Ayşa olur mu?

— Olur, niye olmasın?

Mahmut Hacer'in yüzüne eğildi.

— Ayşa koyalım mı adını? diye sordu.

— Sen bilirsin, dedi o da.

— Ayşa olsun, hadi. Anamızın adını sürdürsün. Yarın koca öküzleri pazara çekeyim de bir inek alayım. Sütlü bir inek şöyle... Ayşa'nın nasibine...

- 32 -

Evde yaşam değişmişti. Süt kokulu, taze bebek ağlamalı bir ortam başlamıştı. Murat'la Selim küçük Ayşa'ya hep uzaktan bakıyorlardı. Kundağa sarılı bebeğin yüzü günden güne değişiyordu. Hacer kadın onu sık sık emziriyor, altını değiştiriyordu. Nazife de hizmetini yapıyordu yüksünmeden. Tavana bir salıncak asmışlardı. Murat'la Selim de sallıyorlardı bazan.

— Usul sallayın. Ses etmeyin!

Nineleri habire buyruk veriyordu. Arada bir şımaracak olurlarsa ya dışarıya, ya iç odaya koğuyordu onları.

— Gidin bakim hadi,yezitler sizi!

Eskisi gibi rahat oynayamıyorlardı. Özgürlükleri kısıtlanmıştı. Soğuk olduğu için dışarıya da fazla çıkamıyorlardı. Herkes bebekle meşguldü. Papuçları dama atılmıştı gerçekten. İkinci plâna düşmüşlerdi.

O günlerde ne çok gelen giden oldu eve? Kimi bir tas yoğurtla, kimi bir arşın bezle köyün kadını kızı gözaydına geliyorlar, kundaktaki bebeği kucaklarına alıp seviyorlardı. Murat'la Selim bir kıyıda oturup izliyordu. Kıskanıyorlardı belki. Nine bunu sezdi.

— Gelin yanıma tosunlarım, dedi. O küçük Ayşa ne ki, fare gibi birşey. Ben asıl sizi severim. Siz ikiniz benim yavrularımsınız.

Birer koltuğunun altına alıp sıktırdı. Yüzlerini öptü.

— Gelin iç odaya geçelim de size masal anlatayım.

— Yaşa nine!

— Anlat nine...

— Bir varmış bir yokmuş, bir kadının iki oğlu varmış. Arslan gibi, sizin gibi.

— Aa, bizim iki anamız var nine.

— Olsun, sizinki daha iyi. Onların bir anası varmış.

— Nineleri de var mıymış?

— Yok. Nineleri ölmüş.

— Anıı... Yazık.

— Dinleyin ulen, herkesin ninesi olmaz ya sizin gibi. Bu iki oğlan büyümüşler,delikanlı olmuşlar. Birbirlerini pek severlermiş. Sırt sırta verir çalışırlarmış. Tarlalarını ekerlermiş, harmanlarını kaldırırlarmış. Yabancı biri sataşacak olursa ikisi bir olur tepelerlermiş. Bunlara kimse yan bakamazmış. Bir gün dağa oduna gitmişler. Tıpkı böyle soğuk bir günmüş. Odun keserlerden cuk demiş bir ayı çıkıvermiş önlerine. Oğlanın birine saldırmış. Aldığı gibi vurmuş yere. Boynunun şurasını ısırmış.

Selim heyecanlandı

— Yazık nine ısırmasın, öldürmesin onu!

— Öldürebilir mi ulen? Öbür kardaşı bir atılmış üstüne, ayının kulağından tuttuğu gibi fırlatmış öteye. Öbür kardaşı da kalkmış, ikisi

birden ayıya bir dalmışlar. Aha şöyle...

Çocuklarla boğuşmaya başladı.

— Bakmış ki ayı başedemiyecek, kuyruğu kıstırdığı gibi kaçmış oradan. Arkasından koşmuşlar emme yetişememişler. İkisi de kurtulmuş.

— İyi bari, dedi Selim, Kurtuldular.

— Kurtulurlaar. İki kardaş bir olunca kurtulmazlar mı hiç?

— Bir daha anlat nine, ne olur anlat...

— Olur. Oturun şöyle, anlatayım.

İki yanına oturdular gene. Kollarını omuzlarına koydular.

— Gene bir gün kıra gitmişler. Çift sürüyorlarmış. Birden hava kararmış. Şakır şakır yağmur yağmağa başlamış. Göz gözü görmez olmuş. Şimşekler çakmış, yıldırımlar düşmüş. İki kardaş ne yapsınlar, el ele tutuşup bir ağacın altına sığınmışlar. Başlarını eğmişler yere. Derken yağmur birden durmuş. Bir de gözlerini açıp bakmışlar ki, karşılarında ak sakallı bir ihtiyar. Delikanlılar şaşırmışlar. Sormuşlar "in misin cin misin, sen kimsin dede?" Adam gülmüş,

— Tanıyamadınız mı yavrularım, ben sizin dedenizim, demiş.

— Aa biz seni hiç görmedik dede, demişler.

— Elbet görmediniz, siz doğmadan önce öldüm ben,demiş.

— Öyle ise buraya nasıl geldin dede?

— Allah gönderdi, demiş. Hadi beni evinize götürün, evinizi ananınız babanızı, ninenizi göreyim demiş.

Delikanlılar önüne düşmüşler, eve getirmişler. Kapıdan girer girmez dede kayboluvermiş. Nereye gitti diye çok aramışlar emme bulamamışlar.

— Nereye gitti nine?

— Bilmem, Ölü o bir görünür, bir kaybolur...

— Yazık...

— Bitti mi nine? Hadi bir daha anlat nine!

— Anlat nine...

Kadın başını kaldırıp tavana baktı. Ne anlatacağını arandı.

— Peki anlatayım, dedi. Tacım Dedenin masalını anlatayım size.

— Haa, ben biliyorum orayı.

— Ben de biliyorum, bobam gil saklanmış.

— Ha işte, o Tacım Dede çok büyük bir adammış. Bir ermiş kişiymiş.

— Ermiş kişi ne demek nine?

— Yani her şeyi bilirmiş, Allah'la bile konuşurmuş.

— Uuu...

— İşte o Tacım Dede mezarında yatarken bir gün yabancı sesler duymuş. Başını kaldırıp bakmış ki, düşman askerleri başucunda dolaşıyorlar. Bi üzülmüş, bi üzülmüş... "Ne ararlar bu düşmanlar bizim memleketimizde hey Allahım" diye ağlamaya, oy! ooy!.. diye bağırmaya başlamış. Sesi dağı taşı inletmiş. Düşmanlar kulak kabartmışlar, nerden geliyor bu sesler diye her yeri dinlemişler. Bir türlü anlayamamışlar, emme çok korkmuşlar. Tacım Dedenin sesini her duydukça yürekleri ağızlarına gelmiş. Ödleri kopmuş. Bizim askerler de yüklenince tası tarağı toplayıp kaçmışlar.

— Hee, bobam da askerdi değil mi nine?

— Elbeet, ikinizin bobası da asker. Hem de Kemâl Paşanın askerleri. Onlar kurtardılar bizi yavrularım. Düşmanları kovalayıp yurdumuzdan çıkardılar.Bugünlere öyle kavuştuk.

Selim'in yüzü bir bozulmuştu. Ne olduğunu anlamadan düşünüyordu. Ayşa kadın bu konuyu açtığına pişman oldu. Kendi babasını soracak diye telâşlandı. Hemen araya söz getirdi.

— Büyüyünce siz de Kemâl Paşanın askeri olun e mi? Arslan gibi askerler olun. Düşmanları yurdumuza sokmayın.

— Sokmayız, dedi Murat. Sıkı mı gelsinler! Bir tekme bir yumruk... Gösteri yapmaya başladı.

— Hadi öbür odaya geçelim şimdi. Burada üşümeyin. Gürültü etmeyin ki kardaşınız uyanmasın. Ben size akşam mısır patlatırım. Başka masallar da anlatırım. Hadi yavrularım.

Enselerinden tutup ocak yanan odaya getirdi. Birini bir yanına, birini öbür yanına oturttu.

Hacer salıncağa abanmış, bebeği emziriyordu.

Mahmut dışarda odun yarıyordu. Biraz sonra iri iri meşe odunlarını kucaklayıp getirdi. Karlıydı odunlar. Ocağa atılınca cızır cızır sesler çıkararak yanmaya başladılar. Türlü renkte dumanlar tüttü. Çocuklar gözlerini alamadan bakıyorlardı. Türlü biçimler görüyorlardı alevlerin

içinde. Kaçan düşman askerleri. Onları kovalıyan bizim askerler. Dağdaki ayıyla boğuşan iki kardeş... Hep ateşin içindeydiler. Ne ararsan vardı. Öyle renkli ve devinimliydi alevler.

Nazife sofrayı hazırladı. Hacer de yardım etti bir uçtan.

— Buyurun hadi.

Sofrayı çevirdiler. Bulgur pilavı, kara üzüm hoşafı... Sessizce yediler yemeklerini.

Bebek hıklamaya başlayınca Hacer kalktı hemen.

- 33 -

Günler birbirine benziyerek, dümdüz geçiyordu.

Kökez'li Hacı Nuri iyice rahatlamıştı. Pencerenin önüne eğilmiş, dışarılara bakıyordu. Gene kar yağıyordu sabahtan beri. Kelebek gibi yumuşacık karlar uçuşa uçuşa iniyorlardı yere. Sessiz, sakin... Irmak boyu görünmüyordu. Beri yanda Tacım'ın dağları belli belirsizdi. Yer gök beyaza bürünmüştü.

İri taneli kehribar tesbihini çıkarıp çekti birkaç kez. Püsküllündeki hacı yağını kokladı. İşler iyi gidiyordu iyi. Korktuğu gibi olmamıştı. Büyük oğlu askerdi. Rahattı yerinde. Sık sık mektubu haberi geliyordu. Tam istediği gibi çözümlernişti o konuyu. Güzlükleri ektirmişti. Yağış böyle giderse, eh Allahtan daha ne isterdi? Davarı sığırı rahattı ahırda ağılda. Yem saman boldu.

— Bu kışta kıyamette Allah yoksulu korusun, diye söylendi.

Bir iki gezindi evin içinde. Kapıyı açıp seslendi,

— Hasibee! Buraya bakın kız!

— Buyur ağam.

Merdivenin altından genç bir kadın başı uzandı.

— Kümesten iyi bir tavuk tutun da kestirin uşaklara. Yağlısından şöyle. Akşama pişirin.

— Olur ağam.

Örttü kapıyı. Böyle soğuk günlerde yağlı yemeli insan, sevaptır. Yanına da pilav hoşaf... Kara sakalının ortasında ağzı sulandı. Gözleri oynadı iki yana. Dışarıya bir daha baktı. Yağ ha mubarek... Bereket bu!

Kaymakamı savcıyı hakimi, şube reisini davet etmişti. "Havalar biraz açsın da bir gün geliriz, memnuniyetle" demişlerdi. İyi olacaktı bu iş. Kasabanın büyük memurlarıyla yakın ilişki kurmak her zaman yararlıydı. İki hindi, bir kaz, bir tepsi baklava... Daha olmazsa bir kısır koyun. Kaymakamın içkici olduğunu öğrenmişti. Birkaç şişe rakı. Kolay iş bunlar, ne olacak. Yeter ki gelsinler. Faytonu göndeririz. Olmazsa bir fayton da kasabadan... Hatta isterlerse çoluk çocuklarıyla gelsinler. Hepsini ağırlarız. O daha da iyi olur. Giderken birer sitil yoğurt, birer topak tereyağı. Köy işi. Kasabanın memur takımı bayılır böyle hediyelere. Yeter ki gelsinler. He hee... Hacı Nuri, işler iyi hadi bakalım. Eğri doğru epey fırınalar geçirdin. Daha da geçireceğinden başka. Ne yapalım, böyle bu dünyanın işi. Kolay değil. Bahara doğru iki çift at, iki pulluk. Onları da bir alıverirsek... Konya'ya mı gitmeli. Eskişehir'den mi almalı? Hele buluruz yolunu, o günler gelsin de Allah yürü deyince yürünür. Bu toprak bizdeyken, şans gülerken, ne yapılır başka? Allah yardım ediyor canım. Kafayı da çalıştırıyoruz. Devlete en çok vergiyi ödüyoruz. Kim ne diyebilir bize? Ulen ne korkmuştum o günler? Meğer boşunaymış. Dediler de inanmadıydım. Bunlar bitirir bizi sanıyordum. Değilmiş. Hatta belki daha iyi olacak ilerde, öyle görünüyor.

Elini boynuna sokup kaşındı. Ocak başındaki minderlere bağdaş kurdu yeniden. Geriye kaykıldı. Ateşe bakmaya başladı. Gülümsedi kendikendine. Tesbihin püskülünü kokladı.

— Huu efendi, bak kim geldi? Konuk var...

— Kim geldi? Bu havada kim gelir ulen?

Pencereye eğilip baktı, birisi yamçılı kalpaklı, böbürü paltolu iki kişi, arkalarında iki jandarma atlardan iniyorlardı. Yanaşmalar atları yedeklediler hemen. Kimdi bunlar, memura benziyorlardı? Öyle ya, iki de jandarma olduğuna göre...

Üstünü başını düzeltip merdivene aşağı koştu.

— Evde mi Hacı efendi, kaymakamla mal müdürü geldi deyin.

"Eyvalı, bu zamanda kaymakamla mal müdürü? Hem de habersiz..."

— Hoşgelmişsiniz beyim. Bu zamanda hangi rüzgâr attı, hayrola? Hoş geldiniz, sefa getirdiniz...

Merdivenin dibinde karşıladı.

— Alın yamcıyı uşaklar, davranın!

— Çok kalmıyacağız Nuri efendi. Bir gezinti yaptık da, beş dakka uğrayıverelim dedik.

— Ne demek beyim, başımız üstüne. Buyurun...

Ayağında çizmeler vardı. İriyarı gösterişli bir adamdı. Arkasında mal müdürü şişmanca biriydi.

— Yukarı buyurun beyim, ısının. Üşümüşsünüz. Odun getirin uşaklar, çabuk!

Kaymakam başını sallıyarak girdi içeri. Kalpağı çıkarıp karları silkeledi.

— Birden bastırdı mubarek, iyi yağıyor!

— Yağıyor beyim, çok güzel yağıyor. Berekettir bu.

Mal müdürü sağa sola bakıyordu. Kuşkulu gözleri vardı, ne arıyordu acaba?

— Jandarmaları da bir odaya alın da ısınsınlar Hacı efendi. Üşüdü çocuklar.

— Olur beyim, ne demek...

Koştu dışarı. Gerekli buyrukları verdi. Niye gelmişlerdi acaba, bir şikâyet mi vardı? Eyvah eyvah, iş kötü...

Meraktan boğazı kuruyordu.

— Sıcak süt getirin kız! Kahve yapın, çabuk!

Boğuk boğuk sesi geliyordu aşağılardan.

Kaymakam ocak başına dikilmiş ellerini ısıtıyordu. Eldivenleri kurusun diye ateşe yakın bir yere serdi. Güldü kendikendine.

— Telâşlandı ha, kötü bir niyetle geldik sandı.

— Öyle evet, işkillendi. Anlattım ya, biraz karışık bir adam. Hakkında çok şeyler söylenir.

— İyi. İşimize yarar demektir.

Fısıldaşıyorlardı.

Hacı Nuri ellerini uğuşturarak geldi.

— Tekrar hoşgeldiniz beyim. Buyurun oturun, ayakta kalmayın. Çok memnun oldum, ihya ettiniz...

— Bir iş konuşmaya geldik Hacı efendi. Gizli. Üçümüzden başka kimse bilmeyecek. Şu kapıyı kilitle hele.

Hacı Nuri şaşırdı. Para mı isteyeceklerdi acaba? Kalbi vuruyordu göğsünde. Elleri titreyerek kapıyı kilitledi.

— Buyurun beyim...

Sesi zayıf çıktı.

— Korkma, hayırlı bir iş. Oturalım hele.

Ocağın iki başına konuklar oturdu. Kendisi de ortaya bağdaş kurdu.

— Bak dinle. Bize ya evet, ya hayır diyeceksin. Ama kimseye söylemiyeceksin. Sana güvenilir bir adam olduğun için geldik.

— Söylemem Kaymakam bey.

— Kasabanın önünde Dimitri çiftliği var ya, bilir misin?

— Evet?

— Hazine orayı satıyor. Biz başkasına duyurmadık, ilk sen biliyorsun.

— Sağolun.

— Sen orayı alacaksın.

Hacı Nuri rahatladı biraz.

— Nasıl alırım beyim, para?..

— Dur. Biz paranın yarısını denkleştirdik. Aslında müdür beyle ben alacağım. İşlem şimdilik senin üstüne yapılacak.

— Ha anladım, siz alıyorsunuz.

— Sonra bize devredeceksin. Aramızda bir iş. Buna he diyeceksin. Hacı efendi. Biz de seni göreceğiz, elimizden geldiği kadar. Çok işler olabilir, anladın mı? Yeni hükümetin kararları, buyrukları... Biz de seni koruyacağız. Hem de var biliyorsun...

Daha söyleyecekti, kapı vuruldu,

— Dur açma. Bu iş aramızda bir giz olarak kalacak. Bunun için yemin edeceğiz.

— Sıcak süt getirdiler beyim, alıvereyim.

— Peki al.

Mal müdürüyle bakıştılar. Başını salladı müdür.

— Kilitle gene.

Buğusu tüten sıcak süt bardaklarını ortaya koydu. Birer tane aldılar.

— Biz ilerde seninle dostluğu yürütürüz. Birbirimize çok yardımımız olur. Senin hakkında çok şeyler biliyoruz.

— Sağolun beyim.

— Sen bize bu iyiliği yap, gerisine karışma.

Hacı Nuri yutkunup boğazındaki düğümü dağıtmaya çalıştı. Henüz anlamamıştı konuyu.

— Ben almış gibi olacağım, sonra size devredeceğim, kolay ama neden böyle yapıyoruz?

— Öyle gerekiyor. Kanuna uyduracağız. Hem yalnız bu kadar da değil. Seksen altın lira vereceksin bize. Paramız yetişmiyor. Gelecek yıl ödiyeceğiz. Şimdi oturur senet yazar imzalarız. Kurana da el basarız. Sağlama bağlarız.

Hacı Nuri iyice rahatladı.

— İyi de beyim, ben nerden bulurum o kadar parayı? Yok...

— Bulacaksın. İstersen bulursun sen. Bak müdür beyle birlikte ta evine kadar geldik. Ne yap yap, bu iyiliği yap bize. Altında kalmayız, fazlasıyla öderiz.

Hacı Nuri düşünüyordu. Kaymakam başını kaldırıp raflara baktı,

— Kuranı kerim var mı, indir hele

Hacı Nuri yarıladığı süt bardağını yere koydu. Kara kaplı kitabı indirdi. Kaymakamın işaretiyle üçü de kitaba ellerini koydular.

— Bakın, Allah'ın tanıklığı önünde, kitabınıza el basarız ki, Hacı Nuri efendiye olan seksen altın borcumuzu en geç önümüzdeki yıl ödeyeceğiz. O tarihte Hacı Nuri Dimitri çiftliğini bize resmen devredecek. İşlemleri şimdilik buna göre yapacağız. Kabul mü?

— Kabul, dedi üçü de.

— Söz bir, Allah bir!

Yinelediler.

— Bundan hiç kimseye söz etmiyeceğiz. Yalnız üçümüz bileceğiz!

— Yalnız üçümüz bileceğiz.

Kaymakam kitabı öpüp Hacıya verdi. O da öptü. Aynı şeyi mal müdürü de yaptı.

— Tamam, kaldır. Yaz şimdi müdür bey, çabuk yaz da imzalıyalım.

Müdür cebinden kâğıt kalem çıkardı. Hazırlıydı demek. Sedirin

üstüne eğildi. Kaymakam söyledi, o yazdı. "...kasabasının bitişiğinde Dimitri çiftliği diye anılan altı yüz dönümlük hazine arazisi yüzelli altın karşılığında geçici olarak Kökez'li Hacı Nuri efendiye satılmıştır. Hacı Nuri efendi bu tarihten bir yıl sonra ödünç olarak verdiği seksen altın lirayı tahsil edip Kaymakam ve mal müdürünün şahıslarına kayıtsız şartsız devretmeyi kabul eder. İşbu anlaşma senedi şahıslar arasında düzenlenmiş ve imza edilmiştir."

Müdür doğruldu,

— Bu konunun gizli kalacağını, kimseye sözedilmiyeceğini de yazalım.

— Olur, yaz.

Onu da eklediler. Sonra imzaladı üçü de. Kaymakam kâğıdı özenle katlayıp cüzdanına yerleştirdi.

— Hadi hayırlı olsun. Bu iyiliğini unutmayız Hacı efendi. Biz de elimizden gelen yardımı yaparız sana. Önümüzdeki cuma günü parayı al gel, müdür beye uğra. İşlemleri tamamlayın.

— Zaten hazır, dedi müdür. Fazla bir işi yok.

— Tamam. Şimdi bize izin, diyerek eldivenlerini aldı.

— Olmaz kaymakam bey, bu gece kalın.

— Yok. İşlerimiz var. Teftişe diyerek çıkıverdik şöyle. Hemen dönmemiz gerek.

— Bu karda kışta gidilir mi kaymakam bey? Kalın Allahı severseniz. Bir kısır kestireyim.

— Tamam, onu sonra yapacağız. Söz verdik zaten, bir gün geliriz.

Baktı, gidecekler,

— Peki, siz bilirsiniz.

Kapıyı açıp bağırdı,

— Atları çekin uşaklar!

Tam merdivenleri inerken kahveler geldi. Kapının önüne dikilip içiler. Bu arada atlar hazırlandı.

— Hadi eyvallah Hacı efendi. Kalın sağlıcakla.

— Güle güle beyim. ayağınıza sağlık. Yolunuz açık olsun.

Avlu kapısından uğurladı. Kaymakam önde, mal müdürüyle candarmalar arkada, atları sürdüler.

Hacı Nuri arkalarından baktı. Düşünüyordu. Merdivenleri çıkarken söyleniyordu kendikendine. "Vay deyyuslar vay! Sunların yediği halta

bak. Çiftlik ağası olmaya özenmişler, tüü... Biz seksen altını nereden bulacağız peki? Yoktan da anlamıyorlar. Bir eşkiya da bunlar be!"

Ocak başına oturdu. İçinde kıpırtılar başladı. İyi yanı vardı, kötü yanı vardı bunun. Sakalını karıştırdı, ölçtü, biçti... "Seksen altın bu, ya vermeyiverirlerse. Ben de o zaman çiftliği vermem. Madem işlem üstüme yapılacak, öyle ya? Dur bakalım hele. İyi de olabilir..."

Başını salladı uzun uzun.

- 34 -

Molla Mahmut kasabada koca öküzleri sattı, gebe bir inek aldı. Eve çul-çaput birşeyler aldı. Acelesinden gazete almayı unuttu. Oysa gazetelerde iyi haberler çıktığını duymuştu. Bir gazete alıp getirmeyi, köyde okumayı düşünüyordu. Olmadı.

İnek epey ağırlaşmıştı. Onun için yedeğinde ağır ağır çekti. Geç zaman döndü köye. İyi soğuk yemişti. Sakalı bıyığı nerdeyse buz tutmuştu. Başına bağladığı çevre bile buzlanmıştı.

— Aboo... diyerek karşıladı Ayşa kadın. Donmuşsun ulen?

— Öyle oldu ana, üşüdüm. Nasıl inek, beğendin mi?

— İyi iyi. Doğumu da yakın herhalde.

— Yakın. Çok para verdim emme değdi. İyi inek.

Ahıra sokup helkeyle ılık su içirdiler. Önüne saman verdiler. Mahmut çıra ışığında sildi temizledi güzelce. Altına kuru ot serdi.

— Hadi hayırlı olsun bakalım.

Ayşa kadın da başından bir türlü ayrılamadı. Sağına soluna baktı ince ince. Göğsünü sarısını okşadı.

— Yarın sabah undan yal pişirip içireyim buna, dedi. İyi inekmiş. Hadi Allah rahatlık versin kızım.

Karnını sıvazlayıp çıktı ahırdan.

— Nasıl küçük Ayşa, nasıl benim kızım?

Mahmut bebeği hemen kucağına almak istedi.

— Dur aman soğuksun, üşütürsün çocuğu. Önce ısın hele.

— Öyle ise ben de arslanlarımı kucaklarım. Gelin bakim arslan parçaları, nasılsınız?

— İyiyiz boba.

— Sen nasılsın boba?

Birer koltuğuna alıp kaldırdı oğlanları. Döndürdü odanın içinde.

— İyi iyi... Leblebi şeker getirdim size, hadi oturun da yeyin bakım.

— Yaşa boba!...

Nineleri ikişer avuç koydu önlerine. Nazife'yle Hacer'e de verdi. Hacer'in tabağına bir avuç fazla koydu.

— Bu da küçük Ayşa'nın hakkı.

— Ayşa leblebi şeker yiyebilir mi nine?

— Yer ya, asıl o yer.

— Dişleri yok e?

— Anası yedirir ona.

— Haa anladım!..

Gülüştüler.

Karlar bir eriyor, kalkacak gibi oluyor, sonra tekrar yağıyordu. Güneş vurunca boncuklaşıyor, ışıl ışıl parlıyordu karlar.

Mahmut dama çıkmış, dün yağan karı kürüyordu. Gözleri kısılıyordu fazla aydınlıktan.

Önce yeni evin karını kürüdü. Akan bir yeri iyice çiğneyip pekiştirdi. Toprağın üstüne tuzla karışık çorak da yaymıştı ama gene de akıyordu. Küreğin arkasını vura vura sıkıladı iyice. Bacanın üstüne koyduğu sepeti düzeltti. Rüzgârda uçmasın diye içine iri bir tas daha yerleştirdi. Sonra eski evin, ahırın samanlığın karlarını attı aşağı. Sonra inince onları tekrar kürüyüp dağıtmak gerekiyordu. Yığılıp kalıyordu duvarların önünde. Başka komşular da aynı işi yapıyorlardı. Uzaktan uzağa selâmlaştılar.

— Birer yuvak yaptıramadık be Mamıt! diye seslendi Haceli. Yuvaksız olmaz bu iş.

— Gelecek yıl yaptıralım, dedi Mahmut. Hangi birine yetişelim, sıra gelmiyor.

Haceli güldü bu söze.

— Köylünün karnını yarmışlar, kırk tane "gelecek yıl" çıkmış.

— Öyle, ne yapalım?

Kuşluk zamanına değin çalıştılar bu işe.

Tam ineceği sırada Ali efenin yanında çalışan yanaşmalardan birisi seslendi,

— Mahmut ağabi, gazete getirdim sana, Efe gönderdi.

— Ha iyi. Eve veriver yeğenim, sağol. Selâm söyle Efe'ye.

— Başüstüne.

Haceli de görmüştü uzaktan. Küreği aşağı atıp indi. Biraz sonra ellerini kuruluyarak geldi.

— Ne var ne yok, ne yazıyor gazetede?

Mahmut kapının önüne oturmuş, gazetedeki resme bakıyordu. Yüzü buğulanmıştı. Önce kımıldamadı, sonra başını kaldırıp,

— Şu resme bak Haceli, dedi. İyi bak!

Kemâl Paşa yere bağdaş kurup oturmuş, devecilerle konuşuyordu. Başında kalpak vardı. Yüzü süzgündü. Derin biri hüznü yaşıyor gibiydi. Geride develer gevişleniyorlardı.

Haceli baktı baktı,

— Vay be, dedi. Kendimi orada yanındayım sandım. Ne diyor acaba, oku hele?

O da oturdu eşiğe. Mahmut tekrar baktı resme. Gözleri yaşardı. Resim kımıldandı, büyüdü. Çevresini sardı. Karşılıklı oturuyorlardı sanki.

— Yavu Haceli, şu adam...

Gerisini getiremedi. Sesi boğuldu. Gözlerinden yaşlar akmağa başladı.

— Bizlerle konuşuyor yavu, baksana?

— Konuşuyor he, ne diyor acaba?

Zorlukla okumağa çalıştı.

— Bizim devletimizin esası halkçılık... Biz halk için çalışan insanlarız... Halkızını medeni bir düzeye çıkarmak üzere var gücümüzle...

Hıçkırdı. Gerisini okuyamadı. Gazeteyi yüzüne kapadı. Göğsü inip çıktı bir süre. Haceli de duygulanmıştı. Elinin tersiyle gözlerini sildi.

Karşılarında güneş pırıl pırıldı. Kar aydınlığı gözleri kamaştırıyordu.

Susup kaldılar.

Neden sonra Mahmut kendini topladı.

— Göreceksin Haceli, dedi. Boşuna savaşmadık biz. Daha çok eyler olacak, göreceksin.

— İnşallah. Ben diyordum bu adam unutmaz bizi.

— Unutur mu ulen, unutmaz. Baksana?

Gazeteyi açtı tekrar.

— Padişah gider de köylülerle böyle oturur muydu? Baksana şu resme? Aralarındaki farkı görüyor musun?

Haceli başını salladı,

— Bu adam bizden yana canım, kurban olayım ben.

— Yurt gezisine çıkmış. Köy köy, kasaba kasaba dolaşıyormuş. Belki bir gün buralara da gelir.

— Ah gelse, haniydi öyle birşey yapsa? Şöyle oturup bizimle de konuşsa. Sorsa ne ediyorsunuz, ne istiyorsunuz bizden? Oturup bir tas acı ayranımızı içse. Biz de anlatsak ona halımızı...

— Anlatmıştır bu deveciler, korkma. Unutmaz gayri.

— Unutmaz elbet, ondaki akıl kimde var?

— Bu resmi kesip saklıyacağım arkideş. Evimin duvarına asacağım. Senet bu...

— Öyle yap he.

Ayşa kadın dışarı çıktı.

— Ne oturuyorsunuz burda ulen, girsenize içeri?

— Dur Ayşa hala, şu resme bak Ayşa hala. Çok önemli.

— Neymiş o, gözüm görmez benim.

— Bak şu Kemâl Paşa, ortada oturuyor gördün mü?

Kadın eğilip baktı, sonra gazeteyi uzaklaştırdı biraz.

— He, ne olmuş? Bu mu Kemâl Paşa? Pek gençmiş ayol, siz yaşta.

— Öyle he. Bizden büyük emme genç duruyor.

— Niye oturmuş öyle yere?

— Köylülerle konuşuyor Ayşa hala. Bak develer, deveciler...

— Ne konuşuyor köylülerle?

— Hal hatır soruyor, biz sizler için çalışacağız diyor.

— Öyle mi diyor, hani ya hiç hayırlarını görmedik?

— Bundan sonra göreceğiz Ayşa hala. Öyle diyor işte.

— İyi. İnşallah... Biz de dua ederiz burada. Tuttuğu altın olsun de-

riz. Girin hadi içeriye, üşümeyin.

Mahmudun kalkası yoktu. Hâlâ fotoğrafa bakıyordu. Çok etkilenmişti.

İçerde de uzun uzun konuştular. Mahmut en çok Kemâl Paşa'nın hüzünlü yüzüne taktı aklını.

— Bizim için üzülüyor, belli işte, dedi. Demek birşeyler yapmak istiyor da yapamıyor, engeller var.

— Ne olabilir?

— Kimbilir? Karşı duruyorlar belki. Bizde ters adam çook...

— Karşı duranları dinler mi o yavu? Çiğner geçer. Düşmanları nasıl çiğnedi?

— Onlar düşmandı Haceli, bunlar kendi içimizden.

— Olsun, onları da çiğner. Kemâl Paşa demişler buna. Her işin üstesinden gelir o.

— İnşallah.

Durdu duramadı, eğilip bir daha baktı, resme.

— Anamın dediği doğru, bize benziyor biraz. Üstündeki urbaları çıkarsa da bizim gibi giyinse, tıpkı biz.

Ayşa kadın geriden söze karıştı,

— Sizin gibi giyinir mi ulen, paşa o!

— Öyle ya, dedi Haceli. Niye bizim gibi giyinsin? Kimbilir ne güzel konaklarda oturuyor.

— Cık, oturmaz. Padişah değil o, halkın başkanı. Bak deveci köylülerle konuşuyor.

— Başka kimseyle konuşmuyor mu? dedi Ayşa kadın. Bi kez de devecilerle konuşmuş, ne olur?

— Yok, sizin bilmediğiniz şeyler var. Başkasına benzemez Kemâl Paşa. Başkasıyla konuşsa bile kendi bildiğini yapar. Hiç boşuna uğraşmayın.

— Yapsın bakalım, bekliyoruz.

- 35 -

Günler aylar geçti yavaş yavaş. O kış da devrildi. Mahmut epey yoluna koydu işleri. "İyi bir ekin kaldırıverirsek, borcu öderim. Ta-

mam gayri. Ele güne muhtaç olmadan kendi yağımızla kavrulur gideriz." Böyle düşünüyordu. Çocuklar büyüyordu bir yandan. Hacer'le Nazife ara sıra hırlaşıyorlardı ama olurdu o kadar. Kaynana hemen başlarında bitiyordu, "ne oluyorsunuz kız, hangi malınızı üleşemediniz? Tatlı dilinize acı mı deydi? Oturun oturduğunuz yerde! Hiç mi görmezsiniz elin halini? Oturun da şükredin, açtırmayın benim ağzımı!"

İkisi de karşılık veremezdi. Ayşa kadının sözü sözdü evde. Ne derse öyle yürürdü. Kavga daha çok çocuklar yüzünden çıkardı. Ama nine ikisini birbirinden ayırmaz, ikisini de sever, bağrına basardı. Selim bir yaş daha büyüktü ama hastalıklı büyümüştü, daha zayıftı. Murat'la aynı boyda görünürdü. "Gel Selim, şu kaymağı yeyiver yavrum. Ye de arslan ol hadi." Murat oradaysa ikisine pay ederdi. Hacer kızardı bu işlere. Kendi torununu ayırıyor diye düşünürdü. Oysa olabildiğince ayırmazdı Ayşa kadın. Geçimin dirliğin yolu budur derdi.

Küçük Ayşa da büyüyordu bir yandan. Hep ninesinin kucağında ya da sırtında dolaşırdı. Kapının önünde oturur güneşlerlerdi. Ayşa kadın ona diller dökerdi. "Hadi benim küçük kızım, hadi benim meleğim, ninen sana kurban olsun. Dillerini yeyim, benim kara gözlüm, küçük kuzum..." Yumuk yumuk aydınlığa bakardı Ayşa. Kendi diliyle söyler güler, ırızıklanırdı. İçerilere girmek istemezdi bir türlü. Ninesinin kucağında uyur kalırdı.

— Gelin buraya kız! Kaldıramıyorum. Götürün içeriye de uyusun.

Hacer de Nazife de koşardı. Hangisi önce gelirse o götürür yatırırdı.

— Nerde oğlanlar, gene nereye kayboluverdiler?

Belini dizini tuta tuta kalkar, oğlanları aramaya çıkardı. Köy içinde kime rastlarsa konuşurdu.

— Kız Kezban, ne bu halin böyle? Gene mi yüklüsün kız? Her yıl bir tane, ne oluyonuz ayol? Söyle o kocan olacak dürzüye, kendini tutsun biraz.

Genç kadın kızarır bozarır, bir duyan oldu mu diye çevreye bakınır.

— Ne ediyem Ayşa hala, Allah veriyor, diye fısıldardı.

— Bizim oğlanları gördün mü, nereye kayboldu bu yezitler?

— Şey hala, demin çeşmenin önündeydiler.

Söylenerek yürürdü o tarafa. Caminin önüne hiç bakmazdı. Orada köyün aylakları, yaşlı erkekleri otururdu kesin. Oturur akşama kadar lâflarlardı. "Dürzüler, otura otura taş kesilecekler?"

— Ayşa hala, nereye böyle çabuk çabuk, yangın mı var?

Evin önüne çömelmiş bulaşık yıkayan bir kadın seslenirdi.

— Var ya, bizim hayta oğlanlar kayıp, gördün mü buralarda?

— Bilmem ki nereye gittiler? Demin bir eşek bulmuşlar, ona biniyorlardı.

— Heh, eşek tepesiceler!

Yürüyüşü kendiliğinden hızlanırdı. Başörtüsünden kır saçları taşmış, beli bükülmüş, köyün altını üstünü dolanır, "hayta" oğlanları arardı.

— Nereye kayboluverdi eşşek sıpaları? Dur dinek bilmez hırzırlar!

Söylenir, bir yandan da eski günleri düşünüp gizli bir sevinç duyardı içinde. "Kaybolsunlar adam, nereye gidecekler? Köy bizim, gitsinler gidebilecekleri yere. Öküzün boynuzuna girecek değiller ya, çıkarlar bir yerden..."

Hoşlanırdı onları ararken. Gezinti için bir bahane olurdu.

Çocukları ya köyün altında eşek koştururken bulurdu, ya da Tacım Dede'nin orada ağaçlara çıkmış, kan ter içinde. Sesleri çın çın öterdi, yeri göğü doldururdu sesleri. Yalnız kendilerininki değil, bir sürü çocuk. Hepsi de oğlan. Yalın ayak başı kabak, üstleri başları yırtık pırtık çocuklar. Kiminin anası ekmeğine pekmez sürüvermiş, yoğurt sürüvermiş, yemişler ama yıkanmayı unutmuşlar, ağızları burunları bulaşık. Kiminin sümüğü akmış.

— Ne ediyorsunuz ulen burada? İnin bakim aşağı, düşersiniz inin!

— Düşmeyiz nine, korkma.

— Aha ben en uca çıkıyorum nine, bak?

— Çıkma ulen, in diyorum. Dal kırılıverir, çıkmaa!

Yere oturur, başını yukarı kaldırır, telâşla bakardı. Diller dökerdi insinler diye. İnmezdi çocuklar. Ninelerini korkutmak için ne gerekirse yaparlardı. Hoşlarına giderdi bu.

— Bak o leyleğin masalını anlatacağım size, inin hepiniz. Toplanın başıma.

İlerdeki kuru ağacın tepesinde bir leylek yuvası vardı. Anaç leylek seslerden tedirgin olmuş, başını devire devire iki yana bakardı.

— Leylek yuvasına da çıkarım nine, çıkayım mı?

— Yok oğul yok, günahtır. Tacım dede çarpar adamı, gelin buraya!

Oradan geçen köylüler ya tarlaya gider, ya tarladan döner,

— Ne oluyor Ayşa hala, ne eder bu haytalar? sorarlardı.

— İndiremiyorum hay oğul, indir şunları hele.

— İnin ulen keraneciler, taş geliyor, inin!

Yalancıktan taş toplar, bir iki savurur dallara.

Çocuklarda ses soluk kesilirdi. Usulca inerlerdi birer ikişer.

— Hee... Siz beni biliyor musunuz? Kemiklerinizi kırarım ha. Hadi evlerinize bakim!..

Kimisi korkup uzaklardan dolaşarak, kimi kafayı indirip uslu uslu yürüyerek evin yolunu tutardı.

Böyle geçip gidiyordu bahar günleri. Köylü hep dışarılarda, bağda bahçede bostanda... Kırlar beller yemyeşil. Hayvanlar yaylımda. Mutlu bir dönemi doğanın. Tüm canlıların kanına su yürümüş.

Mahmut bağların arasından iki kucak yeşil ot topladı. Pisi kuyruğu, yavru ağzı, yaban yoncası... İkide bir başını kaldırıp göğe bakıyordu, ne oluyordu böyle? Koyu bulutlar yuvarlanıp kımıldanıp duruyorlardı. Uzaklarda gök gürlüyordu. Yağmur yağacaktı gene. Ama rüzgâr bir kararsızdı. Dallar o yana bu yana savruluyordu.

Yağmura kalmıyalım dedi, elini çabuk tuttu. Pılıyı pırtıyı kağnıya yükledi hemen. Otu altına yerleştirdi. Çayırda otlayan öküzleri getirip koştu, dâh dedi. Kızıltepe'nin üstü iyice kararmıştı. İkide bir gürleyip şimşekler çakıyordu. "Ya Allah, hayıra çevir yarabbi..." O taraf kararmadı mı fena yağardı. Köylünün deneyimi vardı bu konuda.

— Çabuk sür Mahmut ağabi, çabuk sür! İyi yağacak.

Bağ komşuları köyün yolunu tutmuşlardı. Acele ediyorlardı. Mahmut da sıkıştırdı hayvanları. Ama daha bağlardan çıkmadan başladı yağmur. Önce iri iri taneler, sonra gürr... boşandı.

— Hay Allah!

Mahmut koşup kağnıya atladı. Boş çuvalı başına geçirdi. Birden doluya çevirdi yağmur. Kağnının tahtalarına takır tukur düşmeye başladı. Düşen parçalanıp yere yuvarlanıyordu. Öyle iriydiler. Fındık gibi, derken ceviz gibi... Öküzler kendiliğinden durdular. Mahmut eğildi. Sırtına başına vuran taneleri duyuyordu.

— Tüü, iş kötü.

Bir süre kımıldanamadı. Gözünü açıp bakamadı çevreye. Birkaç dakika yoğun bir çatırtı içinde kaldı. Gözünü açtığında bembeyaz gördü yerleri. Amma yağmıştı ha! Böylesi hiç olmamıştı. Öküzlere dâh dedi. Kağnı dolu yığınlarının arasından geçiyordu. Sel yatağına varınca durup bakındı şöyle. Sel değil, dolu akıyordu. Bembeyazdı suyun üstü.

Başını çevirip Akyazı'ya baktı. Kararmıştı oralar. Dolu sağnağı o tarafa kaymıştı.

— Hay Allah, mahsül mahvoldu, tüü...

Kağnıyı durdurdu. Sıkıntıdan terliyordu. Sonra gittikçe açıldı çevre. Tek tük damlalar düşüyordu. Önünde sel kabardı iyice, kirli sular ırmak gibi akıyordu. "İyi ki sürmedim kağnıyı, vay canına! Adamı götürür bu" İleriye geriye bakındı. "Vukuat var mı acaba? Olabilir, kötü yağdı."

İndi kağnıdan, yerden birkaç dolu alıp baktı. Ceviz gibiydiler. Tarttı şöyle eliyle, "vay mubarek vay... Tam da ekinin çiçek zamanı. Oldumu ya bu?"

Bağlardan sesler geliyordu. Kulak verip anlamağa çalıştı. Bağırıp çağırıyordu birisi. Derken bir kadın sesi de katıldı. "Kötü bir şey oldu herhalde?" Kağnıyı çevirdi. Öküzleri boyunduruktan çözüp okuna bağladı. Koşarak gitti seslere doğru. Dolulara çamurlara bata çıka vardı,

— Ne oluyor, ne var?

— Bir buzağı gitti Mahmut ağa, koşun!

— Ne arıyor burada buzağı?

— Sel yukardan getirdi.

Çocuklar kadınlar selin öbür tarafına dikilmiş bakıyorlardı. Yüzleri korku içindeydi.

— Dereyi koğuşturarak yürüdü aşağılara. İçine girmenin olanağı yoktu. Deli gibi akıyordu. Bazı yerlerde sebzeleri bağları basmıştı. Sınırdaki genç fidanları eğmişti yere.

Sağır emmiyle karşılaştılar. Elinde bir sopa, üstü başı çamurlara batmış geliyordu. Daha sormadan söyledi.

— Yok, gitti. Kurtaramadım.

— Ne gitti?

— Kara bir dana, kimin bilemedim.

— Ulen bizimki olmasın?

Karşılık vermedi Sağır emmi. Anlamamıştı herhalde. Ellerini açıp kapadı.

— Ne kadardı emmi, taze dana mı?

Kulağına bağırdı,

— Bilmem. Alnında boncuk vardı. Yukardan getirdi sel. Şurada kıyıya vurdu emme çekemedim. Sonra gözden kayboldu. Öldü herhalde.

Mahmut aşağılara baktı, yapacak bir şey yoktu.

Islak hava dupduru açılmıştı. Çocuklara seslendi.

— Sele girmeyin ha! Bekleyin orada. Biraz sonra geçer.

Hafiften gene yağmaya başladı. Kağnının yanına gelince merakı büsbütün arttı. Bizim buzağı olmasın? Kırda zarar çok mu? Bir an önce köye varıp öğrenmeli.

Öküzleri koşup sürdü. Sel azalmıştı ama gene de zor geçti. Kağnının tekerlerini ortaladı sular. "Vay mubarek vay, ne bu be?" Dolu erimişti. Ancak yığılı yerlerde duruyordu hâlâ.

Köyün içi ana baba günüydü. Millet sokaklara çıkmış konuşuyordu. Şöyle sele gitmiş, böyle sele gitmiş... Kırda ekinler mahvolmuş...

Mahmut daha eve varmadan öğrendi herşeyi. Üç dana beş koyun sele kapılmış. Çoban Musa da az daha boğuluyormuş. Zor kurtarmışlar. Akyazıda mahsul hep yere yatmış.

— Vay, dedi vay! Gene mahvolduk.

Evin önünde kağnıyı durdurunca anası fırladı.

— Nerde kaldın ulen, aklımız çıktı. Ne oldu üstüne başına?

— Dolu yedik ne olacak, ben de sele gidiyordum az daha. Bizim buzağı içerde mi?

— İçerde. Salar mıyım hiç? Sabahleyin oğlanlarla biraz otlatıp getirdik. Bildim böyle yağacağını.

— İyi. Kırda ekinler mahvolmuş, öyle diyorlar.

— Olmaz mı, ceviz gibi dolu yağdı.

— Gidip bakim bari.

— Gitme. Demin Haceli'yle birkaç kişi gittiler. Haber getirirler az sonra.

— Vay ağzına tükürdüğüm vay! Kötü oldu bu iş.

Kapının önüne oturup çarıkları çıkarmaya başladı. Vıcık vıcık su içindeydi ayakları. Pantolonu yarı yerine kadar çamura batmıştı.

— Oğlanlar nasıl?

— İyiler. Yağmaya başlayınca içeri aldım.

— Su getirin kız, şu halime bak.

— Neredeydin dolu yağdığında?

— Yoldaydım, köye geliyordum. Birden bastırdı.

Elini ayağını yıkarken bir yandan da anlattı.

Akşam üstü Haceli getirdi kötü haberi,

— Mahvolmuş arkideş, tırpanla biçer gibi biçmiş. Akyazı, Devedüzü, oradan geç, Tekalıc'ın önü, arpalıklar dümdüz olmuş. Ekin mekin kalmamış. Açız bu kış aç!

— Vay vay vay...

— Böyle afat görmedim ben. Çok kötü olmuş yavu, belinden kırmış ekini. Yere yatırmış hep.

— Allah Allaah...

Köylü hep üzülmüştü. "Bunca emek boşa gitti, ektiğimizi bile kaldıramayız" diye dövünüyorlardı. Günlerce konuşuldu bu konu.

— Kökez'in sınırında bitmiş. Bıçakla kesilmiş gibi. Nedir bu yavu, Allah ne istedi bizden? Neden cezalandırdı böyle?

Kimse bir yanıt bulamıyordu. Boynunu büküyordu herkes.

Kıyamet harman sonu koptu. Aşarcılar gene geldiler. Küçücük harmanları ölçüp biçmeye başladılar.

— İnsaf yahu insaf! Bu bizim yiyeceğimize bile yetmez. Nemizi alacaksınız?

— Alacağız efendi, devletin hakkı bu. Siz vermezseniz devlet nasıl ayakta durur? Hem son olarak veriyorsunuz, aşar kalkacak.

— Geçen yıl da öyle diyordunuz?

— Bu yıl kalkacak, kesin. Yeni yasalar hazırlanıyor. Yakında göreceksiniz...

Verdiler ama belleri büküldü.

Tacım'lıların çoğu yabana çalışmaya gitti. Hacı Nuri'nin çiftliğinde çalıştılar.

Mahmut'la Haceli öküz borçlarını gene ödeyemediler. Faizi bindi üstüne. Yüzleri iyice karardı.

- 36 -

— Oy anam oyy! diye inledi Haceli. Kötüyüm ben arkideş. Öleceğim buralarda.

Bir terliyor, bir üşüyordu. Uzanıp kalmıştı tarlanın ortasına. Yüzü tanınacak gibi değildi.

— Etme Haceli, kendine gel. Sık dişini...

— Sıkacak diş mi kaldı Mamıt? Bu gâvur memleketi işimi bitirdi. Sen git de kurtul. Selâm et bizimkilere.

Mahmut çevresine bakıyor, ne edeceğini bilemiyordu. Müthiş bir gerilim içindeydi. Ağanın kötüsüne çatmışlardı. On gündür çalışıyorlardı, daha beş kuruş vermemişti adam. İkide bir başlarına dikiliyordu, kamçısını çizmelerine vura vura,

— Olmuyor, pamuk tarlası böyle sürülmez, diye söyleniyordu. Buğday tarlası değil bu, daha derin sürün! Toprağı devirin şöyle.

— Öküzlerin bu kadar çekiyor efendi. Beğenmiyorsan ver paramızı, gidelim. Başka iş buluruz.

— Ne demek, böyle mi pazarlık ettik? Tarlayı bitirmeden para mara yok. Çalışın adam gibi.

Tarlanın kıyısında çemkirip duruyordu.

— Etme efendi, biz bildiğin adamlardan değiliz. Namusumuzla üç beş kuruş kazanalım diye geldik şuraya. Bak hastalandık. Arkadaşımın adım atacak gücü kalmadı.

— Hastaysanız hastaneye gidin arkadaş, bana ne? Ben çalıştıracak adam bulurum.

— İyi ya, ver paramızı gidelim.

— Ne parası, bitirdiniz mi işi?

— İnne sabirin...

— Mırıldanma ulan!Dağdan indin de posta mı atıyorsun bize? Eşkiya mısın nesin?

Atına atlayıp sürüyordu. Mahmut ters ters bakıyordu arkasından.

Başını iki yana sallıyordu.

— Cık cık cık... Çattık belâya.

— Keşke yapı işinde çalışsaydık Mamıt. Bu adamla başa çıkamayız. Yarın paramızı da vermez bu pezevenk.

Mahmudun korkusu da oydu. Boynunu büküp sürüyordu öküzleri. Tatsız bir çalışmaydı.

— Ulen ne günlere kaldık be? Hani derler ya, kurt kocayınca çakalların eylencesi olurmuş. Biz daha kocamadık emme şimdiden bu çakalların elinde kaldık. Ah koca Allah ah, düşürdün bizi itlerin kapısına!

Dâh diyordu öküzlere. Çamur tarla, ağır toprak... Gereği gibi yürümüyordu iş. Bir de her gece yağmur yağıyor, büsbütün zorlaştırıyordu. Haceli sıtmaya mı yakalanmıştı, yoksa üşütmüş müydü, gücü kesikti. Durup dururken terliyordu. Sabanın üstüne eğiliyor,düşmemek için zor tutuyordu kendini. İki yana bakınıyordu acıyla.

Sonra oturuverdi yere, uzandı toprağa. Mahmut görünce öküzleri durdurup koştu.

— Ne oldu Haceli?

— Kötüyüm ben arkıdeş, bittim. Öleceğim bu dürzü memleketinde.

— Birşey olmazsın, kendine gel.

Eliyle alnını boynunu sildi. Ter içindeydi. Rengi de sararmıştı.

— Gel şu ağacın altına götüreyim, dinlen biraz.

— Yok iyiyim burada, dokunma.

Ağzını açmıştı. Eğilip tükürdü yere. Dünya dönüyordu. Gökteki bulutlar dönüyordu.

— Uff... diyerek soludu. Bitkindi.

Mahmut iki yana bakındı, ne yapmalıydı şimdi?

— Haceli ateş yakayım da ısın biraz.

Karşılık gelmedi.

Mahmut çalı çırpı topladı, ot topladı. Islaktı her şey. Uğraşıp tutuşturdu. Eğilip üfledi. Sonra Haceli'yi omuzlayıp götürdü ağacın altına. Eski çuvalı yaydı.

— Otur. Otur da dinlen.

Arkasını ağaca yasladı. Yüzünü buruşturuyordu.

— Senin başına da belâ oldum.

— Ne belâsı, öyle şey düşünme. İyi olmaya bak. Şundan ye biraz.

Önüne peynir ekmek koydu. Su kabını koydu. Ateşin üstüne çalı çırpı attı.

— Hadi ben az daha süreyim. Sen otur, kendini topla.

Haceli arkasından baktı, "kardaşım benim, Mamıt kardaşım... Senin hakkını nasıl öderim ben?"

Geç zamana kadar çalıştı Mahmut. Bir karanlık içinde neyin ne olduğunu düşünmeden duymadan, bir sağır gibi çalıştı. Değilse dayanılmazdı. Toprak önünde kararıp devrildikçe alışkanlık haline gelmiş bir gücü kendiliğinden yaşıyordu. Bir yazgı mıydı bu, anlamını düşünmek gereksizdi.

Sık sık dönüp Haceli'ye baktı. Kötüleşirse ne yapacaktı? Hiçbir önlem gelmiyordu aklına.

Haceli başı öne eğik, bir zaman oturdu öyle. Otlar çırpılar söndü. Duman tütmez oldu. Öküzler de dikilip duruyordu orada. Çalışmayınca üşüyecekti hayvanlar. Dizlerine dayanarak zorlukla doğruldu. Bitirmeliydiler bu tarlayı. Varıp tekrar yapıştı sabanın sapına. Dâh, dedi.

İş üremiyordu. Sıkıcı bir çalışmaydı.

Akşama doğru hafiften gene yağmur başladı. Bıraktılar. çiftlik evine dönerken birbirlerine söyleyecek söz bulamıyorlardı.

Mahmut kuyudan su çekti, öküzleri suladı. Bomboş evin ocağını yaktı. Yorganlarına sarınıp uzandılar.

Bir gariplik, yoksulluk ve hüzün vardı içlerinde.

Mahmut odanın toprak duvarlarına bakıp düşünüyordu. En kötü günleriydi herhalde. Savaş içinde bile böyle olmamışlardı. Haceli ıkılıyordu yattığı yerde. Gene terlemişti. Sıcak bir çorba kaynatıp içireyim, dedi. Kara tencereye su doldurup vurdu ocağa. Hava erkenden kararmıştı. İn cin top oynuyordu çevrede. Ovanın ortasında gri göğün altında geniş tarlalar, yer yer incir ağaçları, bağ evleri... Bunlardan birinde kalıyorlardı. Yalnız ve bakımsızdılar. Ağaları olacak, pinti herifin tekiydi. Salt pinti olsa iyi, bir de zırtaboz, belâlı. Nerden bulmuşlardı bu kapıyı? Kötü çatmışlardı. Nasıl kurtulacaklardı bakalım. Daha önceki yanaşma öküzleri falan ortada bırakıp kaçmıştı. Bilmiyorlardı bunu, bir hafta çalıştıktan sonra öğrendiler. Değilse bulaşmazlar, başka yerde iş ararlardı.

Düşündükçe yüzü kararıyordu Mahmudun. Bu yıl hep ters gidiyordu işler.

Haceli yarı baygın yatıyor, uyku ile uyanıklık arasında Mahmudun ne yaptığını izliyordu. "Nedir bu çektiklerimiz yarabbi, nedir bu başımıza gelenler? Biz o kadar kötü insanlar mıyız? Bunu hak edecek ne yaptık? Off... her yanlarım ağrıyor. Derin bir kuyunun içinde gibiyim. Güçsüzüm. Öleceğim buralarda. Keşke savaşta ölseydim, şehit olurdum hiç değilse. Kurtulurdum. Evime varabilecek miyim? Yoksa çoluk çocuktan uzak, buralarda..." Gözleri yaşarıyordu kendiliğinden.

Mahmut çorbayı kaynattı. Karıştırdı uzun uzun.

— Haceli, dedi. Kalk hele kardaş. Çorbamızı içelim. Sıcak sıcak iyi gelir, kalk hadi.

Haceli inliyordu. Ağır hastaydı. Başını zor tutuyordu. Pek az yiyebildi. Kıvrılıp uzandı gene. Mahmut eski çulu yorganın üstüne örttü,

— İyi ol kardaş, gözünü seveyim. Olmazsa yarın gideyim de ilâç bulayım sana. Bu ağadan hayır yok.

Ses vermedi Haceli. Derin kuyunun içinde çaresizdi. Bırakmıştı kendini.

Mahmut usulca dışarı çıktı, öküzlere saman verdi. Ahırın kapısını kilitledi. Öyle tenbih etmişti ağa. Ahırdan öküz çalınırmış bu memlekette, nasıl işse? Bizde hiç olmaz böyle şeyler.

Kapının önüne dikilip baktı, hiçbir şey görünmüyordu. Yapayalnız duydu kendisini. İnsan ürperiyordu. Ta uzakta kasabanın soluk ışıkları belli belirsizdi. Yıldızlar da yoktu yukarda, görünmüyordu. Hafif bir yağmur sindire sindire yağıyordu.

Geceleyin uyudu uyandı, düşündü. Haceli iki kez su istedi. Fareler tıkırdadı tavanda. Boğuk sesli bir gece kuşu belli aralıklarla öttü durdu. Bir uğursuzluk vardı nereye baksan.

— Dur bakalım nereye varacak?

Böyle diyordu kendikendine.

Onsekiz günde bitirebildiler tarlayı. Haceli doğru dürüst çalışamadı. Üç gün hiç kalkmadan yattı. Mahmut bazan bu öküzlerle, bazan öbür öküzlerle çift sürdü. Ağaya karşı hep aşağıdan aldı. Bir belâ çıkarmak istemiyordu. Azık diye ne getirdiyse boynunu büküp kabul etti. Böylesini görmemişti hiç. Yağsız bulgur pilâvı yedirdi. Kurtlu mercimek getirdi. Soğan diye küllüğe atılacak çürük çarık şeyler getirdi. Gülümsedi Mahmut, "ne yapalım, bu da varmış yazgımızda."

— Ne o? dedi ağa, beğenemedin mi?

— Beğendim, niye beğenmiyeyim? Biz savaşta bunları da bulamadığımız günler oldu.

— İyi. Savaşa girdiniz diye size baklava börek getirecek değiliz.

— Getirme ağa. Senden baklava börek istemedik. Ama insanlık diye bir şey var.

— Ne insanlığı ulan? Senden insanlık mı öğreneceğiz?

Mahmut yutkundu,

— Neyse. Ver paramızı da gidelim. Sen bizi pek aşağı gördün. Böyle yapmasan iyiydi.

— Bana bak dağlı! Sen önce benimle konuşmayı öğren. Karşındaki...

— Tamam efendi tamam, anladım. İşte öküzlerin teslim. Hadi biz gidiyoruz...

Paralarını da eksik verdi. Haceli söylenecek oldu,

— Bırak Haceli, yeter. Kimsenin hakkı kimseye hayır etmez. Yürü gidelim.

Yorganları sırtlanıp kasaba yolunu tuttular.

— Öff... kurtulduk bir belâdan. Buna da şükür.

Haceli yorulup sık sık duruyordu.

— Ulen ne adamlar varmış be! Bir yaşıma daha girdim. İyi ders oldu ha. El kapısı derlerdi de inanmazdım. Anladım şimdi.

Kesik kesik konuşuyordu.

— Ah Kemâl Paşa ah, unuttun bizi. Böyle heriflerin eline bıraktın bizi.

Mahmut karşılık vermedi. Yüzü bir bungundu.

- 37 -

Bir aydan fazla bir okul inşaatında çalıştılar. Kalın duvarları taşla örülüyordu. Uzun bir yapıydı. Ustalar Aydın'dan gelmişlerdi. Ellerinde çekiç mala, yüzleri hep tozlu, üstleri başları kirece batmış yaşlı başlı insanlardı. İkide bir kırık metreyi açıp ölçüyorlardı. Ne kadar titizdiler. Köşeleri çıkarken on kez şakul tutuyorlar, milim hata yapmak iste-

miyorlardı. Onun için ağır yürüyordu iş. "Bizim evler olsa ohoo... şimdiye çoktan bitmişti. Ama sağlam örüyorlar ha! Kolay kolay yıkılmaz bu yapı. Ömürlük..."

Başöğretmen Muhlis bey güleç bir adamdı. "Yavrularım, kuzularım" habire teşvik ediyordu. Hep böyle mi olurdu bu öğretmenler? Konuşkandı, bin dereden su getiriyordu. Ne çok anlatacak konusu vardı?

— Kemâl Paşa'nın okulu bu arslanlar, ha gayret. Yavrularımız medeniyet öğrenecekler burada. Bilim fen öğrenecekler. Cumhuriyet yurttaşı olarak yetişecekler. Kemâl Paşa böyle istedi. Yakında yeni yazı çıkacak, okuyup yazmak kolay olacak. Hepiniz öğreneceksiniz. Daha neler olacak neler...

Mahmut'la Haceli birbirlerine bakıp gülüyorlardı. İyiydiler şimdi. Keyifleri yerine gelmişti. Tezkereyle harç taşıyor, sırtlarında taş getiriyorlardı. Dinlenme zamanı, paydos zamanı belliydi. Her şey saatle yürüyordu. Yorulsalar da fazla ezilmiyorlardı. Parası da epey iyiydi. Her hafta sonu ücretlerini alıyorlardı.

— Keşke gelince bulabilseydik bu işi, dedi Haceli. O deyyusun tarlasında boşuna eziyet çektik.

— Öyle oldu he ne yapalım? Bu da bir ders.

— Bir daha boynumu kesseler çalışmam öyle adamın tarlasında. Çingene yavu!

— Neyse, unutalım. Kazasız belâsız ayrıldık ya, buna da şükür.

— Ben senden korktum biliyon mu? Suratına vuracaktın az daha.

— Vuracaktım ama Allah tuttu. Başımız belâya girecekti elin memleketinde. Başımıza ne işler gelirdi, kimbilir?

— Yavu Mamıt, niye böyle bu insanoğlu? Bazan ne iyiler var, bazan da nasıl reziller. İkisini de Allah yaratmış. Akıl sır erecek gibi değil.

— Öyle, ne edelim?

— Hadi uşaklar, ne konuşursunuz yavu? Yürüyün biraz!

— Geliyoruz usta.

Tezkerenin sapına yapışıp koşturuyorlardı.

Mecit usta takılıyordu,

— Çok konuşanın ağzı eskir oğlum. Konuşmayın o kadar.

— Peki usta.

— Bizim kasabada Sarı imam derdik, bir imam vardı. Çok konuşurdu. Mimbere çıktı mı inmek bilmezdi. Bir gün vaaz ederken küt düştü öldü.

— Ooo, cennetlik olmuş usta.

— Nerden bildin?

— Camide ölünce cennetlik derler.

— He he, orasını Allah bilir. Ama ben öleceğini bildim adamın. Daha iki gün önce "o kadar çok konuşma hoca, ağzından eskiyeceksin" dediydim. Adam ölünce başladılar bana söylenmeye, ilendin de öldürdün. Söylemeseydin belki ölmeyecekti. Susun ulen dedim, size de ilenirim bak! Bir daha üstüme gelemediler.

Hem anlatıyor, hem çalışıyordu. Kır bıyıklı, babacan bir adamdı. Öbür ustalardan birisi sordu.

— Kadınlar da çok konuşur Mecit usta, onlarda mı çabuk eskir?

— Elbet eskir.

— Ama kadın nüfusu daha fazlaymış, nasıl oluyor bu?

— Savaştan yavrum, onu bilmeyecek ne var? Savaşta hep erkekler ölür. Savaş olmasa kadın kıtlığı başlar. Zaten otuzuna varmadan yaşlanır zavallılar. Hep dır dır etmekten. Dünya kadınsız kalmasın diye savaş çıkarırlar. Baksana Atina'da kadınlar sokağa dökülmüş.

— Niye, ne isterlermiş?

— Erkek isterlermiş, ne isteyecekler?

— Sahi mi usta, biz gidelim yavu?

— Yok, Kemâl Paşa vermemiş. Başka yerden bulun demiş. Bizim erkekler gidecek oraya, döl alacaklar, sonra da... olmaz öyle şey.

— Onlar da bizi öldürür ulen, anla işte.

— He doğru ya.

— Bizde de çok, dedi birisi. Kadınların yarısı dul kaldı.

— Alın ikişer üçer oğlum, sevaba girin. Dinimiz de emrediyor bunu.

Mahmut kızardı. Haceli'ye baktı yan gözle. Güldü Haceli.

— Niye güldün karadayı, siz de mi yaptınız yoksa aynı şeyi?

— Yaptık usta, ne edelim? Ben değil emme Mamut bir daha evlendi.

— İyi etmiş. Kendine güvenen işlemeli bu sevabı. Bizim mahalle-

de bir çopur hafız var, üç evli. Her gün yıkanır deyyus. Gene de gözü dışarda. Peygamber efendimizin yolundayım diye övünür.

— İyiymiş.

— Ne iyisi? Peygamber efendimiz zenginmiş. Bu ise benim gibi cıbır. Karıları yolluyor ırgatlığa, kendisi oturup onların kazandığını yiyor. Böyle müslümanlık olur mu?

— O da öyle bulmuş yolunu, ne etsin?

Hem konuşuyor, hem çalışıyorlardı. Muhlis bey gelince sustular.

— Kolay gelsin. Nasıl gidiyor işler Mecit usta?

— İyidir hocam. Bir sıra daha çıktık mı pencereler başlıyacak.

— Aman gayret. Don başlamadan örtelim üstünü. Vali paşa hergün soruyor, bugün yarın görmeye gelecek.

— Gelsin buyursun.

— Kemâl Paşa demiş ki "yurdun her yerinde yeni okullar yapacağız. Tüm millete okumayı yazmayı öğreteceğiz. Okumaz yazmaz bir millet medeni olamaz. Milli eğitim işlerine önem vereceğiz."

— Çok iyi demiş. Doğru.

— Senin okuman yazman var mı?

— Var emme kulak asma, çat pat...

— Yaa, gördün mü bak? Senin gibi bir ustabaşı bile bilmezse bu karadayılar ne etsin?

Harç taşıyan Mahmut'la Haceli'yi gösteriyordu.

— Yüzde on bile değil okur yazarımız. Böyle karacahil bıraktılar bizi. Kemâl Paşa diyor ki "bu bir ayıptır." Geçen gün gazetede okudum da gözlerim yaşardı. Onun için yapılıyor bu okullar arkadaşlar. Tüm millet okuma yazma öğrenecek. Yakında büyük bir seferberlik başlıyacak.

— Ne seferberliği hocam, gene savaş mı var?

— Var ya var! Bu kez cahillikle savaşacağız. Düşmanla nasıl savaştık, aynı öyle.

— Aboo, dedi Haceli.

Muhlis beye korkuyla baktı. Başını salladı o.

— Herkes öğrenecek. Sen de öğreneceksin, karın da öğrenecek. Oğlun kızın da öğrenecek. Kolay değil cumhuriyet yurttaşı olmak. Öyle gözleri kapayıp "padişahım çok yaşa" devri geçti. Bundan sonra

artık hepimiz haklarını görevlerini bilen insanlar olacağız, anladınız mı? Kemâl Paşa böyle istiyor.

Yürüdü gitti öbür tarafa. Haceli arkasından baktı,

— Vay bee... diye soludu. Nasıl öğreneceğiz peki. Mamıt sen bana öğret bari, iş kötü.

Mecit usta duymuştu,

— Sen okuma yazma biliyor musun Mahmut?

— Biliyorum ustam, emme unuttuk gitti. Kullanmayınca, ne olacak...

— Medresede okudu o, dedi Haceli.

— Yaa? Okudun da niye amelelik yaparsın yeğenim? Bir yere katip matip olsaydın ya?

— O kadar değil ustam. Dedim ya yarı buçuk işte. Askerde biraz işime yaradı. Mektup falan yazdık. Şimdi hiç... unuttuk gitti.

— Zaten yeni yazı çıkacakmış baksana. Muhlis hoca söyledi. Onu öğrenmemiz gerekecek. Hem daha kolaymış.

— İyi. Çıksın da öğrenelim.

Akşam üstü bir çayevine girip çay içtiler. Haceli hep okuma yazma işini düşünüyordu.

— Demek Kemâl Paşa istemiş. Oradan başlayacak işe. Sence ne demek Mamıt?

— Çok önemli Haceli. Önce milletin gözünü açacak. Neyin ne olduğunu öğretecek. Demek başka türlü olmuyor. Bunu Kemâl Paşa istiyorsa üstünde duracaksın arkideş. Bir nedeni var, kesin.

— Ne gibi?

— Millet uyanmadan ne yapılır yavu? Koyun sürüsü gibi sür istediğin yere. Emme herkes okur yazar olursa, herkes birşeyler öğrenirse... Kolay mı onu gütmek? Padişah niye okutmuyordu milleti?

Başını salladı uzun uzun.

— Bu önemli Haceli. İşler var işin içinde. Kemâl Paşanın niyetini ben anlıyorum. Bir de... nasıl deyim, çevresinden şikâyetçi herhalde. Bunlar beni anlamıyor, siz anlayın diyor bize. Öyle ya, neden okuma yazma öğrenmemizi istiyor?

Haceli alnını kaşıdı. Pek kavrayamadı konuyu.

— Büyük adamlar hep yalnızdır Haceli. Çünkü kolay anlaşılmaz-

lar. Bana öyle geliyor ki Kemâl Paşa da yalnız. Halkın uyanmasını istemesi bundan. Emme zor iş. Bizim köyleri biliyorsun işte. Nasıl olacak bu, çok zor...

— Kemâl Paşa yapar, dedi Haceli.

— İnşallah bakalım.

- 38 -

Doğudaki isyan haberi köyde çok ters biçimde duyuldu. Mahmut'la Haceli yeni dönmüşlerdi. Ne olduğunu anlayamadılar. "Doğu halkı Kemâl Paşa'ya başkaldırmış. Kimse memnun değilmiş halinden. Bir şeyh düşmüş önlerine. Yeni devlet kuracaklarmış. Savaş başlamış. Bizim asker geri çekiliyormuş. Ankara'da hükümet de değişmiş..."

— Ulen ne bu? dedi Haceli. Olabilir mi böyle şey?

Mahmut dudak büktü.

— Bilmem. Kimbilir nedir işin iç yüzü? Doğru dürüst birşey duyamıyoruz ki...

Beklediler birkaç gün. Merak ediyorlardı.

Ali efe kasabaya gitti.

— Aman Efe, haber getir. Gazete al, okuyalım.

Herkes kendine göre yorum yapıyordu,

— Diniye zayıfladı kardaşım. Müslümanlık geriledi. Ankara'da namaz kılacak cami yokmuş. Habire gâvur mektepleri açıyorlarmış. İstanbul'da gâvurlar iyice azmışlar. Vur patlasın, çal oynasın. Atina'ya benzemiş İstanbul. Hocalar bu böyle gitmez demişler.

— Çok derin bir hocaymış bu Şeyh Sait. Bi konuştu mu yer gök inlermiş. Kemâl Paşa'ya demiş ki " bu müslüman memleketini gâvur yaptırmam sana." Kemâl Paşa çekmiş tabancasını ateş etmiş ama vuramamış. Kurşun geçmiyormuş.

Mahmut güldü bu sözlere.

— Yalan bunlar, dedi. Kim uyduruyorsa baştan aşağı yalan. Kemâl Paşayı ne sanıyorsunuz siz?

— Biz bilmeyiz yeğenim, kasabada öyle anlatmışlar. Hacı Nuri efendi kulağıyla duymuş.

— Ha o mu duymuş? Tamam öyleyse, yalan!

Kadir ağa bozuldu bu söze, ama birşey diyemedi.

— Savaştan önce de böyle dedikodular çıkarırlardı, aklınızda değil mi? Az yanıltmadılar köylüyü. Sonunda ne oldu? Bu da öyle işte. Akılsız dürzüler, hâlâ eski kafadalar.

Bir de sövdü üstüne. Köy odası sus pus oldu. Konuyu değiştirdiler.

Çıktı dışarı. Kar fırtınası vardı. Gözlerini kırpıştırarak baktı bir süre. İçi içine sığmıyordu. İyi açıklayamadığı bir sıkıntıyı yaşıyordu. Eve gitmek istemedi. Hacer'le Nazife gene kavgalıydılar. "Senin çocuğun, benim oğlum" çakışması başlamıştı. Kendisi yokken birbirlerine girmişlerdi. Anası da haklarından gelemiyordu artık. Tatsızdı evin içi. Adım başı söz vurduruyorlar, dır dır ediyorlardı. Sabahleyin ikisine de bağırıp çağırmıştı. Oğlanları da azarlamıştı iyice.

Sıkıntılıydı.

— Haceli hoo! diyerek vurdu kapıyı.

— Buyur Mamıt, gel!

Ak döncak oturuyordu sedirde. Dudu kadın pencerenin önüne oturmuş, Haceli'nin pantolonunu yamıyordu.

— Gel Mamıt kardaş, kusura bakma. Partalı çıkmış iyice, şunu bir yamayıvereyim dedim.

— İyi. İşine bak. Bu yıl böyle oldu ne yapalım, birer giysi bile alamadık üstürnüze.

— Öyle he. Yokluğun gözü kör olsun.

Haceli sordu.

— Ne var ne yok Mamıt, bir haber var mı?

— Yok. Her kafadan bir ses çıkıyor, ne bileyim? Demin köy odasındaydım. Seninkiler oturmuş ahkâm kesiyorlar. Canım sıkıldı.

— Ne gibi?

— Hacı Nuri kasabada duymuş, din elden gidiyormuş. Kemâl Paşa'dan kimse memnun değilmiş. Doğuda millet Şeyh Sait'in peşine düşmüş. Yürüyorlarmış bu yana.

— Kimmiş bu Şeyh Sait?

— Ne bileyim? Kemâl Paşa vurmaya kalkmış da vuramamış, kurşun işlemiyormuş. Hâlâ böyle şeylere inanıyorlar yavu. Dedim "ulen savaştan önce de böyle dedikodular çıkardılardı unuttunuz mu? Aynı adamlar bunlar. Kuyruğu kıstırdılardı, şimdi gene doğrulttular..."

He he güldü Haceli.

— İşlerine öyle geliyor Mamıt. Sen canını sıkma Kemâl Paşa hepsinin hakkından gelir.

— Kafam ne diyor biliyor musun, git gene gönüllü yazıl orduya. Hangi itmiş Kemâl Paşa'ya karşı çıkarı, yürü üstüne!

— Yok canım, gerek yok. Koca Yonan ordularını sürüp çıkardı Kemâl Paşa, bir isyancı Şeyhi mi haklıyamıyacak? Ohoo...

Elini salladı.

— Otur sen oturduğun yerde. Yarın gene sesleri kesilir, hiç canını sıkma.

— Yavu Haceli, öyle diyorsun emme şu memlekette çok boynu kesilecek adam var. Niye ağırdan alırlar bilmem ki? Bak biraz zayıf düşünce hemen başlarını kaldırıyorlar.

— Dur bakalım, onlara da sıra gelir.

Ertesi gün durumu daha açık öğrendiler. Ali efenin evinde hem gazete okudular, hem konuştular. "Başbakan İsmet Paşa dedi ki, devlete başkaldıran asileri ezeceğiz. Ordu saldırıya geçti..."

— İşte bu. Biz de birşey var sandık. Kim bunlar yavu, devletle oyun mu oynanır?

— Kürtmüş bunlar, dedi Ali efe. Dışardan kışkırtılmışlar.

— Tamam. İngiliz'in işidir gene. Kuyruk acıları var ya, onu unutamadılar.

— Neyse, rahatladım şimdi. Yakalım birer cıgara.

Akşam eve geç döndü,

— Nerdeydin? dedi anası.

— Efe gilde oturduk. Bizim korktuğumuz gibi değilmiş. Doğuda bazı kürtler isyan etmişler emme önemli değil. Orduyu yollamışlar üstlerine. Birkaç günde bitirirler.

— İyi. Senin evde de isyan var. Sen kimi yollayacaksın bakalım.

— Sen yetersin onlara.

Güldü Mahmut.

— Gülme, dedi Ayşa kadın. Benim yapacağım iş değil. İyice gemi azıya aldı bunlar.

— Hangisi, deyiver bana? Kemiklerini kırayım!

Sesini duyurmak için mahsustan bağırdı.

— Bu Nazife olacak tat vermiyor bizim oğlana. Bana da zınarıyor. Acıdık da aldık eve, başımıza çıktı.

— Öyle mi kız, gel buraya!

Kalkıp yürüyecek oldu.

— Dur, şimdi birşey yapma. İkisinin de suçu var. İkisi de arkalıyor oğlanları. Onlar da şımarıyorlar. Hiç yoktan kavga çıkarıyorlar. Bu haspalar da ayıracak yerde iyice kızıştırıyorlar. Ne edeceksen et. Rahatlık battı bunlara. Baksana evlerini ocaklarını ayırdılar. Orada da odun yanıyor, burada da. Yazık değil mi?

— Gelin buraya kız, hepiniz buraya gelin!

Bağırdı Mahmut. Yüzü karardı. Çocuklar sinip oturdular. Küçük Ayşa ninesinin kucağına gömüldü.

— Neden ayrı ocak yakıyorsunuz? Nelerle getiriyorum ben o odunu, babanızın hizmetçisi mi var, ha?

Ses çıkarmadılar.

— Bundan başka ocak yanmıyacak. Burada oturacaksınız. Anama karşı gelenin, söz söyleyenin çenesini kırarım. İsyan mı ediyorsunuz ulen? Kürt müsünüz nesiniz? Ezerim bak! Siz de... bir daha kavga ettiğinizi duymayacağım. Alırım ayağımın altına. Eşşek kadar oldunuz sıpalar! Kardaşsınız, kardaş gibi geçinin!

— Ben geçiniyorum boba, dedi Murat.

— Ben de geçiniyorum, dedi Selim.

— Sus! Geçineceksiniz elbet. Öküzleri sulayın gelin hadi, yürüyün!

İkisi birden yürüdüler.

Hacer'le Nazife elleri göbeklerinde dikiliyorlardı. İkisine de ayrı ayrı baktı Mahmut. Askeri teftiş eden komutan gibi önlerinde gezindi.

— Ne oldu ulen size? Yumuşak bir sesle sordu. Gittikçe sertleşti. Hani iki yıldır ne güzel geçiniyordunuz? Ben bir ayrım yapıyor muyum? Ne istiyorsunuz birbirinizden? Anama da çemkiriyormuşsunuz, bak kızdırmayın kafamı. Yapmadığım bir şeyi yaptırmayın bana. Vallahi döverim, çok kötü döverim! Çocuklara övey gibi davranmıyacaksınız, anladınız mı? Öveylik kumalık girmeyecek bu eve. Size ilk gün de söyledim, hır gür istemiyorum. Bunu bozarsanız, ben daha kötüsünü yaparım. Hıdır'ın Ahmet değilim ben, Kadir ağa da değilim. Onların evinde her gün kumalık kavgası. Ama benim evimde olmayacak,

duydunuz mu? İşleri anamın buyruğuna göre yürütün. Birbirinize yardımcı olun.

— İş için kavga etmiyoruz, dedi Nazife. Her işe koşuyorum, işte yüzü.

— Sus! Elbet koşacaksın, Hacer de koşacak! İki kadına bir evin işi çok mu geldi? Oğlanları da arkalamayın. Siz kışkırtıyorsunuz onları. Bozmayın şu evin dirliğini. Karışmam bak!..

Parmağını salladı. Sonra indirdi yavaşça. Pencerenin önüne oturup dışarı bakınağa başladı.

Küçük Ayşa emekliyerek kucağına vardı. O zaman çözüldü kaşları.

— Gel bakim, nasılsın kızım? Hadi çeneni kaldır da gıdığını öpeyim.

Değişti evin havası.

- 39 -

Bahara doğru yazlıkları ekmeğe başladılar. "Bu yıl bari iyi bir mahsül kaldırıversek de ödesek borcumuzu. Herif bizi haraca kesti. Her yıl ona çalışıyoruz, nasıl iştir bu?" Mahmut çalışırken kendikendine kızıp söyleniyordu. "Ah ulen bir yardım eden yok, ağzına tükürdüğüm! Bir yol bulamıyoruz. Çalış çalış, sonu boş. Kaç yıl oldu savaş biteli, bize yararı olan hiçbir şey yok. Ağzımız yüzümüz bir türlü düzelmiyor. İbrahim bey aldı yürüdü, Hacı Nuri aldı yürüdü, biz hep yerimizde sayıyoruz. Böyle mi düşünmüştük, böyle mi söylenmişti bize? Yoksa yalan mıydı, aldattılar mı bizi?

Düşünüyor, başını sallıyor, öküzlere "dâh" diyordu. Çalışmaktan, kırların ayazından, eli yüzü iyice bozulmuş, kararmıştı. İçi allak bullaktı. Hiçbir haber gelmiyordu Ankara'dan, köyden hiçbir haber gitmiyordu.

Beklemekten usanmışlardı.

Haceli bazan takılıyordu,

— Bizi unuttular Mamıt. Gözden ırak olan gönülden de ırak olur kardaşım. Yetim gibi kaldık buralarda.

Mahmut karşılık bulamıyordu.

Yıllar yılları kovalıyor ama yaşamları hep aynı kalıyordu. Çalış çalış çalış... İki yakaları bir araya gelmiyordu.

Ekin para etmiyordu. Sattıkları her şey ucuz, aldıkları her şey pahalıydı.

Borcunu bile ödeyemedikleri öküzler yaşlanmaya yüztutmuştu nerdeyse. Evleri eskimişti gene. Yenisini almaya yaptırmaya güçleri yetmiyordu.

Bazan iyi bir haber duyuyor, seviniyorlardı. "İsyancılar hep yakalanmış. Mahkemede ağlamış adamlar. Biz aldatıldık demişler. Ama kurtuluş yokmuş, hepsi idamlıkmış."

— Heh, aklınız nerdeydi dürzüler? Kemâl Paşa'ya karşı gelmek ha? Çekin şimdi cezanızı.

— Yalnız onlar değil ki kardaşım, Kemâl Paşa'nın düşmanı çok. Emme gene sus pus oldular. Asıl onları bulacaksın ki...

— Onlara da gelir sıra, dur bakalım.

En çok aşarın kaldırıldığına sevindiler.

— İşte bu... Devlet bizi düşünmeye başladı. Bundan sonra ne kaldırırsak kendimize gayri.

— Ama yol vergisi konmuş. Hayvan vergisi, tarla vergisi verecekmişiz.

— Olsun. Onlar çok tutmaz. Kolcular gelip harmanın başına dikilmesin de veririz onları. Kolay...

Omuzlarından ağır bir yük kalkmış gibiydi.

Haceli'yle Mahmut günlerce konuştular.

— Sıra bize geliyor arkideş. Kemâl Paşa bizi düşünmeye başladı. Adam öyle işlerin içinde ki ancak fırsat buldu.

— Doğru. Ben zati hiç umudumu kesmedim. Bizim için çalışacak bu devlet. Daha çook şeyler olacak göreceksin. Geçen gün caminin önünde de söyledim, binbir iş çıkardılar başına. Adam bizi düşünmeye fırsat bulamadı. Ama şimdi düşmanların hepsini tepeledi. Bundan sonra seyredin gayri, bakın neler olacak...

— İnşallah bakalım.

Harman sonu borçlarını ödediler. Mahmut bunun için danayı da sattı. Haceli Efe'den biraz borç aldı. Şu işi temizliyelim dediler. Canlarına tak etmişti artık. Kurtulunca derin bir oh çektiler.

— Dünya varmış, dedi Haceli. Ulen iliğimizi kuruttu herif be. İki öküz parası ödedik kerhaneciye. Nerden girdik bu işe bilmem ki?

— Ne yapacaksın, başka yol yoktu.

— Bu kış gene zor geçecek ha! Doğru dürüst üst baş alamadık. Eskileri giyip idare edeceğiz. Neyse kurtulduk ya şu borçtan, gerisi kolay.

Köye geldikleri gün bir haber duydular, kaymakam kendilerini çağırıyormuş. Mahmut'la Haceli'yi...

— Neden?

— Bilmiyoruz. Bayram mı varmış ne?

— Ne bayramı bu?

— Gidin kendine sorun yavu, ben ne bileyim? Jandarma haber bıraktı. Yarın kaymakamın dairesinde olacaksınız.

— Kasabadan yeni geldik muhtar. Oradayken söyleselerdi ya?

— Ne bilsinler sizin orada olduğunuzu? Yarın erkenden çıkın yola. Öğleden sonra da karşısına dikilin.

— Gitmesek?

— Olmaz yavu. Koca bir kaymakam çağırır da gidilmez mi? Sonra kızar, başınıza bir iş açar.

Düşünüp taşındılar.

— Gidelim, dedi Mahmut. Belki yararımıza bir şeydir. Bak köyden yalnız ikimizi istiyor.

— Hee doğru ya?

Azık torbalarını omuzlarına alıp erkenden yola çıktılar. Dün kağnıyla dönmüşlerdi, bugün yayan gidiyorlardı.

— Bakarsın hayırlı bir iştir Mamıt?

— Ne gibi?

— "Siz savaşta yararlıklar gösterdiniz. Şimdi devlet sizi ödüllendirecek, dileyin ne dilerseniz..." deyiverir.

Güldü Mahmut.

— Ne dileyelim?

— Bilmem. Birer çift öküz parası versinler. Sen danamı geri alır-

sın. Ben de öküzleri yenilerim. Biraz üste başa harcarız. Çok makbule geçer vallahi.

Mahmut önüne bakıyor, karşılık vermiyordu.

— Hele bir de Hacı Nuri'ye kaptırdığımız tarlayı geri alıverirse... İşte o zaman tadından yenmez. Emme yalnız benimkini değil, tüm köylünün tarlasını alıvermeli. Öyle bir iş çıkarsa derim valla, "kaymakam bey, bu Hacı Nuri'nin çiftliği, yarı yarıya bizim köyün malı. Hepsini versin ki ben de alayım. Değilse istemem, onun olsun!"

Mahmut pek ummuyordu böyle şeyleri. Gene de düşünüyordu, niye çağırmıştı acaba?

Kaymakamın kapısında beklerken kötü bir rastlantı oldu.

— Hele az durun, dedi kapıcı. İçerde konuğu var, o çıksın da öyle girersiniz.

Başka köylerden birkaç kişi daha geldi. Hep kendileri gibi kara kuru adamlardı. Çarıkları çamurluydu. Yol yürümüşlerdi belli ki.

İçerden neşeli konuşmalar, kahkahalar duyuluyordu. Seslerden birisini tanıyor gibiydi Mahmut, ama çıkaramıyordu. Kahveci çocuk temiz bir tepsiyle üç fincan kahve götürdü içeri. Kapı açılınca eğilip baktı, tanımadığı bir memurla kaymakamı gördü. Üçüncü kişiyi göremedi. Yandaki koltukta oturuyordu demek. Duvarın dibine çömelip beklemeğe başladılar.

Kapıcı dikiliyor, köylülerin ayaklarına bakıyordu. Şimdi içeri girince halıyı kirleteceklerdi öyle ya? Varıp kaymakam beye söylese miydi onu düşünüyordu.

Derken kapı açıldı,"buyurun, siz buyurun" sesleri duyuldu. Köylüler ayağa kalktılar. Mahmut, Hacı Nuri'yi görünce titredi kendikendine. Burnundan soluk bıraktı. Hacı Nuri dönüp hepsine baktı şöyle, "hee iyi... diye mırıldandı. Yüzü gülüyordu. Kaymakam merdiven başına kadar uğurladı konukları. Sonra döndü,

— Hoş geldiniz arkadaşlar, dedi. Zahmet edip geldiniz, sağolun.

Üstlerine başlarına baktı.

— Burda konuşayım sizinle, bir dakika...

İçerden bir liste getirdi. Tek tek adlarını köylerini okuyup işaretledi.

— Şimdi komşular, biliyorsunuz yarın Cumhuriyetimizin kuruluş yıldönümü. Sizler kurdunuz bu cumhuriyeti. Herbirinizin büyük hiz-

meti var. Memleketin her yerinde olduğu gibi biz de kazamıza yakışır bir görkemle kutlayacağız. Siz savaşçı askerler o günkü giysilerinizle silahlarınızla atlarınızla resmi geçite katılacaksınız. Çok şerefli bir geçiş olacak bu. Anlamı da çok büyük. Atlarınızı getirdiniz değil mi?

Köylüler birbirlerine baktı,

— Yok efendi, atımız neyi yok.

— Niye, atlarıyla gelsinler dedim ben.

— Yayan geldik kaymakam bey, atımız yok.

— Ha hımm... Peki ben şube reisine telefon ederim, kasabanın atlarını toplasınlar. Yeni urbası çizmesi olmayanlara da şubeden verecekler. Sonra teslim edersiniz. Yarın akşam da buradasınız. Sizi ağırlıyacağız. Sakın bırakıp gitmeyin. Şube reisi şimdi sizi bekliyor. Ben de telefon edeceğim. Hadi bakalım arslanlar, görcyim sizi. Yüzümüzü ağartın şöyle. Yarın bütün kasaba halkı sizi alkışlayacak. Doğruca şubeye gidin, hadi!..

Yedi sekiz kişi merdivenleri indiler. Kapıcı burnunu kıvırarak yerlere baktı, "Köyün çamurunu yığdılar buraya" diye söylendi. Süpürgeyi alıp süpürmeye başladı.

Ertesi gün Hükümet meydanında gerçekten görkemli bir kutlama töreni yapıldı. Bayraklarla defne dallarıyla donatılmış kürsüden önce kaymakam konuştu, sonra bir öğretmen, öğrenciler... Bağıra bağıra şiirler okudular, savsözler söylediler. Kalabalık heyecanla alkışladı, "bravoo! Yaşasın Cumhuriyeet!" diye bağırdılar. Mahmut gil konuşmaları duyamadılar. Geçit için bir sokakta sırada bekliyorlardı. Ama kalabalığın uğultusu ta buraya yansıyordu. Karayağız yüzleri ciddiydi. Savaş giysileri çizmeler, bellerine sarılı fişeklikler ve omuzlarında tüfekler... Eski anıları tazelenmişti. İçlerinde tufah bir titreme vardı. Gözleri iğne ucu gibi parlıyordu.

Konuşmalardan sonra ellerinde bayraklarla önce öğrenciler geçti. Halk coşmuştu, bağırıyorlardı. Sonra düzgün adımlarla askerler geçti. Önde at üstünde genç bir yüzbaşı vardı. Çakı gibi dik duruyordu. Kaymakamın önünde sert bir selam verdi. Halktan yükselen sesler yeri göğü doldurdu.

Sıra savaş askerlerine gelince anlatması zor bir görüntü oluştu. Kadınlar ağlamaya başladı. Bağırışlar boğuldu, yerini hıçkırıklar aldı. Mahmudun da gözleri yaşardı. Hele Haceli hem yürüyor, hem de hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kasabanın tüm halkı, binlerce kişi tek bir yü-

rek olmuş çarpıyordu. Nasıl yüksek bir titreşimdi öyle? Kaymakam da beyaz mendilini çıkarıp gözlerini sildi. Gerisindeki memurlar da aynı şeyi yaptılar. Mahmut'la Haceli göremediler ama Kaymakamın üç adım arkasında duran Hacı Nuri de ağladı. Öyle yoğun bir duygu sağnağı doldurdu alanı.

Kaymakam kalabalığı yararak arkalarından koştu. Eski askerleri tek tek kucaklayıp öptü. Her birine ayrı ayrı,

— Sağolun arslanlarım, cumhuriyetimizin temeli sizsiniz. Bu devlet sizin omuzlarınızda duracak. Akşam burdasınız, sakın gitmeyin, sizleri ağırlıyacağız, diye tenbih etti.

Haceli bir duvarın dibine oturup kızarmış gözleriyle elindeki tüfeğe baktı uzun uzun. Eski bir tüfekti, çok kullanılmıştı. Tanıdık biri gibiydi kucağında.

— Belki de ben kullandım bunu savaşta, diye söylendi.

Mahmut önünde kımıldamadan duruyordu. İçindeki titreme, boğazındaki kabartı geçmiyordu bir türlü.

Sonra "toplanın" diye bağırdılar. Arka sokaklardan dolaşarak şubeye gittiler. Fişeklikleri silâhları teslim ettiler. "Giysiler üstünüzde dursun, yarın sabah vereceksiniz" dendi.

Akşam sonu eylenceleri daha başka geçti. Belediyenin bahçesinde eski askerlere karavana ile etli pilav, üzüm hoşafı dağıtıldı. Sekizer onar kişi çömelip kaşıkladılar. Aralarında konuşup şakalaşıyorlardı,

— Oh, iyiymiş devlet ekmeği. Ne zamandır yemediydik.

— Hee unuttular sanıyorduk. Akıllarına geldik neyse...

— Bizim ulen bu yemek, alnımızın teri.

— Olsun, vermiyebilirlerdi.

— Susun, kaymakam geliyor.

Kaşıkları bırakıp doğruldular. Arkasında düzgün giyimli başka adamlar da vardı.

— Afiyet olsun arkadaşlar! Kusura bakmayın, devletin olanakları... Gönül isterdi ki sizi hergün böyle ağırlıyalım, ama biliyorsunuz işte... Buyurun yeyin yemeğinizi.

Yürüyüp gittiler.

Belediyenin önünde davullar zurnalar çalıyordu. Gençler halaya çekiyorlardı. Kasaba halkı, kadın kız hep alana toplanmıştı. Biraz sonra fener alayları geçti. Her yer sesle ışıkla doldu.

Belediyenin alt katındaki salondan bando sesleri geliyordu. Pencereler açıktı, içerisi renkli kâğıtlarla bayraklarla donatılmıştı.

Haceli'yle Mahmut karınlarını doyurmuşlar, dişlerini karıştırarak dolaşıyorlardı. Önlerinden geçerken bazıları gülümsüyor, birbirlerine gösteriyorlardı. Bir hoş haz veriyordu bu insana.

— İyi oldu arkideş, diyordu Haceli. İyi ki geldik. Köyde hiç kıymetimizi bilmiyorlar. Burada el üstündeyiz baksana.

Mahmut başını sallıyor, ikircikli duygular içinde ne diyeceğini bilemiyordu. Tam sevinemiyordu doğrusu. Hacı Nuri'nin kaymakamın yanından çıkması, daha başka olaylar yüreğini karartıyordu. Bir oyun mu oynanıyordu kendilerine. Yoksa bir oyunun içinde kendileri de oynatılıyor muydu? Ne olduğunu açık seçik anlayamıyordu.

Gençler belediye binasının çevresine toplanmış, kapılardan pencerelerden içeriyi görmeye çalışıyorlardı.

— Ne oluyor orada, niye bakıyorlar?

— Bilmem.

Bunlar da yürüdüler. Pencereler örtülmüştü. İçerden gümbür gümbür bir müzik sesi geliyordu.

— Ne oluyor yeğenim? Birine sordular.

— Balo var amca.

— Ne demek o?

— Karılar kızlar oynuyor içerde.

— Karılar kızlar mı, nasıl şey o?

— Bizler için değil canım, kodamanlar eyleniyor.

Bir şey anlamadılar. O sırada kapı açıldı, birileri girip çıktı. Aralıktan gördüler, gerçekten kadınlar erkekler birbirlerine sarılmış ortada dönüyorlardı. Mahmut'la Haceli ilk görüyordu bunu.

— A a, dedi Haceli. Bu nasıl iş yavu? Biz de girelim mi Mamıt?

— Almazlar amca, dedi delikanlı. Herkesi almıyorlar.

— Niye?

— Karınla kızınla geleceksin. Gene de almazlar. Balo bu, memurlar, büyük başlar için...

— Haa, balo ha?

— Evet yaa!..

Dudakları büküp ayrıldılar.

— Hadi gidelim hana, dedi Mahmut. İyi yorulduk.

Gelip yattılar.

Mahmut uzun süre uyuyamadı. Tavanın ağaçlarına baktı durdu.

- 40 -

Günlerce konuştular o bayram gününü, aralarında tartıştılar.

— Bir terslik var,diyordu Mahmut. Ama ne, iyi deyimleyemiyordu. Başını sallıyordu iki yana. Cık cık cık... İyi hoş da, kaymakamın yanında o Hacı Nuri'nin işi ne? Madem bizi çağırdınız, o niye geliyor? Bir de ağlarmış biz geçerken, deyyusa bak. Ulen görseydim, çıkardım o sıradan, "sen ne ağlıyorsun godoş, Yonan subaylarını evine çağıran sen değil misin?" diye bağırırdım. İki dinli mi ulen bu adamlar?

Keh keh güldü Haceli. Üç dinli de olurlar gerekirse.

— İki dinli ya, ne sandın?

— Peki niye aldanıyor hükümetin adamları? Niye sormuyorlar bunun kim olduğunu? Ulen deli çıkacağım be!

— Hiç deli çıkma. Böyle işte Mamıt kardaş. Bizim aklımız ermiyor bu işlere. Sen onu bırak da bu yol vergisini ne edeceğiz? Beş lirayı nerden bulacağız şimdi? Üç liram vardı, ikisini gittik orada harcadık. Efe'ye borçluyum bir yandan. Öküzün borcunu ödedik derken bir de bunlar çıktı şimdi.

— Valla bende de yok. Ne edeceğiz bilmem?

Haceli birden anımsayıp elini eline vurdu.

— Verdikleri çizmeler urbalar ne güzeldi değil mi? Yüzbaşıya az daha diyecektim, "komutanım bunları almayın bizden, hatıranız olsun..."

— Cık, olmaz. Devletin malı sivilde giyilir mi?

— Ee üst baş, bu kışı nasıl çıkaracağız böyle?

Mahmut ensesini kaşıdı. Sıkıntılıydı.

— Şu yakınlarda iş olsa da gidip çalışsak.

— Yoo, yabana gitmem gayri. Tövbe!.. Geçen yıl çok canım yandı, geberiyordum az daha.

— Uzaklara ben de gitmem canım. Rezillik...

— Peki ya yol parasını nasıl ödeyiceğiz?

— Komşular ne yaparsa biz de öyle yaparız.

— Kağnıları koşup yola taş taşıyacağız, öyle mi? O ovanın düzünde taş bulmak da zor.

Düşündüler. Ya beşer lira bulup yatıracaklar, ya da kağnıları koşacaklardı. Kaymakamlıktan öyle emir gelmişti.

— Güzlükler çıkmadan bitirelim bu işi Haceli. Hem oralarda kalacaksak kışın üşürüz.

— Kalacağız elbet, başka nerde kalınır? Devlet han gösterecek değil ya?

Muhtarla konuştular. Köyde tellal inletildi,

"Yol vergisini yatıracaklar kasabaya götürüp yatırsın, yatıramıyacaklar kağnısını koşup il yoluna taş çekmeye gitsin. Yarından sonra köylü topluca gidecek, ona göre haa!.."

— Gidelim bakalım, dedi Mahmut. Buna da he!

Sekiz-on kağnı peşpeşe düştü. Birer haftalık yiyecek, ikişer çuval saman, yorgan kilim yüklemişlerdi. Uzun bir katar oluşmuştu. Kasabaya doğru yürüdüler.

— Ah karı ah! diyordu Kır Hasan. Beş çocuk doğuraydın, kurtulurdum bu yol vergisinden.

Gençler gülüyorlardı.

— Gülmeyin ulen, iyi ekin tarlalarımızı da beş çocuk babası olmaya bakın. Hıdırın Ali nasıl kurtuldu? Sabah dikilmiş yolumun üstüne, kış kış güler deyyus. Karısı yedi çocuk doğurdu ya, övünür şimdi.

— Yedi çocuğa bakmak daha zordur dayı.

— Niye zor olsun? Verirsin ellerine birer dilim ekmek, tamam. Köy çocuğu değil mi, yaban ahlatı gibi kendikendine büyür.

— Sen öyle bil. Binbir derdi var onun.

— Heh, derdi varmış! Sana kaldıydı derdi.

İl yolunda başka köylüler de çalışıyordu. Ana baba günüydü oralar.

Görevli memurlara adlarını yazdırdılar. Önceden işaretlenmiş yol boyuna beşer metreküp taş çekeceklerdi. Geniş bir ovadan geçiyordu yol. Buralarda taş bulmak da sorundu. Taa ufukta belli belirsiz görünen dağdan getiriliyordu.

— Vay bobam vay, öküz mü dayanır buna?

— Ulen aman dikkat edelim, millet birbirinin taşını çalıyormuş.

— Ee ne edeceğiz? Keşke fazladan bir adam getirip bekletseydik burayı.

— Kimi getireceksin? Rezillik bu yavu.

— Başa gelen çekilir, yürüyün hele.

O gün ancak dağa varabildiler. Köylüler ocaklara girmiş, kazma ile taş söküyorlardı. Mahmut öküzleri kağnıya bağlayıp dolaştı şöyle.

— Bura bizim köyün ağa, siz öbür yandan sökün.

O tarafa gitti, başkaları vardı. Hava kararmıştı zaten. Yattılar. Güz gecesi serindi.

— Ulen öküzleri üşütmiyelim bu dağda?

Mahmut kalkıp öküzlerin üstüne çul örttü. Haceli de yaptı aynı işi. Sonra kağnının altına girip yattılar.

Ertesi gün sabahtan başladı çalışma. Taş ocağı bulmak zor oldu. Çevre köylüler kapatmışlardı her yeri.

— Etmeyin ulen, biz de şuradan sökelim.

— Olmaz ağa, orası bizim köyün.

— Tapunuz mu var yavu?

— Yok emme biz açtık. Beş gündür çalışıyoruz.

Epey arandılar. Hele ki o gün işi biten bir köyün yerini kapabildiler. Doğru dürüst araçları yoktu. Kazma kürekle ne kadar sökülebilirse, başladılar birlikte çalışmaya. Ama zor oluyordu.

— Hay Allah. İş değil bu be. Taş mı yaratacağız biz burada.

Hem söyleniyor, hem çalışıyorlardı. Kocaman ak taşları sökmek çıkarmak, kağnılara dizmek öğle sonunu buldu.

— Tüü, bu iş bitmez. On gün sürer bu.

— Keşke beşer lira bulsaydık bir yerden.

— Nerden bulacaksın? Şu gördüğün adamlar hep beşer lira bulamıyanlar!

Yüzlerce köylü taş ocaklarında kağnıların peşinde yollarda uğraşıp duruyordu. Hepsi de yoksul takımdan. Üstlerinden başlarından belli oluyordu zaten.

— Neden taş, anlamadım ki, dedi Haceli. Yolda taşın işi ne? Düzlersin toprağı, gelir geçer millet.

— Yok, dedi birisi. Köy yolu değil bu, şose olacak şose! Şehir adamı çamura toza batmadan geçecek.

— O zaman kendileri çeksinler taşları.

— Yok, biz çekeceğiz. Onlar beşer lirayı verip kurtuldular. Sen de ver, çekme.

— Beş liram olsa gelir miyim ulen? Söyletme adamı şimdi!

Kağnılar ağır taş yüklerinin altında gacır gıcır yürüyorlardı. Öküzler zorlanıyordu. Toprak delik deşik olmuştu. Toz kalkıyordu yürüdükçe.

Mahmut ileriye geriye bakındı. Karayağız yüzü sıkıntı içindeydi. Sövdü kendikendine.

Taşları dizdiren memur da bir belâlı herifti.

— İyi dizin, ip çekmiş gibi olacak. Bir metre eninde, bir metre yüksekliğinde. Arada boşluk olmayacak ha, duvar gibi öreceksiniz. Değilse kabul etmem...

Elinde metre, söylenip duruyordu.

— Yok ananın dini! dedi Hacelli ağzının içinde. Duvar gibi örecekmişiz. Usta mıyız biz ulen?

Elleri şimdiden yaralanmıştı. Sivri taşlar yiyordu insanın elini.

Akşam sonu karanlıkta ikinci dönümü zor getirebildiler. Daha bir metre bile tamam olmamıştı.

— Vay vay vay... Zor işmiş bu ulen, tüü...

Kağnıların yanına çerden çöpten ateş yaktılar, ekmeklerini ısıtıp yediler. Hava kapalıydı.

— Bir de yağmur başlarsa, tamam. Çamurda kağnılar da yürümez.

— Vay benim garip başım vay! Doğurmaz olaydın beni anacağım...

Her biri ayrı söyleniyordu.

Günlerce çalıştılar. İki saatlık dağdan beş metreküp taşı getirmek, görevli memura kabul ettirmek sorun oldu.

— Birer daha döneceksiniz, sizinkiler eksik kaldı,diye tutturdu adam.

— Etme efendi, neresi eksik? Allahın yok mu senin? Aha şunlardan ne farkı var bizim taşların?

— Hayır, eksik.

— Ölç yavu, onu da ölç bunu da ölç!

— Olmaz, kabul etmem.

— İster et, ister etme. Biz gidiyoruz.

— Giderseniz gene gelirsiniz. Jandarma getirir sizi.

— İnne sabiriin...

— Dövelim ulen şu herifi, dedi Haceli. Belâ arıyor bu!

Mahmut dişlerini sıkmış bakıyordu. Alnındaki damar şişmişti yukardan aşağı.

— Durun, dedi oturun hele. Belâ bulmayalım başımıza. Yüzdük yüzdük, kuyruğuna getirdik, birer daha dönelim, ne olacak?

— Yağmur yağacak Mamıt, rezil oluruz buralarda.

— Zaten olduk, gelin şöyle...

Kağnıların altına oturdular. Üstleri başları perişandı. Elleri parçalanmıştı hep. Sızım sızım sızlıyordu.

— Ah ulen, beş lira için şu çektiğimize bak.

— Yol parası aşarı da geçti, dedi birisi.

— Hee, ondan kurtulduk derken daha beterine çattık.

— Bir daha kesseler gelmem. Bulurum bir yerden beş lira.

— Bulurdun da niye geldin e?

— Ne bileyim böyle olacağını?

— Ulen bu bizim taşları çaldılar mı yoksa? Kaç gündür tamamlıyamadık yavu.

— Valla ben de kuşkuluyum, dedi yanındaki. Sarı köylüler bizden sonra geldiler, hemen bitirip gittiler. Nasıl oluyor bu?

— Memura rüşvet vermişlerdir. Ellişer kuruş toka etseydik bizimki de bittiydi.

— Nerde bulacaksın ellişer kuruşu?

— Ah yokluk ah...

Ertesi gün birer dönüm daha yaptılar. Sonra dönebildiler köye.

Mahmudu anası barut gibi karşıladı. Kaşı gözü oynuyordu.

— Sen gittin, ev savaş alanına döndü. Nerde kaldın kaç gündür?

— Ne oldu hayrola?

— Gene birbirine girdi bu karılar. Etmediklerini komadılar.

Mahmut dişlerini sıktı. Bir şey söylemedi. Öküzleri götürüp bağladı yerlerine. Kapının önüne oturup çarıklarını çıkardı.

— Su getirin kız!

— Yoklar, kimi çağırırsın? Nazife gitti evine. Hacer de hasta yatıyor.

— Hasta mı yatıyor, neyi var?

— Dedim ya ulen, kavga ettiler. Öldürüyorlardı birbirlerini.

— Bak sen?

— Beni de itti hınzırın kızı. Şuraya düştüm de kalkamayıverdim. Ayının tekiymiş. Acıdık da evimize aldık. Yapmadığını komadı.

Mahmut kızıp bağırdı,

— Sen istedin ana!

— Nerden bilirdim böyle olacağını? Evin dirliğini bozdu dürzünün kızı.

— Ulen biz neyle uğraşıyoruz, bunlar ne yapıyor be! Canımız çıktı kaç gündür. Şunların ettiğine bak!..

Hacer'in yattığı odaya yürüdü. Kaşı gözü şiş, oturuyordu yatakta. Mahmudu görünce ağlamaya başladı.

— Ne oldu, ne bu hal?

— Dedim ben sana Mamıt, bu deliden karı olmaz. Aldın getirdin üstüme. Öldüreyazdı beni, şu halime bak!

— Allah Allaah... cık cık cık... Siz de ona ne yaptınız kimbilir?

— Ne yapmışız, işte anam anlatsın. Durup dururken Murada vurdu. Ben de ne vuruyon dedim. Ayı gibi üstüme atıldı. Anamı da itti oraya. Hiç olmayan işler yaptı evimde. Yapamam Mamıt, ben o karıyla yapamam! Bir daha getirmeye kalkma, bitsin bu iş!

— Olur mu yavu, el adama ne der?

— Ne derse desin, otursun evinde. İstemem!..

Başını eğdi gene ağlamağa başladı.

— Olmayacak, dedi anası da. Ben anlayamamışım. Pek uysal göründü emme değilmiş. Gem tutmaz bir karı olup çıktı. Belki senden yüz buldu, bilemem.

— Benden niye yüz bulacak, ne yaptım ben ona? Kaltağa bak. Vay eşek sıpası vay!

Canı sıkıldı.

— Murat nerede?

— Bilmem. Ayşa ile oynuyorlardı şuralarda.

Ninesi bulmak için dışarı gitti.

— Nerene vurdu, bakim hele?

Hacer belini açıp gösterdi, kararmıştı belinin bir yanı.

— Burama vurdu. Yüzümü gözümü cırnakladı. Ayı gibi baksana. Besledik de iyi ettik.

— Murada da vurdu mu?

— Vurdu. Ben de onun oğluna vurdum.

— E ben demedim mi size, çocuklara vurmayacaksınız diye? Ulen ne zormuş bu iş? Geçinemediniz şu evde...

— Geçinemeyiz Mamıt. Kurban olayım, getirme bir daha. Ne hali varsa görsün.

Karşılık vermedi, yürüyüp çıktı odadan. Cık cık cık etti kapının önünde. Üstüne kara bir bulut çökmüştü sanki. Öküzleri yemlerken kafası hep bu işle uğraştı. Kaç gündür ahır da temizlenmemişti bakın. Evin düzeni bozulmuştu. Bu karı geçimsizliği kötüydü kötü. Yanlış etmişti bu işi. Ama nikâhlı karısıydı, ne yapardı şimdi? Evine gönderivermek olur muydu? Ne yeyip içecekti o boş evde? Öküzlerini de satmıştı. İnek onun öküzlerinin parasıyla alınmıştı. Yok, bir çözüm bulunmalıydı. Komşular da hoş karşılamazdı bunu. "Uff... etti. Başımızı ağrıtacak bu iş."

— Geldin mi boba, hoş geldin.

Murat kardeşinin elinden tutmuş, ahır kapısından bakıyordu.

— Ooo... Durun bakim orada. İçeri girmeyin, ayaklarınız kirlenir.

İşini bitirip çıktı. İkisini de kucakladı ayrı ayrı. Yüzlerini öptü.

— Nasılsınız bakim?

— İyiyiz boba. Ayşa da "iyiyiz boba" dedi yarım yarım.

— Selim nerede?

— Onlar gitti boba, ninem söylemedi mi? Anamla kavga ettiler.

— Söyledi he. Niye kavga ettiler?

— Bilmem.

Başını indirdi Murat. O da üzgündü belli ki.

— Ulen size tenbih etmedim mi, iyi geçinin diye?

— Biz geçiniyoruz boba. Anam gil geçinemiyor.

— Neden?

— Bilmem. Öveylik varmış?

— Ne öveyliği? İkiniz de benim oğlumsunuz.

— Yok. Selim'in bobası savaşta ölmüş.

— Olsun, ne olur ölmekle? Ben de onun babası sayılırım.

— Bilmem.

— Anan mı söyledi bunları sana?

— Yook...

Çocuk tedirgindi. Gözlerini kaçırıyordu. Mahmut üstelemedi.

Bir huzursuz dolaştı o gün. Gidip getirse miydi, yoksa aldırmasa mıydı birkaç gün? Anası da düşünüyor, konuyu açacak gibi oluyor, ama açamıyordu.

Akşamdan sonra kendisi geldi Nazife.

— Ne yapacaksanız yapın, dedi. Ben istemedim böyle olmasını.

Sedirin ayak ucuna dikildi.

Önce kimseden ses çıkmadı. Neden sonra doğruldu Mahmut,

— Murat, kalk bakim, al kardaşını, Haceli emmin gile gidin. Selim sen de git. Biz çağırmadan gelmeyin. Hadi çabuk!

Çocuklar gittiler.

Mahmut biraz bekledi. Sonra dışarı çıkıp baktı. Kapıyı örttü usulca. Sinirden titriyordu. Nazife'nin önüne geldi, şrak vurdu suratına.

— Ne bu kadının hali kız, ha? Anamı da ittin düşürdün yere, nedir bu senin yaptığın?

Tekrar vurdu. Nazife kapaklandı yere.

— Dur Mamıt vurma, dinle önce.

— Sus! Sus diyorum! Azdın öyle mi? Kemiklerini kırarım senin!

Tekrar girişti. Tekmeledi arkasını.

— Uff... uf dur. Vay anaın anam...

Yerde kıvrandı kadın. Anası kalkıp elini tuttu.

— Dur, yeter. Delirdin mi? Karı dövmek de nerden çıktı?

— Bir de kalkar gidersin, el adama ne der, ha? Çiğnersin beni öyle mi?

Tekrar vurdu.

— Hakkından gelemez miyim senin? Kim sanıyorsun beni, ha?

Nazife ağlıyordu.

— Vallahi suç benim değil Mamıt. Doldurmuşlar seni, dur...

— Kes sesini diyorum. Dırdır çıkmayacak bu evde, anladın mı? Bu güne kadar karı dövmüş adam değilim ben. Bir de çekmiş eski evine gitmiş, benden habersiz nasıl gidersin ulen, ne demek bu?

Burnundan soluyarak oturdu. Nazife başını eğmiş ağlıyordu.

— Bir daha şu evde dırdır edin, birbirinize el kaldırın, vallahı kemiklerinizi kırarım. Deli etmeyin beni. Ta baştan söyledim, öveylik kumalık olmayacak bu evde. Çocukların ikisine de öz ana gibi davranacaksınız.

— Benim oğlumu ayırıyorlar, dedi Nazife.

— Kim ayırıyor, nasıl ayırırlar? Söyle bana?

— Ne zaman ayırıyoruz kız, dedi Ayşa kadın. Yalan söyleme. Allahtan kork. Ne ben ayırıyorum, ne Hacer ayırıyor. Kendi oğlumuzdan çok seviyoruz Selim'i.

— Hee, sen öyle bil.

Hacer hiçbir şey söylemeden oturuyordu köşede. Eliyle moraran yüzünü tutmuştu.

Mahmut ayağa kalktı.

— Günaha soktunuz beni. Bir daha olmasın bu iş. Son olsun. Üçünüze de söylüyorum, dır dır istemiyorum. Adam gibi oturun şu evde. Ben gidip çocukları alayım. Ahır batmış, ahırı temizliyeyim. Sen de su getir, aşını pişir, kalk! Çocuklara belli etmeyin.

Nazife'ye söylüyordu.

— Ben aşı pişiririm, dedi anası. Sen su getir. Hacer gidemez, beli ağrıyor.

Nazife usulca kalktı.

"Ah dinine yandığım ah! Olmasa iyi emme oluyor işte. İyilikten anlamıyor şu insanoğlu..."

Mahmut düşünüyor, canı sıkılıyordu. Mutsuzdu. Ahırı temizlerken kendikendine söylendi, pişmanlık duydu. "Ne olur adam gibi geçinseler, beni kızdırmasalar böyle. Hepsinde suç var alsında. Bu gece Nazife'yle yatayım da gönlünü alayım. Kötü dövdük, emme haketti. Ben olmayınca delleniyor. Öbürü de kıskançlığından ne edeceğini bilemiyor. Hepsinin huyu değişti. Gerçekten zor iş kumalık. Ama ne edeceksin, yalnız bizim başımızda değil ki..."

Akşam yemeğini hiçbir şey olmamış gibi yediler. Murat'la Selim fısıldaşıp duruyorlardı.

— Ne yaptınız yol işini? diye sordu anası.

— Ne yapalım, rezillik... Taa uzak dağdan taş çektirdiler. Bir daha tövbe gitmem. Beş lira için iflahımız kesildi.

— Kendi yolumuzu niye yaptırmıyorlar e?

— Emir öyleymiş. Vilâyet yolunda çalıştırıyorlar. Şose yol olacakmış.

— Ne demek o?

— Taştan çakıldan. O zaman çamur olmaz. Rahat gider arabalar.

— İyi. Güzlüklere ne zaman başlıyacaksın?

— Yorulduk ana,dur hele, birkaç gün dinleneyim. Daha un üğütülecek, bulgur dövülecek. İş çook... Köy yerinde iş biter mi?

Çekilip sedire bağdaş kurdu. Sıgara sarmağa başladı. Karanlık yüzü bungundu. Doğru dürüst üst baş da alamamışlardı, nasıl geçecekti bu kış Eline bir yerden sekiz-on lira geçiverseydi... Yokluğun kıskacında kıvranıyordu.

- 42 -

— Yavu Ali efe, dedi, senden başkasına söyleyemiyorum. Bu kış gene halimiz kötü arkideş. Sekiz-on lira gerekli bana. Öküzlerin borcunu kapatayım dedik, yıktı beni.

— Valla yok, dedi Efe. Olsa canım kurban. Bilirsin, şu köyde en çok seni severim. İbrahim bey gene derimizi yüzdü gitti. Hiç insaf yok bu adamda. Dedim "bahçeye masraf edeceğim, hiç değilse bir elli lira bırak." "Şimdi para lâzım, kışın gel vereyim" dedi. Bir ay sonra gireceğim. Alabilirsem yardım ederim, niye etmiyeyim? İstersen kendisine söyleyiyem, o göndersin.

— Yok, dedi Mahmut, ona söyleme. Ben senden istedim.

— Peki, koparabilirsem veririm. Yanaşmaların yıllığını da ödemedik daha. Mal mı satacaklarmış, neymiş? "Kışın hepsini veririm" dedi.

— İyi.

Eli boş döndü. Ağır ağır yürüdü köyün içinde. Sokaklar çamurdu. "Gözü kör olsun yokluğun. Çalış çalış kurtulamıyoruz. Bu nasıl iştir, anlayamıyoruz."

Gökyüzüne baktı, yarım bir ay bulutlardan çıkıp bulutlara giriyordu. Kış sessizliği çökmüştü köyün üstüne. Bir durgunluk, kımıldamazlık. Bacalar tütüyordu ama ısıtmıyordu. İkide bir öksürük sesleri duyuluyordu içerilerden. Arada bir çocuklar ağlıyordu. Başkaca ses yoktu.

Mahmut birkaç gün çifte gitti. Tatsızdı herşey. İçindeki usanç duygusu, sıkıntı büyüyordu. Sonra kar yağdı. Kapandılar evlere.

Bir gün Haceli uğradı,

— Gördün mü Hacı Nuri'nin beygirleri? dedi. İki çift kadana almış. Askeriyenin kadanaları gibi. Dün buradan geçtiler. İki de pulluk almış, demirden. Toprağı deviriyormuş iki yana. Onunla sürülünce tarla üç kat fazla mahsül veriyormuş. Köy odasında konuşuyorlardı. Neler icat ettiler yavu. Vay bee...

Mahmut birşey söylemeden dinledi. İçindeki sıkıntı yüzüne vurmuştu. Burnundan soludu.

Haceli sürdürdü konuşmasını,

— Zengin arabasını dağdan aşırır, derler ya? Aynı öyle. Biz ne ediyoruz, adamlar ne ediyor?.. Gittikçe büyütüyorlar işi.

— Ne yapalım, dedi Mahmut usulca. Ellerini açıp kapadı.

Uzun süre konuşmadılar.

İçerde anasının öksürük sesleri geliyordu.

— Ayşa hala hasta mı yoksa, niye öksürüyor?

— Hasta, üşütmüş.

— Kekik kaynatıp içirseydiniz. Terlesin bir iyice.

— İçirdik emme yararı olmadı. Dışarı çıkınca genc üşüyor.

— Allah iyilik versin. Bu kış kötü geçeceğe benzer. Bizim çocuklar da hasta. Geçen gün kar yemişler. Büyük oğlan arkalarım ağrıyor deyip durur. İlaç yok, doktor yok. Ne edeceğiz bilmem ki? Kaldık bu köylerde kendi başımıza.

Mahmut sigara sardı. Ocaktan ateş alıp yaktı, acılı acılı duman çekti içine.

— Ah ah ah, böyle olmayacaktı bu işler. Kaç yıl oldu savaş biteli? Hâlâ bir değişiklik yok. Korkarım hepten unutacaklar bizi. (Doğruldu birden) Polatlı'daki tüfekçi ustası aklında mı? Ne dediydi hani? Bir de çizgi çektiydi oraya.

— Aklımda, unutur muyum?

— Savaşı kazanırız emme korkarım fazla bir şey değişmez dediydi. Dedikleri bir bir çıkıyor adamın. Sana bile söyleyemedim, ben de korkuyordum bundan. Baksana aynı adamlar gene işlerini yürütüyorlar. Olan bize oldu.

Haceli bir süre sustu. Başını salladı.

— Sorma Mamıt, benim içim kararıyor gittikçe. Düşünüyorum da... Nasıl deyim, biz aldatıldık herhalde. Kaç yıldır çalışırız, iki yakamız bir araya gelmiyor. Bir terslik var bu işte. Kimselere söyleyemiyorum emme kendikendimi de yiyorum. Ne yapmalı bilmem ki?

Mahmut durumu düzeltmek gereğini duydu.

— Bizi öküzlerin borcu kötületti Haceli. Şimdi ödeyip bitirdik çok şükür. Bundan sonra toparlanırız. Allah çalışanın rızkını verir.

— Verir he, ona güveniyorum. Biz biraz ihmal ettik o işi. Düşünüyorum da, onun cezasını çekiyoruz herhalde.

— Neyi ihmak ettik Haceli? Üstümüze düşeni fazlasıyla yaptık biz.

— Yok Mamıt, bir süreden beri ben yıkkınım kardaş. Hele başıma gelen şu iş... içim allak bullak. Gece uyuyamıyorum. Karabasanlar görüyorum. Birileri kovalıyor beni. Soluk soluğa uyanıyorum. Kalbim küt küt atıyor. İyi değilim ben. Bir suçumuz var emme ne, bulamıyorum.

Mahmut yüzüne baktı.

— Ne suçumuz olabilir Haceli? Gittik vatanımızı kurtardık. Geldik namusumuzla çalıştık. Ne suçumuz olabiliç?

— Bunlar yetmiyor demek? Allaha olan borcumuzu iyi ödeyemedik.

— Ne gibi? Başkasının yapıp da bizim yapmadığımız ne var?

— Başkası başka, biz başka. Geçen gün cuma vaazını dinledim de... Bir müslüman olarak ne çok borcumuz var, onları yapamadık.

Hep kendimle uğraşıyorum Mamıt. İyi değilim bu günlerde. Yaşımız geldi geçiyor. Bir de öbür dünya var, hep onu düşünüyorum. Rahmetli babam derdi ki "bu dünya geçici. Bu dünyada ne kadar sıkıntı çekersek öbür dünyada o kadar rahat ederiz. Onu gözden ırak etmemeliyiz..."

— Hımm, yaptı Mahmut. Öyle evet. Biliyorum bunları. Ama biz müslümanlığa ters bir şey yapmadık ki. Herkesten daha müslümanız, üstümüze düşeni fazlasıyla yerine getiriyoruz.

— Onu Allah bilir. Elimizde ölçü yok. Yarın huzura varınca herkes kendinden sorumlu. Cuma günü hoca da öyle söyledi.

Mahmut baktı, düşündü uzun uzun. Haceli'yi rahatsız eden şeyi anlamağa çalıştı. Haceli'deki değişimi, iç kargaşayı seziyordu. Tedirgin oldu. Ne diyeceğini aradı,

— Sen gönlünü rahat tut Haceli. Kendimi bildiğim kadar seni de biliyorum. Ufak tefek hatalarımız olabilir, ama sevaplarımızın yanında onlar hiç kalır. Bizim dinimizin aslı iyi insan olmaktır. Biz iyi insanlarız. Dinimize vatanımıza her borcumuzu ödedik biz, buna inan!

— Yok, dedi Haceli. Ağlamaklı bir ses çıkardı. Başını eğmişti yere, iyice zayıflamış bedeni titriyordu.

— Etme Haceli, bu kadar zayıf olmak sana yakışmıyor. Ben seni savaş alanlarından tanıyorum. Kaç yıl geçti ki? Beş altı yıl önce sen böyle mi idin? Topla kendini.

Hacer'in sunduğu ayranı isteksizce aldı. Yüzünü eğmişti yere, göstermek istemiyordu.

— Ne oldu? diye sordu Hacer.

— Yok birşey, git işine.

Kadın sessizce gitti. İç odaya girerken tekrar baktı. Birşey anlayamadı. Ayranlarını içtiler.

— Hadi ben gideyim. Kötü oldum birden... İyi değilim Mamıt. İlk sana açtım. Bazan çok kötü oluyorum. Ne yapacağımı bilemiyorum.

— Geçer, kendini fazla dinleme. Herkesin kendine göre bir derdi var. Ama büyütmemeli insan. Sıkıldıkça gel bana, ya da çağırttır ben geleyim. En yakın arkadaşız şurada. Sıkıntılarımızı birbirimize açalım, başka kime açacağız?

— Öyle he.

Tam kalkacaktı, Ayşa kadın girdi içeri. Sırtına kalın bir hırka almıştı. Yüzü bozuktu,

— Hoşgeldin Haceli, nasılsın yavrum?

Haceli kendini topladı.

— İyiyim hala, sen nasılsın? Hastaymışsın, geçmiş olsun.

— Hastayım ya hastayım. Öleceğim gayri Haceli, yaşlandım.

— Ağzından yel alsın Ayşa hala, o nasıl söz?

Başını salladı kadın. Kır saçları dağılmıştı.

— Hiç ağzımın tadı yok. Başım dönüyor. Bu kışı çıkarır mıyım, bilmem.

— Çıkarırsın Ayşa hala. İnsan hasta olur, iyi olur...

— Amaan, boş söz bunlar Haceli. Yaşımızı yaşadık, sıramız geldi. Allah çektirmeden alıversin gayri. Daha ne beklerim?

Yıkılır gibi oturdu sedire. Yüzü terliydi.

— Nasıl sizinkiler? dedi. Dudu ne yapıyor?

— Ne yapsın, uğraşıp durur. Bizim çocuklar da hasta. Öksürüyorlar gece gündüz. Onu konuşuyorduk Mamıt'la. Ne bu çektiğimiz dünyada?

— Öyle ya öyle. Çekmeğe gelmişiz buraya. Doğru dürüst bir gün göstermez mevlâm. Hep öcünü bizden alır.

— Tövbe de hala, onun da bir bildiği var... Hadi bana izin.

Kalktı.

— Hadi güle güle. Selâm et. Allah iyilik versin.

— Amin, deyip çıktı. Başı yerde yürüdü evine. Mahmut arkasından baktı. Bir yıkkındı adam. "Cık cık cık, hâli hâl değil bunun." Başını iki yana salladı.

— Neyi varmış, niye ibiği düşük öyle? Sordu anası.

— Ne bileyim ana? İyi olan kim, herkesin derdi başından aşkın. Hadi sen yat, üşürsün gene.

Dikildi kaldı odanın ortasında. Ne edeceğini bilemiyordu.

- 43 -

— Mahmut ağabi! İşin yoksa seni Efe çağırıyor. Haceli'yi de getirsin, dedi.

— Geldi mi Efe?

— Geldi.

— İyi.

"Ne haberler var bakalım? Haceli'yi de çağırdığına göre önemli. Belki para da getirdi."

Çabukça hazırlandı.

— Nereye? Sordu anası.

— Efe çağırmış. İzmir'den geldi ya, bakalım ne var ne yok. Oğlanlar hayvanları sulasın. Biraz da gezdirsinler kırda. Ben belki geç gelirim.

Ayşa kadın ocak başında oturuyordu. Ellerini uzatmıştı ateşe. Başı hâlâ çatkılıydı. Sırtında kalın örtüler vardı.

Karları çiğneyerek yürüdüler.

— Gelin bakalım, dedi Ali efe. Size önemli haberlerim var.

— Hayrola? Hele hoşgeldin.

— Hoş bulduk. İzmir çalkalanıyor.

— Neden?

— Kemâl Paşa'ya suikast yapmışlar. az daha gidiyormuş adam.

— Deme, kim yapmış?

— Dee... Büyük adamlar. Paşalar valiler milletvekilleri...

— Yapma yavu, neden?

— Belli değil ama en başta çekememezlik. Başa o geçmesin, biz geçelim hikâyesi. Hele ki zamanında duyulmuş. Biri ihbar mı etmiş ne olmuş, tümünü tıkmışlar içeri.

— Niye tıkıyorlar, assınlar?

— Asacaklar ama önce mahkemeye çıkaracaklar.

— Vay dürzüler vay, Kemâl Paşa'ya ha?

— Öyle. Büyük adamların düşmanı çok olur. Zaten bu İzmir karışık yer. Her türlüsü var.

— İzmir'de mi olacakmış bu iş?

— Evet. Kemâl Paşa İzmir'e gelince öldürmeyi kurmuşlar. Günlerce oturup konuşmuşlar, plânlamışlar. Ama iş duyulunca... görsen her yer asker. Bütün İzmir ayağa kalkmış. Verin o hainleri parçalayalım diye yürümüş gençler.

— İbrahim bey nasıl?

— İyi. İşi büyütmüşler. Yurt dışına üzüm incir satıyorlar. Bir ev

döşemiş hüü... Ağzım açık kaldı. Koltuklar aynalar... Evine rum kızı hizmetçi bile almış. Size selâmı var. İkinizi de ayrı ayrı sordu. Birer paket de hediye yolladı. Bazan cömert yanı tutar. Bu sefer iyiydi.

Öbür odaya giderken Mahmuda göz kırptı. Para da getirmişti demek.

— Alın bakalım, bunlar size. Kâzım'ın karısına, Aşır'a falan da gönderdi. Camiye de bir halı serdim, gördünüz mü? Onu da İbrahim bey gönderdi.

— Hımın, işi iyi demek.

— İyi iyi. İyi olmasa bu kadar cömert olmaz.

Mahmut pek söze karışmadan dinliyordu. Konuyu değiştirmek istedi.

— Kemâl Paşa'ya niye kızıyorlar Ali efe, ne diyorlar yani?

— Aynı şeyler canım, biliyorsun. Din elden gidiyor, gâvurlaşıyoruz. Kemâl Paşa zevke şölene daldı, milleti unuttu falan.

Haceli'yle bakıştılar. Haceli kafayı indirdi.

— Başka?

— Daha çok çekememezlik. Bazılarının işine gelmiyor tabi. Hacı hoca takımına yüz vermiyor. "Bu milleti siz geri bıraktınız, çekilin şimdi yolumdan" diyor. Mecliste bir azarlamış bunları, "sehpalar kurarım, hepinizi sallandırırım" demiş. Onlar da ne yapsınlar, yüzüne birşey söyliyemiyorlar, habire fis-kos ediyorlar. Ortalık karışık yani. Ama Kemâl Paşa eğilmez. Doğruca yürüyecek yolunda.

— Yürür elbet yürür. Kemâl Paşa demişler buna.

— Benim görebildiğim, çok şeyler yapacak ama rahat bırakmıyorlar. Engeller var önünde.

— Öyle. Canına bile kastediyorlar baksan a? İyi ki haber vermişler. Yazık olurdu doğrusu. Kaç kişiymiş bu herifler?

— Kimbilir? Sekiz-on kişiymişler ama sıkıştırdıkça yeni yeni isimler çıkıyormuş.

— Alah Alaah... Bu insanoğlu çok nankör yavu. Vatanı kurtaran adama yapılır mı bu?

— Vay bee, dedi Haceli. Titredim vallahi. Bu kadarı da olmaz ki...

— Olur Haceli olur. İnsanoğlu çiğ süt emmiştir. Her şey beklenir. Kimbilir ne çıkar çatışmaların arada?

Efe'nin hanımı kahve sundu,

— Oo... kahve de getirdin demek?

— Aldım biraz, dedi Efe. İzmir bolluk memleket. Ne ararsan var. Ah İzmir ah, buralarda oturmak iş değil ama oturduk işte. İbrahim beye dedim "beni burada çalıştır artık. Köyü iyi kötü yoluna koyduk. Bahçeyi ortaya çıkar da öyle, dedi. Ha şize onu söyleyecektim, epey fidan getirdim. Elma armut vişne... Vereyim de siz de dikin bahçelerinize. İki üç yıla kalmaz, meyve verir.

— Valla iyi olur Efe, çok makbule geçer. Şimdi dikilir mi?

— Dikilir. Tam zamanı.

Kahvelerini içip kalktılar.

— Alın size birer paket de İzmir sigarası, benim hediyem.

— Hay sağolasın, dedi Haceli.

Üzüm sandıklarını koltuklarına alıp merdivenleri indiler. Efe Mahmudun kolunu çekti,

— Al şunu, diye fısıldadı. Ben ödünç veriyorum.

On liralığı avucuna sıktırdı.

— İbrahim bey Aşır'a da on lira yolladı. Sen mi verirsin, yoksa ben mi götürüp vereyim.

— Sen ver Efe, daha iyi olur. Sevinir garip.

— Peki.

Aşağıda yığılı fidanlardan sekizer onar tane ayırıp koltuklarına sıkıştırdı,

— Hadi güle güle. Kurutmayın bunları ha, hemen dikin. Diplerine de biraz gübre verin, sulayın.

— Peki. Sağol.

Mahmut gene ikircikli duygular içinde kaldı. Kızsın mı sevinsin mi bilemedi. "Demek İbrahim bey de işi büyüttü. Alıp yürüdü herifler. Nasıl olabiliyor bu, akıl ermiyor."

Konuşmadan yürüdüler yan yana. Haceli sıkıntılıydı. Bir söz bulamıyordu söyleyecek. "Demek Kemâl Paşa'ya, var bunda bir iş canım... Bilmiyoruz ne olduğunu. Karanlık her şey. Doğru yolu sen göster Allahım."

— Hadi eyvallah Mamut. Çocuklara vereyim de sevinsinler.

— Güle güle bakalım...

Bir küskün girdi eve.

Çekirdeksiz kuru üzümü görünce çocuklar sevindiler. Nineleri ikişer avuç koydu önlerine.

— Hadi yeyin ha, birbirinizinkine göz dikmeyin. Birazını da hoşaf kaynatalım. Hacer, şunu da sandığa koy kızım. Gelene gidene lâzım olur.

— Olur ana, dedi Hacer.

Mahmut pencerenin önüne oturdu. Dışarılara bakmaya başladı. Yüzü bir acılıydı. Hazır sigaradan yaktı bir tane, "şuna bak ne güzel. Hep bundan içiyorlar öyle ya? Biz de burada... Hey Allah, sen bilirsin."

Ertesi gün fidanları götürdü, bahçenin uygun yerlerine dikti. Diplerine ikişer avuç gübre döktü. Budadı güzelce. "Hadı bakalım, İzmirli fidanlar, büyüyün hepiniz. Efe'nin bir hediyesi. İyi adam şu Efe. On lira da ödünç verdi. Yarından sonra kasabaya gidip üst baş birşeyler alayım. On liraya ne alınırsa... Aslında bir on lira daha olsa gene yetmez. Öyle çok ihtiyaç var ki. Kadınlara pazen urbalık, çocuklara giysi yemeni, kendime öyle... Vay ağzına tükürdüğüm vay! Zor iş köylü olmak!"

Kazmayı küreği omuzlayıp köyün yolunu tuttu. Karlar erimeye başlamıştı. Derelerin, çukur yerlerin toprağı çıkmıştı ortaya. Kırlar ıssızdı. Arada bir uçan serçeler, kavaklara konar kara kargalar durgunluğu bozuyordu.

"Gene de iyi be, dedi kendine. Dert etme her şeyi Mahmut. Köyümdeyim, çoluk çocuğumun başındayım. Ne kötü günler gördük biz? onlara bakarak iyi işte. Geçiyor günler. İlerde daha iyi olacak inşallah."

Kırların serinliği rahatlattı Mahmudu. Dinç döndü eve.

- 44 -

Kasabada yeni Abece'nin kabul edildiği, herkesin okuma yazma öğrenmeye çalıştığı haberini duydu. Nereye gitse bundan söz ediliyordu. Alış veriş ettiği Mehmet efendi, yemenici Recep usta, ustanın çırakları önlerine birer alfabe açmışlar, hem çalışıyor hem yeni harfleri ezberliyorlardı.

Birisine eğilip baktı. Soldan sağa okunacaktı, çok ters geldi kendisine. Nasıl öğrenilirdi bu?

— Hele bi anlat şunu usta?

Usta birşeyler anlattı ama karmakarışık oldu kafası.

— Yok, dedi, anlamadım.

— Sen önce bir alfabe kitabı bul kendine. Eski yazı bilenler için kolay. Üç günde sökersin.

— Nerden bulacağım kitabı?

— Okulun başöğretmenine git, o verir. Kalem defter de al. Herkes öğrenecek bunu Mahmut. Kemâl Paşa'nın emri.

— Olur, öğrenelim ama...

— Okulda kurslar açtılar. Derslikler dolup dolup boşalıyor. Biz geceleri gidiyoruz. Aha bu delikanlılar nerdeyse öğrendiler, az kaldı.

— İyi yavu, bu kadar kolay mı?

— Çok kolay ağabi, dedi birisi. Ben üç günde söktüm. ama yazım iyi değil. Öğretmen okumamı beğeniyor da yazımı beğenmiyor.

— Yazmayı da mı öğretiyorlar.

— He ya, ikisi birden. Köylere de öğretmen yollayacaklar. Karı kız, tüm millet öğrenecek.

— Öğrenmeyenlere ceza verilecek, dedi öbürü.

— Nasıl ceza?

— Vergi ödiyecekler. Cahillik vergisi.

— Yok be oğlum, yalan o!

Recep usta azarladı çırağı.

— Ceza ile değil, isteyerek öğrenecek millet. Kemâl Paşa emretti ya mahsus çıkarıyorlar o söylentiyi. Siz inanmayın öyle şeylere.

Mahmut işlerini bitirmeden gitti, Alfabe kitabını aldı. Kalem defter aldı. Heybenin dibine yerleştirdi. Sonra da öbür işlerini bitirdi. Madem Kemâl Paşa emretmiş, öğrenmeliydi yeni harfleri. Başöğretmen ayaküstü açıklamalar yaptı,

— Eski yazıyı biliyorsan kolay, dedi. Bak tarif ediyor burada. Kendikendine bile öğrenebilirsin.

— Peki hocam.

— Hocam deme, öğretmenim de. Biz hoca değil, öğretmeniz. Kemâl Paşa da başöğretmen, anladın mı?

— Peki öğretmenim.

Karşılıklı gülüştüler.

Mahmut köye dönünce büyük bir istekle alfabeye eğildi. Kendi kendine okuma-yazma öğrenmeye başladı. Harflerin okunuşu, rakamlar hep açıklanıyordu gerçekten. İki harfin, üç harfin yan yana gelişinden ortaya çıkan heceleri kavradıkça hem şaştı, hem heyecanlandı.

— Kolay bu yavu, dedi. Herkes öğrenebilir bunu. Eski yazı gibi değil çok kolay.

Çocuklar da öğrenmeye kalktılar,

— Bana da öğret boba!

— Bana da öğret boba...

— Bu A, bu B. A b'nin önüne gelince ab olur. B A'nın önüne gelince ba olur. İki kez yazılınca baba olur.

Çok hoşlarına gitti. "Baba" yazmayı öğrendik diyerek sevindiler. Ama sonunu getiremediler. Çabuk bıktılar. Öğretme tekniğini de bilmiyordu Mahmut. Zorlayacak oldu, büsbütün yıldılar.

— Bırakın, dedi nineleri. Buncağız çocuk okuma yazma mı öğrenebilir? Sen kendin öğren yeter.

— Herkes öğrenecek ana. Sen de öğreneceksin. Kemâl Paşa emretmiş.

— Yok oğul yok! Bu yaştan sonra deli mi oldum? Hem benim gözüm görmez öyle ince işleri.

Mahmut alfabenin başına kendi başına oturdu. Pencerenin önüne eğildi. Günlerce uğraştı. Bazı yanlış alışkanlıklar oluyordu. Harfleri yazarken tersinden başlıyordu. Bir öğretmen olmayınca zordu iş. Zorlana uğraşa yeni yazının tekniğini kavradı biraz ama bu yanlış alışkanlıklardan da hiç kurtaramadı kendini. Gereği gibi rahat yazmayı becerremedi. Yazısı da kötüydü. Hep öyle kaldı.

Bahara doğru köye Sırrı adında bir öğretmen gönderdiler. Gençten biriydi. Önce hızlı girdi işe. Gazi Paşa'nın buyruklarını (öğretmen böyle söylüyordu) okuma-yazmanın yararlarını uzun uzun anlattı.

— Her yurttaş öğrenecek. Cahillik hayvanlıktan daha kötüdür. İnsanım diyen her insan okuma-yazma öğrenmelidir, falan diyerek nutuklar çekti.

— İyi söylüyor, doğru valla, dedi köylüler.

Kadınlara ayrı, erkeklere ayrı kurslar açtı. Birer alfabe kitabı dağıt-

tı. Birer de kalem defter koydu önlerine.

Ama gittikçe tavsadı iş. Öğretmen sinirleniyor, ileri geri söyleniyordu.

— Kafa yok sizde be! Vay ahmaklar vay! On kere söylüyorum anlamıyorsunuz. Zaten bu köylerde insan yaşamaz. Böyle evlerde oturulur mu? Hergün bulgur pilavı yenir mi? Onun için kafanız çalışmıyor sizin.

Köylüler önce gülüp geçtiler.

— Ne edelim öğretmen bey? Allah bizi böyle yaratmış. Senin gibi akıllı değiliz. Hele sabırlı ol da bir daha söyle şunu.

Alttan aldılar.

Mahmut da arkalıyordu genç öğretmeni.

— Aldırmayın komşular, söyler. Bizim hocalar ne kötü döverlerdi. Bununki gene dilinde, söylesin varsın. Siz öğrenmeye bakın.

Ayrıca öğretmen Sırrı ile dostluk da kurdu. Bir iki kez eve yemeğe getirdi. Askerlik anılarını falan anlattı. Sakarya savaşında ölen öğretmen Galip beyden sözetti. Uzun uzun övdü onu. Sırrı öğretmen pek ilgilenmedi.

— Mahmut ağabi, ben aslında öğretmen değilim, dedi. Ben daha okuyacağım. Hatır için geldim buraya. Öğretmenlik nedir ki? Ben ilerde yargıç olacağım, kaymakam olacağım. Bu köylerde ömür çürütemem ben. İş değil. Hem şunu anladım ki zor şey öğretmenlik. Görüyorsun işte, bir türlü öğrenemiyor kalın kafalı herifler.

— Öyle ama sen gene sinirlenmemeye bak. Sabırlı ol. İlk kez kâğıt kalem görüyor bunlar, kolay değil.

— Yok, dedi Sırrı. Olmaz böyle. Zaten ne doğru dürüst okulunuz var, ne gerekli aracınız var. Kaymakama da yazdım, nisan sonu gelsin, bırakacağım.

Gerçekten bıraktı gitti. Gençlerden hevesli olanlar tam öğreneceklerdi, yarım kaldı. Kadınlar hiç öğrenemedi.

Sonra da yıllarca öğretmen falan gönderilemedi köye. Hükümetten gelen yazıları, asker mektuplarını bulabilirlerse Mahmuda okutuyorlardı. Bulamazlarsa günlerce bekliyordu. Ya da kasabaya götürüyorlardı okutmak için.

Sırrı öğretmeni bazan anımsayıp gülüyorlardı,

— Sana odun kafalı dediydi, aklında mı?

— Bana demedi ulen, Topal Şükrü'nün oğluna dedi. Hem de meşe odunu dedi. Topal Şükrü'nün oğlu da dediki "meşe odunu iyi yanar öğretmen, bizim buralarda en kıymetli odundur." Öyle ise kavak odunusun dedi o da.

— Kah kah kah...

— Birgün Hüseyin emminin gelinini sıkıştırmış, niye çalışmadın diye. O hasbam da hamur yuğurdum demiş. Bir kızmış buna, hamur yuğuracağına, çocuk doğuracağına dersine çalış demiş. O da "hamuru kim yuğuracak e?" demiş.

— Kah kah kah...

— Pek gençti canım, cahildi daha. Öyle öğretmen olur mu?

— Zati öğretmen değilmiş. Molla Mahmut'la konuşmuşlar da "ben daha okuyacağım Mahmut ağabi, kaymakam olacağım" demiş.

— Tamam, iyi kaymakam olur o. Kırar geçirir milleti.

— Kız saçı gibi saçı vardı biliyon mu? Birgün kızdım da az daha saçından tutup çalacaktım yere.

— Çabuk gitti yoksa, olacağı oydu.

— Hee, Çordun'un öğretmeni gibi. Nasıl dayak atmışlar Çordun'un öğretmenine?

— Ne yapmış da atmışlar?

— Kızların göğsüne dokunurmuş yavu. Kitabı göstereceğim diye sokulurmuş şöyle iyice...

— Ee?

— Hem gösterir, hem okşarmış kızların memesini. Onlar da analarına babalarına söyleyince... kızılca kıyamet kopmuş.

— Heh heh hee... Zati olmaz iş canım. Kadın öğretmenler varmış, köylere onları göndersinler. Okuma yazma öğreteceklerse onlar öğretsin.

— Nerde bulacaklar kardaşım o kadar kadın öğretmeni? Erkek öğretmen bile bulamıyorlar baksana?

— Bulsalar da tadı yok. Beğenmiyorlar köyleri. Şehir adamı gelir de köyle oturur mu?

—İyi emme cahil kalıyoruz yavu. Hadi biz geçtik, neyse... Çocuklarımız da kör kalıyor. Bir memurun önüne varıp da iki lâf edemiyoruz, derdimizi anlatamıyoruz. Ne olacak bunun sonu? Gazi Paşa "köylü milletin efendisi olacak" demiş. nasıl efendi olacağız biz?

Duvar diplerine oturup uzun uzun konuşuyorlar, cahilliğin kötülüğünü sayıp döküyorlardı. Bu konuda herbirinin yakınacağı, dertleneceği ne çok anıları vardı? Gerek askerlikte gerek devlet kapılarında okuma yazma bilmemeleri yüzünden başlarına gelmeyen kalmamıştı. Gençlere çocuklara "oku, bizim gibi cahil kalma" nasihati çekiyorlardı. Ama nasıl okuyacaktı çocuklar, kim okutacaktı? Bir yanıt yoktu bu sorulara.

Mahmut da kötü kötü düşünüyordu. Muradın, Selimin okuma çağlarıydı. Okul yoktu, öğretmen yoktu. Ankara'da Mecliste, toplantılarda bu konuda ilginç konuşmalar yapılıyor, ateşli nutuklar çekiliyor ama köye gelinceye kadar tavsayıp bitiyordu.

Mahmut birkaç kez çocuklara kendim öğreteyim diye uğraştı, olmuyordu. Sahiden kafasız mıydı bunlar, yoksa öğretmeyi mi bilmiyordu, anlayamıyordu. Ancak rakamları ezberletebildi. Bir de adlarını yazmayı. Harfleri çatıp heceleri birbirine eklemeyi bir türlü kavratamadı.

Gazete kitap gelmiyordu köylere. Okumayı kolaylaştıracak, özendirecek araçlar gereçler yoktu. Sigara kağıdı bile bulunmuyordu. O yüzden şurdan burdan kaçak aldıkları tütünü kendi oydukları ilkel pipolarla içmek zorunda kalıyorlardı.

Karabilisizlik yıllar yılı sürüp gidiyordu.

- 45 -

Candarmaların köyü bastığı haberi Mahmut gilin evde çok geç duyuldu. Ayşa kadın gece birtakım sesler duyar gibi olmuştu ama neyin nesi, anlayamamıştı. Atlı adamlar geçiyor sanmıştı. Sabah erkenden Haceli'nin karısı gelip haber verdi.

— Kalkın hele Ayşa hala, Mahmut kardaş! Köy birbirine girdi ayol, daha uyuyor musunuz?

Mahmut fırladı.

— Nedir o, hayrola?

— Candarmalar ayıngacıları bastı. Köyü topladılar hep, kalkın hele. Haceli'yi de götürdüler.

— Nereye götürdüler?

— Köy odasındalar, çabuk olun kardaş!

Cız etti Mahmudun içi. Dün Efe'nin orada ayıngacılardan aldığı yarım okka tütünü düşündü. Giyindi hemen. Tütünü torbasıyla birlikte götürüp samanların altına sakladı. Tabakasındaki tütünü de boşalttı içine.

Köy odasına vardı ki herkes oraya toplanmış. İçerden sesler bağırışmalar duyuluyor. Elleri tüfekli iki candarma içeriye kimseyi sokmuyor.

— Ne oluyor? dedi Mahmut.

Kimse karşılık vermedi.

— Dur çavuşum anlatayım, vallahi... Of...

Dayak atılıyordu içerde. Köylüler bir tedirgin bekliyor, kapıya bakıyorlardı.

Mahmut candarmanın birine yaklaştı,

— Ne oluyor içerde kardaş?

— Bilmiyorum. Çekil şöyle, uzak dur!

— Kim var içerde?

— Sana ne yavu, git dedik!

Sinirli bir hava vardı ortada. Baktı olmayacak köylülerin yanına geldi.

— Kimleri topladılar, kim var içerde?

— Ayıngacılar, dedi birisi. Tütün alanları falan hep topladılar. Dövüyorlar baksana.

— Efe de içerde mi?

— İçerde.

— Hay Allah...

Sağa sola bakındı, bir çare aradı. Ne yapılabilirdi? Tekrar yanaştı candarmaya,

— Kardaş, ben bu köyün kâtibiyim,dedi Başçavuşla konuşmak istiyorum.

— Ne konuşacaksın?

— Ayıngacılar hakkında.

— Olmaz, yasak. Uzaklaş şöyle.

— Yahu ben...

— Git dedik hemşerim! Çıkınca konuşursun.

Uzaklaştı. Yarım saat falan sürdü içerdeki gürüldü. Köylü hep toplanmıştı odanın önüne. Kadınlar kızlar ağlaşıyordu. Kimse birşey yapamıyordu. Boynunu büküyordu herkes.

Sonunda kapı açıldı. Üç ayıngacıyı çıkardılar. Kelepçeyle birbirlerine bağlamışlardı.

— Götürün bunları, dedi başçavuş. Hayvanlarını da alın. Biz de geliyoruz arkanızdan.

İriyarı bir adamdı. Burnundan soluyordu. Dört candarma ayıngacıları önlerine katıp götürdüler. Kötü dövülmüşlerdi. Topallıyordu üçü de.

Sonra Efe'yi, Muhtarın yeğeni Musa'yı, Haceli'yi. Eğri Osman'ı çıkardılar. Daha birkaç kişi vardı.

— Hadi bakalım siz de... katın önünüze bunları, doğru kasabaya. Atlarımızı çekin.

Mahmut başçavuşun önüne çıktı,

— Komutanım, bunlar bizim köylü, komşularımız...

— Ee, ne olmuş?

— Nereye götürüyorsunuz? Bir suçları yok.

— Ne demek, sana ne? Kimsin sen, çekil önümden!

Yanındaki candarmalar dik dik baktılar. Mahmut çaresiz yana çekildi. Haceli'yle Efe'yle bakıştılar uzaktan. Onlar da dövülmüşe benziyorlardı biraz.

Başçavuş ilerde ağlayıp sızlayan kadınlara çıkıştı,

— Susun be! Ne oluyorsunuz? Karşı mı geliyorsunuz devlete? Hepinizi götürürüm bak!

Kadınlar sustular. Yalnız ağlama sesleri kaldı ortada.

— Çabuk olun, yürüyün! Doğru karakola...

Candarmalar süngülü tüfekleriyle iterek yürüttüler. Kimse birşey yapamadı. Arkalarından bakıp kaldılar. Ağlama sızlama sesleri daha da yükseldi.

— Ne yaparlar bizimkilere Mamıt kardaş, hapse mi atarlar?

— Yok canım, yarın çıkar gelirler, korkmayın.

— Amanın nedir bu başımıza gelenler? Bir avuç tütün için yapılır mı bu?

— Sanki adam öldürdüler. Allahtan bulasıcalar!

— Nereden duymuşlar yavu, bir ihbar eden mi olmuş?

— Kimbilir? Taa öte köylerden beri koğuşturyorlarmış.

— Bizimkileri salarlar da ayıngacıları biraz zor. Cezası ağır. Atları matları gitti adamların.

Her kafadan bir ses çıkıyordu.

Mahmut sıkıntı içinde geldi eve. Birşey yapamamanın tedirginliğini yaşıyordu. Samanlıktan tütün torbasını çıkardı. Sedire oturup sigara sardı. Öc alır gibi dumanları savura savura içti.

Anası yan yan bakıyordu.

— Seni niye götürmediler e?

— Yalnız ben mi ana, köyün hepsi tütün aldı. Kimin adı geçtiyse onu götürdüler. Böyle bu işler, salkarıya...

Aşağılanmış gibi bir duygu vardı içinde. Kime kızacağını bilemiyordu.

— Hacer! Nazifee... Eliniz boşsa gidin Haceli'nin karısına. Yarın çıkar gelirler, korkmasın. Biraz oturuverin yanında hadi.

Murat sordu,

— Ceza vermezler değil mi boba?

— Sanmam, vermezler. Ayıngacılara verirler belki.

— Nereliymiş bu ayıngacılar?

— Bilmem. Denizli tarafından gelmişler.

— Atlarını alırlarmış öyle mi?

— Belki alırlar, kimbilir...

— Yazık oldu adamlara, değil mi boba?

— Oldu he, olmaz mı?

Yetişkin adam gibi ciddiydi Murat. Uzun bir "öff" çekti.

— Kalk Selim, biz de gidelim. Ahmede geçmiş olsun diyelim.

Gittiler. Arkalarından gülümsedi Mahmut.

Tacım'lılar ertesi gün döndüler. Mahkeme serbest bırakmıştı ama davaları sürecekti. Haceli uzun uzun anlattı.

— Git gel gayri işin yoksa. Yarım okka tütün için, tövbe yarabbi... Yargıca dedim, ne yapalım efendim, biz yoksuluz. Hazır sigara içemiyoruz. Paramız yok. Ayağımıza gelmiş ucuz tütün, verdik parayı aldık. İçmeyiver dedi. İçmeden olmuyor dedim. Taa askerlikten beri içerim ben bunu. Bırakamıyorum, dedim. Ali Efe'yi sıkıştırdılar, sen bu ayıngacıların yatağı mısın? Yok efendim, tanımam dedi. Öyle ise niye senin evine indiler? Tanrı konuğu efendim dedi. Kim gelirse kapım açık. Alıcıları sen mi çağırdın? Hayır, benim haberim yok. Kendileri gidip buldular dedi. Neyse onu da bıraktılar emme cesazı ağırınış. Ayıngacıları attılar içeri. İyi de sopa çektiler adamlara. Bizimki bir şey değil. Görüyor musun şu işleri Mamıt, köylü olmak kötü arkideş!

— Başçavuş nasıl öğrendi sizin adınızı, onu anlamadım.

— Gören birbirini söyledi yavu. Söyletmek için dövdü ya? Seni başkası görseydi bittiydin. Ben söylemedim elbet. Efe de söylemedi. Başka alan olmadı dedi.

— Cık cık cık...

— Hani bu işler olmayacaktı Mamıt. Çok kötü yavu. Hiç dinlemiyor adam, basıyor sopayı.

Karşılıklı bakıştılar. Kafaları salladılar uzun uzun.

— Ha onu diyecektim, karakolun bodrumunda başka köylüler gördük. Hırsızlık olmuş, kız kaçırılmış. Nasıl dövmüşler vay vay... Kötürüm etmişler adamları. Ben böyle şey görmedim. Söyleseler inanmazdım. Kan içinde her yerleri. Sabaha dek inledi herifler, bi dirhem uyku uyuyamadık.

— Allah Allah!

— Arap çavuş derlermiş buna. Çok ünlüymüş. Eline geçmeye gör... bitirirmiş. Biz gene ucuz kurtulduk.

Güldü.

— Orada Banaz'lı bir delikanlı gördük. Onu da dövmüşler. "Eh Arap çavuş, diyor. Bi çıkarsam buradan, seni vurmazsam anam avradım olsun. Kanı diye kullansınlar beni." Hem de vurur vallahi, öyle birine benziyor. Yapar mı yapar.

— Böyle adamlar er geç belâsını bulur zaten, dedi Mahmut. O gün iki laf edeyim dedim de beni de azarladı.

— Gördüm he. Konuşulacak gibi değil canım. Tam zırtaboz.

— Nerden bulurlar böylelerini bilmem ki?

— Sütü bozuk adam çok Mamıt. Askerde de rastlardık bilmez misin? Eline fırsat geçti mi tövbe tövbe, Allah kesilir böyleleri. Dediklerine göre hayvan vergisi toplarken de çok adam dövmüş. İyi ki bizim buralara gelmedi.

— İnşallah gelmez. Adamın başını belâya sokar böyleleri.

— Öyle he. Çatsan bir türlü, çatmasan bir türlü. Ama ben derim ki suç baştakilerde arkideş. Hani halkçı devletti bu? Eskisinden ne farkı var?

Mahmut ellerini açıp kapadı. Sıkıntılıydı.

— Ne deyim Haceli, olmaz elbet. Olmaz emme baştakiler biliyor mu bakalım? Onlar mı emrediyor böyle yapın diye?

— Valla bilmem. Olan bu işte. Neler duyuyoruz neler, millet kan ağlıyor. Bir kez gelip sormuyorlar, ne ediyorsunuz, halınız ne?

Kafaları indirip sustular. Acılıydı ikisi de.

Haceli ekledi,

— Bizde de suç var biliyorum. Devlet yasak etmiş bu tütünü, almayalım. Emme ne yapalım? Hazır sigaraya para mı yetiyor? Yok, ne yapalım?

— Her şey oradan çıkıyor ya, dedi Mahmut. Yokluktan...Bir türlü kurtulamıyoruz ağzına tükürdüğüm.

— Öyle. Çalış çalış, sonu boş. İki yakamız bir araya gelmiyor. Değilse şu zehir tütünü niye içeyim ben?

— Sar öyleyse bir tane daha, dedi Mahmut.

İşi şakaya vurdu. Tabakayı sürdü ileriye.

— Saralım bakalım.

Gülerek sarmaya başladılar.

- 46 -

Nazife'yle Hacer gene dargındılar, birbirleriyle konuşmuyorlardı. Yanlarında kimse olmayınca homurdanıyorlar, söz vurduruyorlar, kötü kötü bakışıyorlardı. Sürekli savaşım içindeydiler.

— Serdi bacakları oturdu gene, karıya bak! Kim yıkayacak o bulaşıkları?

Hacer duvara söylüyordu.

— Yıkarım, karışma! Sende mi kaynana kesildin başıma?

Nazife de ocağa söylüyordu.

— Daha ahır kürünecek, su gelecek.

— Sen de onları yap. Yeter hizmet ettiğim.

— Yaa, hepsini sen yaptın. Biz oturduk akşama dek.

Ayşa kadın kapıdan seslendi.

— Gene ne dırlanırsınız kız? Gelmeyim yanınıza ha! Akşama kadar birbirleriyle uğraşırlar, dökülekalasıcalar!

İkisi de yanıt vermezdi. Kaşlar çatık, suratlar asık.

— Ben ölünce ne edeceksiniz bilmem ki? Alimallah kan çıkar bu evden kan! Soyunuz kurusun emi?

Nazife ağzının içinde homurdanırdı. Ne dediği belli değil. Ama en az Ayşa kadınınki kadar ağır.

— Ne istersin cücüklerden Ayşaa! Üstünü kirleteceksin, gel buraya!

Belini tutarak koşardı arkasından.

İyice yaşlanmıştı. Kınalı saçları, irileşmiş burnu, erkeksi tavırları ile sözünü kimseden esirgemez bir kocakarıydı artık. Gene de evde ne olup bitiyor, hep onun denetimindeydi. Kuş uçmazdı ondan habersiz. Hem evde, hem komşular üstünde karşı gelinmez bir otoritesi vardı.

— Ulen Haceli, bu karıyı öldüreceksin sen. Hasta hasta ne diye çalıştırırsın? Kendin kürüsene ahırını. Kazık kadar oğlun var, ona kürütsene?

— Ne edeyim Ayşa hala? Bir karı daha getireyim diyorum razı olmuyor. Onun korkusundan kendisi yapıyor.

— Hee bir karı daha getirecekmiş. İyi bok yersin. İki karılı dürzüler iyi bok yiyorlar, sen de getir de gör gününü!

Kendi oğluna söz vurduruyordu.

— Niye hala, memnun değil misin yoksa?

— Çok memnunum. Zil takıp oynayacağım. Söyletme ulen, kocattı bu hınzırlar beni. Akşama kadar durmaz hırlaşırlar. Bir gün başlarında olmayım, bak ne ediyorlar...

Keh keh güldü Haceli.

— Sen istedin hala, unuttun mu?

— İstemez olaydım. Sahip çıkalım şu kancığa dedik, evin dirliğini bozdu. Bende suç biliyorum. Öyle bir niyetin varsa vazgeç Haceli, dertsiz başına dert alma.

— Şaka derim hala, geçti bizden. Çocuklar büyüdü baksana, bundan sonra olur mu?

— Olmaz he.

Haceli iç geçirdi, "sen nerden bileceksin a Ayşa halam, bizim derdimiz büyük. Biz bitik bir adamız. Allahın cezalandırdığı, alıp yere vurduğu, yarım bir adam..." Arkasından baktı uzun uzun.

Ayşa kadın, küçük kız sırtında, civcivleri kişleyerek getirdi evin önüne. Buzağı bağlı olduğu yerde ipini asılıp duruyordu. Kurtulmak istiyordu hayvancağız.

— Gelin buraya kız! Hiç görmez misiniz bu buzağıyı? Suyunu verdiniz mi, önüne ot verdiniz mi? Yaşamıyasıcalar! Birbirinizle uğraşacağınıza şu dili bağlı hayvana bir baksanıza?

— Suyunu verdim ben, dedi Nazife. Hacere ot ver dediydim, vermedi demek.

— Sen veriver ne olur, elin mi kırılır?

— Ben ahırı kürüdüm.

— Hıh, ahırı kürümüş. Çok büyük iş yaptın. İn sırtımdan kız, öf! Eşek kadar oldun, hâlâ sırtımda gezersin.

— Sen bindirdin ya nine, dedi Ayşa.

Civcivlere doğru koştu.

— Bırak onları! Tavuk üstüne sıçrayacak bırak, gözünü oyar sonra.

Kapının önüne oturdu. Buruş buruş elleriyle dizlerini ovaladı.

— Nerde kaldı bu oğlanlar? Gene oyuna mı daldılar yoksa?

— Geliyorlar, dedi Nazife köşeden.

Muratla Selim önlerinde odun yüklü iki eşek, bayır aşağı şakalaşarak iniyorlardı. Biri kendilerinin, öbürü Aşır emminin. İyi odun yüklemişlerdi. Bir övünme havası vardı yürüyüşlerinde.

— Ben kendim bile getiririm iki yük odunu, ne olacak, dedi Murat. Bobam bizi hâlâ çocuk belliyor.

— Ben de getiririm emme yüklerken zor oluyor, dedi Selim.

— Eşek dursa kolay da, kımıldanınca dökülüyor odunlar.

— He, tam da o sıra sineklenir dürzü hayvanı. İstediğin kadar bağır, çüş de. Halden anlamaz.

— Anlamaz. Eşek demişler buna.

— Geçen gün ne oldu biliyon mu? Aşır emmi bağdan geldi, evin önünde eşekten inecek. Bir yanına ot sarmış. Hayvan durmuyor bir türlü. Habire ota saldırıyor. Koltuk değneğini aldı eline, ulen dur hayvan, durmaz, uğraştı muğraştı, ı ı durmaz. Biz de az ilerde dikiliyoruz. Varıp yardım edelim dedik emme yetişemedik. Koltuk değeneğini bi vurdu başına. Eşek de dönüverdi birden. Küt yere...

— Düştü ha?

— Hem de nasıl, kötü oldu herif. Kalkamayıverdi.

— Yazık. Çok acıyorum bu Aşır emmiye. Bizim gibi oğlu da yok ki, yardım etsin. Fadime erkek olsaydı hiç değilse...

— Yok, dedi Selim. Fadime kız olsun, iyi kız o.

— Hee âşıksın değil mi ona?

— Yok ulen, ne âşığı? Bu yaşta âşık mı olunur?

— Asıl bu yaşta aşık olunur, niye olunmasın?

— Öyle ise sen de Saniye'ye aşıksın?

— Kimbilir, belki...

— Niye saklarsın benden? Bobama söyleyim de alsın sana Saniye'yi.

— Yok ulen, deli misin? Ne der sonra, yerin dibine geçerim vallahi.

Birbirlerine vurup gülüştüler. Koştular eşeklerin peşinden.

Selim uzun boylu, ince, Murat daha toplu, esmer çocuklardı. Neşeliydiler. Ara sıra kavga etseler de genellikle iyi geçinirlerdi. Babalarından çekinirdi ikisi de. Ne derse öyle yaparlardı. İkisinin de sonsuz saygısı vardı kendiliğinden. Analarının kavgalarına çoğunlukla sessiz kalırlardı. Selim "sus gayri ana, dır dır edip durma" diye azarlardı anasını.

Evin köşesinden çıkıverince,

— Afferim oğullarıma, afferim arslanlarıma... diyerek karşıladı nineleri. Şunlara bakın hele, büyüdüler de dağdan odun getirirler. Tü tü tü nazar deymesin.

İkisi de aldırmadı bu övgülere. Gayet doğaldı.

— Selim, sen götür Aşır emminin yükünü, dedi Murat.

— Olur.

Selim bundan memnundu. Fadime'yi görürdü hiç değilse. Murat kendi odunlarını yıkarken arkasından baktı. Güldü kendi kendine. Yürüyüşünü değiştirmişti Selim. Büyük adam gibi yürüyordu eşeğin arkasında.

— Dâh oğlum haa!

Sesini mahsustan kalınlaştırıyordu. Sanki herkes işini gücünü bırakmış, ona bakıyor, öyle geliyordu ona.

— Aşır emmii! Bağırdı evin önünde.

Fadime koştu,

— Geldiniz mi Selim? Hay sağolasın.

Aynı yaştaydılar. Tıpkı anasına benziyordu Fadime. Kaşı gözü bakışı anasının daha incesi.

— Tut o tarafı Fadime.

Fadime tuttu. Bir yandan Selim'e gülümsüyerek bakıyordu.

— Soğuk mu dağlar Selim, üşüdünüz mü?

— Yok, dedi kısaca. Üşünür mü, çocuk muyuz biz?

— Öyle he, maşallah.

Koltuk değneğine dayanarak Aşır da kapıya çıkmıştı.

— Sağol oğlum, dedi. Arslan oğlum. Allah razı olsun.

— İçeri çekeyim mi emmi?

— Yok yok, Fadime getirir gayri, sen zahmet etme. Hadi selâm söyle bobana.

— Başüstüne.

Baltayı kapının önüne bırakıp yürüdü.

— Hoşça kalın.

— Güle güle oğlum, sağol oğlum...

Bir çalımlı havayla yürüdü. Sanki on-oniki yaşında değil onbeş-on altı yaşında delikanlıydı. öyle bir ağırlık vardı davranışlarında. Yetişkin erkek gibi görünmek için zorlanıyordu. Köşeyi dönünce dönüp arkasına baktı, sonra değişiverdi birden. Gene çocuk oldu.

Kapının önünde çarıkları çıkardılar. Birbirlerine su döküp yıkandılar.

— Ne yiyeceğiz ana? diyerek girdi Selim.

— Acıktınız mı?

— Yok acıkmadık, mahsus söylüyoruz.

— Acıkılmaz mı? dedi nineleri geriden. Dağdan geliyorlar. Kalkın koyuverin oğlanların yemeğini.

Hacer'le Nazife birbirlerine baktılar. İkisi de aldırmadı önce. Murat havluyu çiviye asarken,

— Bobam olsa ikiniz birden fırlarsınız, dedi.

— Sen boban mısın he?

— Değiliz emme biz de dağdan geldik. Kolay mı, iki yük odun indirdik.

— Biz de boş durmadık oğul. Sabahtan beri aha yeni oturuverdik. Hem ben dikiş dikiyorum baksana.

— Ben de çorap...

Ayşa kadın birden parladı,

— Kalkın kız? Koyun oğlanların yemeğini, aa!...

— Yaşa nine, sen olmasan aç koyar bunlar bizi.

İkisi de kucaklayıp öptü ninelerini.

O da sırtlarını patakladı,

— Arslanlarım benim. Nineniz kurban olsun size.

— Ben de arslanım değil mi nine?

Küçük Ayşa da kucağına atıldı,

— Arslansın ya. Sen de küçük arslansın kızım, dişi arslan...

- 47 -

Mahmut köy odasına çağırılmıştı. Nedenini bilmiyordu. İki yana bakınarak yürüdü. Bahar akşamı başıboş dolaşan hayvanlar, bağrış çağırış oynayan çocuklar sokakları doldurmuştu. Köy odasının penceresinde lüks lambası yanıyordu. Önemli konuklar vardı demek. Her zaman yanmazdı lüks lambası.

Mahmut gözlerini kırpıştırarak girdi içeri. Işığa alışmaya çalıştı. Baş köşede düzgü giysili birisi oturuyordu. Yanında başka konuklar da vardı. Kentten gelmişlerdi belli ki.

— Hoş geldiniz, dedi. Ellerini sıktı teker teker.

Muhtar tanıttı.

— Molla Mahmut bu işte. Köyümüzde tek okur yazar komşumuz.

— Ha evet, duymuştuk. Nasılsın Mahmut efendi?

— Sağol, iyiyim. Siz nasılsınız?

— Biz de iyiyiz. Partimizi köylere kadar yaymak istiyoruz. Bu amaçla geldik. Gazi Paşa'mız buyurdu ki tüm millet partimizin izinde ve yolunda birleşip tek vücut olalım. Halkımızı aydınlatalım. Bundan sonra sizlerle daha sıkı ilişkiler içinde olacağız. Yayınlar göndereceğiz, gelip sık sık konuşmalar yapacağız. Siz köylü yurttaşlarımız biraz uzak kaldınız, olup bitenlerden haberiniz olmuyor. Ama senin gibi uyanık arkadaşlar aracılığı ile tüm halkımızı eğitip Gazi Paşamızın yolunda...

— Evet, dedi Mahmut. Biraz anlamıştı. Başını salladı.

— Yeni partimizi biliyorsun?

— Biliyorum, duydum.

— Bundan sonra daha etkin çalışacağız. Sizlerle daha sıkı bağıntı kuracağız. Her köyle şubemiz, halk odamız olacak. Cumhuriyet düşmanlarına karşı el birliği ile savaşım vereceğiz. Okuma yazma kurslarını açacağız. Özellikle gençlerimizi cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda eğiteceğiz. Muhtar efendi senin bu işlere pek karışmak istemediğini söyledi. Ama biz öğrendik, uyanık bir arkadaşsın. Kurtuluş savaşına da katıldın.

— Katıldım evet.

— Ee işte o zaman senin için bir görev bu. Bize yardım edeceksin. Bu köyde temsilcimiz sen olacaksın.

— Ne gibi yardım? diye sordu Mahmut.

— Yani partimizin Tacım köyü şubesi. Biz seninle ilişki içinde olacağız. Yayınlarımızı genelgelerimizi sana göndereceğiz. Sen onları okuyacaksın ve komşulara anlatacaksın. Köylünün dileklerini isteklerini bize ileteceksin.

— Olur, dedi Mahmut. Onu yaparım.

— Ha işte. Partimiz Kemâl Paşa'nın partisi. Bak sana tüzüğümüzü, yayınlarımızı vereceğiz. Bundan sonra da hep göndereceğiz. İlerde halk odamız da olacak burada. Köyün gençleri gelip oturacaklar. Hem hoşça vakit geçirecekler, hem de partimizin ilkelerini çalışmalarını öğrenip benimsiyecekler. Biz de sık sık gelip konuşmalar yapacağız.

Sizleri aydınlatacağız.

— Olur, dedi Mahmut.

Koltuğunun altına bir demet buroşür afiş, kitap sıkıştırdılar.

— Hadi hayırlı olsun. Kasabaya indikçe bize uğra, hem çayımızı içersin, hem konuşuruz.

— Peki.

Eve gelince açıp teker teker baktı. Çoğundan hiçbir şey anlamadı. Hem dili eskiydi, hem kavramlar çok uzaktı köy yaşamına. İkide bir "halkçılık, halkımız için, halkımızın yararına" sözcükleri geçiyor ama bu nasıl olacak, nasıl gerçekleşecek, somut bir çözüm getirmiyordu. Yıldızlardan söz ediyor gibiydiler. Yalnızca "tüm halkımız okur yazar hale getirilecek" cümlesi hoşuna gitti.

— İnşallah yaparlar, dedi kendikendine. Ama bundan önceki gibi olmasa bari.

Kalktı Haceli'ye gitti. Anlattı uzun uzun. Gazi'nin partisi, halkçılık, daha sıkı ilişki... Bilmem nasıl olacaktı bunlar?

Haceli umutsuzca başını salladı.

— Geç bunları arkideş. Kuru söz... İpe un seriyorlar. Lâfa boğuyorlar işi. Kimdi o gelenler, gene boynu kıravatlılar mı? Hiçbir şey çıkmaz.

— Deme böyle Haceli, yeni bir girişim. Yukardan sıkı tutuyorlar anlaşılan. Ben öyle görüyorum.

— Öyle emme bunca yıl ne yaptılar?

— Belki yeni sıra geldi. Kemâl Paşa uzun bir nutuk çekmiş. Nasıl gelmişiz bu güne, gelecekte ne yapacakmışız, bir bir anlatmış.

— İyi etmiş. Versin derslerini güzelce. Bu boynu kıravatlı takımını o hizaya getirsin.

— Bilmem getirebilir mi? dedi Mahmut. Yaşa bravo deyip alkışlarlar, sonra gene bildiklerini okurlar.

— Yaa, ben de onu diyorum işte! Bu köylü devlet dairelerinde neler çekiyor Mamıt. Geçen gün Hüseyin emininin başına gelenleri duydun mu? Torununun nüfus cüzdanı için tam dört kez gitti geldi kasabaya. Bir dövmedikleri kalmış yetmiş yaşındaki adamı. Ne bu yavu? Düşman yapmaz bunu. Odada anlattı da nerdeyse ağlayacaktım.

— Köylünün şikâyetlerini isteklerini bize bildirin dediler.

— Bildir işte, bunu bildir. Candarma dayağını bildir. Önlesinler bu

zulmü! Cicili bicili sözlere karnımız tok. Biz de yurttaşsak yurttaş gibi davransınlar bize.

— Olur bildirelim. Bakalım ne çıkar?

Mahmut evden kâğıt kalem aldı, Hüseyin emminin evine gittiler.

Ak sakallı Hüseyin emmi olayı anlatırken, sesi boğuldu. Dudakları titredi.

— Nüfus memuru babası gelecek dedi. Babası askerde dedim. Ne malum askerde olduğu, şubeden kâğıt getir dedi. Zeynel oğlu Haydar halen Çatalca'da askerlik görevini yapıyor diye yazdılar. Memur senin adın ne diye sordu, Hüseyin dedim. Ee burada Zeynel oğlu yazıyor, sen kimsin dedi. Zeynel öldü efendi, ben Zeynelin babasıyım dedim. Oo olmaz, dedi. Hem bu kâğıt eksik yazılmış, götür muhtarınız düzeltsin dedi. Neresi eksik demeye kalmadı, çık dışarı diye bağırdı bana. Köye döndüm. Bir ay sonra tekrar gittim. Efendi gözünü seveyim, benden başka kimseleri yok, şu çocuğun nüfus kâğıdını ver, nüfus kâğıdı olmayanlara ceza yazıyorlarmış dedim. Yüzüme bile bakmadı, bugün git yarın gel dedi. Neden efendi? Saat gösterdi. Paltosunu giyip çıktı dışarı. Ben saattan ne anlarım? Meğer paydos zamanıymış. Ertesi gün tekrar gittim. Ebenin raporu eksik, nüfus cüzdanı veremeyiz dedi. Hangi ebenin efendi? Hangi ebe doğruttuysa onun dedi. Yavu köyde ebe ne arıyor, hem çocuk beş yaşına girdi, ben ne bileyim demeye kalmadı, oo... cezalı demeye durdu. Ben çıktım hemen sıvıştım oradan. Gene alamadık. Geçenlerde bir daha gittim, bu seferde pul eksik, tarihi değiştir diye geri çevirdi. Alamadım çocuğun nüfus cüzdanını. Ceza gelirse gelir, ne yapalım. Usandık gele gide efendi. Gâvur eziyeti ediyorlar bize. Bu yaşımda, tövbe yarabbi...

Mahmut sedire oturdu. Saman yastığın üstünde parti başkanlığına köylünün devlet dairelerinde neler çektiğini, yetmiş yaşında bir komşunun torununa nüfus cüzdanı çıkartmak için kaç kez gelip gittiğini, candarma dayağını... özene özene yazdı. "Bize devlet dairelerinde yurttaş gibi davranılmıyor, türlü zorluklar çıkarılıp eziyet ediliyor, biz bu işlerden çok şikâyetçiyiz, durumun Gazi Paşaya kadar duyurulmasını rica ediyoruz" diyerek bitirdi. Adını yazdı, imza etti.

— Eh bakalım,dedi. Ne gelecek bunun peşinden?

Hiç bir şey gelmedi.

Aylar sonra kasabaya indiği bir gün işlerini bitirince halkevine uğradı. Başkanı görmek istedi, yok dediler. tam kapıdan çıkarken karşı-

laşıverdiler. Başkan tanımadı ama Mahmut tanıdı, köylerine gelen adamdı bu.

Önüne çıkıp anımsattı,

— Efendi ben sana bir yazı göndermiştim, ne oldu o iş?

— Neydi bakim adın?

— Mahmut. Tacım köyünden.

— Haa, sen ne yaptın öyle Mahmut? Öyle yazı yazılır mı? Devlet memurlarını kötülemişsin. Devlet memurlarını kötülemek ne demek? Devleti kötülemek demek. Bizim partimizin adamı nasıl yapar bunu? Bizim görevimiz devleti kötülemek değil, savunmak. Sen yanlış ettin, çok yanlış. Ben o yazıyı yırtıp attım. Yukarıya gönderseydim, başına iş açılırdı. Bir daha yazma öyle şeyler. Ne yaz, ne konuş. Konuşan olursa sustur. Bizim görevimiz bu.

— Hımm, dedi Mahmut. Peki.

— Hadi bakalım şimdi. Selâm söyle komşulara. İşler iyi gidiyor değil mi?

— Gidiyor, dedi ağzının içinde.

— Tamam. Biz de öyle bildiriyoruz Ankara'ya.

Mahmut bir daha uğramadı. İçinden gelmedi.

- 48 -

Sıtma o yaz köyü kırdı geçirdi. Hastalanmayan insan pek azdı. Aslında her yıl görülürdü ama bu yıl birden bire yaygınlaştı. Sokak araları, duvar dipleri, tarla kıyıları uzanıp yatan insanlardan geçilmez oldu. Kimisi yanıyordu, kimisi titriyordu. Çocukların karnı şiş, yüzleri saraktı. Kolları bacakları çöp gibiydi. Kimisi bileğine okunmuş ip bağlıyor, kimisi başına kurşun döktürüyordu. Küçük büyük sekiz-on kişi öldü. Ne doktor vardı, ne ilaç. İnsancıklar ne edeceklerini bilemiyorlardı.

—Ülen amanın, imdat!

Duyan eden yoktu.

Mahmut öğlen sıcağında döğeni durdurdu. Kağnının gölgesinde baygın yatan Muradın yanına geldi. Hacer başını dizlerine almış alnını uğuşturuyordu. Ateşler içinde yanıyordu çocuk.

Dikilip baktı uzun uzun. Ne etmeliydi?

Testiden bir avuç su alıp yüzünü uğuşturdu,

— Nasılsın oğlum, biraz iyileştin mi?

— Yook, dedi çocuk. Silkinip arkasını döndü. Tozlar kalktı havaya. Kesik kesik ıkılıyordu. Birden başını kaldırdı,

— Kağnı devrilecek ana tutun!..

— Yok oğlum devrilmez, korkma.

Tutmak için ellerini uzatıyordu. Nasıl da zayıflamıştı elleri?

— Allahım, allahım... diye sızlanıyordu Hacer. Üzüntüden süzülmüştü iyice. Küçük Ayşa da evde hastaydı. Ninesi başucunda bekliyordu. Nazife'yle Selim kırda burçak yoluyorlardı.

Tatsızdı işler.

— Ah ulen bir sahibi yok şu milletin! diye söylendi Mahmut. Kendinden başka kimse duymadı sesini.

Bus bus bunalıyordu.

Haceli'nin karısı Dudu abla sormak için geldi,

— Nasıl oldu Murat, biraz iliyeşemedi mi?

— Yok, dedi Hacer. Baygın yatıyor.

— Eve götürseydiniz bari, bu sıcakta nasıl dayanacak?

— Gelme, dedim hay abla. Yok ben iyiyim deyip geldi. Şimdi de uzandı kaldı buraya.

— Nöbeti tuttu demek. Geçer şimdi, üzülmeyin. Murat nasılsın yavrum? Vay koçum vay, şu haline bak...

Gözlerini yummuştu. Kimseyi duymuyordu.

— Ben bunu eve götüreyim, dedi babası. Bindirin sırtıma.

Yardım edip sırtına yüklediler. Ateş gibi yanıyordu. Eve gelinceye kadar kan-ter içinde kaldılar.

— Amanın... bu da mı kötüledi? Gel Muradım yatırayım seni. Gel arslanım.

Ninesi yardım etti, kardeşiyle yanyana yatırdılar. Mahmut çocuklara bakıyor, kara kara düşünüyordu.

— Ne yapsak, biraz şerbet içireyim mi?

— İçir. Ben de öküzleri salıp geleyim. Kalsın harmanı da, ekini de... Lânet olsun! Şaşırdım gene.

— Şaşırma oğul. Kendine gel. Sen şaşırırsan biz ne ederiz?

Ayşa kadın bir yandan konuşuyor, bir yandan pekmez şerbeti hazırlıyordu.

— Ne oldu bu çocuklara bilmem ki? Nazar mı deydi? Murat başını kaldır hele oğul. İçiver şunu, iyi olacaksın, hadi yavrum...

Baygın yatıyordu Murat. Yüzünün etleri seyriyordu. Ikılıyarak başın kaldırdı, ninesinin tuttuğu tastan biraz içti. Gözlerini yumdu. Sonra bıraktı kendini yatağa.

Ayşa uyuyordu. O hiç kendinde değildi. Kara saçları dağılmıştı. Yüzüne gelen yerleri terden yapış yapış ıslaktı.

— Vay yavrularım... şunlara bak. Can mı dayanır buna? Allah iyileştir şu sabileri Alaah!

Başuçlarına oturdu, elini sallıyarak sinekleri kovmaya başladı. İki yana sallanıyordu kendiliğinden. Yüzü dertliydi.

Mahmut nerden kinin bulabilirim diye sağa sola sordu, yoktu köyde.

— Bu iş güc zamanı, tövbe yarabbi...

Öğleden sonra düştü kasaba yoluna. Koşar gibi yürüyordu. Güneş tam tepede ateşler saçıyordu ama duymuyordu Mahmut. Dükkânlar kapanmadan varabilseydi..." Bir de yarına bırakır bu dürzüler beni. Ne haldasın, hiç sormazlar, hiç bilmezler. Ah ulen ah!.."

Dört saatlık yolu üç saatta aldı. Yüzü kapkaraydı. Ter sırtından sızmıştı.

Eczanede oturan tombul yüzlü adam bambaşka bir dünyada gibi rahat, telâşsız,

— Doktordan reçete getir, dedi.

— Etme efendi, ben şimdi nerden doktor bulayım? Ölüyor çocuklar. Çabuk yetiştirmeliyim.

— Ya sıtma değilse, ya başka hastalıksa?

— Sıtma efendi, bilmez miyim. Bazan iyileşiyorlar, bazan kötüleşiyorlar. Nöbet geliyor. Hem bizim köyde çok, herkes sıtmalı.'

— Kaymakamlığa bildirin, doktor göndersinler.

— Bildirdik. Muhtar kaç kez haber gönderdi. Arayan soran yok.

Eczacı zorlukla kalktı yerinden,

— Peki vereyim. Ama benden almadın. Kimseye söyleme.

— Söylemem, korkma.

Bir kâğıdın içine yeşil kininleri saydı.

— Acıdır bunlar. Çocuklara yarımşar içir. Çiğnemeden doğrudan içsinler.

— Peki efendi. Sağol.

Parayı ödedi. Hemen çıktı yola. Yatsı sonu köye döndü. İkisi de iyiydi çocukların. Nineleriyle oturuyorlardı. Murat harmana gideceğim diye tutturmuştu gene. Ninesi göndermemişti. Onun yerine anası gitmişti.

Mahmut rahatladı biraz.

— İyi bari, dedi, korkuttunuz beni. Şimdi şu ilâçtan yarımşar için. Yarımşar da sabahleyin. İyi olacaksınız.

Murat dilinin üstüne koyup kocaman bir yudum suyu ağzına aldı, bir çırpıda yuttu.

— Hu hu hu... acı, diye bıraktı nefesini.

— Su iç, su geçirir.

Ayşa yutmak istemedi. Korkmuştu ilâçtan.

— İçeceksin kızım. Başka türlü iyi olamazsın. Hadi bakim...

Ninesi bir yandan, babası bir yandan diller döktüler. Kız direndi, ağladı. Zorla yutturmak istediler. Kinin ağzına dağıldı. Büsbütün kötü oldu. Babası kızdı,

— Eşek sıpası, bunun için sabahtan beri yol teptim ben. Canım çıktı. İç de iyi ol işte!..

Ninesi pekmez şerbeti içirdi. Zorlukla yatıştırdı.

— Ben harmana gideyim. Anası gelsin de içirsin. Bir sabah bir akşam, günde iki kez içecek. Değilse iyi olamaz.

Eline peynir ekmek aldı, harmana gitti.

— Hadi siz eve dönün. Ben beklerim harmanı.

— Ben de kalayım, dedi Selim.

— Yok oğlum. Git de dinlen. İyi yoruldun kaç gündür.

Ensesini okşadı.

— Bi ikimiz kaldık ayakta. Aman hasta olayım deme. Sonra harmanı kaldıramayız.

Başını salladı Selim. Gerçek bir baba-oğul ilişkisi içindeydiler. Severlerdi birbirlerini.

— Ben yarın gidip burçağı getireyim boba, dedi. Hayvan mayvan girer. Oralar hep boşalmış.

— Olur. Sabah ikimiz gider getiririz.

Kağnının altına oturdu peynir ekmeğini yemeğe başladı. Teri kurumamıştı hâlâ.

— Hadi siz yatın, eylenmeyin.

Arkalarından baktı, Hacer'le Nazife de iyiydiler bugünlerde. Yan yana konuşarak gidiyorlardı.

Harman yerleri sessizdi. Kağnılara bağlı öküzlerin gevişlenmeleri duyuluyordu arada. Ay ışığı altında gümüşsü bir renge bürünmüştü harmanlar.

Mahmut testiyi dikip su içti. Sigara yaktı. Tekere yaslanıp içindeki yorgunluğu dinledi.

— Oof of... diyerek bıraktı nefesini.

Bunca işin içinde bir de hastalıklar... İnsanda dayanma gücü bırakmıyordu.

Kağnının üstüne çıkıp yorganı serdi, yattı. Tüm kemikleri sızlıyordu.

- 49 -

Ali Efe kasaba hapishanesinde üç ay yatıp çıkmıştı. Sıcak, pislik, tahtakurusu... çok bunalmıştı. Durmam bu memlekette ddi,yeter el işinde çalıştığım. "Sen orada kahya değil, ağa olacaksın" demişti İbrahim bey, oysa hapishaneye düşünce bir kez olsun gelip yoklamamıştı. Oğluyla biraz para göndermişti, hepsi o. İyi gün dostu bunlar. İşine yararsan iyi. Yaramazsan siler atarlar. Bir daha anlamıştı bunu. Kalmıyacaktı artık. Ben bunca yıl İzmir'de iş tutsaydım, şimdiye adam olurdum. Kendimi boşuna harcadım buralarda. Kullandı beni dürzü. Enayi gibi boyun eğdik. Karı haklı. Gidip satayım ev yerini. Şehrin kıyısında bir ev alayım. İyi kötü bir iş, bir dükkân... Hazır birikmiş paramız da var biraz. Yeter artık. Hiç olmazsa çoluk çocuk rahat eder ilerde. İzmir'de olsam bu işler başıma gelmezdi. Nâra yandık boşuna. Ne bileceksin böyle olacağını? Kimseye anlatamadık derdimizi.

Hapishanede kaldığı sürece hep böyle düşündü. Ayrılacaktı İbrahim beyin işinden. Dönecekti İzmir'e. Kendi başına bir iş kuracaktı. Canım İzmir orada dururken buralarda sürünmek akıl işi değildi. Anlamıştı artık.

Son görüşme günü karısına bunları söyledi.

— Çarşamba günü çıkacağım. Buradan doğruca İzmir'e gideceğim. Beni beklemeyin. İşleri birkaç günde toparlar, sizleri almaya gelirim. Bir yandan hazırlığınızı görün.

— Olur, dedi karısı. Çok iyi. Kurtulalım şu memleketten. İzmir gözümde tütüyor. Yandık bittik bu çölde.

— Tamam, kurtulacağız.

Ali Efe İzmir'e gitti. Doğruca deniz kıyısına indi. Rıhtıma oturdu, uzun uzun denize baktı. Yosun kokan serin havayı ciğerlerine çekti.

— Oh, dedi oh... Canım İzmir. Burada yaşamak varken nasıl gittim de Tacım köyünde oturdum? Deli miyim ben?

Kalktı çarşıya doğru yürüdü. Herşey değişmişti İzmir'de. Yeni yapılar yükselmişti. Caddeler daha düzgün, daha kalabalıktı.

İbrahim beyin evin zilini çaldı. Üstü ev altı mağaza, koca bir yapı. Mağaza kapalıydı. Demir kepenkler indirilmiş, çift kilit vurulmuştu.

Üst katın penceresinden büyük oğlu baktı,

— Kim o, kimi aradınız? Oo, sen misin Ali ağa, açın kız kapıyı! Ali ağa geldi.

Halı döşeli merdivenleri çıktı. Duvarlara kocaman aynalar konmuştu. Sabun kokuyordu ortalık. Ev sabunlu sularla yıkanmıştı herhalde.

— Hoşgeldin Ali ağa, geçmiş olsun. Ne var ne yok?

— İyilik sağlık.

— Çıktın demek?

— Çıktık evet, kurtulduk.

— Oh oh oh... Geçmiş olsun. Kahve yapın bize Mariya.

— Başüstüne efemm.

Önlüklü rum kızı gülümseyerek çıktı.

— Sizde ne var ne yok, banan yok mu?

— Babam İstanbul'a gitti Ali ağa. Bizim işler biraz bozuldu. Daha doğrusu ortaklık bozuldu.

— Neden, hani iyi gidiyordu?

— Gene iyi de Semih bey bizimkilere bir oyun etmiş. Şimdi hesapları inceliyorlar. İş gördükleri firmalarla yüzleştirecekler. Ortaklık bozulacak herhalde. Biz iç piyasaya yöneleceğiz. O daha iyi aslında. Başkası ile iş yapmak zor Ali ağa. Adam iki yıldır doğru dürüst hesap

getirmiyor. Bizimkiler çok güvendiler ama fos çıktı. Dünya kadar borcu var.

— Ee ne olacak şimdi?

— Mahkemeye verir alırlar ama uzar. Avukatla birlikte gittiler zazen.

— Hımm, iş kötü desene?

— Yok, önemli değil. Düzelir, merak etme. Sen yabancımız değilsin, bizim kendi işimiz zaten yürüyor. Fazla sarsmaz.

— İyi. Ben köyden ayrılmak istiyorum, onun için geldim.

— Niye, usandın mı?

— Eh biraz öyle.

Çok rahat, güldü İbrahim beyin oğlu. Doğal karşıladı.

— Olur, nasıl istersen. Babam da söylüyordu zaten, "Ali Efe'yi buraya getirelim" diye. Bizim bir Mehmet ağa var. Onu gönderecek herhalde. Biraz yaşlı ama becerir. İş bilir adam. Nasıl olsa sen yoluna koydun. Bundan sonrası kolay. Babam önceleri benim gitmemi istiyordu ama şimdi ben olmadan burası yürümeyecek. İstersen sen de bana yardım edersin. Birlikte çalışırız.

Havalıydı İbrahim beyin oğlu. Genç bir iş adamı görüntüsü takınmıştı. Bacak bacak üstüne atmış, keyifle içiyordu kahvesini. Ali Efe baktı, köy yaşamı ile şu evi karşılaştırdı. ne derin bir uçurum vardı arada. Üff... diyerek soluk bıraktı.

— Birkaç gün kal istersen. Babam gelince kendisiyle görüş. Ne yapacağını o zaman kararlaştır.

— Ne zaman gelir baban?

— Bir haftaya gelirim diyordu. Gideli üç dört gün oldu. Gelir herhalde. Paran yoksa vereyim.

— İyi olur, ver biraz.

Gitti köşedeki dolabın çekmecesinden elli lira getirdi. Defiere yazıp uzattı.

— Buyur, sonra hesaplaşırız.

— Sağol.

— Sen bizim has adamlarımızdan birisin Ali ağa. Nasıl istersen öyle yaparız. Köydeki malımıza mülkümüze iyi sahiplendin. Babam her zaman söyler. Şu olay başına gelmese iyiydi, ama geldi, sağlık olsun. Babam da bir varıp yardım edemedi. İş güç... Değilse kurtarabilirdi belki.

Güldü Ali Efe. Birşeyler söyleyecekti. Dilinin ucuna kadar geldi, sonra vazgeçti. "Hepten koparmayalım ipleri, ilerde belki yardımı olur" diye düşündü.

— Şimdilik bana izin. Sonra mağazaya uğrar yoklarım. Babanla görüşüp öyle gideyim ben.

— Olur Ali ağa, nasıl istersen. Köydeki işler yürüyor nasıl olsa, değil mi? Oradaki adamlarına güveniyorsun.

— İyi evet, yürüyor. Bizim hanım zaten başlarında. O benden iyi çevirir. Yaramaz birşey yok.

— Tamam. Giderken uğra da ablaya hediye gönderelim.

— Peki.

Merdivenleri inip dış kapıya kadar uğurladı. "Nasıl da bilirler gönül almayı? Adam çalıştırmanın ustası olmuşlar. Babasının oğlu bu da işte."

Sokaklarda kendikendine dolaştı. İyi açıklayamıyacağı bir yıkıntı vardı içinde. Yıllardır nasıl değişmişti İzmir? Eski arkadaşları bulmak da zor olurdu şimdi. Kimbilir neredeydiler? Her biri bir yerlere dağılmıştı. Yoksulluğun gözü kör olsun.

Konak meydanına indi yeniden. Bu saattte kalabalıktı oralar. Hep ışıklar yanmıştı. Taksiler faytonlar gelip gidiyordu. Kıyıdaki vapur kesik kesik bağırıyor, bacasından dumanlar püskürtüyordu. Deniz ilerde koyu bir kımıltı içinde çırpınıyordu.

Ali Efe dikilip baktı. Anadolu'dan hele bir hapishaneden gelince nasıl olağanüstüydü herşey?

— Yok,dedi. Köye gitmem artık. Yeter...

Balıkçı meyhanelerinden birine girdi. Balık tava, salata, bir duble de soğuk rakı istedi. Şu İzmir'de her şeyin tadı başka. Ah İzmir, nasıl bırakıp gittim seni? Akıl yokmuş bizde. Köyde ağa olacağız deyip gittik. El malıyla ağa olunur mu? Olsan ne yazar? Burada işçi olmak köyde ağa olmaktan daha iyi." Dikti soğuk rakıyı, ohh... dünya varmış. Gitmem köye, imkânı yok. Kimi gönderirse göndersin. Yeter tarlada harmanda koşturduğum.

Mahmudu düşündü. Gülümsedi kendikendine. Biz gene çalışmadık, daha çok çalıştırdık, ya Mahmut? Haceli? Öbür köylüler... Allah Alaah, nedir bu yahu, nasıl iştir? Nasıl razı oluyorlar? Açıklaması zor, çok zor... Balıktan bir lokma aldı. Çiğnerken tabağa bakıp düşündü. Bulgur pilâvı, çorba, bir ömür boyu... Kaç kez konuşmuşlardı Mahmut'la. Memleket, diyordu, baba yurdu, çoluk çocuk... Çok mu kafa-

sızdı bu köylüler. Baktı çevresine. Şu meyhanede yeyip içen, ikide bir kahkaha atan insanlara sorsan, "kafasızlar da ondan" diyeceklerdi. Öyle miydi gerçekten? Kabul edemiyordu bunu. Benim gibi daha yakından tanısalar böyle söyleyemezler. Başka bir açıklaması olmalı bunun. ama ne, ben de bulamıyorum. Bu köylü milletini anlamak biraz zor. Onların dayanıklılığı, aza razı olma huyu, açıklanır gibi değil.

İçti, hep bu konuyu düşündü. Kendisini eleştirdi. Ben de onlardan birisiyim biraz, dedi. Bırakıp gittim buraları. Ama bitti, döneceğim. Hemen yarın ev aramaya başlıyayım. Birazını öderim, birazını borçlanırım. İbrahim bey nasıl olsa iş verir bana.

Meyhaneden çıktı. Uçacak gibi hafiflemişti. Şu anda çok mutlu duyuyordu kendisini.

- 50 -

Hacı Nuri pancar memurlarını, ziraat mühendisini konuk etti. Ertesi sabah faytona bindirip çiftliği gezdirdi. Ellerini geniş daireler çizdirerek,

— Gördünüz işte, dedi. Fabrikanın yarı pancarını yetiştiririm ben. Öyle bir toprak bu toprak.

Ziraat mühendisi güldü,

— Yok Hacı efendi, iyi anlatamadık herhalde. Biz çok geniş tutuyoruz işi. Senin yetiştireceğin pancarı biz iki günde işleriz. Fabrika bu, küçük imalat yeri değil.

— İyi ya işte, açın krediyi, yetiştireyim istediğiniz kadar. Beş çift koşum, beş pulluk...

— Onlar hiçbir şey değil bizim için. Biz elli bin top pancar peşindeyiz. Sonra sizin buralar uzak. Yolunuz iyi değil. Yetiştireceğiniz pancarı nasıl taşıyacaksınız?

— Taşırız, merak etme. Köyün kağnısını arabasını seferber ederim. Yetmezse Tacın'ın kağnılarını da getiririm.

— Olmaz. Kağnıya falan güvenemeyiz biz. Pancar mevsimi buralarda yağmurlu geçer. Yollar çamur olur. Senin kağnılar çamura saplanır kalır. Fabrika da zınk durur. Nasıl güvenelim?

— Yolumuzu da yaparız. Devlet yardım etsin, her şeyi yaparız biz.

— İlerde olur belki ama şimdilik zor.

— Mühendis bey, sizin istediğiniz pancar değil mi? Ben pancar yetiştireceğim arkadaş. İşte denedik, gördünüz. Kendiniz de beğendiniz. On ton çıkar diyorsunuz. Buradan on ton çıkarsa ben size yüz ton çıkacak yer de ekerim.

Tekrar güldü mühendis,

— Yüz ton bin ton nedir ki Hacı efendi? Çok istiyoruz biz çok.

Hacı Nuri ensesini kaşıdı,

— Hımm, anladım. Çiftliğin hepsine pancar ekin diyorsunuz siz.

— Ya, onu diyorum işte. İlerde motor girecek bu araziye. Motorla olur o iş. Hayvan gücüyle, pullukla... bize yetmez o kadar pancar.

— Peki ne yapalım şimdi, ne diyorsun?

— Size üç koşumluk kredi açalım, üç koşum da kendinizin var madem. Bize şimdilik yüz-yüzelli dönüm ekin. İyi sonuç alırsak ilerde genişletelim.

— Yok, dedi Hacı Nuri. Kendi koşumlarımla ancak buğdayımı arpamı ekerim. Siz beş çift koşum parası verin bana. Pişman olmazsınız. Tüm bu çevre köyleri de pancara alıştırırım. Örnek olurum.

— Neyse, canım, anlaşırız. Araziyi beğendik. Tam pancar toprağı. Yalnız her yıl aynı tarlaya ekilmiyecek, biliyorsun. Bir yıl pancar ekilen yere iki yıl başka ekin ekilecek.

— Tamam, biliyorum.

— Bir de bizim önerdiğimiz gibi, suyu çapası... tam zamanında yapılacak. Memurlarımızın gözetimi altında...

— Onu da biliyorum, tamam.

— İlerde başka şeyler düşüneceğiz. Memnun kalırsak hep destekliyeceğiz seni. Başlıca pancar üreticilerimizden birisi olacaksın.

— Oluruz inşallah.

— Toprağın uygun. Yeteri kadar da geniş. Buğdayla arpayla yazık olur bu araziye. Ama pancarla çok değerlenir. İki kat üç kat fazla kazanırsın.

— İnşallah, sayende...

— Sayemde değil Hacı efendi. Bizim görevimiz sizlere hizmet etmek, yararlı olmak. Şu çevreye sen önayak ol. Yeni bir tarım biçimi geliştirelim. Birlikte memleketin kalkınmasına yardım edelim.

— Edelim mühendis bey. Siz yürü derseniz yürürüm ben. Hadi şimdi eve gidelim. Sıcakladınız, soğuk birşeyler için. Çevir oğlum faytonu.

İşin iyi gideceğini sezinlemişti. Bir tetikti nedense. Dün kuzu kestirmiş, bir kuzu yedirmişti güzelce. Sabahleyin de bol tereyağ, süt... Şimdi de ağırlayıp yolcu edecekti. Zaten önceden de söz almıştı. Kaymakamla birlikte fabrika müdürünü ziyaret etmişlerdi. Fabrika müdürü daha çok, daha çok pancar diyordu. Pancar alanını alabildiğine genişletmek çabasındaydı. İki yıldır duyuyorlardı, fabrikaya yakın kesimlerdeki çiftçiler çok memnundu. Pancar iyi para getiriyordu. Hacı Nuri'nin çiftliği biraz uzaktı ama bu iş için çok uygundu. Hele koşum yardımı da alabilirse tadından yenmiyecekti. Bir yılda çıkarırdı parasını.

Hacı Nuri düşündükçe heyecanlanıyordu.

— Buyurun mühendis bey, dedi. Buyurun yukarıya.

— Çıkmayalım. Birer ayran içip yolcu olalım biz.

— Olmaz mühendis bey, sofra hazır. Aç gönderir miyim sizi, uzun yol.

— Aç değiliz yahu, az önce yaptık kahvaltıyı.

— Ne az öncesi? Ben acıktım bile. Buyurun...

Kolundan tutup çekti.

— Yemek yedirmeden göndermez, dedi memurlardan birisi.

Daha önceden biliyordu demek.

Zorunlu olarak yukarı çıktılar. Sofra hazırdı gerçekten. Bu kez de tavuklar kesilip pişirilmiş, sini dolu pilâvın üstüne parçalanıp yığılmıştı. Yanında taslarla cacık, kayısı hoşafı vardı.

— Ohoo... ne bu Hacı efendi, kim yiyecek bunları?

— Biz yiyeceğiz mühendis bey. Bizim köyün havası açıktırır adamı. Hele buyurun.

Bağdaş kurup oturdular. Hem yediler, hem konuştular.

— Bu sizin çiftlik Hacı efendi, modern araçlarla ekilse, tarım biliminin gereklerine göre işletilse, ne deyim size, Türkiye'nin en güzel çiftliklerinden birisi olur. Çok güzel toprak suyu ayağında, konumu yerinde.

— İlerde olacak inşallah. Sizin de yardımlarınızla...

— Tabii, elimizden gelen yardımı yaparız. Bu oğullarımızı keşke

okutsaydınız. Birisi ziraat mühendisi olarak yetişseydi ilerisi için çok iyi olurdu.

— Bizde çocuk çok mühendis bey. Aha torunlar büyüyor. Birisini senin gibi ziraat mühendisi yaparız inşallah.

— Çok iyi olur. Çiftliğin geleceği açısından şimdiden düşünün bunu. Bakın ben okudum ziraat mühendisi oldum ama bir karış toprağım yok. Benim böyle bir çiftliğim olsa, ohoo... neler yapmazdım. Şimdi maaşlı memuruz. Ay sonlarında devletin gözüne bakıyoruz. İş değil yani. Çiftlik sahibi bir ağanın kızıyla evlenelim dedik, onu da beceremedik.

Keh keh güldü Hacı Nuri.

— Evlenmemiş kızım olaydı verirdim sana mühendis bey. Emme geçti. Evlendirdik, gittiler. Nasip değilmiş.

Hep birlikte gülüştüler. Mühendis sesini değiştirdi.

— Ne olacak biliyor musun? Bu çiftliğe iki traktör girecek. Büyük pulluklar mibzerler, türlü makineler. Bak o zaman ne oluyor... On katı yirmi katı fazla verim alınır bu çiftlikten.

— Alınır he, öyle diyorlar. Emme şimdilik nasıl yapalım, gücümüz yetmez. İlerde inşallah. Hele şu pancar işine başlayalım da...

Asıl konuya girdiler.

— Ben de onu diyecektim. Pancar değiştirecek sizi. Göreceksin, birkaç yıl içinde alıp yürüyeceksiniz. Pancar bizim toprağımız için en uygun tarım. Çok da gereksinim var. Memleketin çehresini değiştirecek. Bizim bir hocamız vardı, Türkiyeyi üç beyaz kurtaracak derdi, pamuk, şeker, un. Yani buğday. Buğdayı zaten ekiyoruz. Pamuk her yerde olmaz. Ama pancar... Pancar memlekete bir yayılsın, gör bak neler olacak. Türk çiftçisi birden bire kalkınacak. Biz işte bunun için çalışıyoruz. Senin gibi uyanık çiftçiler işi hemen benimsiyorlar. Ama babadan gördüğünü sürdürenler bir türlü kavrıyamıyorlar.

— Biz kavrıyoruz mühendis bey. O kadarcık aklımız var. Yeter ki fabrika yardım etsin.

— Edecek, merak etmeyin. Ben olumlu raporumu vereceğim. Gelir ziraat müdürümüzle görüşürsün. İstediğin kadar kredi alırsın. Şartnameyi imzalarsın. Bize şimdilik yüz-yüzelli dönüm pancar ekersin.

— Ekerim mühendis bey. Hem de istediğin gibi pancar yetiştiririm.

— Tamam. Hadi çocuklar, yolcu yolunda gerek. Çok zahmetler

verdik Hacı efendi, teşekkür ederiz. Fabrikaya gelince bana uğra. Bir kahvemizi çayımı iç de birazını ödeyelim bari.

— Rica ederim mühendis bey, o nasıl söz. Asıl ben senin yaptığın iyiliği ödeyemem. İlerde inşallah. Daha çook yer içeriz seninle.

Hacı Nuri'nin faytonu ile kasabaya yollandılar.

Kara sakalını sıvazlıyarak baktı arkalarından. Memnundu.

— İyi olacak bu iş, dedi yanındaki oğullarına.

— Elbeet, iyi olmaz mı?

- 51 -

Harman zamanı geceli gündüzlü süren iş bir yandan, çocukların hastalığı bir yandan Mahmut gene perişan durumdaydı. Doğru dürüst çalışamıyordu. Aklı hep evdeydi. Döğenin üstünde ikide bir köye doğru bakıyordu. Ya Selim'i gönderiyor, ya da Nazife'ye "git bak hele, nasıllar, bi haber getirin bana" diyordu. "Bu yılki gibi hiç olmadıydı, ne bu başıma gelenler" diye söyleniyordu. Bir çöküntüyü yaşıyordu. İçine çekilmişti iyice. Kimseyle konuşmuyordu, yüzü gülmüyordu.

— Ağırlaşmış gene boba, diyerek geldi Selim. Ninem seni çağırıyor. Git hele.

Döğeni elinden aldı.

— Hangisi

— Murat.

Köye doğru yürüdü. Selim arkasından baktı, acıdı babasına. Zayıflamıştı adamcağız. Omuzları çarpılmıştı. Birisi biraz aşağıda gibi görünüyordu. Döğenin üstünde iyice doğrulup kendi omuzlarına baktı, ben öyle değilim diye düşündü. Çok seviyor Muradı. Murat ölürse çok kötü olur. Hepimiz yıkılırız. Yok, ölmesin Murat. Kurtulsun. Kendisi de üzülüyordu. Tadı tuzu kaçmıştı evin. Kimsenin yüzü gülmüyordu. Tam da iş zamanı, hey Allah!

— Dâh oğlum!

Öküzleri sıkıştırdı. Öğle sıcağı çökmüştü tepeye. Nefes aldırmıyordu. "Şu harmanlar bir bitse. Öküzleri salsak kıra. Dalsak bağlara. Ağaçların gölgesinde... Vay dinine yandığım vay! Murat da olsa. Murat'sız olmaz."

Muradı düşündükçe içinde bir yer eziliyordu. Ne kötü bir hastalığa yakalanmıştı Murat. Oysa kendisinden daha güçlüydü. Allah mı veriyordu hastalığı? İyi ama Murat ne yapmıştı hasta olmak için? Haksızlıktı bu. "Muradı iyi et Allah!" diye söylendi içinden. "O benim kardaşım. Övey ama özden ileri kardaşım. İyi et onu. Gene birlikte çalışalım, yardım edelim bobamıza. Adam kötü oldu yazık. Huyu suyu değişti. Sesi bile başka çıkıyor. Ben hasta olsaydım bu kadar üzülür müydü? Üzülürdü herhalde. Hiç ayırmaz bizi. İkimizi de sever."

Anası da yoktu şimdi harmanda. Hep eve gitmişlerdi. Tek başına çalışıyordu. Öküzleri kıyıya çekip durdurdu, dirgenle sapları aktarmaya başladı. Çocuksu yeniyetme yüzü toz içindeydi. Şimdiden kavrulmuştu. İkide bir durup ensesini kaşıyordu.

Baktı şöyle çevreye, harman komşuları öküzleri hep salmışlardı. Bu sıcakta çalışılmazdı. Varsın biraz dinlensindi hayvanlar. Gitti boyunduruktan kurtardı.

— Hadi bakim dâh. Yatın biraz...

Harmanı aktarmayı sürdürdü. Toz içinde kaldı. Kollarını uğuşturarak geldi kağnının yanına. Tıpkı babasının yaptığı gibi çevreyi çıkarıp silkeledi. Yıkılır gibi oturdu gölgeye. Boynunu ensesini sildi. Yangından çıkmıştı sanki, öyle sıcaklamıştı.

— Oh Allah! Ne bu be, öldüm sıcaktan.

O sırada duydu sesi.

— Seliim, Selim! Eve git, koş!

Komşulardan Zöhre teyze sesleniyordu,

— Çabuk ol yavrum, bir iş var evinizde.

Cız etti Selim'in içi.

— Ne oldu teyze, ne var.

— Bilemem yavrum, çabuk git sen!

Kadın köyden geliyordu. Yürüyüşü telâşlıydı.

— Ben öküzlerinize bakarım. Git, çabuk!

Harmanlarda herkes doğruldu, ne olduğunu anlamağa çalıştı. Selim eve doğru koşarken gerideki konuşmaları duyamadı.

— Öldü komşular, Muratcağız da öldü!

— Deme ulen?

İki yana sallanıyordu kadın. Oturmuş dizlerini dövüyordu. Duyan Mahmudun evine yürüdü.

Selim geldi ki, evin önü ana baba günü. İçerden ağlamalar bağırmalar göğe yükseliyor. Ne olduğunu anlayamadan o da ağlamaya başladı. Kimse kimseyi avutacak durumda değildi. İmam yatağın başucuna oturmuş, kuran okuyordu. Ama dinleyen yoktu. Hacer yırtınıyordu. Ayşa kadın dövünüyordu. Molla Mahmut ayak ucuna oturmuş, namaz kılar gibi habire eğilip kalkıyordu. İyice bakmadan onun Molla Mahmut olduğunu kimse anlayamazdı. Öyle değişmişti adam. Nazife gözleri yaşlı ortalarda dolaşıyor, ne edeceğini bilemiyordu. Haceli girdi telâşla, dikilip yatağa baktı. Üstüne bir çarşaf örtülmüştü. Kara saçları görünüyordu ucundan.

— Bunu da mı gösterecektin Alaah! diye var gücüyle bağırdı. Ağlama sesleri büsbütün yükseldi. Ayşa kadının kalın sesi yeri göğü yırtıyordu. Bağrını yumrukluyor, yerleri tırmıklıyor. ne dediği belli olmayan sözcüklerle yas tutuyordu. İki kadın koluna girdi, yatıştırmaya çalıştı. İtti onları, "bırakın benii, ben niye yaşıyoruum, nem kaldı bu dünyadaa! diye bağrıyordu. Zorlukla sürükleyip öbür odaya götürdüler. Hacer de oradaydı. Diz çöküp sedire kapanmıştı, hıçkırıyordu.

Haceli Mahmudun yanına oturup kucakladı. Birbirlerinin omuzuna yaslanıp ağlaştılar. Sakallı yüzlerinden yaşlar akıyordu.

— Allaah, Allah! diyordu Haceli. Başka bir sözcük bulamıyordu.

İçerde dışarda herkes hıçkırıyordu. Kadınların boğuk sesleri duyuluyordu öbür odadan. Uzun uzun ağıt yakıyorlardı.

Selim, kapıya dikilmiş şaşkın bir yüzle, gözleri yaşlı bakınıyordu. Ne yapmalıydı şimdi, aklına hiçbir şey gelmiyordu.

— Küçük Ayşa nerede ana? diye fısıldadı anasına.

Kadın çevresine bakındı, sonra anımsadı,

— Dudu halan götürdü, dedi.

Sonra başka komşular geldiler. kadın erkek doluştular içeriye. Bastonuna dayanarak Hüseyin emmi geldi. Kadir ağa geldi. Önce hiçbir şey söylemeden dikildiler. Ağlama sesleri durmak bilmiyordu.

— Başınız sağolsun Mamıt. Allah sabır versin yavrum. Allahın emrine... ne diyelim...

Hiç karşılık gelmedi.

— Allaah!..

Sedire oturdular. Başlarını eğdiler yere. Bir sessizlik oldu.

— Haceli, kendinizi toplayın hele. Yaz günü ölü beklemez. Ne yapılacaksa yapılsın, hadi oğul.

Haceli başını sallıyarak kalktı. İmam da bitirdi işini. Sessiz bir dua okuyarak doğruldu. Aralarında fısıldaştılar. Kazma kürek, mezarlık... Öbür işler.

Kadınlar su taşıdılar. Dışarıya kazan kurup ateş yaktılar. İmam caminin önünde selâ verdi. İkindi ezanını okudu. Nazife hem ağladı, hem söylenen işleri gördü. Kaynanasının kendisi için hazırladığı kefen bezini sandıktan çıkarıp ortaya koydu. Başını iki yana sallıyarak yapıyordu bu işleri. Büyük bir acıyla yapıyordu.

Selim'le Haceli'nin yeğeni Ömer, daha bir iki delikanlı mezarlığa gittiler. Haceli'nin gösterdiği yeri kazmaya başladılar.

Cenaze evin önüne çıkarılıp tahtaların üstünde yıkandı. Kefene sarılıp camiden getirilen tabuta konuldu. Evdeki ağlama sesleri yükseldi tekrar. Kadın erkek hep köylü oraya toplanmıştı. Haceli, Mahmudun koluna girip camiye götürdü. Sendeliyordu yürürken, tanınacak gibi değildi. Cenaze namazı kılınırken ayakta zor durdu. Mezarlığa giderken iki kez başı döndü, yere oturup dinlendi. Su içirdiler. Nineyi hiç çıkarmadılar evden. Baygın yatıyordu. Nazife başında bekledi.

Cenaze gömüldükten sonra dualar okundu. Komşular başsağlı dileyip dağıldılar. İşlerine döndüler. Mahmut'la Haceli taze toprak yığınının başucunda oturup kaldılar. Selim de ayrılmak istemiyordu. Yan yan bakıyordu uzaktan.

— Git, dedi Haceli. Ben bobanı getiririm, sen harmana git hadi.

Mahmut konuşmuyordu. İçine gömülüp gitmişti. Gözlerini açmaya çalışıyordu ikide bir. Haceli ne dediyse yarar sağlamadı. Yerinden kımıldamadı, hiçbir söze karşılık vermedi. Müthiş bir acıyla kıvranıyordu. Yüzü değişmiş, incelmiş, çenesi bir yana kaymıştı.

Hava kararda. Bol yıldızlı bir gece başladı. Uzaktaki ağaçlar, gerideki evler kara bir yığıntı gibi görünüyordu.

— Mamıt, kendine gel gayri kardaş. Ölenle ölünmez. Sen neler görmüş adamsın. Gözünü seveyim, hadi gidelim gayri. Anan da hasta evde, ona avuntu vermek sana düşer, hadi gel...

Kolundan asıldı. Ama Mahmut kımıldamadı. Taş kesilmişti sanki.

— Allah Allah, ne yapmalı bilmem ki?

Bir aralık Selim geldi. Babasının yanına oturup kucakladı. "Boba, bobacağım..." diyerek hıçkırdı. Ağladı sessizce.

Mahmut ağlayamıyordu. Bir karanlık çökmüştü içine. Duyuları körelmişti. Kaskatı oturuyordu öylece.

Gökte yıldızlar kaydı. Gece kuşları öttü. Sonra bir sessizlik uzayıp gitti.

Gün ışıyıncaya kadar oturdu Mahmut. Öbürleri de yanında kaldılar. Bazan uyukladılar, bazan kalkıp gezindiler.

Bir hafta sonra nine öldü. Kadıncağız dayanamadı Muradın ölümüne. O günden sonra zaten yataktan kalkamadı. "Ben öleyim" diye tutturdu. Yemeden içmeden kesildi. Gün günden eridi. Mahmut anasına bakıyor, bir sözcük bulup söyleyemiyordu. Ayşa kadın tam tersi durmadan konuştu, "Ah Muradım, alı oğulcuğum. Ben Allaha ne yaptım da seni elimden aldı? Ben nasıl dayanırım buna? Öleyim ben öleyim... Bana yaşamak haram..." Dur ana, sus ana diyen yoktu. Dense de söylüyordu zaten. Konuşa konuşa nefesi kesildi.

Muradın yanıbaşına gömdüler. Taze iki toprak yığını üstlerine yağmurlar karlar yağana dek öylece kaldı.

Mahmut da her gün şafakla birlikte gelip oturdu başuçlarında. Gözlerini iki tümseğe dikip kımıldamadan durdu. Kulağının dibinde top patlasa duymazdı. Öyle dalıp gitmişti içinin derinliklerine. Bambaşka bir Mahmut olmuştu. Gölge gibiydi evin içinde. Silikleşmişti. Nazife yürütüyordu işleri. Hacer de iç odaya kapanıyor, başını eğiyordu yere. Sallanıyordu durmadan.

Yavaş yavaş iyi olan Ayşa abim deyip, ninem deyip ağlıyordu bazan. Anasını da ağlatıyordu.

Nazife bir gün dayanamadı,

— Abin de ninen de öldüler kızım, anla gayri. Mızlanıp durma, diye söylendi.

Hacer deli gibi oldu.

— Gözün çıksın, ağzın büzülsün karı! diye atıldı Nazife'nin üstüne. Yüzünü boynunu tırnakladı. Bir boğuşmadır gitti aralarında. Mahmut da Selim de yoktular evde. Komşular koşup ayırdılar.

Geçimsizliğin yeni boyutları başladı o gün.

Mahmut harmanda çalışıyordu ama uyur-gezer gibiydi. Kendine gelemiyordu bir türlü. Çenesinin iki yanında, şakaklarında aklar çoğalmıştı birden. Bakışları donuktu. Nazife sinirli sinirli gelip,

— Öbür karın beni öldürüyordu, boğazıma sarıldı. Şu elime yüzüme bak! dediği zaman hiçbir tepki göstermedi.

— Sana diyorum adam! Kudurdu bu Hacer olacak. Her hizmetini görüyorum da yaranamıyorum. Ne edeceksen et!

Mahmut sabahtan beri tınar savuruyordu. Dinlenmek için yeni oturmuştu. Başını kaldırıp usulca baktı. Boğuk bir sesle.

— Nazife, dedi. Sen insan değil misin?

Bir iki şey daha söylese ağlayacaktı. Öyle acılıydı yüzü. Sonra zorlukla doğrulup yürüdü. Nazife şaşırıp kaldı. Kambur gibi yürüyordu. Zayıflamıştı iyice. Üstü başı da perişandı.

Selim bakıyordu harmanın kıyısından.

— Ne oldu ana? diyerek geldi yanına.

— Döğüştük, ne olacak? Şu elime yüzüme bak. Boban da hiçbir şey söylemedi. Nasıl adamsa...

— Nasıl adammış, bilmiyor musun neler çektiğini?

— Biliyorum. Ben de çektim. Kölesi değilim ben bu Hacer karının!

Sesini yükseltti gittikçe.

— Sus ana bağırma, deli misin? El adama ne der?

— Ne dermiş? Sen de mi onlardan yana oldun?

Selim kızdı,

— Sus diyorum ana. Böyle konuşma. İç güc zamanı, tövbe yarabbi...

Yürüdü babasının arkasından. Nazife kadın dikildi kaldı. Ne diyeceğini bilemedi. Baba oğulun karşılıklı tınaz savuruşlarını izledi uzun uzun. Oturup elleriyle yüzünü kapadı, kendikendine ağlamaya başladı. Demek oğlu da arka çıkmayacaktı, gene yalnız kalacaktı bu evde. "Yıllardır yetmedi mi benim çektiğim? Hâlâ mı başıma vurulacak? Oğlum bile onlardan yana. Ne kötü yazgım varmış benim, uu..."

Mahmut dikilip baktı.

— Git, dedi Selim'e. Al götür anamı. Cinlerimi ayağa kaldırmasın benim!

Gözleri iğne ucu gibi sivrilmişti.

Selim yabayı tınaza saplayıp geldi,

— Kalk, dedi anasına. Hadi eve!

Kolundan asıldı.

— Dur, kolumu acıttın.

— Yürü diyorum ana!

Önüne katıp götürdü.

— Yaralı insanlara yapılmaz bu ana, ayıp! Herkes seni ayıplar.

— Ben yaralı değil miyim? Neden onlardan yanasın? Nasıl oğulsun sen?

— Onlar biz diye ayırım yapma ana. Geçimsizliği sen çıkarıyorsun.

— Heh, sen de beni suçla. Arka olacak yerde onlardan yana ol!

— Ana etme böyle, gözünü seveyim. Daha bir ay geçmedi, ayıptır. Böyle yaparsan ayırır bizi bobam.

— Ayırsın, bundan daha iyi. Ele hizmet etmekten usandım. Biz seninle başımızın çaresine bakarız.

Selim önüne varıp dikildi.

— Ben ayrılmam ana. Aklını başına al. Gider kendin otursun evinde!

— Ne dedin? Doğru mu söylüyorsun bunu ulen?

— Evet, doğru söylüyorum!

— Allahım... Oğula bak oğula! Ben seni doğurayım da, bunca yıl büyüteyim de, git başkasının oğlu ol öyle mi?

— Evet olurum. Bu adam büyüttü beni. Hiçbir kötülüğünü görmedim. Kendi öz oğlundan ayırmadı. Şimdi böyle gününde, deli misin sen?

Tartışarak yürüyorlardı. Eve gelince sustular.

Hacer asık suratla karşıladı. Kapının önüne oturmuş, bulaşık yıkıyordu.

— Nasılsın ana? dedi Selim. Omuzlarına dokundu. Bobama yiyecek birşeyler götüreyim hadi. Acıktı yazık. Ayşa nerede?

Duvar dibinde somurtmuş oturuyordu.

— Nasılsın bacım, gel bakim. Omuzlarıma bin de gezdireyim seni.

Kızla oynadı biraz, güldürdü.

— Ayran da çalkayın ana. Bobam tuzlu bir ayran içsin de serinlesin biraz.

Dağıttı soğuk havayı.

Kendi anası iç odaya geçmişti. Hacer ananın kulağına eğildi,

— Bobam çok kızdı. Ben de ağzıma geleni söyledim. Sen rahat ol hadi. Ben senin oğlunum, hem Muradım, hem Selimim, bunu unutma...

Hacer kadın bir şey söylemeden başını iki yana salladı. Yüzü acılıydı.

Bakır siniye hazırlanan yemekleri alıp götürdü Selim.

Ninesiz Muratsız ev boşalmış gibiydi. Her köşede ayrı anıları kımıldıyordu. Hacer girip çıkıp ağlıyordu. Hiç bitmeyecekti bu acı. Alışamıyacaktı. Mahmut değişmiş, başka bir adam olmuştu sanki. Tadı tuzu kalmamıştı yaşamanın.

İşlerini bitirip sedire oturdu. Elleri kolları keçeleşmişti sanki, öyle güçsüzdü. Ayşa'yı dizine yatırıp uyuttu. Saçlarını okşarken ağladı sessizce. "Sen sabır ver Allahım, deli olacağım ben."

Dünyayı yaşamı hiç düşünmediği boyutları ile kavrıyordu şimdi. "Meğer ne zor şeymiş..."

Rüzgâr kesilmişti. Tınazı bıraktılar.

— Öküzleri sula da eve git, dedi Mahmut. Dinlen biraz. Gece rüzgâr çıkarsa savururuz.

— Sen git eve boba. Ben öküzleri sular burada dinlenirim.

— Yok. Eve gitmek istemiyorum.

Günlerdir eve gitmiyordu. Bazan Haceli, ya da öbür komşular geliyordu yanına. Onlarla da fazla bir şey konuşmuyordu. Başkaları konuşuyordu daha çok. Boyuna sigara içiyordu. Ağzı zehir gibi acıydı. İyice kavrulmuş incelmiş Molla Mahmut olmaktan çıkmıştı. Ne var ne yok, neler olur hiç merak etmiyordu. Sabahları erkenden mezarlığa gidiyordu. Gece uyuyamıyordu zaten. Dönüp kımıldanıp duruyordu kağnının üstünde. Ya anasıyla konuşuyor, ya Muradın sesini duyup sıçrıyordu. Bir huzursuzdu geceler ve gündüzler. Avutucu serinletici hiçbir şey bulamıyordu. Karaydı kötüydü nereye baksa. Dünyanın bu kadar anlamsız olduğunu bilmiyordu. "Allah ceza verdiyse, ben ne

yaptım, diye düşünüyordu. Bunca namussuz hırsız düzenbaz varken neden beni gördü? Şurda çalışıp çırpınmaktan başka ne yapıyoruz, nedir benim suçum?" Off, of! diye soluklanıyordu ikide bir. Düşünürken başı dönüyor, içi bulanıyordu.

Akşam sonu Haceli geldi yanına. Sini üstünde yemek getirdi.

— Gel Mamıt, dedi. Birlikte yiyelim şunu. Arkideş etme böyle, öldürdün kendini de beni de. Topla kendini biraz. Evet acımız büyük emme elden ne gelir? Dayanacağız. İnsanoğlu hergün yaşıyor bunları. Biz yüzlerce arkadaşımızı yitirdik, gözlerimizin önünde, biliyorsun. Ne cıvanlar gitti. Bu hiçbirine benzemez, doğru emme onların da ana babaları vardı. Ölenle ölünmez. Başka yakınların da var, onları düşün. Koyverme kendini.

— Biliyorum Haceli, tamam. Konuşma...

Haceli sustu. Bozulmuştu. Yüzüne baktı.

— Yavu arkideş, ne konuşuyorsun, ne konuşturuyorsun, peki ne olacak böyle?

— Boş şeyler de ondan. Bana hiçbir şey söylemiyor bunlar.

— Hımm evet, doğru. Buyur hele, yiyelim şundan.

— Yemiyeceğim.

— Neden?

— Yiyesim yok.

— Kırıyorsun beni Mamıt, etme böyle. Sen benim dünyada en yakın kardaşımsın. Ölümlere gidip geldim seninle.

— Ööf Haceli yeter!

Bağırdı Mahmut. Haceli ağzında ekmekle durup baktı, aşağıdan aldı.

— Peki, kızma.

Kendisi yedi bir süre. Gözünü Mahmut'tan alamıyordu. Onun elleri titriyerek sigara sarışını, sonra kavlı çakmakla uzun uzun uğraşarak yakışını izledi.

— Hadi azıcık ye de sonra iç sigaranı, gözünü seveyim.

Karşılık vermedi Mahmut. Uzaklara baktı.

— Bak zayıfladın, çok kötü öldun. Hastalanırsan ne olur bu çocukların hali?

Gene ses vermedi. Yüzü kapkaraydı. Bunalıyor terliyordu. Büyük bir gerilim içindeydi.

Biraz sonra koltuğunda siniyle Selim geldi.

— Yemek getirdim boba, buyur...

— Yemiyor hay oğul, ben de getirdim emme yemiyor.

— Neden boba? Zorla ye biraz, Allahaşkına. Aç durulmaz.

Küs gibiydi Mahmut. Sigarasını içiyor, hiç kımıldamadan uzaklara bakıyordu. Birden dönüp sordu.

— Ne yapıyor anan gil? Bak söyle anana, böyle dır dır edecekse çeksin gitsin evimden. İstemiyorum!

Haceli anlamıştı durumu,

— Ne o, gene kavga mı etmişler?

— Ben gerekeni söyledim boba. Onun için üzülme. "Sen gidersin ben bu evde kalırım dedim. Beni Mahmut bobam büyüttü" dedim.

Uzun bir sessizlik oldu.

— Nasıl iş bu yavu? Bunca acının içinde nasıl yaparlar böyle? Hiç mi kafa yok bunlarda?

— Ben hallederim Haceli emmi, üzülmeyin. Hacer anamla da konuştum, gönlünü aldım. Bundan sonra kavga olmayacak. Ben bobamdan da Hacer anamdan da hiçbir öveylik görmedim. Benim bir adım da Murat. Onun yerini de...

Sözünün gerisini tamamlıyamadı. Hıçkırdı.

— Onun yerini de tutacağım, dedi zorlukla.

Haceli'nin gözleri yaşardı.

— Aferim Selim. İnsan evlâdıysan bunu yap oğlum.

— Yapacağım, göreceksiniz...

Mahmut ağzını açarak soluk koyverdi. Elindeki sigarayı atıp ayağı ile ezdi. "Getir siniyi" işareti yaptı. İki siniyi de ortaya sürdüler. Sessizce yediler yemekleri. Mahmut kuru kayısı hoşafını başına dikip içti.

— Sen yarın bahçeye git Selim, dedi. Sulanacakları sula. Bakılacaklara bak. Bundan sonra ninenin işi de sana kaldı.

— Olur boba.

Harman sonu olmuş, güz ayları geçmiş, Mahmut kendini hâlâ toplayamamıştı. Derin bir yalnızlık ve hüzün bulutu içinde yaşıyordu. Ya mezarlığa gidip oturuyor, ya da evinin duvarı dibine uzanıp güneşleniyordu. Selim bir işi yoksa hep yanıbaşındaydı. O da konuşmuyordu artık. Konuşacak şeyleri hep bitirmişlerdi.

Mahmut uyuyor gibi gözlerini kapıyor ama uyuyamıyordu. İki yanda kırlaşmış sakalı uzamıştı iyice.

— Boba berbere gidelim, tıraş ol.

— İstemez, diyordu kısaca.

Kasabaya indikleri gün de ısrar etmiş ama götürememişti.

— Boba, nüfus idaresine uğramıyacak mıyız? Herkes soyadı aldı bir biz kaldık...

— Kalsın, dedi.

Haceli de gelip konuştu o konuda,

— Herkes soyadı alıyor arkideş, biz ne alacağız ha?

— Bilmem, ne istersen al.

— Yavu öyle deme Mamıt, önemli bu. Bak İsmet Paşa'ya İnönü soyadı vermişler. Biz de savaştık oralarda. Sakarya Afyon falan. Biz de böyle bir soyadı alalım mı?

— Bilmem, al istersen.

— Sen ne alacaksın e?

Yanıtlamadı. Ellerini açıp kapadı.

— Yarın gidelim seninle. Muhtar sıkıştırıp durur. Geç kalanlara ceza verilecekmiş.

— Sen git, dedi Mahmut. Benimkini de yazdırıver. Kendisi hasta gelemiyor deyiver.

— Olmaz. Aile reisi kendisi gideçekmiş.

— Selim'le gidin o zaman.

— Ha onu diyecektim. (Sesini yavaşlattı) Bu Selim'i nasıl yazdıracağız? Nüfus kaydı ayrı. Başka bir soyadı alması gerekiyormuş, öyle dediler.

Mahmudun çekindiği konu buydu demek. Birden parladı.

— Git başımdan Haceli, ne yazarlarsa yazsınlar!

Arkasını döndü. Duvara yaslandı. Bitkin bir duruşu vardı.

— Ne deyim arkideş, bana niye kızarsın?

— Kızmıyorum. Yarın Selim'le gidin. Ben sonra yazdırırım.

Selim kasabaya gidip geldi. Mahmut hiç sormadı, o da söylemedi. Haceli anlattı durumu. Kül Hamidin oğlu olduğu için nüfus memuru ona Kül soyadı vermişti. Selim Kül. Mahmudun soyadı açık duruyordu. Kendisi gelip yazdırsın demişti.

— İyi, dedi Mahmut.

— Ben Sakarya aldım, nasıl?

— İyi.

— Sen ne alacaksın?

— Bilmiyorum.

— Olmaz Mahmut, iyi bir soyadı al kendine. Ne istersen yazıyorlar. Herkes neler almış neler! Kahraman mı ararsın, Savaşkan mı ararsın, Yıldız mı ararsın, kapışmış millet.

Karşılık vermedi. Bir yerleri kırılıp eziliyordu sanki. Güldü kendikendine.

— Ne zaman gideceksin? Nüfus memuru bir an önce gelsin dedi.

— Gideriz bakalım.

— Yakında çiftler çıkacak Mamıt. Git de yazdır soyadını. Hem üst baş birşeyler alacaksın herhalde. Selim'e aldıramadım. Bobam kendisi alır dedi. Bir de bizi gene bayrama çağırıyorlar, gitmeyecek miyiz?

— Sen git, dedi Mahmut. Ben gitmem.

— Ben de gitmem. Kızmaya başladım o işlere.

Mahmut güneşe karşı gözlerini kapadı. İçine gömüldü. Haceli de kalktı usulca.

— Hadi eyvallah...

Karşılık vermedi.

İki gün sonra kasabaya indi. Üstü başı perişandı. Saç sakal birbirine karışmıştı. Önce vergi dairesine uğrayıp yol vergisini yatırdı. "Gelmez olaydım" dedi kendikendine. Hacı Nuri müdürün yanında oturuyordu. Camlı kapıdan gördü onu. Karşılıklı kahve içiyorlar, senli benli konuşuyorlardı. Siyah İngiliz kumaşından yepyeni giyinmişti. Kravat takmıştı. Başında da fötr şapka vardı. Beni tanımasın diye eğildi iyice. Makbuzunu alır alınaz hemen sıvıştı.

Ağzından soludu merdivenleri inerken. Boğazını bir tıkaç sıkıyor gibiydi.

Nüfus memuru bir iyi azarladı bunu.

— Nerde kaldın be? Kırmızı mumla davet mi bekliyorsun?

— Hastaydım efendi, ancak gelebildim.

— Hım hastayınış! Bu köylü milleti... yalana dolanmışsınız yalana! Ne soyadı alacaksın söyle?

— Murat, dedi usulca.

— Murat isimdir, soyadı olmaz.

— Sen öyle yaz efendi, olur...

Yüzüne baktı, çok kötüydü yüzü.

— Peki. Şuraya parmak bas.

— İmza atarım. Okumam yazmam var.

Tekrar baktı yüzüne.

— Peki imzala. Hayırlı olsun.

Çıktı dışarı. Başı yerde yürüdü. Kasabanın ana caddesi gösterişliydi. Yeni yapılar yapılmıştı. Ses ışık renk vardı. Gelenler geçenler çoğalmıştı. Havuzlu kahvenin önüne oturmuş, kimisi çay kahve içiyor, kimisi konuşuyordu. Bir rahattı insanlar. Umursamaz tavırlar içindeydiler.

Bir yere gelince başı döndü. Güçsüzdü çok. Duvar dibine oturup biraz dinlendi. Ne kadar başka bir dünyaydı burası, ne kadar uzaktı? "Murat" diye söylendi. Ellerini yüzüne kapadı.

- 54 -

Haceli köy odasının önündeki kalabalığı gördü ama ne olduğunu anlamadı. Yeni bir fayton duruyordu orada, atları çözülüp ahıra çekilmişti. Konuklar vardı demek. Yanaşıp sordu,

— Kim bunlar?

— Pancar mühendisleriymiş. Hacı Nuri ağa da var.

— Öyle mi, ne isterler?

— Köylüye pancar ekin derler.

— Nereye ekecekmişiz pancarı?

— Bilmem. Gir de dinle.

Gireyim mi girmiyeyim mi, düşündü. Kapı açıktı. Başını uzatıp dinledi biraz. Üstü başı düzgün gençten birisi konuşuyordu.

— Biz köylümüzün uyanmasını, uygarlaşmasını istiyoruz. Bugünkü yarı kapalı ekonomik durumumuzla yoksulluktan ilkellikten kurtulamayız. İleri ülkelerde çiftçiler en iyi durumda olan kesimdir. Köşk gibi evlerde otururlar. Her çiftçinin traktörü vardır, mibzeri vardır. Evinde suyu akar, elektiriği yanar. Günde otuz kilo-kırk kilo süt veren inek sağarlar. Çünkü işlerini bilimle yürütürler. Babadan kalma biçimde değil. Türk köylüsü de böyle olsun istiyoruz. Bak cumhuriyet kurulalı nerdeyse on yıl olacak. Hâlâ aynı yerdesiniz. Atatürk'ün istediği efendi köylüyü bir türlü yaratamadık.

Haceli biraz daha sokuldu. Sedirin ucunda yer verdiler. Sığışıp oturdu.

— Bu aslında çok kolay. Yeniliklere açık olun. Toprağınızı modern yollarla işleyin. Yeni ürünler ekin. Bu pancar girdiği yeri değiştiriyor. İşte karşınızda Hacı Nuri efendi. Üç yıldır pancar ekiyor ve çuvalla para kazanıyor.

— He valla, dedi Hacı Nuri oturduğu yerde. Geçen yıl çuvalla getirdik parayı, yalanı yok.

Haceli dişlerini sıktı. "Bak dürzüye, övünmek için gelmiş buraya." Araya girdi.

— Hacı Nuri'nin toprağı bizde olsa biz de kazanırız efendi.

Adam duraksadı.

— Şey... sizin de var sulak tarlalarınız.

— Var emme az.

— E siz de ona göre ekersiniz. Buğday ekmekten daha kârlı, onu demek istiyorum.

— Buğday ekmezsek ne yiyeceğiz biz, pancar yenmez ki?

— Kıraçlara buğday ekin, sulu tarlalara da pancar ekin.

— Nerde bizde öyle sulu tarla?

Hacı Nuri'ye bakmış bulundu. Ağzını yaymış keyifle gülüyordu Hacı Nuri. Alay edermiş gibi bir duruşu vardı.

— Devlet versin, dedi oradan, isteyin...

— Vermedi ne yapalım?

— Çok beklediniz değil mi?

Ne demek istiyordu kimbilir? Haceli kızdı.

— Sen de çok korktun alacaklar diye.

Köylü bir Haceli'ye bir Hacı Nuri'ye bakıyordu. Kendileri için ilginç bir noktaya gelmişti tartışma.

Mühendis önlemek istedi.

— Durun komşular, bizim konumuz bu değil. Devletin köylüye toprak vermek diye bir görevi yoktur. Ben bilmiyorum böyle bir şey. Biz toprağı olanlara pancar ekin diyoruz, o kadar.

Keh keh keh güldü Hacı Nuri.

— Doğru dedin mühendis bey. Bu aklıevveller bekliyorlardı ki devlet bizim toprakları alsın, bunlara dağıtsın.

— Bekledik he, dedi Haceli. Senin o toprakları nasıl ele geçirdiğini de biliyoruz.

— Hastir! diye ortaya fırladı Hacı Nuri. Çok kızmıştı. Alnımın teriyle kazandım ben onu. Sen de adam ol da kazan!

— Hacı efendi, Hacı efendi!.. Söyletme beni. Biz o zaman cephelerde çakmak çakıyorduk, sen ne yapıyordun ha?

— Ulen baldırı çıplak! İki tetik çektim diye kendini adam oldum mu sanıyon? Sen nasıl konuşursun benimle böyle. Zibidi!

Hacı Nuri bastonu kaldırmış bağırıyor, sesi boğuluyordu. Odanın içi karmakarış olmuştu. Haceli kendinden beklenmiyen bir soğukkanlılıkla dikildi.

— Ben zibidi değilim Hacı efendi. Yoksulum emme namuslu adamım. Kapına gelip ekmek istemedim. Allah göstermesin. Gittim vatanı kurtarmak için savaştım. Sen ne yapıyordun o zaman? (Birden bağırdı) Evinde Yonan subaylarını ağırlıyordun, kart oynatıyordun, yalan mı ha, söyle?

— Ulen deyyuş!..

Saldırdı Hacı Nuri.

— Sensin deyyus! Bilenler ölmedi daha! Aha Hüseyin emmi burada, Kadir ağa burada! Unuttuk mu sanıyon bunları!

Yürüyüp çıktı kapıdan. Hacı Nuri geride bar bar bağırıyordu. Ne dediği belli değildi. Güçlükle yatıştırdılar.

Haceli yüzü apak, sakalları dikelmiş, Mahmuda geldi.

— Dürzü oğlu dürzüü... diyerek girdi içeri.

— Ne oldu, hayrola?

— Hiç yapmadığım bir şeyi yaptım arkideş. Hacı Nuri'ye köy odasında demediğimi bırakmadım. Hem de herkesin içinde.

— Neden?

— Damarıma bastı. Baldırı çıplak dedi bana. Ben de ne Yonan subaylarını ağırladığını bıraktım, ne namussuzluğunu bıraktım. Saydım döktüm yukardan aşağı. Deli gibi oldum.

Usulca güldü Mahmut.

— Ne arıyormuş köy odasında?

— Hiç canım, pancar mühendisleri gelmiş. Sulu tarlalarınıza pancar ekin diyorlar. Hacı Nuri ekiyormuş da çuvalla para kazanıyormuş. Ben de dedim, nerde bizde öyle tarla, olsa ekeriz dedim. Hacı Nuri pis pis güldü, ne dese iyi? Çalış da sen de kazan. Ben de açtım ağzımı gayri, cephelerde çakmak çaktım dedim. Sen o zaman Yonan subaylarını ağırlıyordun dedim. Aha bilenler burada dedim. Deli gibi oldu, görsen...

Kapı vuruldu. Gençlerden Hüsnü'yle Gedik diş Ahmet geldiler. İkisi de yeni askerden dönmüştü.

— Aşkolsun Haceli ağa, dedi Hüsnü. Ver şu elini öpeyim.

— Ben de öpeyim, dedi Ahmet. Bravo vallahi. Sürtündü deyyus, ağzının payını da aldı.

— Mahmut ağam orada olsaydı, kimbilir ne olurdu?

— Hee iyi ki yoktu, valla böyük kavga çıkardı.

— Arkamdan ne dedi sonra?

— Hiç, ne diyecek? Şaşaladı. Az sonra binip gittiler. Kötü bozuldu ha. Bu işin açılmasına bin pişman oldu.

— Kendisi açtı, üstüme üstüme geldi. Gördünüz işte.

— Öyle oldu he. Hep oradaydık.

— Mahkemeye vermesin? sordu Mahmut.

— Versin, ah bi verse. Hakime bir bir anlatırım. Versin de görsün. Bak ne oluyor...

— Veremez, sıkı mı?

— Daha çok söyleyeceklerim var. Onları da mahkemede söylerim.

— Mahkemeye veremez de belki başka biçim öc almaya kalkar. Dikkatli olacaksın Haceli ağa.

— Ne gibi?

— Bilmem gayri. Bu adamların yapamıyacağı şey yok. Parayla adam bile tutar bunlar.

— Tutsun. Bizim elimiz armut mu topluyor? Hele bir kılıma dokunsun, ocağını söndürüm vallahi, hı...

— Yaşşa Haceli ağa.

Mahmut da gülümsedi bu söze.

— Yapamaz. Köylünün önünde geçtiğine göre... ama içine atar. İlerde, kimbilir?

— Olsun. Bizi gâvur öldüremedi, bi de o denesin bakalım.

Ama huzursuzdu. İçi içini yiyordu. Gitmek için davrandı.

— İyi ettin Haceli. Madem sürtündü, verdin ağzının payını. İyi oldu, aldırma.

— Hem de nasıl verdi ağa. Bir daha buralara gelemez.

— Dürzü oğlu dürzüü!..

Sövüp sayarak çıktılar. Gençler daha çok heyecanlanmıştı.

Günlerce konuştular köyde. Haceli bir kahraman gibi övüldü. Demek Hacı Nuri'ye karşı gizli bir kin vardı içlerinde. Hep söyleyip boşalttılar.

Ama Haceli kendi haline kalınca tedirgin oldu. Bu adam zengin, herkesle dost ahbap. Kasabanın memurlarıyla hakimiyle kaymakamıyla senli benli. Nereye gitse ayakta karşılanır, baş köşeye buyur edilir. Yarın bir iş çıkarır da hükümet kapılarına düşersek, okkanın altına gideriz. Onunla başa çıkamayız. Parası var, hatırı var. Her kapıyı açar. Biz ise... kime güvendik de yaptık bu işi tüü...

Gece uyuyamadı. Döndü durdu iki yana. Oturup pencereden dışarı baktı, karanlıkta, karşısında devler, yapayalnız duydu kendini. Çoluk çocuğunu düşündü. Sırtı ürperdi.

- 55 -

Mahmut gibi Haceli de içine kapanmıştı. Fazla dışarılara çıkmıyordu. Her an dikkatli davranıyor, gece karanlıkta kapısı vurulursa önce pencereden bakıyor, kim olduğunu soruyor, sonra açıyordu. İşe yalnız

gitmiyordu. Kırda çift sürerken tarla komşuları bırakınca o da işi bırakıyordu zorunlu olarak. Pek belli etmiyordu ama yüreğine bir korku düşmüştü. Er geç öcünü alacaktı bu Hacı Nuri. Ama nasıl, bilemiyordu.

Camide namaz kılarken olabildiğince arka tarafa oturuyor, namazı erken bitirip hemen kalkıyordu.

O günlerde kasabada işlenen bir cinayet Haceli'nin moral gücünü büsbütün bozdu. Adana'lı bir kürt camide Hamdi beyi bıçaklayıp öldürdü. Hamdi bey manifatura dükkânı olan, kendi halinde yaşlı biriydi. Adana'lı kürtle ne ilişkisi olabilirdi, bir türlü anlaşılamadı. Önce alacak verecek işi dendi, sonra karısına sarkıntılık edilmiş dendi. Ama en akla yatkını Adanalı kürdün parayla tutulmuş bir katil olabileceği dedikodusuydu. Çünkü adam hapse girince gizli eller tarafından beslendi. Bol bol para yardımı yapıldı. Aslında Adana'da omuzunda ipiyle gezip hamallık yapan biri olduğu söylendi.

Şimdi Hacı Nuri bulamaz mıydı böyle birini?

Ama Tacım köylüleri bir ölçüde Haceli'ye arka çıkmaya başladılar.

— Hiçbir şey yapamaz, korkma. Sıkı mı? O gün hepimize kızdı aslında.

— "Ben o köye bunca yardım ettim, birisi çıkıp da susturamadı deyyusu" diyesiymiş.

— Ne yapalım e, kendisi sürtündü. Haceli de söylemek zorunda kaldı. Hepimiz oradaydık işte. Hem canım, yalan mı? Herkesin bildiği işler...

— Korkma Haceli ağa, hiçbir şey yapamaz. Yapsın da görelim. Gider mahkemede bir bir anlatırız. Zenginse kendine zengin, bize ne?

Mahmut gömüldüğü yalnızlık dünyasında kendikendine düşünüyordu. Tıpkı savaş öncesi yıllar. O zaman belki daha güçlüydük. Birbirimize yardım ederdik. Atımız silahımız vardı. Karşımızda gene Hacı Nuri ve onun gibiler... Bir İmam Ziver efendi vardı. Kaçıp gitti. Şimdiki imam bu işlere pek karışmaz. Kendi halinde biri. Yukardan gelen buyrukları yerine getirir. Türkçe ezan derler okur, yeni yazı derler öğrenir. İleri geri konuşmaz. Köylülerle iyi geçinmeye bakar. Hacı Nuri'ye ondan pek fayda yok. Ama başkalarını buldu Hacı Nuri. Memurlar da can-ciğer şimdi. Kimbilir ne ilişkiler içindeler? Aralarından su sızmaz. İkide bir dairelerine gidip oturur. Ya da çiftliğine çağırıp

ziyafet çeker. Hediyeler de gönderir elbet. Tereyağı, bal, tavuk. Hatta kuzu. Her şeyi var adamın. Bol... Şimdi iyice rahatladı gayri. Kimseden korkusu kalmadı. Kapısında bir sürü adam çalışır. eskisinden daha zengin. Pancar ektirir. Parayı çuvalla kazanır. Biz ise... iki yakamız bir araya gelmez, bir türlü. Başımız dertten kurtulmaz. Nedenini bilemiyoruz. Bir söyleyen açıklayan yok. Nereye kadar gidecek bu böyle?

Düşünüyor, hiç bir sonuca varamıyordu. Bilinmezlik, karanlık kesiyordu yolunu. Umut da kalmamıştı içinde. Oğlunun ve anasının acısı boşaltmıştı bir yerlerini, anlamsız hale getirmişti.

Haceli'nin son olayına bile fazla bir ilgi duyamadı. Eskiden olsa herhalde böyle karşılamıyacaktı. Kendi başına gelmiş gibi titizlenecek, heyecanlanacaktı. Ama o Mahmut yoktu şimdi. Oturdu kaldı sedirde. Kımıldamadan dışarılara baktı. Murat'ın sesini duyar gibi oldu birden. Uzaktan gelen her sesi önce ona benzetiyordu nedense. Sarsan bir titreşim beynini yakıp geçiyordu. Kendine gelene değin bir süre allak bullak oluyordu.

— Boba, dedi Selim.

Dönüp baktı, o zaman indi gerçeğe. Gel-gitler sarsıyordu adamı. Selim yüzüne bakıp sezinledi bunu.

— Boba, nasılsın?

— İyiyim he, ne var?

— Biz oduna gideceğiz de...

— Kiminle?

— Haceli emmi gidiyormuş. Boban da gider mi diye sordu. Yok bobam gitmez, ben giderim dedim.

— İyi. Gidin bakalım.

Baktı arkasından,

— Dur, buraya gel.

Geldi.

— Başka giden var mı? Oğlu da gidecek mi?

— Gidecek. Birlikte gideceğiz.

— İyi. Yalnız bırakmayın Haceli'yi. Hep ardında önünde olun.

— Olur boba, biliyoruz.

— Hadi bakalım.

Eski paltosuna sarınıp uzandı sedire. Geçmez zamanı geçirmenin,

un gibi üğütmenin başka yolunu bulamıyordu. Uyuşmuştu iyice. Kalp atışları bile yavaşlamıştı belki. Hiç kımıldamıyordu. Kadınlar da konuşmaz olmuştu artık. Ne birbirleriyle, ne Mahmut'la. Herkes kendi işinde, kendi derdindeydi. Hacer'in ağlamaları durmuştu. Ayşa'yla oyalanıyordu şimdi. Onun sorularına yanıt veriyor, bebeğine giysiler dikiyor, oyalanıyordu.

Mahmut uyuyamadığı zaman onları izliyordu. Kulağı gözü ikisinin üstündeydi. Başka kimsesi kalmadığını düşünüyor ve şaşıyordu buna. Ne çabuk, ne kolay oluvermişti? Anasının sesi, o egemen bakışı hep gözünün önündeydi. Bir çocuk gibi öksüzlük duyuyordu. Ağlayası geliyordu bazan burnunun ucu sızlıyordu.

Bir omuzu kımıldanıyordu kendiliğinden. Engel olmak için pencereye eğilip bakıyordu. Boşlamış gibiydi her yer. Bir anlamsızdı yaşamak.

Aylar geçtiği halde kendini bir yere oturtamıyordu. Alışamıyordu onların yokluğuna.

Uyumakla uyanıklık arası, o yarı bilinç aydınlığında çok uzaktan top patlar gibi bir ses duydu. Sıçrayıp oturdu. Silik mavi görünen dağın üstünden bir duman çıkmıştı.

— Seliim! diye bağırdı.

— Selim oduna gitti ya, dedi Hacer kadın.

— Nazife nerede?

— O da yok, bilmem. Komşulara gitmiştir. Rüya mı gördün?

Gene anımsadı görüntüyü. Çok açıktı. Tısılıyarak giyinmeğe başladı.

— Nereye?

Karşılık vermedi. Hafif yağmurluydu ortalık. Dağlar sisten görünmüyordu. Ne tarafa gitmişlerdi acaba?

Kapının ardındaki sopayı alıp yürüdü.

— Gezeceğim şöyle.Selim gili karşılıyacağım. Gelirim biraz sonra. "Bir silahımız yok elimizde. Bir köpeğimiz bile yok. Bu güne kadar lâzım olmadı emme bundan sonra..."

Bazı şeyler değişiyordu gözünde. "Ne olacağı belli olmaz." Hızlı hızlı yürüdü kendiliğinden. Sağa sola bakınıyordu. Birden uyanmış gibiydi. Uzaktan gelen o top patlaması... Yıllardır duymamıştı böyle bir şey, ne olabilirdi?

Kasaba yolundan sapıp Devedüzü'ne çıktı. Uzaklara baktı, evet geliyorlardı. Birkaç kağnı peşpeşe idiler. Delikanlıların gürültüsü ta buradan duyuluyordu. Şakalaşıyorlardı aralarında.

Taşın üstüne oturup bekledi. Kuş tünemiş gibiydi uzaktan. Kırların hafif kımıltılı serinliği insanı kendine getiriyordu. "Her gün çıksam böyle, dağa oduna gitsem daha iyi olacak. Kapanıp kalmışım eve. Uyuşup kalmışım. Ohh... İyi oldu."

— Aha Mahmut emmi, dedi Haceli'nin oğlu.

Haceli o zaman anladı durumu. Kendikendine güldü,

— Ne o Mamıt, ne oturuyon burada?

— Hiç, size bakim dedim. Özlemişim kırları.

— He özler insan. Ne zamandır çıktığın yok.

Kağnıların peşinden yürüdüler. Delikanlılar daha geride kaldılar. Kendi aralarında konuşup gülüşüyorlardı.

— Biliyor musun Mamıt, yaşlanmaya başladık gayri. Saç sakal ağarıyor yavaştan.

— Olsun ne edelim?

— Kırkı aştık. Bundan sonra hızlanır...

Mahmut kırlara bakıyordu. Hafif yağmur altında yıkanmış yenilenmiş gibiydi doğa. Hoşa giden bir kımıltı vardı.

Ağır ağır köye girdiler.

— Selim, odunun yarısını bize yık oğlum. Kalanını da Aşır eminine götürüver.

— Peki boba.

— Yarın birlikte gidelim. Evde iyi bunalmışım ben.

— Olur.

Gülümsediler birbirlerine.

Selim'in uyumlu ve anlayışlı yaklaşımı Mahmudu içten içe sevindiriyordu. "Mayası sağlam çıktı çocuğun. Evi o ayakta tuttu. Aferim.."

Yavaş yavaş kendine geliyordu.

- 56 -

— Ölenle ölünmez derler emme ölünüyor Hacer. İkimiz de öldük

biraz. Kötü sarsıldık. Şu dört ay nasıl geçti, öf öff...

— Çok kötü geçti, dedi Hacer. Allah düşmanımın başına vermesin.

Mahmut yatağa eğilmiş, uyuyan kızının saçlarını okşuyordu.

— İyi ki bu düzeldi, bir de bu gitseydi, ne yapardık?

— Tövbe de. Hepten deli olurdum. Anam gibi dayanamazdım ben de.

Başını iki yana salladı. Yüzü iyice süzülmüş, gözleri iri iri açılmıştı. Ağzının iki yanında çizgiler görünüyordu.

— Kendimizi toplamalıyız. İki gündür kırlara çıktım da avundum biraz. Yaşam sürüyor, sürecek Hacer, başka çaremiz yok.

— Ben gayri hiç düzelemem, dedi Hacer.

— Düzelirsin. Allah güç veriyor insana. Yalnız biz değiliz yakınlarını yitiren. Çook...

— Bizimki hiç kimseye benzemedi Mamıt.

— Benzemedi evet, ama elden ne gelir? Dayanacağız. Gel yat yanıma, üşürsün.

Uzanıp ocak başındaki lambayı kıstı. Küçük kızı uyandırmadan ileri aldı biraz.

Dört aydır hep bu odada yatıyordu. Ama Ayşa aralarındaydı. Hacer gene öyle olacak zannetti. Öbür tarafa dolanacak oldu,

— Buraya gel dedi Mahmut. Elini yakalayıp çekti.

— Etme Mamıt. İyi değilim ben.

— Biliyorum. Konuşacağız, gel. Sen iyi olmazsan ben de olamam. Beni hep sen ayakta tuttun. En kötü günlerimde bana dayak oldun.

— Dört aydır olamadım.

— Gene oldun. Hep seni düşündüm, değilse dayanamazdım.

Elini omuzuna koydu.

— Senin hakkını ödeyemem ben Hacer. Dayanılmaz acılara katlandın benim için. Kadınım benim...

— Mamıt, birşey diyeceğim. Ayşayı alıp şu odaya gideyim. Öbür karını çağır.

Hıçkırdı.

— Olmaz Hacer. Seni istiyorum. Senin yerini kimse tutamaz. Acılarını yen gayri, ne olur? Sonuna kadar böyle gidemez. Allahın emri böyle değil.

Eğilip ıslak gözlerini öptü. Kendine çekip sıktırdı. Bir süre öyle kaldılar. Tavana baktı. Ağzını açıp soluklandı.

— Daha çocuklarımız olacak. Herşey bitmiş değil. Kendimizi koyvermiyelim.

— Mamıt yapma ne olur, iyi değilim.

— Peki, sen bilirsin. Böyle yatalım işte, olur mu?

— Olur.

Türlü duygular içinde titriyordu.

— Yarın seninle bağa gidelim. Gör bak oralar nasıl?

— Kış günü ne olur bağda?

— Hiçbilmediğin şeyler olur. Bugün baktım da, anlatılmaz şeyler... Yaşam sürüyor Hacer. Dağ taş dile gelmiş bunu söylüyor. Bir tuhaf oldum. İçime su yürüdü sanki. Eve kapanıp kalmak iyi değil. Çok sıktık kendimizi biz. Yarın gidelim ne olur, bir işler bulalım kendimize.

— Bağdan çubuk getiririz, dedi Hacer.

— Olur getirelim. Şöyle bir dolaşmak bile açıyor insanı.

— Uyuyalım şimdi.

— Uyuyamayız. Aylardır doğru dürüst uyku mu uyuyoruz?

— Öyle he. Zehir gibi herşey.

— Kızımız uyuyor bak.

Hacer kocasının üstünden uzanıp Ayşa'ya baktı, güldü hafifçe.

— Bu da olmasa ne ederdik? Tek yavrumuz bu kaldı.

Fısıldadı,

— Daha olur Hacer, daha genciz biz.

Sarıldı karısına.

Ertesi gün bağa gittiler. Genç fidanlar diri diri ayaktaydı. Dalları tomurcukları parlıyordu.

— Bak nasıl? Baharı bekliyor hepsi de. Havalar ısınsın patlıyacaklar. Buralar diriltiyor insanı. Ellerim kaşınıyor şimdi. Toprağı kazmak istiyorum.

Güldü Hacer. Kendikendine dolaştı. Dalların ucuna baktı. Hüzünlüydü.

—Her yerde Murat var. Şuralarda hep onun sesini duyardım. Ya da anamı görürdüm. Şimdi yoklar işte.

Mahmut ellerini açıp kapadı. Bir söz bulup söyleyemedi. Yüzüne baktı uzun uzun.

— Bir zamanlar beni de aramıştın buralarda değil mi?

— He? Sen geldin emme onlar gelmiyecek.

— Ben de gelmiyebilirdim. Alışacağız kadınım, başka çare yok.

— Alışamam Mamıt, çok zor...

Hıçkırdı yeniden.

Geçen yıldan kalma sebze kazıklarına baktılar. Ananın dikip büyüttüğü patlıcan biber domates kazıkları duruyordu öylece. Kurumuş kalmışlardı.

— Birlikte kaç kez gelip suladıydık bunları, uff... niye getirdin beni Mamıt?

— Şu ağaçları da bobam diktiydi Hacer, nasıl unutuldu bak. Unutacağız kadınım. Kendini fazla dinleme. Gün gelecek unutacağız çaresiz. Şu genç fidanlar büyüyecek, ağaç olacak. Onları benim diktiğimi kimse anımsamıyacak. Şu serçeye bak, nerde bunun anası babası, yavruları? Dağılıp gittiler. Böyledir yaşam... Gel dolaşalım şöyle, bağlara bakalım. Bu ay geçsin de bir güzel budayalım bağımızı. Yatırılacak çubukları yatıralım. Şunlar kara üzümdü değil mi?

— He, kara dilmit. Murat pek severdi bunu. Ben yiyemem gayri o üzümleri, boğazımdan geçmez. Gözlerine benzetirdim. Yavrucağızım şu ağaca çıkardı hep. Çıkma Murat düşersin derdim. Düşmem ana ben büyüdüm deridi. Meğer ölmek için büyürmüş Muradım...

Çömeldi ağacın altına, ağlamaya başladı. Mahmudun da gözleri yaşardı.

— Bırak gayri Hacer, nereye baksan ağalayacak bir şey buluyorsun.

— Ne edeyim, hiç aklımdan çıkmıyor. Çok kötü oluyorum.

— Geçer karıcığım, kendini fazla dinleme. Biraz da bizi düşün. Sana bir şey olursa biz ne yaparız? Ayşa sensiz nasıl büyür?

— Onun için yaşamak istiyorum zaten. Değilse ölmek işten değil.

— Niye, benim için yaşamak istemiyor musun?

— Sen beni çoktan sildin Mamıt.

— Yoo, öyle deme. Kabul etmem. Bildiğin gibi değil o iş. Çok konuştuk, biliyorsun.

— Neyse işte.

— Gel çubukları denk yapalım da eşeğe sarıp götürelim. Buraların havası hoşuna gidecek sanıyordum, daha kötü oldun.

— Hoşuma gitti emme kurtulamıyorum, ne edeyim?

— Zor evet.

Çubukları kıyıya taşıdılar. Ağaçlar çıplaktı, bahçeler sessizdi. Kavak dalları yukarda hafif bir rüzgarla sallanıyordu.

Dikilip çevreye baktılar uzun uzun. Hacer kadın onulmaz bir hüznü yaşıyordu.

Sonra çubuk denklerini eşeğe yükleyip köye döndüler.

- 57 -

— Okula yazıldım boba, dedi Selim. Bak yeni kitabıma. Bu öğretmen çok iyi. Hepimize okuma yazma öğretecek. Akşamları gideceğiz.

— İyi olur. Ben de diyecektim. Anan gil de gitsinler. Cahillik gibi kötü şey yok.

— Onlar öğrenebilir mi bilmem?

— Biz yardım edersek öğrenirler.

— Onlarda kafa yok boba.

— Dur ulen, nerden biliyorsun? Daha kendin öğrenmeden başkasına kafasız demeye başladın. Kadınlardan hakim bile çıkıyor oğlum.

— Çıkar emme bu bizimkiler ıı.

— Yoo hiç belli olmaz. Belki senden önce öğrenir onlar.

— Öğreniriz elbet, dedi Nazife. Çorap örmeyi kilim dokumayı öğreniyoruz da okuma yazmayı niye öğrenmiyelim? Biz de gideceğiz okula. Hep karılar gidiyor zati.

— İyi. Gidin bakalım. Hacer de gitsin. Ben Ayşa'yla otururum evde.

— Yaa, ben de gideceğim, dedi Ayşa.

— Sen daha küçüksün kızım. İki yıl sonra inşallah. Hem ben sana kendim öğreteceğim. Güzel kalemler defterler alacağım.

— Abimin kitabından da al boba.

— Olur, alırım. Daha güzelini alırım.

O günlerde köyde yeni bir okuma yazma hevesi alıp yürümüştü.

Öğretmen Ömer efendi iyi girmişti işe. Dediklerine göre kendi isteği ile gelmişti. Köye okul yaptırmak istiyordu. Şimdilik köy odasında gündüz çocuklara, akşamları da yetişkinlere ders veriyordu. Çalışkan ve girgin bir insandı. Herkesle ahbaplık yapıyordu. Mahmut evden pek çıkmadığı için gidip tanışamadı. Bir gün o geldi Mahmuda. Hemen kaynaştılar.

— Sizinle tanışmak istiyorum ben Mahmut ağabi, dedi. Çok şeyler duydum hakkınızda. Büyük acılarınız olmuş. Geçmiş olsun, başınız sağolsun. Ama siz eski yiğitler kolay yıkılmazsınız. Bir dalınız kurusa, başka dalınız yeşerir. Biz sizlerden güç alacağız. Çok şeyler öğreneceğiz. Ahbaplığı biraz ilerletelim de sizden önemli bir isteğim olacak benim.

— Nedir, hayrola?

— Anılarınızı yazmak istiyorum. Siz söyleyeceksiniz, ben yazacağım.

— Aman öğretmen bey, bizim anılarımızın ne değeri var? Unutulduk bile.

— Yok, öyle değil. Birgün çok değerli olacaksınız. Daha çok konuşacağız bu konuları. Siz köksünüz Mahmut ağabi. Kök çok önemlidir. Sizi unutanlar büyük hata işliyorlar. Siz olmadan hiçbir şey olmaz. Gösterişten öteye geçemezler. Bazı çevreler bunu anlamak istemiyor, biliyorum. Çünkü işlerine gelmiyor. Aslında en büyük güç sizsiniz. ama bir kıyıya itiliyorsunuz gittikçe...

Ellerini açıp kapadı. Çok şeyler söylemek isteyen bir yüzü vardı. Gözlerini yumup uzun uzun başını salladı. İçindeki uzak sesleri dinliyor gibiydi.

— Ben de eski bir askerin oğluyum, dedi. Babam savaşta öldü. Bir rastlantıyla okuyabildim. Hep düşündüm bu konuları. Atatürk büyük adam. Türk halkını en zayıf döneminde derleyip toplamış, sömürgeciliğe karşı yaman bir savaş vermiş. Halktan yana bir devlet kurmuş. Ama halkın katkısı sağlanamıyor. Yani halk buna hazır değil. Halk çok uzak duruyor. Hiç sesi soluğu çıkmıyor. Aradaki boşluğu başka güçler dolduruyor. Ülkemizin dramı bu! Onun için halkın bir an önce okuma yazma öğrenmesi, uyanması gerekli. Değilse cumhuriyet yönetimi olmaz bu. Haklarımızı kurtaramayız. Gene eskisi gibi sürer gider. Atatürk köylünün efendi olmasını istiyor. Okuma yazma öğrenmeden, daha bir çok şeyleri öğrenmeden nasıl efendi olunur?

— Bilmiyoruz he, dedi Mahmut. Onun için böyle kaldık işte. Hadi

biz neyse, geçtik gayri. Ama bakıyorum, çocuklarımız da cahil kalıyor. Hiç arayan soran yok.

— Kim arayacak Mahmut ağabi, siz istemeden, siz bağırıp çağırmadan kim arayacak? Aslında iyi niyetli adamlar var yukarda. Atatürk'ten gelen bir esintiyle birşeyler yapmak istiyorlar. Kurtuluş Savaşı tutumu diyelim buna. Bu tutum başarılı olursa halk için yararlı işler yapılabilir. Ama dediğim gibi halktan destek gelmiyor. Halk çok sessiz. Sizler kan döktünüz, ter döktünüz, devleti bu güne getirdiniz, ama başkaları yararlanıyor.

Mahmudun içinde birşeyler kıpırdadı. Çoktandır böyle şeyler duymamıştı.

— Ne yapabiliriz? diye sordu.

— Siz devletin temelisiniz, en büyük güçsünüz. Ama bunun ayırımında değilsiniz. Eğitim işlerine şimdi önem veriliyor. Geçen gün Milli Eğitim Bakanı Mecliste bir konuşma yaptı. Türk köylüsünü bir an önce okutacağız, uyandıracağız dedi. Aslında bu Atatürk'ün görüşü. Çankaya'da hergün toplantılar yapılıyor. hep bu konular konuşuluyor. Ama nasıl gerçekleşecek. Sizden bir katkı gelmeden çok zor. Halktan yana olan aydınlar azınlıkta kalıyor. Buna gizli açık karşı olanlar daha güçlüler. Kimisi sesini çıkarmıyor, kimisi gülüp geçiyor, durumu idare ediyor. Padişah döneminde yetişmişler, her türlü kurnazlığı biliyorlar. Bunlarla başa çıkmak kolay değil. Ben onun için köye geldim. Hem kaynağın başında sizleri tanımak, hem neler yapılabileceğini düşünmek... Ama bakıyorum da çok zor iş. Sizin sorunlarınız değişik. Okuma yazma öğrenmekle de bitecek gibi değil. Büyük bir üzüntüye kapılıyorum. İnan ki uyku uyuyamıyorum.

Mahmut sevdi genç öğretmeni. Yüzüne uzun uzun baktı.

— Bir arkadaşım da doğuya gitti. Dün bir mektubunu aldım. Oralar daha da kötüymüş. Çok karamsar olmuş. Biz boşuna harcanırız bu köylerde diyor. Koyu bir karanlık, ilkellik, gerilik... Mum ışığı bile bulamıyoruz diyor.

— Ne olacak peki? Sordu Mahmut.

— Bilmiyorum. Ben dayanabildiğim kadar dayanacağım. Köylüye okuma yazma öğretmeye çalışacağım. Bir de okul yaptırabilirsem en büyük başarı olacak. Yardımcı olur musunuz bilmem?

— Elbet oluruz, niye olmayalım?

— Ama köylünün elbirliği etmesi gerek. Büyük iş. Köylü ise yoksul.

— Olsun. Yaparız birşeyler.

— Sağol Mahmut ağabi. Senden bunu bekliyorum zaten. Köyden birkaç kişi olumlu karşıladı. Ama çoğu yapamayız diyor.

— Desinler, aldırma sen. Hele bahar gelsin, kağnıları koşup taşını kumunu çekeriz. Kendi köyümüzün işi bu.

— Öyle evet, size yapılacak. Sizin çocuklarınız okuyacak. Kör cahil kalmasın çocuklarınız. Bunun ayıbı biraz da sizin olur.

— Biraz değil, hepsi bizim öğretmen bey. Ne demek?..

— Daha çok konuşacağız Mahmut ağabi. Sizinle iyi anlaşacağımızı biliyorum. Köylüye yukardan fazla bir yardım gelmiyecek, bu açık. Onun için kendi sorunlarımızı kendimiz çözmek zorundayız. Köylüye bunu anlatmalıyız.

— Doğru kardaş.

— Hadi bana izin. Biraz sonra dersim var.

Öğretmen Ömer kalkıp gitti. Mahmut düşündü arkasından. "Aklı başında biri. Yardım etmeli bu öğretmene" Canlandı biraz. Pek koyverdik kendimizi. Dünyadan haberimiz yok. Dedikleri doğru, hiç ilgilenmedik olup bitenlerle. Kendi derdimize daldık. Ah yavrucuğum, ah anacığım, yıktınız beni. Unutturdunuz bu dünyanın işlerini...

Pencerenin önüne oturmuş, dışarı bakıyordu. Yüzü karanlıktı. "Şu öğretmen... yaşı yarım kadar ancak. Ama okumuş, biliyor düşünüyor... Bir de bizim köylülere bak... Okumadan olmaz evet. Hem yoksul, hem bilgisiz oldun mu, kimse adam yerine koymaz. İşin can alan noktası burası işte. Hep cahillikten, yokluktan çekiyoruz. Bundan kurtulmak için de bir çaba harcamıyoruz. Kaç yıl oldu bir okulumuz bile yok. Sıtmadan veremden ölüp gidiyoruz. Doktor yok, ebe yok, ilaç yok... Doğru dürüst yol yok. Varıp devlet kapılarında konuşacak ağız yok. Köylü müsün dağların arkasında unutulup gidersin. Biz unutulduk, çocuklarımız da unutulacak. Of, of!..

Apaçık görüyordu Mahmut durumu. Yüzü acıfıydı.

Sigara sarmaya başladı.

Mart ayı başlarıydı. Köylüler odaya doluşmuşlardı. Öğretmen Ömer ayağa kalktı, ön tarafa geçti,

— Hoşgeldiniz komşular, dedi. Neden toplandığımızı biliyorsunuz. Çoğunuzla tek tek konuştuk. Köyünüze bir okul yapmamız gerekiyor. Sizler için biraz zor olacak biliyorum. Ama yararlarını düşününce bu zorluğa katlanmamız gerekecek. Komşular, peygamberimiz demiş ki "bilim Çin'de de olsa gidin öğrenin." Bugüne kadar bizi cahil bırakmışlar, en büyük kötülüğü yapmışlar. Bakın köylerden hiç okumuş adam çıkmamış. Yeni devletimiz bu durumu değiştirmek istiyor. Ama köylere okul yaptıracak gücü yok devletimizin. Ancak kendimiz yaparsak olacak. O zaman öğretmen vermek zorunda kalırlar. Bakın okulunuz yapılmazsa beni de alacaklar. Çocuklarınız gene okuyamaz. Çünkü okulsuz olmuyor. Karanlık odalarda yerlere oturarak kitap okunmuyor, yazı yazılmıyor. Birçoklarınız geldiniz, biliyorsunuz. Çalışmamızın karşılığını alamıyoruz. Çocuklarınızın daha iyi yetişmesini istiyorsanız bol pencereli aydınlık, rahat bir okul binası yapmak zorundayız. Bakanlık plân gönderdi. Tüm köylere bu plâna uyularak okul yapılacak. Bakın göstereyim size, iki dersliği, bir öğretmen odası var. Çok kullanışlı. Biraz büyük ama geleceği de düşünmeliyiz. Yıllar yılı köyünüzün çocukları bu okulda okuyacak. Köy toplantıları burada yapılacak. Onun için biraz büyük tutmalıyız

Köylüler önce sessiz dinlediler. Öğretmen açıp plânları gösterdi. Uzun uzun övdü. Yararlarını sayıp döktü. Sesi gittikçe değişti. Heyecanlanmıştı.

— Yapmalıyız okulumuzu komşular, dedi. Ben şöyle kabataslak bir hesap yaptım. Taşını kumunu kendimiz çekersek, ağacını tahtasını verirsek, usta parası, çivi kiremit... bin liraya falan çıkarabiliriz.

— Aboo... diye söylendi köylüler. Birbirlerine bakıştılar.

— Çok, dedi birisi. Altından kalkamayız öğretmen.

— Çok evet, ama köylü olarak elbirliği edersek, olur. Nasıl olsa yapılacak bu okul. Geçen gün kaymakamla konuştuk. Uygun bir zamanda kendisi de gelecek, sizlerle konuşacak. Yukardan emir var, her köy okulunu yapacak.

— İyi emme nasıl yapacağız? Güç mü yeter buna?

— Bu köyü satsan bin lira etmez, dedi birisi.

Öğretmen Ömer efendi Mahmuda baktı. Yardım istiyordu belli ki. Ne demeli diye düşünürken Kadir ağa söz aldı,

— Biz de isteriz yapılsın emme nasıl altından kallarız hay öğretmen. Fakir bir köyüz biz. Güç mü yeter buna? Hadı taşını kumunu çekelim, bin lirayı nerden bulacağız? Şehirlerde okulları devlet yaptırıyor, bizimkini de yaptırsın. Bunu söylemedin mi kaymakama?

— Kaymakam biliyor ağa, söylemeye gerek yok. ama devlet her köye nasıl okul yaptırsın? Mümkün değil. Biraz özveri gösterip kendimiz yapacağız.

— E yapın nasıl yapacaksanız, dedi Kadir ağa. Küskün yerine oturdu.

Gerilerden Çopur Halil'in sesi duyuldu,

— Bir keçiden bir post çıkar. Bizden dört post çıkarmağa kalkıyorlar. Ver ver ver... nasıl verelim yavu?

Muhtara bakıyordu. Bugünlerde kaymakamın emriyle toplanan heykel parasını kastediyordu belli ki. Muhtar birden anımsayıp doğruldu.

— Komşular, bu köyün şerefi var değil mi? Heykel için daha elli lira bile toplayamadım. Kaymakam en az yüz lira istedi. Bak köyümüze gelecekmiş. Ben ne diyeceğim, nasıl bakacağım yüzüne? Önce şu heykel paralarını verin, beni uğraştırmayın. Sonra köy salması da tamamlanmadı. On kez haber yolluyorum kapınıza, yok deyip savuyorsunuz. Bazı komşular cimriliği iyice artırdı. Şu çevrede büyük köylerden biriyiz. Emme bu işlerde en geride kalıyoruz. Valla ayıptır söylemesi, ele güne karşı rezil oluyoruz. Bizim yarımız kadar köyler heykel parasını tamam edip götürdüler. Biz hâlâ...

Köy odası bir karıştı. Herkes söylenmeye başladı. Öğretmen dikildi kaldı ortada. Ne diyeceğini bilemedi. Gürültüyü susturmaya çalıştı.

— Komşular, bir dakka, konu değişti. Okul için toplandık buraya. Bu okulu kendimiz için yapacağız. Çocuklarınızın cahillikten kurtulmasını istiyorsanız okulumuzu yapmak zorundayız.

— İyi emme nasıl yapacağız öğretmen, kolay iş değil.

— Altından kalkamayız.

— Bizim yiyecek ekmeğimiz yok, sen neler diyorsun?

— Hangi birine verelim birader?

— Öf öf... ne sanıyor bu adamlar bizi?

Gene bir gürültü yükseldi. Herkes konuşuyordu. Mahmut ayağa kalktı;

— Komşular, hep doğru söylediklerinizi. Fakiriz evet. Zor geçiniyoruz. Ama öğretmenin dediği bu okulu yapmalıyız. Başka işlere benzemez bu. Kendimiz için yapacağız. Çocuklarımız okuyacak içinde. Biz hep cahilliğin cezasını çekiyoruz. Şu yaşıma geldim, çok şeyler gördüm. Hep düşündüm, biz neden böyleyiz? Çalış çalış... sonu yok. Kurtulamıyoruz. Hadi biz geçtik emme çocklarımız... Onlarda mı bizim gibi olsun? Bunun üstünde biraz düşünmeliyiz. İnsanım diyen hiç kimse çocuklarının kör cahil kalmasını isteyemez. İnanın bu iş çok üzüyor beni. Hani gücüm yetse, kendim yaptıracağım. Yok, biliyorsunuz. Koca bir köyüz şurada. Elbirliği edip girişirsek yapabiliriz. Bir kısmını bu yıl yaparız, kalanını gelecek yıl tamamlarız. Madem devlet yapmıyor, kendimiz yapalım okulumuzu. Öğretmenin dediği gibi ne çekiyorsak cahillikten çekiyoruz. Onun için kurtulamıyoruz bu durumdan.

— Sen okur yazarsın, dedi Halil. Bizden ne farkın var?

— Benim okur yazarlığımdan ne olacak hay Halil? Yalnız okuma yazmada değil iş. Bilmediğimiz öyle şeyler var ki... Biz öğrenemedik, çocuklarımız öğrensin. Onları da kendimiz gibi cahil bırakmıyalım. Bunun günahı büyük...

— Büyük emme ne edelim? Okul yapacak gücümüz mü var?

Öğretmen Ömer tekrar söz aldı.

— Komşular bu iş sizin için önemli. Benim pek kayıbım olmaz. Alır başka yere verirler. Zaten arkadaşlarım hep şehirlere tayin edildi. Benden daha rahat çalışıyorlar. Ben de gider rahat ederim. Ama sizin kayıbınız büyük olur. İlerde nasıl olsa yapacaksınız bu okulu. Özveriye şimdi katlanın, fırsatı kaçırmayın.

— Yapamayız öğretmen, sen ne diyorsun? Bir eşeğe götürebileceği yük yüklenir. Bin lirayı nasıl toplarız biz, olacak iş mi?

Hüseyin emmi konuştu. Kadir ağa konuştu. Köylüler hep "olamaz, altından kalkamayız" dediler.

— Siz bilirsiniz, diye boynunu büktü öğretmen. Üzülmüştü.

Kalabalık dağıldıktan sonra Mahmut'la birlikte köyün dışına doğru yürüdüler.

— Biliyordum böyle olacağını, dedi Mahmut. Zor iş evet. Köylü düşkün. Veremeyiz o kadar parayı. Baksana muhtar heykel parasını

bile toplayamıyor. Çoğumuz yol vergisini, hayvan vergisini yatıramıyoruz. Bir de okul deyince ı ı...

— Doğru Mahmut ağabi. ben de biliyorum. Köylüye çok yükleniliyor. Zaten yoksul... Ne yeyip içtiklerini, nasıl yaşadıklarını biliyorum. Ama bu okul işini iyi anlayamıyorlar. Biraz da oradan geliyor.

— Öyle. Sen bu işe üzülme öğretmen. Bu kış iyi kötü çalış. Bizim çocuklara okuma yazmayı öğret. Sonrası Allah kerim.

— Hevesli olanlar öğrenecek ama bir okuma yazmayla olmuyor ki Mahmut ağabi. Denizin üstünde bir damla o. Asıl denize dalmayı öğrenmeli. O da bu durumda olanaksız. Yukardakiler ne diyor, buradaki koşullar nasıl? Çok uzak çok! İnsan kahroluyor. Sana daha açık bir şey söyliyeyim, buralarda kalmak benim için de iyi değil. Körlenirim. Bir öğretmenim çok ısrar etti. Öğrenimini sürdür, senin için ilerisi açık. Devlet seçilmiş gençleri Avrupa'ya gönderiyor, oralara da gidebilirsin. Köyde herkes öğretmenlik yapar ama oralara gitmek zor. Bunu sen yapabilirsin... Böyle dedi bana. Çok düşündüm. Memlekete yararlı olayım dedim. Ama bakıyorum da, zor!

— Öyle ise git kardaşım, ne yapalım?.. Bizim durumumuz kolay kolay düzelmez. Bari sen kendini kurtar. İlerde büyük adam olursan belki daha çok yararın dokunur. Hiç düşünme, git.

Ömer öğretmen üzgündü. Kayaları çarpıp dağılan dalgalara benziyordu.

— Herkes kendini kurtarmaya bakıyor, dedi. Ne olacak böyle, içinden çıkamıyorum. Çok kötü birşey bu.

— Sen bize bakma Ömer öğretmen. Biz alışkınız yeğenim. Alnımızın yazısı der otururuz böyle.

— İyi ama yıllar geçiyor Mahmut ağabi. Hiçbir şey değişmiyor. Değiştirelim diyoruz, olmuyor. Savaştan önce de böyleydi bu köyler, değil mi?

— Böyleydi he, fazla birşey değişmedi.

— Ee, nasıl açıklıyacağız bunu?

— Bilemiyorum. Benim kafamı kurcalayan da hep bu. Bakıyorum, zengin takıma gittikçe büyütüyor işi. Hacı Nuri ağa, bizim Kocabıyık İbrahim bey, eskisinden daha çok zengin oldular. Ama bizler çalış çalış, hep aynı. Neden böyle oluyor, anlıyamıyoruz.

— Çünkü olanaklardan hep onlar yararlanıyor. Devlet kapılarına siz değil, onlar yanaşıyor. Hem paraları var, hem ağızları lâf yapıyor.

Sizde ikisi de yok. Okumuşların da maşallah umurlarında değil köylü möylü. Bunu değiştirmek çok zor görünüyor Mahmut ağabi. Şu durgunluktan biraz kurtulabilirsek, biraz şöyle kımıldanırsak birşeyler olabilir. Onun için önce okuyup yazmak diyoruz. Okuma yazma uyanmanın ilk basamağı. Ama bakıyorum, onun gereğini bile anlayamıyor köylü. Hiç bir çaba göstermiyor. Bu durumda biz ne yapabiliriz? Ah ah ah... her şey kökten bozuk. Kağnı tekerinin önünde koskocaman bir kaya. Bu kayayı söküp atmaktan başka yol yok. Yürümez kağnı.

Mahmut güldü. Benzetme hoşuna gitmişti.

— Sen canını sıkma. Armut olgunlaşmadan düşmez.

— Ama ne zaman olgunlaşacak? Daha kışın ortasındayız, tomurcuk bile yok.

— Yok he, çok uzak.

Geç vakte kadar konuşup dertleştiler. Daha sonra da sık sık buluştular. İçtenli bir dostluk kuruldu aralarında. Ömer öğretmen sıkıldıkça Mahmuda geliyordu. Konuşuyorlardı uzun uzun.

Nisan sonunda beklediği oldu. Ömer öğretmeni aldılar köyden. Üzülerek ayrılıp gitti. Mektuplar yazdı Mahmuda. Vefalı bir gençti.

- 59 -

Nazife kadın geride bulaşık yıkarken ağzının içinde homurdanıyordu.

— Besiye çekildi karı. Yeyip içip yatıyor. Bir de kaynanalık yapıyor bana. Hem kuma, hem kaynana. Ne bu ayol, hizmetçi miyim ben bu evde? Ne oğlundan hayır var, ne kocandan. Hiç aldırdıkları yok. Sabahtan akşama çalış çalış... Bizimki de can ayol!

— Susbe ana, ne çok konuşuyorsun?

— Konuşurum elbet. Sen evlât olsan biraz arkalarsın beni. Böyle yalnız bırakmazsın.

— Ben ne edeyim ana, babama karşı mı geleyim?

Sedire oturmuş, elindeki kitabı okumağa çalışıyordu. Hecceliyordu ağır ağır.

— Karşı gel diyen yok. Kocaman delikanlı oldun. Delikanlı dediğin anasına biraz arka çıkar.

— Arka çıkmıyor muyuz ana? Hem arka çıkacak ne var? Akşama kadar kendin dır dır ediyorsun, ne yapayım ben?

— Sus sus, hayırsız! Ben seni büyütmek için neler çektim. Hiç haberin yok.

— Var ana, olmaz mı? Ben de senin iyiliğin için çalışıyorum. Kavga gürültü olmasın şu evde. Güzel güzel geçinelim. Babamı üzmeyelim. Zati üzülüyor adam.

— O üzülüyor da ben üzülmüyorum. Ben çok rahatım.

— Rahatsın elbet, rahat olmayacak ne var?

— Hee sen öyle bil. Hizmetçiyim ben bu evde ulen, görmüyor musun?

— Ne hizmetçisi ana? Hacer anam da çalışıyor, sen de çalışıyorsun. Ev işlerini yapınca hizmetçi mi olunur? Her kadın yapıyor bunları.

— Hı bilmediğin öyle çok şey var ki...

— Neymiş o bilmediğim şey ana?

Söyleyemiyordu.

— Sus hadi sus, işine bak. Hacer anam bugünlerde rahatsız. Onun için sen biraz fazla çalışıyorsun. Sen rahatsız olunca da o çalışır.

— Biliyorum onun rahatsızlığını, naz yapıyor. Sanki biz hiç gebe kalmadık. Her gebe kadın bunun gibi olsa, hee...

"Hacer ananın gebeliğini kıskanıyor" diye düşündü. Sözü değiştirmek istedi.

— Şu okumayı bir sökeyim ana, askere gidince her gün sana mektup yazacağım. Bobam dedi ki "okuma yazma öğrenirsen rahat edersin. Çavuş bile olursun"

— Hı onun sözünden çıkayım deme.

— Çıkmam ana. Bobam akıllı adam. Dünyada bir seni severim, bir de onu.

— Yalan söyleme. Beni sevdiğin mevdiğin yok. Gittin de başkalarının oğlu oldun.

— Deme böyle anacığım. Sen benim en yakınımsın. Sevmez olur muyum hiç? Hani ne demişler, ana gibi yar olmaz...

— Olmaz he, çocuk gibi avut beni.

Güldü Selim. Varıp arkasından kucakladı.

— Dur yapma! Ellerim bulaşık.

— Anacığım benim, seni sırtıma bindirir Sırat köprüsünden bile geçiririm. Dağ gibi oğlun var, hiç korkma.

— Dur yeter, devireceksin.

Selim anasının sırtına şaplaklar vurdu. Sonra gelip oturdu sedire. Kitabını açtı.

— Ne zaman evleneceksin sen, hiç sözünü ettiğin yok?

— Dur bakalım ana, önce askerlik...

— Askerlik mi? Hani askere gitmeden evlenecektin?

— Bilmem. Bobam ne derse öyle olur.

— Ne diyor boban, hiç konuşmuyorki?

— Dur be ana, bu acıların üstüne konuşulur mu öyle şey?

— Öyle emme kız gidiverir sonra. Başkasına veriverirler.

— Hangi kız?

— Aşır'ın kızı ulen. Bilmez gibi yapma. Fadime'yi alacağız sana. Şimdiden nişanlasak derim.

— Yok ana deli misin? Sırası değil şimdi. Ayıp...

— Niye ayıp olsun oğlum? O da istekli, anlıyorum ben. Her gördüğümde nasılsın Nazife hala diye çevremde dört döner. Dün çeşmede güğümü elimden aldı da dolduruverdi. Ben götürüvereyim dedi bir de. Sağol Fadime ilerde inşallah dedim. Güldü bu sözüme. Pek güzel kız oldu maşşallah. Ceren gibi.

Selim karşılık vermedi. Kitaba bakıyor, utanıyordu.

— Emme Kadir ağanın torunu da dolanıyormuş kapısında, haberin var mı?

— Bilmem.

— Yaa! Elimizi çabuk tutmazsak, veriverirler. Ben bobana söyliyeceğim bu işi.

— Yok ana şimdi söyleme, sırası değil.

— Niye değilmiş? Ne zaman gelecek sırası?

— Bobam bilir onu.

— Hıh, umurundaydı bobanın.

— Öyle deme, bobam benim için her şeyi yapar. Eskisinden daha çok seviyor beni.

— Sever ya sever, ne kurnazdır oo...

— Neden, kurnazlıkla ne ilgisi var?

— İlerisini düşünüyor. Yarın ihtiyarlayınca, senin gölgende rahat edecek.

— Aman ana, ne cin fikirlisin? Bobam hiç öyle şey düşünür mü? Boyuna kışkırtıyorsun beni, çok ayıp.

Kapı açılınca sustular. Hacer gelin sudan geliyordu. Omuzundaki güğümü indirdi. Küçük Ayşa'nın getirdiği ibriği aldı elinden. Selim'in son sözlerini duydu ama duymazdan geldi. Biliyordu durumu. Selim'i kendilerine karşı habire dolduruyordu. Ama delikanlı şimdilik bobasının sözünden çıkmıyordu. Araları iyiydi. Karşılıklı seviyorlardı birbirlerini. İlerde ne olurdu bakalım.

— Abi soğuk su vereyim mi? Sordu Ayşa.

— Ver kadaşım, iyi olur.

— Sana da vereyim mi Nazife ana?

— İstemem.

Tersledi kızı. Hacer dönüp ters ters baktı. Bir şey söyliyecekti, tuttu kendini. Selim güldü bu duruma.

— Hey Allah... diyerek doğruldu. Babasının sık sık söylediği bir sözü anımsadı, "bir çuvala konmuş iki kedi." Suyunu içip yürüdü dışarı.

— Nereye?

— Gezeceğim şöyle.

— Ben de geleyim mi abi?

— Yok.

— Otur oturduğun yerde kız! Ne işin var abinin peşinde?

Azarladı Hacer anası. Ayşa ne yapsın, bir iki dolandı.

— Ben de Zeynep gile giderim ana.

— Olmaz, otur şuraya.

— Ne yapacağım burada?

— Çorabını ör hadi.

— Orada örerim.

— Olmaz diyorum, otur!

Nazife söze karıştı.

— Anı... evde oturamaz oldu. Kız dediğin evinde oturur ayol.

— Sen karışma, dedi Hacer, sert.

— Niye karışmıyacak mışım, ben de anasıyım onun?

— He anasısın...

— Ya neyim? Sen Selim'e karışıyorsun da ben Ayşa'ya niye karışmıyacak mışım, niye ayrılık güdüyorsun?

— Ayrılık gütmüyorum. Çocuğu azarlarken bir de sen girme araya.

— Girerim. Benim de emeğim var onun üstünde. Yalnız kendin büyüttün mü sanıyorsun?

— Amaan ana susun be, öff!

İyice sıkıldı Ayşa. Erken gelişmişti. İnce uzun boyu ile nerdeyse genç kız görünümü içindeydi.

— Sus, sana ne oluyor? Al örgünü de otur yerine!

— Oturmayacağım işte! Örmiyeceğim. Bobama da söyliyeceğim dır dır ettiğinizi. Usandım be!

— Bana bak kız, nasıl konuşmak o öyle? Gelirsem saçını yolarım bak!

Ayşa aldırmadı. Çabucak ayakkabıları giyip fırladı dışarı. Anası arkasından bir iki bağırdı.

— Buraya gel diyorum yaşamıyasıca! Emme ne yaparım sonra?

Kız dönmedi. Omuzlarını bir kaldırıp yürüdü. Nazife güldü kendi kendine.

Ne gülersin, hoşuna mı gitti?

— Gitti ya. Tilki olsa eylenmez bu evde.

— Senin sayende. Sen böyle ettin bu evi.

— Niye ben etmişim? Kendi kızın işte. Sözünü dinlemiyor bak?

— Senin oğlun çok dinliyor sanki.

— Dinler, niye dinlemesin?

— Hee dinler. Demin ne konuştuğunuzu duydum.

— İyi ettin. Huyundur zati, dinle ha.

Mahmut girince sustular. İkisinin de suratı asıktı.

— Ne oldu gene, çocuklar nerdeler?

— Bilmem, dedi Nazife. Dışarı çıktılar.

Oturdu. Sigara yaktı. Pencereye eğilip dışarılara bakmaya başladı. Bir sıkıntılıydı.

— Selim'e göz kulak olun bu günlerde. Başıma bir iş çıkarmasın. Hidayet'in oğlunu demin odanın önünde gördüm. Oraya mı gitti yoksa? Bak hele Nazife. Oradaysa al gel, boban çağırıyor de.

Selim'le Kadir ağanın torunu Hayri kavgalıydılar. Bir yerde karşılaşsalar birbirlerini görmezden gelirlerdi. Daha önce kaç kez ağız dalaşı yapmışlar, tam vuruşacakken başkaları gelip ayırmıştı.

— Fadime'lerin evin önünde dolaşıp durma, karışmam ha!

— Sana ne lan, o benim emmimin kızı.

— Nerden emmin oluyormuş? Dolaşma diyorum!

— Seni ilgilendirmez, git işine.

— Kırarım çeneni bak!

— Gel kır lan, gel hadi!

Selim babasına söylesin mi söylemesin mi, epey düşündü. Ama söylemedi. Bir de bunun için üzülmesindi adam. Mahmut başkalarından duydu.

— Nedir bu iş? diye sordu. Hidayetin oğluyla senin ne alıp veremediğin var?

— Hiç boba. Aşır emmiye bazan odun yıkıyorum ya, ona kızıyormuş.

Mahmut hemen anladı konuyu.

— Niye, ona neymiş?

— Bilmiyorum.

— Hımm, ben Aşır'la konuşurum.

Aşır'ın da haberi yoktu.

— Demek delikanlılar bizim kızı paylaşamıyor, diye şakaya vurdu.

— O yana verilmiş bir sözünüz varsa ben Selim'i çekerim Aşır ağa.

— Yok yavu, ne sözümüz olacak? Fadime daha çocuk.

— Çocuk mocuk değil. Bu işi sağlama bağlayalım da başımıza iş çıkmasın sonunda.

— Çıkmaz, korkma.

Durum uzun süre açığa kavuşmadı. Meğer Aşır'ın gönlünden Hayri geçermiş. Fadime'ye baskı yaparlarmış. Hayri, Kadir ağanın torunu. Daha zenginler, daha arkalılar. Fadime'yi Hayriye verirlerse Aşır daha

bir rahat eder ilerde. Ama Fadime ona varmam diye tutturmuş. Dışarı duyurmuyorlar ama evde kavga sürüp gidiyor. Delikanlılar da habire odun taşıyorlar Aşır'a. Birbirlerini gördükçe diş biliyorlar.

Mahmut baktı olmayacak, Aşır'a bir daha gitti.

— Aşır ağa, bu böyle olmaz arkideş. İki yana da boncuk dağıtmayın. Bu çocuklar yarın kavga ederler, bir iş çıkarırlar, benim sıkıntım bana yeter, bir de bunlarla uğraştırma.

— Yok Mamıt, dur bakalım, düşüneceğiz.

— Öyleyse nişan takalım, bitsin bu iş.

Aşır yanaşmadı,

— Acele etme. Anasıyla konuşalım, akrabalara danışalım.

Mahmut biraz sezinledi işi, onun için tedirgin. Selim'e sıkı sıkı tenbih etti.

— Bak oğlum, kavga mavga çıkarayım deme. Kimseyle uğraşacak halim yok. Bu Aşır emmin ikili mi oynuyor ne ediyor, anlamıyorum. Nişan takalım diyorum, acele etmeyin diyor. Bir süre daha bekleyelim. Olmazsa başka kız buluruz sana. İstediğin kızı alırız.

Selim hiç karşılık vermedi. Usulca kalkıp dışarı çıktı.

Mahmut o günden beri tedirgin. Bu oğlan Fadime'ye aklını takmış, belli. Bir iş çıkaracak ama nasıl çıkaracak. Kadir ağa sülalesi ile zaten eskiden beri karşıtlar. Anlaşamazlar. Aşır'ın kızı yüzünden büsbütün mü kötü olacaklar, kestiremiyor.

Bir gün Köse'nin Halil'le konuştu,

— Ule Halil, bakarol yeğenim. Bizim Selim'in durumu hoşuma gitmiyor. Hayri'yle kavga mavga etmesinler.

Halil güldü,

— Sen nerden biliyon Mahmut dayı?

— Bilmez olur muyum ulen? Göz var izan var...

Halil, Selim'in en yakın arkadaşı. Boş zamanlarında hep birlikte dolaşırlar. İçtikleri su ayrı gitmez.

— Hidayetin oğlu kendini birşey sanıyor Mahmut dayı. Zenginiz diye gofalıyor. Oysa ödleğin teki.

— Olsun, siz kavga çıkarmamaya bakın. Sonra bizim de karışmamız gerekir. İş büyür. Çocuk değilsiniz gayri.

— Olur, çıkarmayız.

Mahmut arkasından baktı, güldü kendikendine. "Şunun yürüyüşüne bak. Acemi horoz. Bu yeniyetmelere nasıl anlatırsın, yiğitlik bu değil. Yiğitlik o kadar ucuz değil. Kavga çıkaracak, iki yumruk atacak, iki yumruk yiyecek, erkekliğini kanıtlıyacak. Peh!.."

Dışardaki gürültüyü duyunca pencereye eğildi.

— Ne oluyor?

Hacer fırladı dışarı. Arkasından Mahmut. Halil'le anası Selim'i aralarına almış getiriyorlardı. Yüzü sapsarıydı. Yeni bir kavgadan çıkmıştı belli ki.

— Ne oldu ulen?

— Yok birşey, gir sen içeri.

Üçü birden söyledi. Dönüp dönüp geriye bakıyorlardı.

— Kavga mı ettiniz, ne kavgası bu?

— Suç Selim'de değil Mahmut dayı, vallahi değil. Durup dururken çattı. Selim de dersini verdi. İyi dövdü ha. Emme haketti, aha hep oradaydık.

Mahmut ileri geri bakındı.

— Ulen kavga etmiyeceksin demedim mi ben sana?

Selim hiç karşılık vermedi. Doğruca içeri yürüdü. Öbürleri de arkasından girdiler. Ama az sonra evin önünde bir gürültü koptu. Kapıya taşlar yağıyor, ana avrat küfürler ediliyor, bağırılıp çağırılıyordu. Ya, dedim ben sana! Siz çıkmayın dışarı,a oturun!

Mahmut kendisi çıktı,

— Dur oğlum, atma. Ne istiyorsun?

Dinlemiyordu Hayri. Arkadaşlarının kolunda yiğitlemişti iyice.

— Bırakın diyorum! Çıksın dışarı! Göstereceğim o ite...

— Ne göstereceksin oğlum? Kendine gel. Ev taşlamak ne demek? Götürün ulen, başını belaya sokmayın benim!

— Sen de mi koruyorsun, dışarı çıkar da görelim! Karı gibi kaçtı it oğlu it!

— İnne sabiriin. Böyle konuşma be oğlum. Git işine!..

Derken anası babası geldiler. Onlar da bağırıp çağırmaya başladılar. Komşular toplandı hep. Karşılıklı laf atmalar, tehditler, küfürler...

Hacer'le Nazife Mahmudu içeri çektiler.

— Aman Mamıt, sen sus, sen karışma. Söyler söyler giderler şimdi. Sen duymazdan gel.

Komşular araya girip götürdüler. Mahmut sinirden kapkara olmuştu. Ne edeceğini bilemiyordu.

— Ulen bu muydu yapacağın dürzü? diye bağırdı. Demedim mi başıma iş çıkarma diye?

— Ben birşey yapmadım boba. Durup dururken çattı.

— Gitmeyiver onun olduğu yere!

Başını eğip sustu.

— Selimin suçu yok dayı, o çattı önce.

— Nasıl çattı?

— Arkasına yanaşıp çelme taktı. Yere yıkmak istedi Selimi. Sonra dövüştüler.

— Şaka yapmış, bunun için dövüşür mü adam?

— Küfür etti dayı. Valla suç onda.

— Ayırmadınız mı e?

— Ayırdık.

— Ne diye evi taşlıyor öyleyse? Niye bağırıp çağırıyor kapının önünde? Başka derdim yok da bunlarla mı uğraşacağım ben?

Karşılık vermediler.

Mahmut kalkıp gezindi. Alnındaki damar deli deli atıyordu. Birden durup bağırdı,

— Kimse taşlamadı bu evi bugüne kadar! Yaptığını gördün, değil mi?

Selim başını eğmişti, hiç kımıldamıyordu.

— Bir daha Aşır'a odun modun götüreyim deme. Ordan çıkıyor bu kavga, biliyorum. İki tarafa da kuyruk sallıyorlar. Başımı belaya sokacak benim dürzü!..

Biraz yatışınca Halil kalkıp gitti.

Ev derin bir sessizliğe gömüldü.

- 60 -

— Ne oldu, hayrola? diyerek geldi Haceli.

O da duymuş, canı sıkılmıştı.

— Nasıl bok yemek bu? Kapı taşlamak da nerden çıktı? Hadi o ca-

hil çocuk, eşşek kadar adamlar nasıl gelir de bağırırlar buralarda? Hiç utanmak kalmadı yavu.

Mahmut ellerini açıp kapadı.

— Ne yapalım, bu da geldi başımıza.

— Selim'i yalnız çakarmayın bugünlerde. Dışarda çatarlar matarlar... Edepsiz adam bunlar. Ne demek kapıya gelip bağırmak? Görülmüş şey değil. Alt tarafı iki çocuk kavga etmiş, ne olur yani?

— Asıl iş başka Haceli. Bu Aşır'a yardım ediyoruz. Arada odun modun yıkıyoruz. Siz de yapıyorsunuz ya?

— Yapıyoruz elbet. Eski arkadaşımız, yapılmaz mı?

— Bu Hayri olacak kıskanırmış. Gelme oralara dermiş. Aşır'ın kızına sevdalanır demek. Biz de Selim'e istiyoruz Aşır'ın kızını. Şimdi ne yapılır? Bir tarafla söz kesilir değil mi? Nişan takılır, iş biter. Aşır buna yanaşmıyor. İki tarafı da idare ediyor. Geçen gün gittim, söyledim, böyle yapma Aşır. Bizi birbirimize düşüreceksin. Bu çocuklar yeniyetme delikanlı, yarın kavga ederler, başımız belaya girer. Birşey olmaz deyip çıktı. Nişan takalım diyorum, yanaşmıyor. Benim anladığım, o tarafa vermek istiyor kızı. Emme kız bizi istiyor.

— Öyleyse kolay, dedi Haceli. Kaçırınız.

— Onu da yapmak istemiyorum. Komşuyuz şurada, eski arkadaşız. Bunca yıllık geçmişimiz var. Hem daha küçük bu çocuklar canım. Nişanlıyalım, bir iki yıl öyle kalsınlar. Sonra Allahın emriyle düğünlerini yaparız.

— Evet, en uygunu bu.

— Aşır he demiyor buna.

— Bir de ben gidip konuşayım, dedi Haceli.

— Konuş, iyi olur. Vermeyiz diyorlarsa açık söylesinler, biz de umudumuzu keselim. Böyle iki yana boncuk göstermek de ne oluyor? İşte böyle kavga çıkar altında. Yarın daha da büyüyebilir. Aşır bunu mu istiyor?

— Yok, sanmam. Aşır ne istediğini kendi de bilmez. Kafayı dağıttı iyice. Ben şimdi gider konuşurum onunla. Kendine getiririm.

— Yok ağır konuşma. Durumu anlat güzelce. Ya bize, ya onlara he desin. Değilse büyüyecek bu iş.

Selim kapının ardından dinliyordu. Yüzü bozuktu iyice. Aşır o tarafa he derse ne olacak peki? Babası hiçbir şey yapmayacak mı, Fadime gidecek öyle mi?

— Uff... diyerek nefesini boşalttı. Katlanamazdı buna. Odanın içinde dolanmaya başladı. Yoksa anası haklı mı, öveylik mi yapıyor kendisine? İçinde bir kuşku büyümeğe başladı. O günlerde küskünleşti. Mahmut'tan uzaklaştı. Anasından başka kimseyle konuşmaz oldu. Bir de Halil'le elbet. En yakın arkadaşıydı. Boş kaldıkça Selim'e gelirdi. Ne olup ne bitiyor, haberleri o getirirdi. Kapanırlardı iç odaya, uzun zun konuşurlardı.

— Kötü bozuldular arkideş, dedi. Eşşekten düşmüşe döndüler. Evin önüne gelip bağırmaları da iyi olmadı. Herkes ayıpladı. Yiğitlik bu değilki. Hele Aşır emmi Fadime'yi sana verirse el içine çıkamaz olacaklar.

— Ne demiş Aşır emmi, bir haber yok mu?

— Şimdilik olmaz demiş. Bu kavga üstüne he dersek ayıp kaçar, bir süre geçsin bakalım demiş. Bana kalırsa onlara verecek emme Fadime istemiyor. Fadime'nin gözü sende. Aşır emmi bilmez mi bunu, biliir. Onun için iki tarafı da oyalıyor. Oyalasa da er geç biter bu iş. Sen hiç merak etme. Mahmut dayı da onur sorunu yaptı. Ne eder eder, alır sana Fadime'yi. O kimseden yılacak adam değil, gör de bak.

Ertesi gün cumaydı. Köylüler cuma namazından dağılırken caminin önünde az kalsın büyük kavga çıkacaktı. Kadir ağanın oğlu Hidayet Mahmuda söz vurdurdu,

— Kül Hamidin oğlunu yanla bakalım ha!

Mahmut duydu, duymazdan geldi.

— Öküzün boynuzuna girse boşuna. Birgün elime geçer nasıl olsa, dersini vereceğim.

Birden döndü,

— Kılına dokun da göreyim!

— Kül Hamidin oğlundan sana ne?

— Benim oğlum o, ben büyüttüm!

Köylüler araya girdiler, "Allahın evinde ayıptır, yapmayın" ayırdılar. Mahmut diyeceğini dedi gene.

— Bu yaşımdan sonra beni zorlamayın ulen, vallahi duman ederim! İki çocuk kavga etmiş, sana ne oluyor,niye büyütüyorsunuz işi?

Çok sinirlenmişti. Koluna girip yatıştırdılar. Hidayet'i de götürdüler öbür yana.

Mahmudun yüzü sararmıştı. Haceli'yle birlikte eve geldiler.

— İyi oldu, dedi Haceli. Seni yokladı aklınca emme aldı ağzının

payını. Bundan sonra üsteleyemez. Şu Aşır'ı da bir eğebilsek...

— Bırak dürzüyü! Adam değilmiş. Hiç böyle bilmezdim ben onu. Elimizden gelen yardımı yaptık da, gene de belâya soktu başımızı.

— Öyle oldu he. Şaşkının teki.

Birbirlerine bakıştılar.

— Aslında kolay iş Mamıt, kızı kaçırırız olur biter. Nasıl olsa birbirlerini istiyor çocuklar.

— Söyleseydin bunları.

— Aklıma geldi emme söylemedim. Eski arkadaş. Gazi bir yandan, insanın içi yemiyor. Allah yazdıysa olur niye olmasın falan diyor. Anladığıma göre kızın aklını çelmeye çalışıyorlar, emme başaramazlar. Er geç razı gelecekler.

— Öyleyse biz de birşeyler yapmalıyız.

— Yapmalıyız elbet. Ben Dudu'ya söyledim, kızı bir kıyıya çekip konuşacak. Diyecek "Selim'den vazgeçme, aklını başına al. O sülaleye karışma, sonra çok pişman olursun."

— İyi olur. Desin bakalım.

Selim kapının arkasından çekildi. Rahatlamıştı biraz. Odada dolandı bir iki. Babası hakkında yanlış düşünmüştü demek. Utandı kendikendine.

— Öküzleri sulayım mı boba? diyerek çıktı.

— Sula. Halil burdaysa birlikte gidin.

— Olur boba. Yarın da dağa oduna gideceğiz.

"Caminin önünde ne oldu" diye soracaktı, soramadı. Halil'den öğrenirdi şimdi.

Hayvanları ahırdan çıkarıp sürdü. İçerde iyice tembelleşmişlerdi. Dışarı çıkınca bir sevindiler. Sağa sola böğürmeye başladılar. Birisi eğilip toprağı boynuzladı. Ön ayaklarıyla eşindi oralarda. Soludukça ağzından burnundan buharlar fışkırıyordu. Kara birer ayna gibi parlıyordu gözleri.

Halil de kendi hayvanlarını çıkardı. Birlikte sürdüler çeşmeye. Arkalarından bakıp gülüyorlardı. Güneşli şubat öğlesi insanın gözünü alıyordu. Karlar eriyordu hafiften, sokaklar çamurdu.

— Duydun değil mi deminki kavgayı?

Selim bilmezden geldi.

— Hangi kavgayı?

— Bobanla Yakup ağa az daha kapışıyorlarmış.

— Yaa, nerede?

— Caminin önünde yavu, söylemedi mi sana?

— Yoo.

— A aa, köy çalkalanıyor be. Herkes duydu.

— Neden, nasıl olmuş?

— Yakup ağa bobana lâf mı vurdurmuş ne? Boban da açmış ağzını, yummuş gözünü, bir kalaylamış bunları yukardan aşağı. "Bu yaştan sonra beni katil etmeyin ulen, demiş. Gelmeyin üstüme, vallahi duman ederim hepinizi!"

— Yaa?

— Hem de nasıl, sus pus olmuşlar.

— Kim söyledi bunları?

— Demin Bekir emmilerin evin önünde konuşuyorlardı. Camiye gidenler söylediler. Çok kötü bozmuş Kadir ağa takımını. Kuyruğu kıstırıp kaçmışlar oradan. Emme sana birşey deyim mi, fazla görünme ortalarda. Yalnız başına dolanayım deme. Belli olmaz bu adamların ne edeceği.

— Olur. Yarın oduna gideceğiz, sen de gelir misin?

— Gelirim. Birlikte gidelim. Bizim emmioğlunu da alırız. Boban gelmesin istersen. Yanında biz varken kimse bir şey yapamaz, korkma.

Selim güldü,

— Korkan kim? İsterse daklaşsınlar, geçen gün yaptığımı yaparım valla. Kendini bir şey sanıyor uyuz Hayri.

— Emme şimdi bıçak taşıyor, biliyon mu? Şurasına sarkıtmış, gösterip durur.

— Göstersin. Tükürürüm onun bıçağına.

— Şişşt bak, Fadime geliyor...

Selim başını dikti, yan yan baktı. Fadime yanında iki kız, ellerinde boş güğümler, çeşmeye suya gidiyorlardı. Ak başörtüleriyle yüzlerini gözlerini örtmüşlerdi. Ama gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Selim'le bakıştılar. Belli belirsiz gülümsedi Fadime. İşte bu Selim'e yetti. Göğsünde gümbür gümbür birşeyler oldu. İçi aydınlandı. Birden bağırası geldi ama tuttu kendini. Köşeyi dönünce,

— Gördün mü, dedi Halil. Güldü sana. Nasıl, ben demedim mi?

Selim mahsus aşağıdan aldı.

— Ne olur gülünce?

— Ne oluru var mı arkideş, kızın gönlü sende yavu. Ne yapsalar boşuna, bitti bu iş. Fadime senin, hiç lami cimi yok.

— Elbet benim, başka kimin olacaktı?

— Ha şöyle, işte böyle konuş. Gel seni bi kucaklayım.

Sokağın ortasında kucaklaştılar. Oradan geçen yaşlı bir kadın şaşarak baktı bunlara,

— Ne oluyorsunuz ulen, dedi. Delirdiniz mi yoksa?

Uzun uzun güldüler bu söze. Neşelerine diyecek yoktu.

- 61 -

İki gündür sabah akşam çalınan cılız bir davulla Şaban Ali'nin düğünü yapıldı. Yoksul düğünü olduğu davul zurnanın sesinden bile belliydi. Gene de komşular gittiler, kadınlar ayrı yerde, erkekler ayrı yerde toplanıp düğünün gereğini yaptılar. Gelin çıkacağı gün kız evinin önünde davul zurna Ey Gazile'i çaldı. Çoluk çocuk, karı kız hep evin önüne doluştu. Gelinin bineceği atın başlığına renkli iki yazma bağlamışlardı. Hayvan kalabalıktan mı, yoksa bu yazmalardan mı ürktü iki yana yekinip duruyordu.

— Dırrrs... dur ha dırrrs!..

İki delikanlı zorlukla tutuyorlardı hayvanı. Herkesin gözü kapıdaydı. Damadın yakınları gelini kapıdan alıp ata bindirecekler, caminin çevresini dolandırıp yeni evine götüreceklerdi. Gelin tam ata binince başına bozuk paralar atılacaktı. Çocuklar onun için sokulmuşlardı iyice, tetikte bekliyorlardı. Herkes heyecanlıydı.

Selim'le Halil evin önünde, biraz uzakta durmuşlardı. Selim belli etmeden karşı evin damını gözetliyordu. Kadınlar kızlar dikilmiş, düğün evine bakıyorlardı. Fadime de aralarındaydı. Yüzü gözü örtüktü ama Selim onu boyundan duruşundan tanırdı. Karşılıklı bakışıyorlardı.

Derken gelin çıktı. Davul zurnanın cılız sesi biraz yükseldi. Atı kapıya yanaştırdılar. İki yandan yardım edip bindirdiler. Bozuk paralar atıldı gelinin üstüne. Köyün çocukları yere kapaklanıp kapışmaya baş-

ladılar. Bir karamboldur gitti. Herkes bakıp gülüşüyordu. Tam o sırada arkadan bir tekme yedi Selim.

— Ne bakıp duruyorsun lan karılara, dürzü!

Sarsıldı. Dönüp ne olduğunu anlayım derken bir tekme daha. Hayri'nin gözü dönmüştü. Söz dinleyecek durumda değildi. Elinde de bıçak vardı. Halil'le Selim önce şaşırdılar,

— Ne oluyorsun be, dur! Yapma!..

— Vay anam...

Koşup kavgayı ayırmak isteyenler oldu. Kalabalığın bir bölüğü gelini götürürken bir bölüğü buraya toplandı.

— Durun yapmayın, ayıptır!

Ayırdılar ama Selim'in böğründen kan yürüdü. Bir karıştı oralar. Bağıranlar çağıranlar birbirine girdi. Mahmut yaşlıların yanında olduğu için geç duyabildi olayı. Selim'i götürdüklerini görünce fırladı.

— Ne oldu ulen, nedir o?

Kimse cevap vermedi.

— Kim vurdu, söyleseniz e?

— Kavga ettiler Mahmut ağa, önemli değil. Yürü sen.

— Kimle kavga ettiler?

Halil'i görüverdi. Yüzü bozuktu. O da karışmıştı belli ki.

— Ne oldu, kimle dövüştünüz?

— Hayri birden saldırdı dayı. Elinde bıçak vardı. Ne olduğunu bile anlayamadık.

— Vay, gene o ha? Ulen ben...

— Dur Mamıt, işi büyütme. Çocuk bunlar.

Yüzünün biçimi değişiverdi. Koştu Hayri'nin peşinden. Tutmasalar parçalayacaktı. Zor zaptettiler. Hidayet koştu oradan. Birbirlerine kötü kötü sövdüler.

— Ulen ne istersiniz bizden dürzüler!

— Sensin dürzü! Sizden bir şey isteyen yok, git işine. Kül Hamidin oğluna sahip çıkıp durma.

— Kül Hamidin oğlu benim oğlum, anladın mı? Kılına dokunanı pişman ederim. Bırakmam bunu yanınıza!

— Yapmayın, ayıptır, düğünde günahtır...

Kolundan çekip zorla götürdüler.

— Arkadan vurmuş çocuğa. Puştluk bu! Sorarım ben sizden ulen!

Sesi boğuluyordu bağırırken. Düğün kalabalığı kendiliğinden dağıldı. Buz gibi oldu herkes. Mahmut bağıra çağıra geldi eve. Sinirden sapsarı olmuştu. Selim'i yatırmışlar, yarasını sarıyorlardı. Sağ kaburganın altından bıçak yemişti. Pek ağır değildi belki. Ama ne olur ne olmaz, kasabaya götürelim dendi. Nasıl olsa mahkemeye gidilecekti. Yeterdi bu deyyusların yaptığı. Kağnıyı koştu Mahmut. Yorgan yastık... "Ben de geleyim dedi Halil. Olayı karakola anlatırım. Benim önümde geçti." Nazife de ayaklandı, "bende geleceğim, yavrumu böyle bırakamam." Ağlayıp sızlıyordu.

— Peki, gel.

Selim'i kağnıya yatırıp sürdüler. Mahmut bunalıyor, söyleniyor, ne edeceğini bilemiyordu. Kadir ağa sülalesinin bu yaptıkları çok dokunuyordu kendisine.

— Emme kalmam bunun altında. Yutmam bunu. Gösterirm onlara!..

Konuşa konuşa yürüdü. Gece vardılar kasabaya. Önce karakola, sonra hastaneye. Çok olağanmış gibi karşıladılar. Her günkü olaylardan biri.

— Tamam, anladık. Yarın sabah gelin.

— Sağ böğründen yaralı efendi. Hem cinayet bu.

— Hastaneye götürün, yarın gelin, ifade verin.

Mahmut başını sallıyarak kağnıyı çevirdi. "Bu hükümet kapıları, hey Allahım... Allah düşürmesin buralara! Umurunda değil adamların. Ölsen kılları kıpırdamaz."

Hastaneden de geri çevirmeye kalktılar.

— Bu saatte ne yapabiliriz? Sabah gelin...

— Etmeyin kardaşım, yaralı bu çocuk. Çağırın doktoru.

— Nerden çağırayım, dedi kapıcı. Kimbilir nerede doktor bey?

— Peki ölsün mü yavu? Nöbetçi hemşire falan yok mu?

İki kez kağnının yanına gitti geldi. Kötü kötü inliyordu Selim. Yarası ağrımaya başlamıştı.

— Ulen nedir bu? Deli edecekler insanı!

Uğraşa yalvara aldılar hastaneye. Uykulu bir hemşire hem söylendi, hem yarayı sardı. Anası da yardım etti. Mahmut dikildi geride. Yü-

zü sinirden kapkaraydı. Hemşirenin sözlerine karşılık vermemek için kendini tuttu. Selim'i hastaneye yatırıp çıktılar.

Ertesi gün sabahtan vardılar karakola.

Başçavuşun badem bıyıkları vardı, yüzü dümdüz.

— Nedir, ne bekler bunlar?

Mahmut önüne dikilip olayı anlattı.

— Çavuşum, dün öğleyin, Tacım köyünde düğün sırasında...

— Bırak hikâyeyi, ne oldu onu söyle?

Anlattı. İki üç kez sözünü kesti başçavuş. Azarlamağa alışmıştı.

— Oğlumu bıçakla yaraladılar. Şimdi hastanede yatıyor...

— Heh, işiniz gücünüz kavga! Ulan ne zaman adam olacaksınız siz?

— Çavuşum ben...

— Çavuşum değil, başçavuşum! Askerlik yapmadın mı sen?

Yutkundu. Tekrar anlattı olayı. Tutanak yazdılar, Halil'e de imza ettirdiler.

— Gidin hastaneye, doktor raporunu da getirin. Buna eklenecek. Hadi yallah, çabuk!

Dövülmüş gibi çıktı. "inne sabiriin..."

Hastaneye vardılar. Orası daha başka. Herkes küs sanki bunlara. Kimseden bir şey öğrenemiyorlar. Zorluk çıkarmak için ne gerekiyorsa onu yapıyorlar. Kapıcısı hemşiresi, doktoru ağız birliği etmişler.

Canı burnuna geldi Mahmudun. "Ulen Allah elinize düşürmesin sizin!" diye bağıracaktı, zor tuttu kendini.

Neden sonra doktorla görüşebildiler. Biliyordu durumu. Yüzü düşünceliydi. Baktı üstünkörü, muayene etti.

— Önemli değil, dedi. Pansuman yapın. Üç günde geçer.

Mahmut anlayamıyordu. Akşamdan telefonlar işlemişti. Hacı Nuri ağa şu anda faytonu ile kasabaya geliyordu, nerden bilecekti bunları?

Hastanenin kapısında beklerken köylü karanlığını, yoksul yalnızlığını acı acı düşündü. Yüzü yılgın ve sıkıntılıydı. Nazife kadın dün öğleden beri ağzına lokma koymamış, duvarın dibinde oturuyor, kendi kendine sallanıyordu.

Doktor "iki gün işine engel" raporu verdi. Hayri'yi köyden getirttiler, ifadesini aldılar. Başka tanıklar dinlediler. Hayri bıçak falan çek-

memiş. Karşılıklı küfürleşip dövüşmüşler. O sırada Hayri'nin cebindeki küçük çakı Selim'in böğrünü hafifçe yırtmış. Olay çocuk kavgasından öteye gitmiyormuş. İkisine de gerekli tenbihat yapılmış. Hayri'yi serbest bıraktılar.

Mahmut günlerce düşündü. Hazmetmek zordu bunu. Ama içindeki yılgınlık küskünlük daha da derinleşti. "Allah düşürmesin o kapılara, içinden çıkamazsın, batarsın. Batırırlar!.."

Söylendi durdu.

- 62 -

Akşam üstü Mahmudun evinin duvarı dibine oturmuş güneşleniyorlardı. Bahar güneşi insanı ısıtıp gevşetiyordu. Haceli arkaya iyice yaslanmış, kasketi de alnına indirmişti. Tembel bir duruşu vardı. Çökük avurtları, kırlaşmış sakalı ile artık yaşlanmaya başladığı belliydi. Ağzını açarak sesli sesli esnedi.

— Evi iyi bir onarmak gerekli emme gücüm yetmiyor Mamıt. Eskisi gibi çalışamıyorum gayri. Oğlan izinli gelirse yaparız. Değilse kalır, ne edeyim...

— Ne zaman gelecek Ömer?

— Bilmem. Baharda izin alırım diyordu.

— İzinli adamı çalıştıracaksın öyle mi? Misafir sayılır o.

— Misafir falan dinlemem arkideş. Ev başımıza göçecek nerdeyse. Geçen günkü yağmurda duvarın yarısı eriyip aktı. İki de mertek değişecek yukardan. İyice bel verdiler. Para yok ki yaptırayım. Oğlan gelir gelmez" hadi bakalım yiğidim, diyeceğim. Sensiz olmaz bu iş..."

— Bizimki de gelse çok hora geçecek, emme hiç ses yok. Harman zamanı izin al gel" diye mektup yazdım. Harmana bari yardım etsin. Tek başıma nasıl hakederim? Bir sürü çoluk çocuk, benden başka çalışacak adam yok içlerinde.

Keh keh güldü Haceli.

— Sen de onları çalıştır.

— Hıh, buldun çalışacak adamları.

Nazife tekrar gebeydi. Hacer'in oğlu dört yaşındaydı, adı Galip. Sümüğü akmış, yalınayak, üstü başı kirli, gezip koşup duruyordu ortalarda. Anası ekmeğine yağ sürüverdi mi, akşama kadar eve gelmek bilmezdi. Ev işlerini Fadime gelin yürütüyordu iyi kötü. Onun da bir huyu vardı, azıcık eli boşaldı mı hemen babası gile koşuyordu. Ne zaman arasan babası gilde.

— Evde iki tane kaynana olunca bunalıyor besbelli, ne yapsın?

— Ne kaynanası ayol, biz kaynanalık mı yapıyoruz ona? Kaynana görmemiş demek.

— Hadi hadi, herkes öyle der. Kabahat samur kürk olmuş da kimse giymemiş. Kimbilir nasıl bunaltıyorsunuz kızı.

— Hiç de değil. Fadime bizim kendi kızımız.

Evde hergün buna benzer konuşmalar geçerdi. Mahmut gelini savunur, fazla üstüne varmayın diye tenbih eder, Hacer'le Nazife de yapmıyoruz diye karşılık verirlerdi.

Ayşa ise ondördüne girmiş, göğüsler iyice kabarmış, kara göz kara kaş ince bel... bir genç kız olmuştu. Babasından başka kimseyi taktığı yoktu. Arkadaşlarıyla gezer oynar, çeşmeye suya gider, yarı gününü dışarda geçirirdi.

— Kız nerdesin sen, bu yaşta utanmıyor musun? Evin yok mu senin?

— Var ne olacak?

— Evinde otursana biraz, işlere yardım etsene?

— Ediyorum. Her işi gelin ablamla ben yapıyoruz. Siz iki anam da maşşallah bacakları serip yatıyorsunuz. Köyde sizden rahat kimse var mı?

— Kız nasıl konuşmak o, bobana söylemez miyim?

— Söyle. Bir de selâm söyle.

İp kazık tutmaz bir kızdı. Ama babasından çekinirdi. Küçük Galip'e bakmadığı, bir de anasına karşı geldiği için geçenlerde kötü bir dayak yemişti babasından. Bacaklarının omuzunun göğertisi daha geçmemişti.

Şimdi sırtında güğüm, çeşmeden geliyordu. Çabukça yürüyüp geçti yanlarından. Haceli arkasından seslendi.

— Ayşa, taze suyundan getir de içelim kızım, Ayşa ninenin canına...

— Olur Haceli emmi.

— Maşallah tıpkı ninesi, dedi arkasından.

Herkes böyle derdi nedense. Tok sözlülüğü, girginliği ile Ayşa ninesine benzetirlerdi. Boyu da uzamıştı birden. Karayağız yuvarlak yüzü kapkara gözleri vardı.

Biraz sonra testiyi bardağı getirdi, ikisine de su verdi.

— Sağol kızım, ölenlerin canına değsin.

Doğrulup cebinden tütün tabakasını çıkardı, sigara sarmaya başladı. Çelimsiz elleri kolları pek alışkındı bu işe. İyi görmek için eğilmişti. Bekçi Enez dayı o sırada göründü köşeden.

— Hoo Çavuş, mektubun var, dedi. Gözün aydın.

— Hay yaşıyasın. Selim'dendir. Getir bakalım.

Nasıl duydular hemen, kadınlar da koştular. Pulsuz, görülmüştür damgalı asker mektubu hepsini heyecanlandırdı. Selim, acemi bir yazıyla hepsinin hatırını soruyor, hepsine selam sıralıyor, sonra da asıl diyeceklerine geçiyordu. "Sevgili bobacağım, ben burada çok iyiyim. Komutanlarımın beğenisini kazandım. Yakında çavuş kursuna gidiyorum. Üç ay sonra Allahın izniyle çavuş rütbesini takacağım. O zaman izin alabilir miyim, bilmiyorum. Şimdiden belli değil. Hepinize ayrı ayrı... tekrar selam. Büyüklerin ellerinden küçüklerin gözlerinden öperim. Oğlun Selim.

— Ulee... gördün mü arslanı? Aferim be, çavuş oluyor demek?

— Bir de izinli geliverseydi, gelemiyecekmiş baksana.

— Canı sağolsun da gelmesin varsın bizim kız. Kocaman çavuş oluyor baksana.

Haceli'yle Nazife konuşuyorlardı. Mahmut başını eğmiş bir daha okuyordu mektubu.

— İyi iyi, ne yapalım, diyerek doğruldu. Çavuş rütbesini taksın da öyle gelsin, o daha iyi.

Fadime köşeden gizlice dinliyordu bunları. Koşarak içeri gitti. Bir sevinmişti. Koşarak anası gile haber verse miydi acaba. Akşam giderdi, vazgeçti. İç odaya geçip aynaya takılı asker resmine baktı. Bir yerleri derin derin kımraştı. "Sağ salim kavuştur Allahım" diye söylendi.

— Harman zamanı gelmezşe ne ederiz, nasıl kaldırırız harmanı? Nazife sordu.

— Ee vatan görevi bu, düşünürler mi senin harmanını? Haceli yanıtladı. Mahmut düşünüyordu.

— Olmazsa bir dilekçe yazar yollarız. Ya da kendim giderim Ankara'ya. Hem kendini görürüm, hem komutanına anlatırım durumu. Derim böyle böyle komutanım, harman zamanı Selim gelmezse bizim harman kalkmaz, kışa kalır. Ben savaş artığı hasta bir adamım. Evde yardım edecek kimse yok, hep çoluk çocuk..."

— İyi edersin. Hemen verirler sana Selim'i, birlikte gelirsiniz.

Nazife kadın sahi zannetti.

— Öyleyse hemen git Mamıt, şimdi getir.

Güldüler bu söze.

— Deli misin ulen? Haceli alay ediyor, anlasana. Çocuk oyuncağı mı sandın asker ocağını? Hem Selim çavuş kursuna gidecek, şimdi izin istenir mi?

Kadın cahilliğinden utanıp sustu.

— Hadi içeriye bakim, toplayın çoluk çocuğu!...

Gün kavuşmak üzereydi, kalktılar.

— Hee... diyerek gerindi Mahmut. Başını sağa sola bükerek boynunu kütletti. Bugün de akşamı ettik Haceli. Yarın hava iyi olacak herhalde. Gün batısı kızarık.

Haceli kımıldamıyordu. Kasaba yolundaki toprak yarıntısına bakıyor bir zaman konuştukları, umutla bekledikleri şeyi düşünüyordu. Gülümsedi kendikendine.

— Niye güldün? Sordu Mahmut.

— Kasaba yoluna bakıyorum da... Hani bir zamanlar beklerdik, o yoldan birşeyler gelecekti. Gelemedi gitti.

Mahmut başını eğdi. Yüzü kararırdı. Bakmıyordu artık oraya. Konular değişmişti. Yıllar geçtikçe unutuluyordu. Şimdi babmbaşka sorunların içindeydiler. Değişmeyen tek şey yoksulluktu, bitmeyen iş güç, sonu gelmez didinme, ama hep aynı kalan köylüce yaşamdı.

Birbirlerine bakıp kafaları salladılar. Neden sonra Haceli doğruldu.

— Bir daha dünyaya gelirsem... sonunu getiremedi.

— Ne yapardın?

— Bilmem ki, bir şey söyleyemiyorum. Ama çok yanıldık biz çok...

— Ne gibi?

Konuşturmak istiyordu Haceli'yi. Bir yerleri kaşımak, kanatmak istiyordu. İçinin derinlerinde boğulup kalmış bir buğuz vardı, onu deşsin istiyordu. Haceli onu bilip söyliyemiyordu.

— Ne desem boş, diyerek kalktı. Hadi eyvallah!

— Güle güle Haceli.

- 63 -

— Git, dedi Nazife, madem o gelemiyecek sen git. Dünya gözüyle bir gör de gel. Hatta yakın olsa da ben de gitsem.

— Bu karınla mı? dedi Mahmut. Deli misin, el adama ne der?

— Öyleyse sen git.

— Gitsem iyi olacak da para...

— Buluruz bir yerden. Harman zamanı izin alıverirsen ne iyi olur?

— O biraz zor. Çavuş rütbesini takmadan vermezler.

— Şimdiye takmıştır belki.

— Sus be, ne çabuk? Aklın ermediği şeylere karışma!

Arkasını döndü. Gecenin karanlığında küçük pencereye bakmağa başladı. Hafifçe aydınlıktı orası.

Uzun süre uyuyamadı. Gitmeliydi evet. Hem Ankara'yı bir görürdü. Ne çok şey anlatıyorlardı Ankara için? Şöyle güzel olmuş, böyle güzel yapılmış... Asıl önemlisi de Selim, özlemişti Selim'i. Bak çavuş da oluyor. "Varıp bir sırtını sıvazlamak, aferim çekmek iyi olacak evet. Komutanını da görebilirsek, söyleriz durumu. Belki iyi adam, elde iyiler çok..."

Aklı Murat'a gitti. İçinde biryerler sızladı derin derin. O da şimdi askerde olacaktı öyle ya, ya gitti ya gidecekti. "Ah yavrum, ne şanssız çocukmuşsun. Daha yaşamın başında... Alışamıyorum." Acılı bir nefes koyverdi. Gözlerini yumdu. Ne zaman aklına gelse içi allak bullak olur, bir yerler yıkılır karışırdı. Hiçbir şeyin değeri kalmazdı gözünde. Bitkin ve güçsüz duyardı kendini.

Gene öyle oldu. Bir yıkıntının ortasında ne yapacağını bilemedi. Ancak Selim'i görürse düzelirdi belki. Muradın sevgisini de ona bağlamıştı. Selim biraz da Murat demekti gözünde. Gitmeliydi, ne edip edip görmeliydi Selim'i. Başka türlü sönmiyecekti içindeki yangın.

Ertesi gün komşulardan biraz para buldu. Bir de keçi indirdi pazara. Yol parası, Selim'e harçlık. İki tavuk haşlattı hediye olarak. Ankara tirenine bilet aldı. Üçüncü mevki vagonlar nasıl da kalabalıktı? Koridorlarda, hela önlerinde bile oturacak yer yoktu. "Nereye gider bunca insan, hay Allah?" Afyon'un oralardan geçerken pencere önüne dikilip uzun uzun bakındı. Bildik kayalık dağlar, düzlükler eski günleri anımsattı ona. Çok duygulandı. Hele toprak bir yolda iki atlının yan yana tırısla gitmeleri Mahmud'un gözlerini yaşarttı. Kendisiydi sanki, savaşta at koşturuyordu. Bu kıraç topraklarda toz duman içinde az mı gidip gelmişti, az mı ter dökmüştü? Onbeş-onaltı yıl geçmişti aradan, öyle ya? Ama dünkü gibi aklındaydı. Şu dağları kayaları yamaçları çok iyi tanıyordu. Belki atının izi silinmemişti daha. Kimse anlayamazdı bunun ne demek olduğunu.

Gözyaşlarını elinin tersiyle sildi. Gören oldu mu diye bakındı iki yanına. Herkes kendi halindeydi. Yaşlı bir kadınla genç oğlu diz dize oturmuşlardı. İkisi de uyukluyordu. Ötede adamlar sigara içiyorlardı. Üst başlarından köylü oldukları anlaşılıyordu. Önlerinde bakraçlar sepetler vardı. Kasabaya götürüyorlardı demek. "Bizim orada tiren yok, olsa biz de tirenle götürürüz. Köylüler hep birşeyler taşırlar kasabalara. Taşıya taşıya bitiremezler."

Sonra Eskişehir ovaları başladı. Gene bildik ovalar, bildik tepler.Hep savaş günleri canlandı gözlerinin önünde. İnönü görünmüyordu ama ne tarafta olduğunu tahmin etti. O tarafa bakarak bir fatiha okudu. Kâzım'ı, öbür şehit arkadaşlarını düşündü. Gözleri yaşarıyordu kendiliğinden.

Sonra oturdu pencerenin önüne. Gözlerini kapadı. Tirenin saatler süren sallantısı, içindeki yoğun duygular yormuştu Mahmudu. Başını dizlerine koyup uyudu. Eskişehir'e gelince uyanabildi ancak. Eskişehir istasyonu, baktı ama bir yere otürtamadı. Değişmişti. Ordugâh ne taraftaydı acaba, onu da çıkaramadı. Şaşkın şaşkın baktı çevreye. Yeni binalar yapılmıştı. Bu kadar görkemli değildi eskiden.

Tiren yürüyünce uzaktan Muttalip dağlarını tanıdı. Baktı uzun uzun, yüzü bir gölgelendi, bir gülümsedi.

Akşam üstü Polatlı'dan geçtiler. Asıl orada heyecanlandı. Polatlı

istasyonunda geceledikleri yeri göz kararlaması seçebildi. Teğmen Galip beyle konuştu içinden. "Adını küçük oğluma koydum Galip bey, dedi. Ölürken bana söylediğin sözü yerine getirdim..." duygulu yüzü bir anda çizgilendi. Yanından geçen birisi eğilip baktı,

— Bir derdin mi var dayı, yardım edeyim mi? diye sordu.

— Yok, dedi Mahmut kısaca. İstasyonun ilersinde bir yere bakıyordu. Adam da baktı oraya ama birşey göremedi.

Tüfekçi Bekir usta... ah yanında olsaydı şimdi? Teğmen Galip bey de olsaydı. O günkü tartışmayı sürdürselerdi. Nasıl bağlanırdı söz, kimbilir?

Tiren yürüdü.

Polatlı... Bekir usta, Teğmen Galip bey... Sakarya, Haceli... Tirenin sallantısı, bunca anılar, iç içe geçip karışıyordu. Mahmut terliyordu kendiliğinden. Yakasını açıp serinlemeye çalıştı. "Of Allah, nedir bu, boğulacağım!.." Hiç böyle olmamıştı. Yakıcı duygular allak bullak etmişti kendisini.

Ankara'ya yatsı zamanı geldiler. Büyük istasyon binası gözlerini kamaştırdı. Her yer ışıklar içindeydi. Heybesi sırtında dönüp dönüp baktı "Amma yapmışlar ha! Kimbilir kaç liraya çıktı? Bizim köyü içine alır öyle ya?" Ulus'a doğru yürüdü. Bu kadar çok ışık şaşırtmıştı Mahmudu. Görkemli yapıların önünden geçti. Yukarılara bakarken boynu ağrıyordu. "Ne çok paralar harcanmış hey Allah! Bizim oralara bunun için sıra gelmiyor demek."

Sora ede ucuz bir otel buldu. Yattı ama bütün gece altında sallandı yatak. Hâlâ tirende gibiydi. Alışkın olmayınca böyle rahatsız ediyordu insanı. Uyudu uyandı, tirenin tıkırtılarını duydu içinde.

Ertesi sabah heybeyi omuzlayıp Sarıkışla'nın yolunu tuttu. Kapıda epey beklettiler. İçeri haber gönderildi. Neden sonra Selim çıktı geldi koşarak. Yüzü kararmıştı, ter içindeydi. Sarıldılar birbirlerine.

— Ne iyi ettin de geldin boba, çok özlemiştim.

— Biz de özledik oğul. Nasılsın?

— İyiyim boba. Köy nasıl, anaların kardaşlarım?

— Hep iyiler. Selâmları var.

Ağacın gölgesine oturup konuştular. İkisi de heyecanlıydı.

— Yüzbaşım çok iyi boba. Beni beğeniyor. Çavuş rütbesini takınca bir ay izin alırım.

— İyi olur oğul. Sen olmadan harmanı kaldıramayız. Biliyorsun halimizi işte. Hep çoluk çocuk, kadın...

— Öyle he. Yüzbaşıma anlatırım.

— İstersen beni götür, ben söyliyeyim.

— Olur. Kurtuluş savaşına girdiğini duydu da çok sevindi. Afferim dedi sana.

— İyi öyleyse, hadi gidip tanışalım. Heybede haşlanmış tavuklar var. Birini ona veririz.

— Olur.

Yüzbaşı genç bir adamdı. Bir halk çocuğu olduğu belliydi. Senli benli konuştu Mahmut'la. Şakalar yaptı. Kibrit çakıp sigarasını yaktı. Eski anılardan söz ettiler bir süre.

— Selim'den memnunum Mahmut ağa, dedi. Ciddi çocuk, dikkatli çocuk. Bu gidişle çavuş da olacak.

— İnşallah yüzbaşım, sayende... Harman zamanı biraz izin de isteyeceğiz. Köyde pek yalnızım. Evde benden başka erkek yok. Hep karı kız, çocuk... Harmanı kaldırmak için...

— Anladım. Bir ay sonra rütbeyi takacak bunlar. O günlerde bana hatırlatsın, vermeye çalışırız, kolay...

— Sağol yüzbaşım. Allah razı olsun.

— Bugün de izinli sayalım. Birlikte çıkın dolaşın.

— İyi olur evet.

Selim'le çıktılar, Ulus'a doğru yürüdüler. Selim köyü ince ince sordu. Mahmut da yanıtladı. Onun merak ettiği şeyleri hep biliyordu. O sormadan söylüyordu onları. Selim heyecandan yere bakıyor, gözlerini yumuyordu.

Bir iki kez oturup dinlendiler. Mahmut eskisi gibi güçlü değildi artık. Biraz yürüyünce soluğu kabarıyordu. Selim yan yan baktı, acıdı içinden. "Yaşlılık belirtileri başlamış iyice. Ben olmadan harmanı kaldıramaz, diye düşündü. İzin alıp gelmeliyim."

Ulus'taki heykelin karşısında durup uzun uzun baktılar. Mahmudun yüreği kabardı.

— Kim yapmış bunu yavu? İnsanın üstüne yürüyecek gibi canlı. Vay vay vay... Köyde söylesem inanmazlar. Çok da benziyor valla.

— Benziyor he.

— Gördün mü sen Kemâl Paşa'yı?

Bir kez gördüm. Geçit resmi yaptık önünden.

— Sivil miydi?

— Sivildi he.

— Sen onu asker giysileri içinde görecektin.

— Şimdi giymiyor gayri. Askerlikten ayrılmış.

— Ayrıldı he. Şimdi cumhurbaşkanı. Nerde kalıyor biliyor musun?

— Çankaya'da diyorlar. Ben o tarafa hiç gitmedim, bilmiyorum. Ama şu geride Meclis var. Bazan önemli toplantılara gelirmiş. İstersen orayı da görelim.

— Görelim, iyi olur.

Yürüdüler aşağı doğru. Caddenin kıyısına dikilip baktılar. Bahçe kapısında iki nöbetçi yürüyüşler yapıyordu. İçeriye kimseyi sokmuyorlardı. Daha arkada türlü ağaçları çiçekleri ile Meclis bahçesi göz alıyordu. Duvarın gerisine dikilip uzun uzun baktılar. Cennet gibi güzel görünüyordu.

— İyi yapmışlar doğrusu, dedi Mahmut. Çok para harcamışlar. Olunca böyle olacak işte.

Öğlen sonu Ulus'un arkalarında bir aşçı dükkanına girip etli kuru fasulye, pilav yediler. Karınlarını doyurdular.

— Sinamaya da gidelim mi boba, ister misin?

— He gidelim. Duyarız da bir türlü gidemedik. Savaş neyi gösterirmiş, öyle mi?

— Savaşlı bir filme gidelim. Sen onları seversin, öyle ya?

Sinemanın afişlerine baktılar. Resimlerinden belliydi zaten. Sakvaşlı kavgalı bir filmdi. Gişeye yanaşıp bilet aldılar.

Mahmut daha ilk sahnelerde heyecanlanmaya başladı. At koşturan kovboyların atlarını beğendi.

— Ne güzel atlarmış ya, breh breh... Böyle atlara binmek...

Habire söyleniyordu. Birden çatışma başladı. Atlardan düşenler, yaralanıp yerde kıvrananlar iyice sarstı Mahmudu.

— Hay Allah, yazık oldu adama, tüü!..

Kalkıp kalkıp oturuyordu. Arkadaki birisi uyardı,

— Hop dayı, ne oluyor yahu? Ayağa kalkma da biz de seyredelim.

Mahmut bozuldu.

— Şey, kusura bakma kardaş, adama çok acıdım da...

— Neyine acıyorsun, sahi değil ki resim bunlar.

— Öyle ya, doğru.

Oturdu. Sesi çıkmaz oldu. Biraz sonra iki taraf arasında savaş çıkınca gene kımıldanmağa başladı. Ter yürüdü her yerinden. Oyuncular ustalıkla tüfek kullanıyorlardı. Hele bacağı yaralı birisi bir yandan kıvranıyor, bir yandan attığını vurup deviriyordu.

— Vay anasını, adama bak be! Tam nişancı ha!

Gene yüksek sesle konuşmaya başladı.

— Hıh, afferim. O da iyi atıyor bak!

İki yandan bakıp gülüyorlardı. Mahmut kendini kaptırmıştı, farkında değildi. Habire söyleniyordu. Selim iki kez kolunu sıktırıp uyardı.

— Yavaş ol boba.

— Hoşuma gitti oğul. Sevdim bu adamları, tam savaş yapıyorlar.

Can çekişen biririn çırpınışlarını görünce gözleri yaşardı.

— Ölüm kötü şey be. Yazık oldu adama.

Sinemadan çıktılar. Çok etkilenmişti. Ter içindeydi hâlâ. Uzun süre filmdeki adamları düşündü. Parkta oturdular. Sigara içti.

— Allah savaşı göstermesin oğul. Çok kötüdür çok. Nasıl dayanmışız, hayret?

Akşam üstü ağır ağır kışlaya doğru yürüdüler. Selim'e biraz harçlık bıraktı,

— Hadi Allah kolaylık versin. İyi oldu görüştüğümüz. Harman zamanı gelebilirsen daha iyi olur. Hoşça kal bakalım.

— Sağol boba. Güle güle git. Herkese selâm söyle. Büyüklerin ellerini küçüklerin gözlerini...

— Olur söylerim.

Helallaşıp ayrıldılar.

- 64 -

Mahmut ertesi gün tirene bindi. İki gündür Ankara'da ne çok şeyler görmüş, ne çok düşünmüştü. Hem sevinmiş, hem incinmişti doğrusu. Bayâ yormuştu Ankara. Tirende oturacak yer bulunca geriye yas-

landı, hemen uyudu. Polatlı istasyonunu bir daha görmek istiyordu, ama uyanamadı. Nice zaman sonra açabildi gözlerini. Karmakarışık duygular içindeydi. Bazı soruların yanıtlarını bulamıyordu. Çok paralar harcanmıştı Ankara'ya. Nerden buluyorlardı bu kadar parayı? Peki ama bizim oralara neden hiç düşmüyor? Bir okul bile yapılamadı daha. Çocuklarımız okuyamıyor. Yolumuz suyumuz ışığımız yok. Neden hep Ankara'ya, neden hep şehirlere? Biz gözden uzak olunca gönülden de uzak oluyoruz öyle ya? Unutuluyoruz dağların arkasında.

Yol arkadaşlarıyla konuştu.

— Hiç de öyle değil ağa, dedi Eskişehir'de inen marangoz. sorun köylü şehirli sorunu değil, zengin yoksul sorunu. Şehirlerin de her yerine harcanmıyor, bakma sen. Zenginlerin hatırlıların istediği yere harcanıyor. Her yerde onların sözü geçiyor, onların dediği oluyor. Nerenin mebbusları dişliyse para oraya veriliyor. Bak bizim buraya kaç fabrika yapıldı. Mebbuslarımız tuttuğunu koparıyor doğrusu. Ama kimler yararlanıyor, orası ayrı konu. Gene zenginler vuruyor parayı. Sana bana hiç bir şey düşmüyor. Uzaktan bakıyoruz işte. Böyle bu işler ağa.

— Öyle he.

— Siz köyde oturup bize de yaparlar diye beklerseniz ohoo... çok beklersiniz daha.

— Ne edelim e?

— Bilmem ne edeceğinizi. Bilsem kendim yapardım. Biz de sizin gibi hava alanlardanız. Ama bakıyorum da işini uyduran uyduruyor. Tutan kapıyor. Biz garipler de çalış Allah çalış, sonu yok.

Adam Eskişehir'de indi, ama Mahmut düşündü durdu söylediklerini. Tiren dağları ovaları birer birer devirip geçti. İri bir hayvan gibi soluyor homurdanıyor, titriyor ama yorulmak bilmiyordu.

Akşam geç vakit kasaba istasyonuna indi. Omuzunda heybesiyle bakındı şöyle, Ankara'nın yanında pek zavallı kalıyordu kasaba. Kerpiç evleri yamru yumru sokakları ile köyden farksızdı. İnsanları bile değişikti. Giyinişleri, yüzleri bakışları... Mahmut şaştı, "biz beş beteriz öyle ya?" dedi. İçi rahatsızlandı bir tuhaf.

Hana gelip yattı. Yarı karanlıktı han, bir kuyu gibiydi. Ankara'nın ışıkları parlıyordu ötede, gözünün önünde. Bir anlam veremiyordu, inciniyordu elinde olmadan. Rahatsız uyudu. Türlü duygular içinde gitti geldi. Bir yandan tirendeymiş gibi sallanıyordu hâlâ.

Köye varınca durgunluğuna bir anlam veremediler. Nazife kadın işgillendi.

— Selim nasıl herif, kötü bir haber mi var yoksa?

— Yoo, Selim çok iyi. Hepinize selâm yolladı. Yakında çavuşluk terfiyesini takıyor. Yüzbaşısıyla konuştum. Harman zamanı izin de verecek.

— Neden öyle kötüledin ya, niye düşüncelisin?

— Bilmem. Yol yordu biraz.

Anlayamıyacaklardı şimdi ne söylese. Onun için kısa kesti. Çocuklara şeker leblebi hediyelerini dağıttı. İç odaya geçip uyudu. Bazı şeyleri çözümlemiş gibiydi içinde. Dingin bir hali vardı.

Akşam yemeğinden sonra Haceli gelmese daha uyuyacaktı.

— Ne ettin arkideş, Ankara'da uykusuz mu kaldın yoksa? Öğleden beri uyuyormuşsun.

— Uyuyoruz he. Biz hepten uyumuşuz zati.

— Ne gibi?

— Bi görsen Haceli, Ankara'yı nasıl yapmışlar. Daha da yapıyorlar ha. Bize sıra mıra gelmez, hiç beklemiyelim.

Güldü Haceli,

— Ne yapacaklardı bize?

— Ne bileyim hani, biz de yurttaşız diyerekten...

— Yok be, yurttaş mıyız biz? Öyle mi diyorlar Ankara'da? İyii, buna sevindim. Başka ne diyorlar?

— Bırak şakayı da, Ankara'yı çok güzel yapmışlar Haceli. Beğendim doğrusu. Sinemaya da gittik. Savaş filmi gördük, çok hoşuma gitti. Eski günleri yaşadım tekrar. Hele Polatlı'dan geçerken bir oldum ki, sorma. Gözümden yaş geldi. Hani Galip beyle, tüfekçi ustası ile konuşmuştuk ya.

— Hee, ustanın çektiği çizgi duruyor mu orada?

— Duruyor. Ben de onu düşündüm. Adam haklı çıktı biliyor musun? Dediği oldu aynen.

— Oldu da öteye bile geçti. Selim nasıl, ondan haber ver?

— Selim iyi. Hepinize selâmı var. Arslan gibi yapıyor askerliğini. Tıpkı bizim gibi. Gelirken giderken hep o günleri düşündüm Haceli. Afyonun dağlarını görünce... az mı at koşturduk oralarda? Lakin Eskişehiri hiç benzetemedim ha. Çok değişmiş yavu. Kocaman binalar

yapılmış. Bizim kaldığımız kışlaları bile çıkaramadım, neredeydi? Öyle bir tersim döndü. Hele Ankara... Hee, cennet yapmışlar cennet. Meclisin bahçesini gördük dışardan, ne deyim sana, dünyada kaç çeşit çiçek var, hepsini dikip yetiştirmişler. Yollar asvalt, kâğıt gibi. Yağ dök yala. Bir toz zerresi bile bulamazsın. Ne paralar harcamışlar ne paralar. Biz de oturmuş burada devlet bize ne yapacak diye bekleriz. Ne yapacak. Hiç bir şey. Bize sıra gelmez bu gidişle Haceli, boşuna beklemiyelim.

— Zati beklemiyoruz. Vazgeçtik çoktan. Şurada kaç gün ömrümüz kaldı? Bundan sonra yapsalar ne, yapmasalar ne? Demek Ankara güzel olmuş. Görenler hep öyle söylüyor.

— Olmuş olmuş... Hem yalnız Ankara değil Haceli, işini yürüten iyi yürütmüş arkideş. Tırnağı olan koparmış. Bizim gibiler ise...

Ellerini açıp kapadı. Haceli güldü,

Biz tırnaksızız öyle mi?

— Öyle. Belli değil mi ki bunca yıldır ne uzadık ne kısaldık. Elin oğlu nereye vardı, biz nerde kaldık... Vay ağzına tükürdüğüm vay! (Dizini tokatladı) Oraları görünce bir daha anladım ki bizim işimiz kötü arkideş, biz gitmişiz okkanın altına.

— Elbet gittik, yeni mi anladın Mamıt? Hep konuşmuyor muyuz bunları? Kemâl Paşa da çiftlik kurmuş Ankara'da, onu da gördün mü?

Tirenle geçerken gösterdiler, çok büyük, çok güzel. İçini görmedim emme anlattılar. Bağ bahçe hayvan, herşey varmış.

— Hacı Nuri'nin çiftliği gibi öyle mi?

— O ne ki? Daha büyük. Dağ taş orman olmuş bi görsen. Millete örnek olsun diye yaptırmış Kemâl Paşa. Yani biz de öyle yapacakmışız.

— Biz de mi öyle yapcakmışız? Hangi parayla peki?

— Orasını bilmem gayri.

Başlarını eğip düşündüler.

— Yak hele bi Ankara sigarası. Düşün düşün, sonu yok.

Haceli sigaranın dumanını üflerken dertli dertli söylendi,

— Bizim öküzler gene kocadı, nasıl değiştireceğim, ben onu bile bilemiyorum. Çiftlik kurmak bizim neyimize? Karı hasta bir yandan, koca deyyus bizi mahkemede süründürür bir yandan... İliğim kemiğim kurudu vallahi. Deli kafam diyor ki bul bir tabanca, devir birkaç

dürzüyü, gir dama ne olacaksa olsun.

— Yok Haceli yok, aman ha! Sabırlı ol.

— Nasıl sabırlı olursun Mamıt, herif ocağını söndürecek. Üstüme üstüme geliyor. Adamlar gene sıkıştırdılar küçük oğlanı.

— Öyle mi, nerede?

— Değirmene un öğütmeye gittiydi. Nasıl da haber alırlar? Hacı Nurinin çobanlarıymış, bir bahane bulup dövmeye kalkmışlar. Bizim köylüler zor almışlar elinden.

— Bak şimdi! Kudurdu bunlar iyice.

— İnsan değil kardaşım bu herif, cin, şeytan? İlle öcünü alacak. Yıllar geçti unutmuyor. Kaç kez haber yolladı, davadan vazgeçsin, sonra pişman olur. Yargıca bunu da söyledim, tanığın var mı dedi. Nerden bulayım tanığı? Bunun tanığı olur mu? başkasının yanında söylemiyorlar ki...

Haceli'nin iyice ufalmış kırışmış yüzü sıkıntılıydı. Ağır bunalımlar geçirdiği belliydi. Kurtulmak için elini salladı. Konuyu hemen değiştirdi.

— Demek Kemâl Paşa da çiftlik kurmuş he mi?

— Kurmuş ya, hem de ne güzel kurmuş.

— İyi...

- 65 -

Dava Hacı Nuri'nin kendisiyle ilgili değildi. Onun için mahkemeye gelmezdi. Ama her mahkeme gününden önce faytonuyla kasabaya inerdi nedense. Avukatın yazıhanesine oturur, sağa sola telefon eder, yağ peynir bal hediyeler gönderir, gizli bir takım ilişkileri sürdürürdü. Dağda Haceli'yle oğlunun dövülmesinden bu yana nerdeyse bir buçuk yıl geçtiği halde mahkeme bir türlü sonuçlanmıyordu.. Gide gele usanmıştı Haceli. Yeniden avukat tutacak parası yoktu. Eski avukata otuz lirayla bir toklu vermiş ama avukat ancak iki celse davaya girmişti. Sonra bırakmıştı nedense. Hacı Nuri'nin daha çok para verip caydırdığı söyleniyordu. İlk yargıç da değişmişti. İzmir'e atanıp gitmişti adam. Oysa aralarında geçenleri ince ince sorup tutanaklara geçirmişti. Sonradan gelen yargıç olay öncesine hiç değinmiyordu. Ormanda kim ne

demiş, nasıl cevap vermiş, önce kim vurmuş... hep onları soruyordu. Ormanda ağaç kesme kavgası gibi görüyordu olayı. Oraya bağlamak istiyordu. Üstelik boyuna uzatıyordu. O gün ormana oduna giden tüm köylülerin ifadesini almıştı. Kimisi "görmedim, bilmiyorum" deyip savuşturmuştu. Kimileri düpedüz kendilerine karşı ifade vermişti. Anlaşılır gibi değildi iş. Hep Hacı Nuri tezgahlıyordu bunları. Kimisini para verip susturuyordu. Kimisine göz dağı verip yıldırıyordu. Kimse ceza almamıştı daha. Haceli'yle oğlunun yediği dayak yanlarına kalacağa benziyordu.

— Han odasında yere oturmuş çökelek ekmeğini yerken bir yanda da sövüp sayıyordu Haceli. "Böyle mahkemenin de, böyle davanın da, böyle yargıcın da..."

— Oğlun neden gelmedi, ona da celp çıkardık?

— Her sefer geliyor efendim, bu sefer gelemedi. Hasta...

— Doktor raporu var mı?

— Ne doktoru efendim, bizim köyde doktor yok.

— Doktor yoksa kendisi gelecek. Burası mahkeme. Ciddi olun biraz!

Bar bar bağırmıştı. Salonun duvarlarında çınlamıştı sesi. Haceli "hazırol" duruşunu bozmadan pencerelere baktı. Karşıda kavak ağaçları, kavak ağaçlarının gerisinde silik mavi dağlar. Ne diyebilirdi?

— Efendim, bir buçuk yıldır gelip gidiyoruz. Hacı Nuri dövdürdü bizi. Onun adamları, birisi de onun oğlu. Kavga çıkarmak için geldiler, apaçık ortada. Bunu neden anlamıyorsun, niye uğraştırırsın bizi böyle.

Söyleyemedi. Çoktan iyi olmuş kırık kolu derin derin sızladı tekrar. Bir eziklik duygusu gezindi içinde. Köylü yalnızlığını yaşadı.

— Falanca güne talik. Birlikte gelin bakim, hadi...

Kovar gibi elini salladı.

Haceli çıktı dışarı. "Bilmez ki köyde hangi işi bırakıp geliyoruz. Umurunda mı? Bu kaçıncı hey Allahım..."

Çarşıdan geçerken gördü. Hacı Nuri bir mağazanın önüne oturmuş, gümüşlü bastonuna dayanmıştı. Keh keh keh gülüyordu. Mağaza sahibi Hilmi beyle konuşuyorlardı sözüm ona. Oysa kendine gülüyordu, apaçık. "ah ulen kör şeytan diyor ki, fırla var yanına, elindeki bastonu kap, iki kez indir kafaya. Böyle biter bu dava de!"

Hırsla çiğnedi lokmalarını. Zayıf yüzü sıkıntıdan terliyordu. "Şim-

di yayan yapıldak vuracağız yola. Bu yorgunluğun üstüne dört saat yol tepeceğiz. Hacı Nuri'yle oğlu geriden faytonla gelecekler. Hey dünya senin içine edeyim e mi?"

Kim haklı, kim haksız, kim ceza görecek? Şimdi kim ceza çekiyor? İçinden çıkılacak gibi değil. Karışık işler. Yılgınlık geliyor insana. Düşündükçe yüzünü gözünü eğiyor insanın.

Haceli ilk kez ölüp kurtulmayı düşündü. Köye dönerken içi kararda iyice. Kendini pek güçsüz duydu. Yorgun ve yalnız. Karşıdakiler ise güçlü, hem de acımasız. Ağır ağır geliyorlardı üstüne. Kaçacak saklanacak bir yer yoktu. Eziliyordu göz göre göre.

"Yapmaz olaydım, söylemez olaydım. Ne bilirdim böyle olacağını? Doğruyu söylemek erdem sanıyordum. Herkes bana arka olur sanıyordum. Nerdee?.. Burnumdan getirdi deyyuslar. Kimsenin kılı kıpırdamıyor. Bilmiyorlar sanki. Ulen ne günlere kaldık be? Böyle olacağını söyleseler inanmazdım. Yok babam yok, yanlış dünyaya doğmuşuz. Bize göre değilmiş. Allah da mı görmüyor bu olanları..."

Köye kadar söylendi. Bunaldı. Sinir küpü gibi girdi eve. Karısı yatalak hastaydı. Bir gözleri kalmıştı yaşayan. Sağa sola dönüp duruyordu. Bakıştılar. Ne Haceli bir şey söyledi, ne kadın sorabildi. Sararmış çökmüş yüzü cenazeye benziyordu.

— Allaah.. diyordu, yarısı nefes.

Haceli sedire yıkılır gibi oturdu.

- 66 -

Arpalar biçilirken Haceli'nin karısı öldü. Akşam tarladan döndüler ki kadın cansız yatıyor. Bir yudum su veren bile olmamıştı başucunda. Kendikendine son nefesini vermişti. Uyuyor gibiydi. Oğlu kızı bir iki ağlaştılar. Komşular toplandı. Zaten hazırdı herkes, aylardır bekleniyordu. Hocayı çağırdılar, başucunda kuran okudu. Haceli sabaha kadar oturdu, sigara üstüne sigara içti. Mahmut çok ısrar ettiyse de dışarı çıkmadı. Şimdiye kadar hiç düşünmediği biçimde ölümü düşündü. Kendisi de istedi ölmeyi. Bunun için Allah'a yalvardı. "Al gayri canımı, niye bu kadar çektirirsin? Ben kime ne yaptım?.." durup durup söyleniyordu. Acılı bir sızıltıya dönüştü sesi. Komşular bir yandan, Mahmut bir yandan teselli etmeye çalıştılar.

— Etme böyle Haceli, kendini topla. Ölenle ölünmez. Bak çocukların var, onları avutmak sana düşer. Günaha girme...

Hiç duymuyordu bunları. Elini yüzüne kapamış, iyice eğilmişti yere. Bir çocuk kadar küçülmüştü. Sallanıyordu kendiliğinden.

Yalnız bıraktılar. Bütün gece tek başına oturdu. Gelmiş geçmiş günlerini düşündü. Amaçsız sonuçsuz, acılı düşüncelerdi bunlar. Hiçbir yere varmıyordu.

Sabahleyin cenaze hazırlıkları görüldü. Mezar kazıldı. Ölü yıkanıp kefenlendi. Öğle namazından sonra caminin önündeki musalla taşında cenaze namazı kılındı. Köyün erkekleri hep toplanmıştı. Böyle günlerde köylüler sessiz bir dayanışma içinde olurlardı. Herkes elinden geleni yapardı.

Tabutu omuzlarda taşıyıp mezarlığa götürdüler. Haceli geride Mahmudun kolundan zorlukla yürüdü. Yüzü tanınmayacak durumdaydı. Hoca duasını okudu. Cenazeyi mezara indirdiler. Yüzünü güneye çevirdiler. Oğlu akrabaları üstüne toprak attılar.

— Sen de iki kürek at Haceli, sevaptır.

Haceli elleri titriyerek küreği aldı. Düşmesin diye belinden tuttular. Öyle güçsüzdü.

Geride kadınlar ağlaşıyordu.

Sonra köylüler ellerini göğe açıp fatiha okudular. Başsağlığı dileyip dağıldılar.

Haceli'yle Mahmut, bir de küçük oğlu İsmail mezarın başında oturdular. Konuşamadılar uzun süre. Derin bir acı içinde beklediler. İkindiye doğru yağmur başladı.

— Hadi Haceli, kendini topla gayri. Dudu abla Allahına kavuştu. Gidelim, kalk.

Koluna girdiler. Zorlukla yürüyordu. Uzaktan görenler başlarını eğiyorlardı.

— Bize gidelim Haceli. Bizde oturalım biraz.

— Yok. Evime bırak beni.

— Olmaz. Böyle günde yalnız bırakamam. Bilirsin kötü günlerimizde hep birlikte olduk.

Haceli hıçkırdı. Mahmudun omuzuna yaslandı,

— İyi günümüz mü oldu Mamıt?

— Olmadı kardaş, ne edelim?

İsmail'i eve gönderdi.

— Sen git çoluk çocuğun başına İsmail. Boban şimdilik bizde kalacak.

— Peki emmi.

İç odaya çekildiler.

— Sen biraz dinlen. Yorgun düştün. Acını biliyorum ama kendini toplaman gerek. Dosta düşmana karşı...

Bir zaman onun kendisine söylediklerini şimdi bu söylüyordu. Bulamıyordu başka söz. Yoktu ki.

Yatak serdirdi. Çoluk çocuğu da uzaklaştırdı evden, gürültü etmesinler. Haceli'yi yatırdı. Üstünü örttü eliyle.

— Uyu hadi. Sen benim dünyada en yakın kardaşımsın. Hiç kimseyi dinlemesen bile beni dinleyeceksin. Uyu biraz ha.

Haceli uysal bir çocuk gibi sesini çıkarmadan gözlerini yumdu. Derin bir uykuya daldı, bütün gün kımıldamadan uyudu. Mahmut gitti geldi, kapıyı usulca açıp baktı, uyanmıyordu bir türlü. Nefes almasa öldü sanacaktı. Öyle bitkin düşmüştü.

Ertesi gün sabah çorbayı içip sedire oturdular. Haceli gözleri yerde düşünüyordu. Yüzü karanlıktı. Bir söyleyeceği vardı ama çocukların yanında söyleyemiyordu.

— Şöyle gezinelim istersen, dışarısı iyi gelir.

— Olur, dedi usulca.

Köyün dışına doğru yürüdüler.

— Tacım dedeye gidelim, gece rüyamda gördüm.

— Öyle mi, nasıl oldu?

— Azarladı beni. Yıllardır unuttunuz, dedi. Dünya işlerine dalıp gittiniz dedi.

— Öyle mi dedi?

Sakalı uzamış yüzünde bir ölüm sarılığı parlıyordu. Terlemişti kendiliğinden. Şaşkın ve bitik, ne edeceğini bilemez durumdaydı. Mahmudu geride bırakıp hızlı hızlı yürümeye başladı. Mahmut zor yetişti arkasından. Eski püskü giysileri içinde birden canlanmıştı. Tacım dedeye yaklaştıkça yürüyüşü hızlandı. Yüzündeki çizgiler derinleşti. Bir de titreme geldi içine. Varıp duvara ellerini sürdü, ağlamaya başladı. Dudakları kıpır kıpır dua okudu. Ne okuduğu belli değildi. Özür diliyordu herhalde. Yüzü sakalı gözyaşına battı. Mahmut şaşarak izledi

geriden. Sonra otardular duvarın dibine. Uzun süre konuşamadılar. Köy ilerde bir kerpiç yığını gibi görünüyordu. Bazı bacalardan eğri büğrü dumanlar tütüyor, ağır kımıltıyla yükseliyordu.

Kırlar bildik kırlardı.

— Başka ne dedi Tacım dede? Sordu Mahmut.

— Bir şey demedi. Gözlerini dikti yüzüme. Ak sakalı bir karış. Parmakları kalem gibi. Çok kırgındı. Hiç kımıldamadan baktı. Biz ne yaptık Mamıt, çok yanlış ettik herhalde?

— Ne yanlışı Haceli?

Başını eğdi, karşılık vermedi.

Mahmut anlıyordu ne dediğini. Derin bir bunalım içindeydi Haceli. Zaten çoktandır bocalıyor, kendisiyle hesaplaşıyor, bir yol bulamıyordu.

— Biz Allahımıza dinimize hiçbir zaman karşı gelmedik Haceli, hep onlara hizmet ettik.

— Neden böyle oldu ya? Hırçın bir sesle isyan eder gibi bağırdı.

— Olanlar herkesin başına gelen şeyler, bundan kurtuluş yok. Bak Tacım dede bile rahmetlik.

— Onu demiyorum ben. Bu sıkıntılardan neden kurtulamadık?

Mahmut yüzüne baktı, bocaladı.

— Bilemem...

— Tacım dede biliyor. Onu söylemek istedi. Biz o tarafı pek boşladık Mamıt, hep dünya işlerine daldık.

— Yok canım, daldık da ne yaptık? elimizden geldiğince namazımızı kıldık, orucumuzu tuttuk. Hiçbir yaramaz işimiz yok. Haram yemedik, yalan söylemedik. Vatanımız için çalıştık. Daha ne yapalım?

— Bu kadarı yetmiyor demek?

— Ne edelim başka?

Eğilip yere bakmağa başladı. Zayıflamış yüzü sıkıntılar içindeydi. Usulca doğruldu.

— Gidelim. Ben hoca efendiyi görecegim, bakalım o ne diyor?

Kalkıp yürüdü. Mahmut gene arkasından zor yetişti. Çelimsiz bedeni bilinmedik bir güçle gerilmişti sanki. Öyle çabuk yürüyordu.

— Yavaş ol Haceli, acelen ne?

Duymuyordu.

O günden sonra giderek değişti Haceli. Mahmudu pek aramaz oldu. Mahmut orta gittiği zaman da hep somurttu, konuşmadı. Dudakları habire kımıldıyor, dualar okuyordu. Akşam sabah camideydi. Hoca efendiyle konuşuyor, uzun uzun onu dinliyordu. Bir yandan düşünüyordu suskunluk içinde. Yüzünün biçimi bakışı değişmişti. Eski Haceli'ye benzemiyen başka bir kişi olup çıkmıştı. Köylüler önce alay ettiler, "adam birden hidayete erdi, sofu oldu" dediler. "Sonradan olan tam olur" dediler. Haccli bunları duymuyor, kim ne derse desin aldırmıyor, durmadan namaz kılıyordu. Mahmut'tan uzaklaşmıştı iyice. Bazan karşılaşsalar bile soğuk bir selâm verip hemen gitmeye davranıyordu.

— Dur yavu Haceli, ne oluyorsun? Konuşalım biraz.

Ya karşılık vermiyor, ya da "ben gidip namazımı kılayım" diyerek yürüyordu hemen. Mahmut'dan kaçıyordu açıkça. Bunu anladı Mahmut. Şaştı, üzüldü. Söyleyecek söz bulamadı. Köyün dindar kişileriyle, imam Riza efendiyle sık sık konuştuğunu görüyordu. Bir de her gün Tacım dedeye gidiyordu. Sabah erkenden, ya da dal öğlen, ne zaman aklına eserse, işi gücü bırakıp dizlerine dayana dayana tepeyi tırmanıyor, dua okuyor, duvarın dibine oturup saatlerce düşünüyordu. Orada kendikendine ağladığını görenler vardı.

Giderek bambaşka biri oldu Haceli. Köylüler de bunu kabullendiler.

- 67 -

Tam buğday biçiminde izinli geldi Selim. Çok sevindiler.

— Hay Allah razı olsun oğul. Çok düşünüyordum, gelmiyevirerse ne ederim diye? Bu yıl evcek kötü durumdayız. Çalışacak adam yok biliyorsun. Benim bel ağrılarım kötü. Sabahları zor kalkıyorum yataktan. Çoluk çocuk dersen, görüyorsun işte...

— Merak etme boba. Allahın izniyle hepsinin altından kalkarız.

Çavuş rütbesini takmıştı. İnce uzun boylu, diri bir delikanlıydı. Kendine güveni artmıştı iyice. Cakalı bir yürüyüşü vardı. Yüzü parlıyordu gülerken. Bir de üçgen bıyık bırakmıştı.

— Yüzbaşımın selâmı var. Yüzbaşım dedi ki... Yüzbaşım çok iyi adam.

Dilinden düşürmüyordu, hep askerliği anlatıyordu. Mahmut bakıyor, beğeniyordu içinden. İyi anlıyordu onu. Sanki zaman geçmemiş, kendi yaşamı. Nasıl da coşkuluydu anlatırken, nasıl da hayrandı? "Biz de böyleydik demek, ah gençlik ah... Gerçi bunlarınki nedir, yat kalk hazırol. Bizimki, hee..."

Gülümseyerek bakıyordu yüzüne. Asıl düşündüğünü söylemiyordu. "Sizinkisi çocuk oyuncağı a oğlum, sen savaşı bilir misin savaşı? Günlerce göğüs göğüse, süngü süngüye... Yanıbaşında arkadaşların patır patır dökülürken... Her an alnına bir mermi saplanıverme tehlikesi içinde, gece gündüz toprağa yapışık... Bu sizinki askerlik mi a oğlum?"

Söylemiyordu bunları ama hep aklından geçiriyordu. Zaten uzun uzun konuşmaya da zamanları olmadı. Tırpanı tırmığı alıp ekin biçmeye gittiler. Selim köyde ancak iki gün dolaşabildi. Görebildiği arkadaşlarını köylülerini gördü, özlemini giderdi. Sonra da gece gündüz sürecek yoğun bir çalışmaya daldı. Mahmut, kadınlar, çocuklar kendisine yardımcıydılar. Fadime gelin çocuklu olduğu için evde kalıyordu. Küçük çocuklara bakıyor, yemeği pişiriyordu.

Molla Mahmudun evinde yaşam aynı eskisi gibi sürüyordu ama roller değişmişti. Kendi yerini Selim almıştı şimdi. İşin ağırı onun omuzunda yürüdüğü için hep ona özen gösteriliyordu. Mahmut gizli bir yıkıntı duyuyordu içinde ama belli etmiyordu. Tam tersi abartılı bir önemsemeyle Selim'i yüceltiyordu durmadan.

— Kendini fazla yorma oğlum, dinlen biraz. Allahın günü bugün değil ya yavaş yavaş...

— Ben gitmeden harmanı kaldırmalıyız boba. Size iş kalmasın.

— Kalsın varsın. Gerisini biz yaparız gayri. Hem köylünün işi biter mi? Bu bitse başka bir iş çıkar.

— Onlar kolay. Ben harmanı kaldırayım da, siz onları yaparsınız.

Tırpan, tırmık. Kağnıyla sap taşıma... On-onbeş gün sürdü. En zoru tırpan biçmekti. Mahmut da yardım etti bir uçtan. Ama eskisi gibi çalışamıyordu. İkide bir doğrulup belini dinlendiriyordu. Bir de sigara içtiği için olacak, nefesi kabarıyordu. Yere oturup uzun uzun öksürüyordu. Kadınlar su yetiştiriyorlardı arkasından.

— Bu kadar tütün içme diyorum sana ne hallere giriyorsun şuna bak. Yazık değil mi tatlı canına?

Hacer önüne torupu çıkışıyordu. Selim ilerden sesleniyordu.

— Sen bırak boba, ben biçiyorum işte. Git kağnının gölgesine otur.

Mahmut yanıtlamıyordu bunları. Biraz dinlenip doğruluyor, tekrar tırpanı sallamağa başlıyordu. İçinde bir karanlık vardı. Kızıyordu birşeylere. "Yaşlanıyorum demek, gücüm azalıyor. Çoluk çocuk bile azarlıyor baksana? Böyle olacak adam mıydım ben, hey dünya!" İkide bir doğrulup çevreye bakınıyor. Komşu tarlalara, bildik tepelere... Köylüler öbek öbek çalışıyorlardı. Kendi yaşında hemen kimse yoktu. Bu sıcakta bomboş göğün altında öldürücü bir çalışma sürüp gidiyordu. Bunca uğraşların, çilelerin sonunda gerçek buydu işte. Gene tarlada, tırpan elde...

— Ööf öf!.. diyerek soluk bıraktı. Anlatılmaz bir garkış vardı içinde. Kime ne diyeceğini, nasıl anlatacağını bilemiyordu.

— Ayşaa! Suyu getir hele.

Geride anasıyla birlikte tırmık çekiyordu kız. Tırmığı bırakıp yürüdü. Boyu iyice uzamış, incecik bedeniyle anızları hışırdatarak geldi. Eli yüzü kavrulmuştu. Kara gözleri fıldır fıldır dönüyordu.

— Buyur boba.

Mahmut yere çömelip elini yüzünü ıslattı. Başına dikip içti.

— Kan gibi olmuş mubarek.

— Gidip taze su getireyim mi?

— Sonra getirirsin, abine de ver.

Az konuşurdu. Hep çatık kaşlı. Ayşa'nın ikide bir dinelip yan tarlaya bakmasına kızıyordu. Bir dalgası mı var, nedir. Ama anlamazlığa vuruyordu. Bu yaşta kız, akşama kadar işin içinde... Vay yavrular vay! Acıyordu bir yandan. "Biz sürüdük, bunlar da sürünecek." Başka bir şey gelmiyordu elinden.

Öğlen sonu pelit ağacının gölgesine toplanıp yemeğe oturdular. Ortalık alafa kesmiş yanıyordu.

— Ayşa, al güğümü su doldur gel. Ağzını açma oralarda, yürü!

Anlamıştı babasının ne dediğini.

— Ne zaman ağzımı açmışım, elbet yürüyeceğim.

Hiç sözün altında kalmazdı. Mahmut üstelemedi.

— Hadi! Elini salladı koğar gibi.

Selim, her yeri tere batmış, oturdu gölgeye. Boynunu göğsünü uğuşturup dinlendirdi.

— Nasıl, askerlik mi kolay, rençberlik mi?

— İkisi de kolay.

— He kolay! İkisi de zor demez de...

— Niye zor olsun boba, kolay valla.

— Gençlikte öyle gelir insana. Ben de yorulmak nedir bilmezdim. Ama şimdi, ı ı.

Hacer söz vurdu.

— İhtiyarladın demek? Hani hiç kabul etmiyordun?

— Etsek de etmesek de, mal meydanda işte. Selim gelmeseydi bu yıl zor kalkardık altından.

Gizli bir yaranma tınısı mı vardı sesinde? Sonradan ayırımına varıp başını eğdi. "Hee Mahmut, ne hallere düştün, sen böyle olacak adam mıydın?" Kınadı kendisini.

— Nerde kaldı bu kız?

Sözü değiştirdi.

Ayşa'nın gelmesini beklediler. İlerdeki derede bir çoban çeşmesi vardı, oradan alırlardı suyu.

Nazife yoğurt ezdi. Hacer öbür yemekleri çıkardı ortaya. Hepsi de yorgundular, terliydiler. Konuşacak halleri yoktu.

— Sen başla Selim, acıktın.

— Yok, birlikte yeriz.

— Gördün ya Ankara'da nasıl yaşıyorlar? Bir de buraları... karşılaştır işte, ne haldeyiz.

— Ne yapacaksın, bizimki de böyle.

— Nasıl rahat adamlar! Bu köylü milleti gibi rezil millet yok. Bildim bileli böyle, değişmiyor.

Ağaca yaslanmış, dura dura söylüyordu. Yüzü kararmıştı iyice.

— Hep bunları söylersin boşuna, dedi Hacer.

— Boşuna ya boşuna... Sen nerden bileceksin a kadın?

— Ne yapalım, bize ne elin rahatından?

— Bize ne olur mu? Biz de Allah kuluyuz be!

Ayşa sırtında dolu günümle soluk soluğa geldi. Karayağız yüzü terlemiş küçülmüştü. Yemekten önce soğuk su içtiler arka arkaya. Önce Mahmut, sonra Selim. Sonra kadınlar.

— Oh Allah. Ölenleriyin canına deysin.

— De hadin, doyurun karınızı.

Bu yorgunluğun üstüne kimde iştah kalmıştı? Ekmekler kurumuş, yoğurt ekşimiş. Bir de karıncalar gezinir pilavın üstünde.

— Yaşamıyasıcalar, nasıl girmişler ta heybenin içine?

— Onlar bizden küçük ana, aldırma.

Yorgun birer gülücükle geçiştirdiler. Konuşmadan yediler yemeklerini. Mahmudun dişleri de eksikti yanlarda. Lokmaları geveleyip duruyordu. İkide bir su alıyordu ağzına. Hep tarlaya bakıyordu, işi düşünüyordu.

Sonra geri çekilip ağaca yaslandı, sigara yaktı.

Yenikti, yüzü durgundu. Ankara'ya gidip geleli başka bir acıyla dolmuştu içi. Kimseye anlatamıyordu. İkide bir ciğnini çekiyordu.

Harman bitmeden Selim'in günü doldu. Bir sabah erkenden uğurladılar. Savurmak toplamak, samanı çekmek gene Mahmudun omuzuna kaldı. Toz toprak içinde yorgun bedenini ve ağrıyan belini dinlendire dinlendire onbeş gün daha çalıştı.

Rahat bir yatak bulsa hiç uyanmadan üç gün üç gece uyuyabilirdi. Öyle yorgun düştü.

— Yazgı... içine tüküreyim senin! diye söyleniyordu.

- 68 -

— İsmail yavrum, bu bobana ne oldu senin? Ne arar, ne sorar. Eski arkadaşı değil miyim ben? Aramızda bir şey geçti de haberim mi yok?

— Bilmiyorum emmi. Bizimle de dargın gibi. Kimseyle konuşmuyor. Kendini diniyeye verdi iyice. Habire namaz kılıyor. Aklına esti mi Tacım dedeye gidiyor. Ne zaman ararsak ya orada buluyoruz, ya hocanın yanında.

— İyi emme ne oldu bu adama yavu? Şaşıyorum. Bir kabahat mı işledik?

— Yok emmi, ne kabahati? Dedim ya içine kapandı, başka biri olup çıktı. Şimdilik böyle gitsin bakalım. İlerde ne olur bilemem.

— Allah Alah, bir adam nasıl bu kadar değişebilir?

İsmail boynunu büküp yürüdü. Mahmut arkasından bakıp düşündü

uzun uzun. Evin köşesine gölgeye oturmuştu. Çocuklar oturmuştu biraz ilerde. Küçük oğlu Galip, torunu Kezban, komşu çocukları... Tozun toprağın içinde yatıp yuvarlanıp duruyorlardı. Mahmut görmeden bakıyordu onlara. Birbirlerine toprak atmaya başlayınca ayıktı.

— Yapmayın hişt! Gözünüze toprak kaçar! Güzel güzel oynayın.

Kezban'ın burnu akmıştı. Saçı başı darmadağındı. O haliyle gülüyordu.

— Gel buraya Kezban, burnunu sileyim, gel!

Çocuk dilini çıkarıp kaçtı.

— Gel diyorum hınzır! Galip, getir Kezban'ı buraya!

Galip altı yedi yaşlarındaydı. Hepsinden daha iriydi. Kezban'ı arkasından kucaklayıp zorla getirdi babasının yanına. Kız bacaklarını sallıyor, çırpınıyordu.

Burnunu silip temizledi.

— Hadi oyna şimdi, git!

— Eşek! diyerek kaçtı elinden kurtulunca.

— Terbiyesiz! Anana söylemez miyim seni!

Dilini çıkardı gene. Arsız bir şeydi. Mahmudun yerinden kalkacak gücü yoktu ki kalkıp gerekeni yapsın.

— Ah seni hınzır... diyerek başını çevirdi.

Arkasını duvara yasladı. Üstü başı bakımsızdı. Kırçıl sakalı uzamıştı iyice. Tıraş olmaya üşeniyordu. Elleri titreyerek sigara sardı usul usul. Yaşlı bir insandı şu görünümüyle. Köyde ne olup bitiyor, hemen hiç haberi yoktu. Evden çıkmıyor, kimseyle fazla ilgilenmiyordu. İbrahim beyin oğlu gelmiş, elli dönüm tarla satmışlar, hep başkalarından duyuyordu. Ne kendisi gidiyor, ne onlar arıyordu.

Köyde birçok şeyler değişiyordu usuldan. Muhtar odasına telefon bağlanmıştı. Kimle konuşacaktı telefonla, gidip görmedi bile. Merak etmiyordu.

Gelen giden, kendisine birşey soran da yoktu. İyice kapanmıştı eve.

Fadime gelin, çocuklara bakmak için dışarı çıktı. Baktı kayın babası duvara yaslanmış uyukluyor,

— Boba, dedi usulca. İçeri gir de uyu, burada üşürsün.

Mahmut kımıldandı.

— Uyumuyorum kızım, dedi. Yüreğim geçivermiş azıcık. Nerde çocuklar?

— Bilmem. Ben de onlara bakıyorum.

— Az önce oynuyorlardı şurada, köy içine gittiler herhalde.

— Niye saldın e? Gitmesinler dedim sana!

Sinirli sinirli yürüdü. Arkasından baktı Mahmut. Başını iki yana salladı. Elinde sönmüş sigarasını yaktı tekrar. İlk dumanla öksürmeye başladı. Zayıf göğsü inip inip kalkıyordu. Bir de ağrıyordu içinde bir yerler. Zorlukla doğruldu. Yıllanmış paltosunu omuzlarına aldı.

— Of of of, yaşlanıyoruz gayri. Gidiyoruz iniş aşağı. Çoluk çocuk azarlamaya başladı.

Hacer kadın sedire oturmuş yama yapıyordu. Başını kaldırıp öksüren kocasına baktı.

— İçme diyorum şu zıkkımı! Akşama kadar sabaha kadar öksürüyorsun, yazık değil mi?

— Bir de sen başlama karı. Tütünden değil o.

— Hee, tütünden değil!

Karşılık vermedi. Sedirin başucuna oturup paltosunu örttü üstüne. Kendini bıraktı. Geriler ileriler, uzak geçmiş... Bulanık bir görüntüydü içinde. Nice düşlerle yürü yürü, bir kuraklığın ortasına düş. Elin kolun bağlı: umarsız kal. Çöktüğünü duy her gün.

Ağzını açıp soludu. Dışarda bir rüzgâr başlamıştı. Saçaklara vuruyordu. Ortalık kararmıştı birden. Yarı karanlık evde bungun bir hava vardı. Mahmut doğrulup oturdu.

— Ne oluyor, yağmur mu yağacak?

Pencereye eğilip baktı.

— Yağmur he. Nerde kaldı bu çocuklar?

Hacer kadın kapıyı açıp bağırdı.

— Gaiip, çabuk içeriye girin! Islanmayın, çabuk olun!

Fadime de içeriye almaya çalışıyordu ama girmiyordu çocuklar. Sağa sola kaçıyorlar, oyun oynuyorlardı. İri damlalar dökülmeye başlamıştı. Islanmak hoşlarına gidiyordu.

— Şunlara bakın, girin diyorum! Çamur içinde kalacak her yeriniz.

Dur ana, ne güzel bak? Tekmede haamur, arabada çaamur, ver Allahım ver gürül gürül yağmur...

El çırpıp oynuyorlar, oradan oraya koşuyorlardı.

Mahmut duygulanarak baktı.

— Hey yavrular, siz de olmasanız bu dünya çekilir mi?

Haceli'yi düşündü. Onun durumunu anlıyordu biraz.Tutunacak dalı kalmamıştı adamın. Umudu yitirmişti. Boşlukta kalmıştı hepten. İçindeki kuşkular onu bir yere bağlıyacaktı elbet. "Ah kardaşım, haklısın belki. Ben de senin gibiyim biraz. Kaldık böyle ortalarda. Sonumuz iyi gelmedi. Kendi gücümüzle hiçbir yere varamadık. Şaşkınız..."

Gidip bir yoklasa mıydı acaba, neden böyle yapıyordu? Bunca geçmişi silip atmak, yok saymak ne demekti?

Kalkıp paltosunu omuzuna aldı. Yüzünü karıştırıyordu kendiliğinden.

— Nereye yürüdün? dedi Hacer.

— Haceli'ye bir gideyim, ne yapıyor bakalım?

— Ne işin var Haceli'de? O konuşmuyor seninle, niye gidiyorsun?

Gitmeli mi, gitmemeli mi düşündü. Bir huzursuzdu. Kendini bu kadar güçsüz duymamıştı hiç. Sedire oturdu gene, ellerine bakmaya başladı. Kemikliydi elleri. İçlerinin nasır öylece duruyordu.

Hacer kapıya dikilip dışarda oynayan çocuklara baktı.

— Canlarım benim... diye söylendi.

Soluk giysileri içinde yaşlanmaya başlamış yüzüyle köylü kadının çocuklara duyduğu sevgi depreşmişti gene. Onlara bakarken umutlandı.

— Yavaş olun, dedi. Düşeceksiniz. Gelin gayri içeri, hadi!

Çocuklar duymuyordu. Ellerini göğe açmışlar, neşeyle bağırışıp çağırıyorlar, birbirlerinin çevresinde dönüyorlardı. Sesleri ortalığı çınlatıyordu.

Tekrar sedire oturdu, iğneyi ipliğe geçirmeye çalıştı. Olmadı bir türlü, gözleri iyi görmüyordu.

— Nerde Ayşa, ona taktırsana?

— Bilmem. Gene nerde gezer kimbilir? Eve girmez oldu haspa.

— Olur mu kadın, genç kız oldu gayri. Onun nerde gezdiğini sen bilmezsen kim bilecek?

— Söz mü dinliyor? Gem tutmaz oldu, bilmiyor musun?

— Dinlet. Ana dediğin kızına söz dinletir.

— Hıh, buldun söz dinleyecek kızı. Sana bile karşı geliyor baksana? Zaten senden yüz buluyor.

Mahmut karşılık vermedi. Sedire uzandı tekrar, gözlerini yumdu. "Ele güne rezil olmadan onu da yerine bir yerleştirseydik... Köyde yetişkin kız babası olmak zor. Hele bizim gibi yoksul olunca. Ah bu çocuklar, belimi büken bunlar. Bizden kötü olacak bunların sonu."

Doğrulup sigara sarmaya başladı. Yüzü bungundu.

- 69 -

1938 yılının mart ayında Selim askerden döneli dört ay olmuştu. Yazlıkları ekiyorlardı, köyde bir haber duyuldu. Askerliğini yapmış okur-yazar gençlerden isteyenler eğitmen kursuna gidecekler, altı ay kurs görüp kendi köylerine eğitmen olacaklar. Hem kendi işlerini görecekler, hem köyün çocuklarını okutacaklar. Bu neyin nesi, iyi mi olur kötü mü olur, önce anlayamadılar. Mahmut muhtara gidip konuştu, kaymakamdan gelen yazıyı okudu. Köylere öğretmen gönderilemediğinden, köylü gençlerin eğitmen olarak yetiştirilip halkızını bir an önce okur-yazar hale getireceğinden falan sözediyordu.

— Ben de fazla birşey anlamadım, dedi muhtar. Ama tam Selim'e göre. Gitsin işte. Devlet maaşa bağlayacak herhalde. Yazın harmanı kaldırır, kışın çocukları okutur, oh ne iyi. Ben olsam vallahi giderim.

— Git, niye gitmiyorsun?

— Bizden geçti Mahmut ağa. Gençler diyor baksana. Benim gibileri almazlar.

Mahmut düşündü, kasabaya gidip öğrenmeliydi en iyisi. Zaten yazıda "fazla bilgi milli eğitim memurluğundan alınabilir" diye bir ek vardı.

Selim gitmek istemedi.

— Sen git istersen boba, dedi. Havalar iyiyken ben şu tarlayı bitireyim. Hem askerliği yeni başettik, bir daha mı gideyim.

— Git oğlum, ne olur ki? Altı ay fazla askerlik yapacakmışsın gibi düşün.

— Bilmem. Sen kasabaya in de bir öğren bakalım. İyi bir şeyse,

sen de git dersen... giderim ne yapalım.

Mahmut ertesi gün erkenden kasaba yolunu tuttu. Bir umut ışığı mıydı bu, ilerisi için iyi mi olurdu? Pek kestiremiyordu. İçindeki karanlık pek dağılacak gibi değildi. "Dur bakalım anlayalım. Bakarsın hayırlı bir iştir. Selim için de iyi olur."

Milli Eğitim memuru Cumhuriyet İlkokulunun başöğretmeni idi. Tam merdivenleri çıkarken paydos zili çalıverdi. Okulun öğrencileri koridorlara fırladılar. Siyah önlüklü, beyaz yakalı yüzlerce çocuk cıvıl cıvıl doldurdu heryeri. Mahmut ortalarında kalakaldı. Ne yapacağını bilemedi. Kimisi çarpıyordu, kimisi sürtünüyordu. Kızlı erkekli bakımlı çocuklardı hep. Arada öğretmenleri de vardı. "Bizim köyde bir tane yok, bak burada kaç tane?" Hayranlıkla baktı. Koca okul yapısı gürültüyle dolmuştu. Milli Eğitim Memuru, orta yaşın üstünde, saçları seyrekleşmiş güler yüzlü bir adamdı. Mahmutun sorularını tek tek yanıtladı.

— Çok iyi olacak ağa, dedi. Hiç düşünme, hemen gönder. Cumhuriyet hükümeti köylümüzü okutmak istiyor, anladın mı? Kısa yoldan öğretmen olacak bu gençler. Devlet maaşa bağlayacak. Bir fırsattır sizin için. Ben adını köyünü buraya yazayım. Hemen gelsin beni görsün. Durumu koşullara uygunsa gönderelim. Hiç tereddüt etmeyin. Bundan iyisi can sağlığı. Biz öğretmen olmak için kaç yıl dirsek çürüttük. Bunlar altı ayda şıp öğretmen olacaklar. Daha ne istersiniz?

Yazdı işaretledi.

— Bekliyorum, Selim bir an önce gelsin. Nüfus cüzdanını, askerlik terhis teskeresini getirsin. İşlemlerini tamamlıyalım. Mayıs başında kurs başlayacak.

Mahmut kulaklarında bir uğultuyla merdivenleri indi. İçinde uzak bir ışık yanmıştı sanki. İyi olabilirdi, gitsindi Selim. Bu yaz ne eder eder harmanı kendisi kaldırırdı. Çoluk çocuk da yardım ederlerdi. Ölüm yoktu ya ucunda? Köye dönerken uzun uzun düşündü. Bunca yıl sonra devletin elini ilk kez omuzunda duydu. Bir güven duygusu geldi içine. Selim köye eğitmen olursa kendi durumu da düzelirdi öyle ya? Eve az çok bir aylık girerdi. Bir memur evi olurdu. Umudu büyüdü gittikçe. Yol boyunca düşler kurdu. Belki yeni olanaklar açılırdı. Galibi de okuturdu ilerde. İyiydi bu iş.

Eve gelip de durumu anlatınca kadınlar arasında yeni bir sürtüşme başladı. Nazife gitsin diyordu. Hacer "harmanı nasıl kaldıracağız, altı

ay daha gidecek, biz ne yaparız" diye söyleniyordu.

— Kendimiz kaldıracağız, sen karışma! diye azarladı Mahmut.

Fadime geline söz düşmüyordu, o hep sustu. Asıl konuşması gereken Selim'di ama o da boynunu büktü.

— Bobam git derse giderim, o daha iyi bilir.

— Git oğlum, ilerisi iyi olacak. Kısa yoldan öğretmen olacaksın. Bu köye vereccekler. Az çok maaşın olacak. Hem işini görürsün, hem çocukları okutursun. Köy yerinde bundan iyisi can sağlığı. Bunca yıl sonra devletin uzattığı eli tutmamak olmaz. Biz biraz daha dayanırız, ne yapalım? Nasıl olsa çalışıyoruz. Hem ilerde bu çocukları da okuturuz belki sayende...

Hacer kadın ağzının içinde söylenip duruyordu. Onun endişesi başkaydı. "İlerde maaşa geçince bizden ayrılır, kendi rahatına bakar. Bu yaştan sonra biz nasıl çalışırız, ne yaparız?" Bunları düşünüyor ama söylemiyordu. Mahmut da içinden geçirmiyor değildi ama Selim'e güveniyor, "yapmaz" diyordu kendikendine. Selim'in demiri o kadar çürük değil. Ben onu kendi oğlum gibi büyüttüm. Bu güne kadar hiç karşı gelmedi. Ne dediysem yaptı. Bundan sonra da yapar."

Günlerce düşünüp taşındılar, aralarında konuştular. Selim'in gitmesine karar verdiler. Kasabaya inip işlemlerini yaptırdı. Nisan sonunda da kursa katılmak üzere Çifteler kasabasına gitti.

İlk mektubunu alınca Mahmut çok memnun oldu. "İyi etmişim boba, diyordu. Sen ısrar etmeseydin belki gelmiyecektim. Bana büyük iyilik ettin. Güzel şeyler öğreniyoruz. Çok yararlı konuşmalar dinliyoruz. Köyüme eğitmen olacağım diye şimdiden heyecanlanıyorum. Bilmediğimiz düşünmediğimiz ne çok şeyler varmış meğer. Öğrendikçe değiştiğimi anlıyorum. Çok iyi ettim geldiğime, çok memnunum... "Sonra selâmı kelâmı sıralıyordu.

— İyi, dedi Mahmut. Hadi bakalım...

Gizli bir sevinç yayıldı her yerine. İşleri daha bir istekle yürütmeye başladı. Galip'e güveniyordu en çok.

— Selim abin gelsin de seni okutsun. Daha ileriye de göndersin. Sen de kardaşlarını okut. Kurtulun bu köy yaşamından. Bizim gibi sürünmeyin.

Galip bu sözlerin anlamını henüz kavrayamaz.

— Olur boba okuyacağım, derdi.

Yüzü gittikçe Murada benziyordu. Onun gibi yuvarlak, esmer. Kara gözlü. Mahmut ona bakarken eski günlere dalar giderdi. Buruk bir acı doldururdu içini. Yanık bir karanfil kokusu duydu. Neydi bu, bir türlü çıkaramadı.

Sedirde her zaman oturduğu yerde düşündü kaldı. Arada dışarılara bakıyor ama görmüyordu. Boz kerpiç evlerin bildik görüntüleri her zamanki gibi durgun ve sessizdi. Arada bir geçenler oluyor, kadınlar, çocuklar... Nasıl da takılıp kalmıştı her şey, yıllar yılı... Ama şimdi bir umut ışığı belirmişti. Dur bakalım ne olacak?

Dizlerine dayanarak doğruldu.

Nazife kadın ocak başına oturmuş patates soyuyordu.

— Ne diyor, bize okumuyacan mı mektubu?

— İyiymiş. Çok iyi... Hepinize selamı var. Fadime gelsin de okuyuversin. Ben şöyle bir dolaşacağım.

Mektubu yastığın üstüne bırakıp yürüdü. Omuzları duvarların kirecinden ağarmış, eski paltosu omuzundaydı. Hep öyle dolaşırdı.

Ağır ağır Haceli gilin eve doğru yürüdü. İsmail eğilmiş kağnı tekerini onarıyordu.

— Kolay gele İsmail, boban evde mi?

— Yok Mahmut emmi, Kökez'e gitmiş.

— Niye, ne yapacakmış Kökez'de?

— Bilmem. Hiç haber vermedi. Bugünlerde hep Kökez'e gidiyor, neyin nesiyse?

— Ulen, bilinmedik bir adam olup çıktı boban be? Ne zaman ararsan yok.

— Öyle he. Benim de aklım ermiyor. Otursana emmi.

— Oturmıyacağım. Gezineceğim şöyle.

— Nasıl, Selim abiden bir haber yok mu?

— Var var, mektup geldi. İyiymiş. Hepinize selâm ediyor.

— İyi. Sağolsun. Gözünüz aydın.

Başını sallayıp yürüdü. Köyün dışına doğru çıktı ağır ağır. Kırlar tarlalar iyice yeşermişti. Boy vermiş buğdaylar hafif rüzgâr önünde sallanıyordu. Bir tarlanın kıyısında tümseğe oturup sigara yaktı. Bir yalnızlığı yaşıyordu Mahmut. İçinde birtakım kıpırtılar vardı, küçük umutlar. Durgun yüzü hafiften ışıyordu.

On kişilik eğitmen kümesi söğüt ağacının altında daire olup oturmuşlardı. Karşılarında küçük bir karatahta. Gençten bir öğretmen ders veriyordu. Okuma yazma alıştırmaları, basit matematik problemleri, dört işlem... kendisi soruyor kendisi yanıtlıyordu. Köylü gençler dikkatle dinliyorlardı. Bazan kucaklarında tuttukları defterе kitaba eğilip okuyor yahut yazıyorlardı. Elleri yüzleri çok çalışmış köylü yüzleriydi. Üst başları düzgün değildi ama ciddiydiler. Güç bir işe başladıkları anlaşılıyordu. Bir asker disiplini içinde çalışıyorlardı. Zaten çoğu bir iki yıl önce yapmışlardı askerliklerini. Aynı alışkanlığı sürdürüyorlardı. Öğretmen birşey sorunca ayağa fırlıyor, hazırola geçiyor, yüksek sesle yanıtlıyorlardı. En ufak yılgınlık, gevşeklik yoktu yüzlerinde. Öyle kararlıydılar.

Öğretmen tebeşiri bırakıp karşılarına oturdu,

— Sigara içenler içebilir, dedi. Kendisi de yaktı bir tane. Ağır ağır konuşmaya başladı.

— Arkadaşlar, bu öğrendiklerinizi çocuklara, köylülere aynen böyle öğreteceksiniz. İyi bilirseniz iyi öğretirsiniz. Yarım bilen öğretemez, bocalar. Unutmayın ki bizim köylümüz çok cahil bırakılmış. İçinden geldiniz, biliyorsunuz. Biz şimdi cahilliğe karşı bir savaşa giriştik. Tıpkı Kurtuluş Savaşımızda olduğu gibi canımızı dişimize takıp bu savaşı da kazanacağız. Baş komutanımız gene Kemâl Paşa. Sizler de en ileri uçlarda birer manga komutanı, anladınız mı? Ne edip edip bu savaşı kazanacağız. Yalnız okuma yazma değil, dört işlem değil, her tür yurttaşlık bilgilerini öğreteceğiz köylülerimize. Onları körlükten, cahillikten kurtaracağız. Cumhuriyet hükümetimiz en önde gelen iş edindi bunu. Başkomutanımız böyle emretti. Çok iyi anlayın, yürekten inanın, ona göre çalışın. Biz bu güne kadar köylümüzе hemen hiç bir şey veremedik, nankörlük ettik. Bunun cezasını milletçe çekiyoruz. Şimdi kendikendimize kurtulacağız. İleri ülkelerle açığı kapatacağız. Sizler bunun öncüleri olacaksınız. Geriden başka atılımlar gelecek. Şimdiden hazırlıkları yapılıyor. Şu son onbeş yılda devletimiz tarihimizde görülmemiş başarılar kazandı. Bundan sonra artık ülkemizin kalkınması için çalışacağız. Yokluktan yoksulluktan kurtulmak için halkımızı okutacağız, uyandıracağız. Dedim ya, bir savaş bu. Kalem savaşı. Savaş yalnız kılıçla olmuyor, kalemle de oluyor. Bilgili insan güçlüdür. Bilgili uluslar ileridir. Onlara yetişeceğiz, hatta geçeceğiz.

Onun için çok çalışmak zorundayız.

Sigarasından duman çeke çeke konuşuyordu. Etkili bir sesi vardı. Köylü gençler başlarını indirmiş dinliyorlardı. Selim "bobam duysa bunları çok beğenir diye düşündü. Tam onun istediği gibi konuşuyor?" Ama içinde bir güvensizlik vardı. "Biz köylüyü nasıl okuturuz, nasıl uyandırırız? Kolay iş değil bu. Köylü her türlü yeniliğe karşı. Bunlar köylüyü iyi bilmiyorlar. Hemen oluverecek sanıyorlar, nerdee..."

Öğretmen ağaç dikmekten, ormanları korumaktan, çölleşen yurdumuzdan söz etti. "İyi ama kışın ne yakacağız biz, soğukta oturulmaz ki..." Bazan dinliyor, bazan dalıyordu. İçinde gidip gelen, kıpırdanan sorular vardı. Açıktan soramıyordu. Pek çiğ kaçacaktı şimdi. Zaten kimse bir şey sormuyordu, hep dinliyorlardı. Askerlik yapar gibiydiler

Sigaralar bitince tekrar ders başladı. Öğretmen tahta başına geçip tebeşiri aldı eline, iri iri harflerle bir cümle yazmağa başladı. "Türk Milleti çalışkandır, zekidir. K. Atatürk"

— Defterlerinize beşer kez yazın bakim. Hep aynı boyda olacak. Harfler dik ve düzgün olacak. Sizin yazınız güzel olursa öğrencilerin yazısı da güzel olur. Öğrenciler öğretmeni taklit ederler, onun gibi olmaya özenirler. Her konuda iyi örnek olmalısınız. Davranışınızla, konuşmanızla, her şeyinizle... Kimi sözcükleri yanlış söylüyorsunuz, olmaz! Köyde en düzgün konuşan adam siz olmalısınız. Sabahleyin bir arkadaşınız "arkideşler" dedi. Siz de güldünüz. O yörede öyle konuşuyorlar ama yanlış. Düzeltilmesi gerekli. Öğrencilerinizi doğru ve düzgün konuşmaya alıştıracaksınız. Onlar bizden daha çabuk öğrenirler. Aslında yeni öğrenmek, yanlışı düzeltmekten kolaydır. Onun için çocuklara dilimizi doğru okuyup yazmayı, doğru konuşmayı öğreteceğiz. Okumuş insanla cahil insanın bir farkı da burada. Cahil insan sözcüklerin çoğunu yanlış söyler. Çok önemlidir bu. Şimdi anımsıyorum, bir öğretmenimiz derdi ki "okumuş insanın bakışı bile değişiktir. Duruşu, yürüyüşü, konuşması... her şeyi değişiktir. Cahil insan ezik olur, hep altta kalır. Başkaları onu güder, kullanır. Bizim halkımız yüzyıllardır bu durumda kalmıştır arkadaşlar, hep güdülmüştür. Hiç saklamaya gerek yok. Biz şimdi, bu onur kırıcı durumdan kurtulmağa çalışıyoruz. Atatürk açtı bize bu yolu, o gösterdi. Daha önce bu ulusu yönetenler bizi güdülecek bir sürü gibi görüyorlardı. Yazgımızı onlar çiziyordu. İstedikleri yere götürüyorlardı. Ama biz de insanız, değil mi? İyiyi kötüyü, doğruyu yanlışı biz de ayırdederiz. Bu neyle olur, bilgiy-

le okumakla olur. Onun için öğreneceğiz ve halkımıza öğreteceğiz.

Bir yandan yazıyor, bir yandan dinliyordu.

Selim başını eğip yazdığı cümleleri saydı. Doğru yazıp yazmadığını kontrol etti. Tahtaya bakıp karşılaştırdı.

— Şimdi sıra ile birer kez yüksek sesle okuyun. Sonra üstünde konuşacağız. Ne demek istiyor bu cümle?

Okumağa başladılar. Ayağa kalkıyor, hazırola geçip yüksek sesle okuyorlardı. Boyun damarları şişiyor, yüzleri zorlanıyordu okurken.

— Daha doğal okuyun, konuşur gibi. Vurgulara dikkat edin. Her harf duyulsun.

Kendisi okudu iki kez.

— Şimdi söyleyin bakalım, Atatürk ne demek istiyor bu cümlede?

Sıra ile kalkıp yanıtladılar. Bazıları birbirlerinin dediklerini yineliyordu. Yarım yanlış, başı sonunu tutmayan cümleler kuruyorlardı.

— Daha düzgün söyle bu dediğini.

Hepsini ayrı ayrı konuşturdu. Sonra kendisi toparlayıp değerlendirdi. Tekrar matematik alıştırmalarına geçti.

İlerde başka kümeler vardı. Durmadan çalışıyorlardı. Her yerden duyuluyordu sesleri. Öğle paydosunda çadırlara dağıldılar. Açıkta kurulmuş kazanlarda pişen yemeklerini bölüşüp yediler.

Eğitmen kursu böyle yürüyordu. Bir yandan binalar yapılıyordu. Bazı kümeler yarım gün inşaatta çalışır, yarım gün ders yapardı. Kurs müdürü ilköğretim müfettişi Remzi bey bütün gün oradan oraya koşar, bir yandan inşaatı denetler, araç gereç yetiştirmeye çalışır, öbür yandan derslerin yararlı geçmesi için önlemler alırdı.

İçtenli, özverili bir çalışmaydı.

Akşam üstü hava kararınca çadırın önüne oturdular, kimisi çayıra uzandı.

— Gel teskere geel! bağırdı birisi.

— Ne teskere ulen, askerlik mi yapıyorsun? Diploma diyeceksin, eğitmenlik diploması.

— Hepsi aynı kardaş. Bu hasretlik yetti gayri...

— Ee zorla mı getirdiler, gelmeseydin?

— Ne edeyim, bu yaştan sonra memur olalım da biraz rahat edelim dedik.

— Hıh bulmuşsun rahat edecek işi.

— Öyle sandıydım emme değilmiş. Daha çok çalışacakmışız baksana, hep öyle diyorlar.

— Köylüden memur mu olur? dedi birisi.

— Olur da bizim gibi olur işte.

Gülüştüler bu söze.

— Nesini beğenmedin ulen? Yarın köye varınca hem işini göreceksin hem maaşını alacaksın. Daha ne istersin?

— Öyle he. Ayda yirmi lira, bozdur bozdur harca.

— Olsun, üst baş parası hiç değilse. Hem artacak diyorlar ilerde.

— Artsa ne kadar artar? İş değil bu iş, emme girdik bir kez.

İlerde birisi eli kulağa atmış, düz yanık sesiyle türkü söylüyordu.

Kimisi fener ışığına eğilmiş ders çalışıyordu. Ter kokuyordu çadırların içi. Boz battaniyeler, kıtık doldurulmuş şilteler, asker postalları ve kalın yün çoraplar...

Ilık haziran gecesi yıldızlıydı.

Gelecegin eğitmenleri öbek öbek oturmuş aralarında konuşuyorlardı. Şimdi köydeki işler, çoluk çocuk... O iyi bildikleri çok yaşadıkları özlem ve yorgunluk. Köylüce bir dayanıklılık içindeydi hepsi de.

Dışarda iki öğretmen, elleri arkasında ağır ağır dolaşıyor, kendi aralarında tartışıyorlardı. Ak yüzlü dolgunca olanı Nuri Bey, hoşnut değildi bu işten.

— Olmaz Ahmet'çiğim, diyordu. Boşuna bir çaba bu. Doğru dürüst okuma yazma bile bilmeyen adamdan öğretmen olmaz. Şaşırmış bu bizim yukardakiler. Altı ayda ne öğretilir? Yarın köylerine gidince ne yapar bu adamlar? Öğretmenin kişiliğini yerle bir edecekler.

— Pek öyle değil Nuri bey, karamsar olma. Hem bunlar öğretmen değil, eğitmen olacaklar. Köyün çocuklarına ilk bilgileri öğretecekler, okuma yazma öğretecekler. Hiç yoktan bu bile bir kazanç değil mi?

— Ne kazancı be kardeşim? Okuma yazma öğretmekle iş bitiyor mu? Gerisi ne olacak?

— Gerisi arkadan gelecek. Öğretmen okullarını çoğaltıyorlar baksana. Köyde çalışabilecek yapıda öğretmen yetiştirecekler. Başka türlü olmaz Nuri bey. Köylüyü eğitimden geçirmek gerekli. Bak bunca yıl geçti, sen de biliyorsun ki köylüye hiçbir şey verilemedi.

— Ne verilecekti kardeşim? Köylü kendisi istiyor mu bakalım?

Yarın ne sorunlar çıkacak, göreceksin. Belki de sopayla kovalayacaklar bunları.

— Yok, sanmam. Kendileri de köylü, bilirler uyum sağlamayı. Bence iyi düşünülmüş bir yol. Zaten başka çare de yok. Olsaydı bugüne kadar yaparlardı. Biliyorsun işte, giden arkadaşlarımız başarılı olamadılar. Çoğu kaçıp geldi. Bence tutar bu eğitmen işi. Yeterli değil, onu kabul ediyorum. Bakan da söylüyor, şimdilik bir ön girişim diyor. Sonra geliştirilecek, köye uygun öğretmen yetiştirilecek.

— Valla bilmem. Bana akıntıya kürek çekmek gibi geliyor. Boşuna bir çaba.

Toprak yolda gittiler geldiler. Bazan yürüyerek, bazan durarak konuşmayı sürdürdüler.

— Kardeşim, dünyada eğitim bilimi diye birşey var. En önemli iştir insanı yetiştirmek. Altı ayda yapılabilir mi bu?

— Yapılamaz Nuri bey, biliyorum. Biz bunlardan fazla birşey beklemiyeceğiz. Burada öğrendiklerini öğretecekler, o kadar.

— Söyleme böyle yahu, insan beş bilecek ki birini öğretebilsin. Bunlar ne öğrenecek ne öğretecekler?

— Ellerine verilen kitabı öğretirler, inanıyorum buna. Bu köylü milleti aldığı görevi yapar Nuri bey. Ben askerlikte gördüm bunları, sen de görmüşsündür. Çoğu çavuş, onbaşı. Aldığı emri ne yapar eder, yerine getirirler, öyle değil mi?

— Pes vallahi, ne kadar iyimsersin? Eğitim işini bu kadar hafife almak... Askerlik değil ki bu.

— Neden? Aynı şey, orada da eğitim yapılıyor. Acemi erlere bu çavuşlar öğretmiyor mu askerliği? Şimdi de kendi köyünün çocuklarına okuma yazmayı öğretecekler, neden olmasın? Hem sen bir çare söylemiyorsun. Ne yapalım peki, nasıl okutalım köylüyü?

Ters ters baktı Nuri Bey,

— Okutmak zorunda mıyız, bana ne köylüden yahu?

— Haa o zaman iş değişiyor. O zaman sen yanlış seçtin mesleği. Biz öğretmeniz arkadaş, bu milletin eğitiminden öğretiminden sorumluyuz. Bir an önce okutmak istiyoruz.

— Hıh, milletin eğitiminden sorumluymuş. Milli Eğitim Bakanı mısın sen? Bir öğretmen önüne verilen 30-40 öğrenciden sorumludur. Gerisi ne ilgilendirir seni?

— Öyle değil işte. Hem önümüze hem çevremize bakmak zorundayız. Yurtseverlik bunu gerektirir. Milyonlarca köylünün okuma yazma bilmemesi, öğretmen olarak bizim de ayıbımızdır.

— Bunlar parlak sözler ama pratikte hiçbir değeri yok.

— Neden yok Nuri Bey? Çözüm için bir çalışmaya girilmişse ben bunu desteklerim ve gücümce katkıda bulunurum. Onun için buradayım. İsteyerek geldim ben.

— Ben de geldim ama pişman oldum. Çoluk çocuk kaldı orada. Biz burada böyle rezilce bir işin içinde... Ne tatili var, ne izini var...

— O zaman sen bilirsin arkadaşım. Akıl öğretmek gibi olmasın ama verir dilekçeni eski işine gidersin. Zorla çalıştırmazlar.

— Öyle yapacağım he. Hiç değilse çoluk çocuğumun başında olurum.

— Öyle yap. Engel olmam.

- 71 -

Mahmut arpaları biçerken kendisini çağıran sesi zorlukla duydu. Doğrulup baktı köy yoluna.

— Mamıt emmiii! Çabuk köye gel çabuuk!..

— Ne diyor kız, dinleyin hele?

— Seni çağırıyorlar boba. Yanıtladı Ayşa.

— Nedenmiş, kimdir o?

— Haceli emminin oğlu, İsmail.

Çocuk koşarak geliyordu. Dinelip beklediler. Kanter içinde yaklaştı. Soluk soluğa idi.

— Mamıt emmii... Bobam...

— Ne oldu bobana?

Çöktü, ağlamaya başladı.

— Öldü Mamıt emmii... Hıçkırıklarının arasında söyleyebildi.

— Öldü mü? Neden ulen?

Dünya kararda çevresinde. Biryerleri göremez oldu. Usulca oturdu oraya. Ayşa ağacın gölgesinden destiyi koşturup ikisine de su yetiştirdi. Önce içtiler. Sonra bağırlarına yüzlerine serptiler. Hiç konuşmadan

kalkıp yürüdüler köye doğru. Fazla aydınlıktan gözleri çizgi gibiydi İsmail hıçkırıyordu geride.

— Sus ağlama, dedi. Delikanlı adamsın. Hepimizin gideceği yer orası. Vaadesi gelen gider. (Usul bir sesle ekledi) Keşke ben de ölebilsem, yaşamak mı bu?

Sonra susup içindeki acıyı dinledi. Gözleri sızladı kendiliğinden "Vay Haceli kardaşım vay... Senin ölümünü görmek de varmış."

— Nasıl oldu ulen söylesene?

— Bilmiyorum Mamıt emmi. Sabahtan beri ortalıkta yoktu. Birisi gelip haber verdi. Tacım Dede türbesinde ölüsünü görmüşler. Demek dua ederken...

Tekrar ağlamaya başladı.

— Hımm, başın sağolsun. Kendini topla hele oğlum. Elden ne gelir?

Üstü başı bozarmış, yıkkın yürüyordu İsmailin önünde. Onun duyduklarını kimse duyamazdı şimdi. Bildiklerini kimse bilemezdi. Biraz da kahrından ölmüştü Haceli. Büyük acılar yavaş yavaş kemirip bitirmişti. Onların ne olduğunu kimseye anlatamazdı.

Evin önündeki kalabalığı yarıp içeri girdi. Üstüne bir çarşaf örtmüşlerdi.

— Hacelii... diye hıçkırarak eğildi üstüne. Sesinin sonu boğuldu.

Ağzından kan gelmişti Haceli'nin. Kanlar kurumuştu. Yüzü tanınacak gibi değildi. Gelini, büyük oğlu ayakta şaşkın bakıyorlardı.

— Hocanın haberi var mı?

— Var. Az önce buradaydı. Eve üstünü değiştirmeye gitti. Namazdan sonra kaldıralım dedi.

— Peki. İbrik getirin de aptest alayım.

Çabukça aptest alıp cenazenin başucuna oturdu, kuran okumaya başladı. Başıyla işaret etti,

— Mezar?

— Kazdılar emmi, tamam.

Camiden tahta sandukayı getirdiler. İmam buyruklar verdi, ölüyü aşağı indirdiler. Yıkayıp kefenlediler. Mahmut yardım etti, ter içinde kaldı.

Namazdan sonra götürdüler gömütlüğe. Az insan vardı. Sessizce gömdüler Haceli'yi. Ellerini kaldırıp dua okudular.

Mahmut'un iyice kırçıllaşmış sakallarından aşağı gözyaşları döküldü sessizce.

— Kardaşım benim, diye söyleniyordu ikide bir.

Eve gelip sedire uzandı. Hiçbir şey düşünemiyordu. Tavanın karanlık ağaçlarına baktı uzun uzun. Onulmaz bir acı içindeydi. Yalnızlık duygusu büyüyordu gittikçe. Gözleri yumuk, hiç kımıldamadan kaldı öylece. Uyuyor mu uyanık mı, belli değildi.

Hacer başucuna gelip dikildi bir iki kez, uyandırsam mı diye düşündü, vazgeçti. Çocukları kovdu dışarı.

— Gidin uzaklara, dedenizi rahat bırakın hadi!

Mahmut duyuyordu bu sesleri ama ne dendiğini anlamıyordu. Sisler içinde yarı karanlık bir dünyaya göçmüştü. Bir boşlukta aşağılara kayıyordu sanki. Biryerlere mi düşüyordu, yoksa düşmüş de kalkamıyor muydu? Karmaşık ve belirsiz duygular içinde yattı bir süre. Hiç kımıldamadı.

— Hasta mısın Mamıt, kalk da birşeyler ye.

— Yok, dedi. Arkasını döndü. Keçeleşmişti içi. Kaskatı ve kuru. Söyleyecek hiçbir şey bulamıyordu. Kalkıp yürüse miydi biraz? O gücü de bulamıyordu kendisinde. Durmuştu herşey.

Hacer kadın usulca örttü üstünü.

— Uyu biraz hadi.

Uyku muydu bu? Omuzlarında kemiklerinin içinde duyduğu ağrı, beynindeki boşluk, adı olmayan bir hastalık mıydı?

Haceli'nin çocuklarını düşündü. Bir süredir zaten kendileri yürütüyorlardı işi. Haceli'nin bir hayrı yoktu. Gene yürütürlerdi. Ya da ayrılır, tarlaları falan bölüşürlerdi. Dışardaki ablalarına da biraz vermeleri gerekirdi öyle ya? Hepsi de cıscıbıl ortada kalacaktı. "Yarın bizimkiler de öyle olacak. Haceli kardaşım, onca uğraş didin, sonu bu işte. Hangi birine yanayım ben?"

— Uff... diyerek doğruldu. Başını eğdi iyice. Zayıf bedeni ikiye katlanmış gibiydi. Biçilecek tarlaları, kaldırılacak harmanı düşününce içi büsbütün karıştı. Bıkkınlık yüzüne vurdu iyice.

Eğilip pencereye baktı, akşam olmuştu. Bugün tarlaya gidilmezdi artık. Bu geceyi nasıl geçirecekti? Uyuyamıyordu doğru dürüst.

— Hacer, nerdesin?

Ses gelmedi. Kapıya çıkıp baktı, hayvanlar sığırdan dönmüşler,

ahırın önünde dikiliyorlardı. Varıp yerlerine bağladı onları. Hacer elinde boş siniyle sokaktan geliyordu.

— Haceli gile yemek götürdüm.

— İyi ettin, ben de diyecektim. Ne yapıyorlar?

— Ağlayıp dururlar, ne yapsınlar? Sen de git istersen biraz.

— Yok. Ne edeyim gidip de, içim kaldırmıyor.

Biraz sonra Nazife'le çocuklar tarladan döndüler. Yorulmuş kararmış yüzleriyle bakıyorlardı.

— Ne oldu, ölmüş mü Haceli emmi?

Kimse yanıt vermedi.

— Ben bir bakıp geleyim.

— Dur ana ben de geleyim. Ayşa da takıldı peşine.

Mahmut arkalarından baktı. Başını salladı iki yana.

Durgun köy akşamı hergünkü gibi hiçbir şey olmamışcasına oturup kaldı ortaya. Biraz sonra hoca akşam ezanını okudu. Bir iki yaşlı adam caminin yolunu tuttular.

- 72 -

Yaz boyu tarlada harmanda içinin karanlıklarına gömülü, konuşmadan düşünmeden çalıştı Mahmut. İyice suskundu. Hep ağzından nefes alıyordu. Tuhaf bir hırıltı vardı boğazında. Biraz konuşsa öksürmeye başlıyordu. İncedalan, ip gibi zayıf bir yaşlıydı artık. Bir de titreme vardı ellerinde. Ne olduğu belli değildi. Sık sık nefesi kabarıyor, dura dura dinleniyordu. "Ah gençlik..." diye söyleniyordu kendikendine. Kimseye duyurmuyordu bunu.

Ne zamandır Selim'den haber yoktu. İyi mi etmişti gönderdiğine, kötü mü etmişti? Bu yaz hep işi yüklenmişti sırtına. Altından nasıl kalkacaktı bakalım? Yalnız kaldıklarında Hacer söylenip duruyordu.

— Bir de akıllı geçinirsin. Gönderdin de hep başına yıkıldı işler. Bu yaşta olur mu bu? Yazık değil mi tatlı canına? Büyüt et, sonra hiç bir hayrını görme. Gelince bir de ayrılıverirse...

Mahmut yanıtlamıyor, başını çevriyordu öbür yana. Sessiz bir inatla çalışmayı sürdürüyordu. "Ayrılırsa ayrılır, ne yapalım? Onu da çe-

keriz sineye. Dünyada bizim göreceğimiz bu besbelli. Ah Murat'ım, hepsine peki ama senin yokluğuna alışamıyorum. Senin ölümün yıktı beni."

Bir motor gürültüsüyle doğruldu. Kasaba yolundan gelen kocaman tekerli traktörü gördü. Kırmızı boyalı yeni bir traktördü. Toprak yol da tozu dumana katarak yaklaşıyordu. Hacı Nuri'yi tanıdı üstünde. Oğlu da vardı. Motoru yabancı birisi sürüyordu. "Hım... yaptı. Bildin geçecek zamanı dürzü" Başına ak bir şapka giymişti Hacı Nuri. Gözüne kara gözlük takmıştı. Yolun iki yanında köylüler doğrulmuş bakıyorlardı. Hacı Nuri iki yanına selâmlar dağıtıyordu. Mutlu bir yüzü vardı. Mahmut arkasını dönüp kızgın anızların üstüne oturdu. Başını eğdi yere. Uzun uzun soluklandı. Yorgundu, yüzü kapkaraydı.

Tarlalarda karşıdan karşıya konuşuyorlardı.

— Gördün ya, Hacı Nuri çekti traktörü. On çift mandanın sürdüğünü sürermiş bu. Ne iycat be, öf öf öf...

İlk traktördü buralarda. Duyarlardı ama çoğu yeni görüyordu. "Yük de taşırmış, harman da sürermiş. Hacı Nuri kendi işini gördükten sonra parayla köyün çiftini de sürdürecekmiş..." Günlerce söylendi. Mahmut hiç katılmadı bu konuşmalara. Söyleyecek birşey bulamıyordu, ne desin?

Göğe bakıyordu. Ufukta ucu kızarmış ak bir bulut, ata mı benziyor, bu tarafa mı geliyor? Yoksa hiç kımıldamıyor mu yerinde?

Omuzunda tırpan, köye doğru yürürken mahsustan geride kaldı. Eğilip çoraplarını çekti. Komşular farkında olmadılar, yürüyüp gittiler ilerden. Mahmut dönüp gerilere bakındı. Kadınlar çocuklar arkadan geliyorlardı. Tarlalarda bütün gün çalışmış köylüler, öbek öbek köye dönüyorlardı şimdi. Günbatı tarafı akşam kızıllığı içindeydi. Gündüz sıcağından sonra biraz serinlemiş dingin hava, insana tatlı bir iç rahatlığı veriyordu. Biraz sonra köye varacaklar, hayvanları yerlerine bağlayacaklar, önlerine ot verecekler, kendileri de sıcak çorbalarını içip yer yataklarında yorgun bedenlerini dinlendireceklerdi. Mahmut'un tüm kemikleri ağrıyordu içinde. Ne olduğu bilinmez ağrılardı, alışmıştı artık.

Köyün üstündeki duman hergünkü dumandı. Pişmiş bulgur, tarhana çorbası ve kızarmış yağ kokardı. Sokaklarda toz toprak, inek böğürtüleri köpek havlamaları çocuk ağlamaları ve ter kokusu. Bildik ya. kşamı donup kalmıştı sanki. Yeni birşey yoktu.

— Bakın buraya ulen, su getirin biriniz!

— Geldim boba, nasılsın, yoruldun mu boba?

— Yorulduk ya, sen nasılsın?

— İyiyim boba. Kuzularımızı güttüm.

— İyi ettin.

İbrikten su döktü. Babası kapının önüne çömelip ellerini ayaklarını yıkadı, serinledi.

— Ne zaman büyüyüp de beni bu işten kurtaracaksın ha?

— Ben büyüdüm boba, ama tarlaya götürmüyorsun, ne edeyim?

— Ne yapacaksın tarlada, tırpan biçebilir misin?

— Biçerim elbet.

— Hee biçersin...

— Döğen sürerim ama, değil mi?

— Sürersin he. Harmana başlayalım da bu yıl döğeni sen süreceksin.

— Selim abim gelse seni çalıştırmayız gayri. Onunla ben kaldırırız harmanı.

— Elbet kaldırırsınız. Bu benim son harmanım.

Kapının önünde baba oğul konuşuyorlardı. "Tıpkı eskisi gibi, diye düşündü Mahmut. On yıl mı oldu, on beş yıl mı? Murat da böyle derdi tıpkı. Yaşı benzemesin..."

Ayaklarını uzatıp duvara yaslandı. Yumdu gözlerini. Eski acıları bir daha yaşadı içinde. "Yıkılası dünya gülmedi yüzümüze."

— Buyur boba, sofra hazır.

Dizine dayanarak kalktı. Kalkarken kemikleri çatırdadı içinde. "Ah ah ah..." İçerde çoluk çocuk çevirmişlerdi yer sofrasını. Ağaç kaşıklar ellerinde, kendisini bekliyorlardı. Boz tarhana çorbasına ekmek doğradılar.

— Hadin bakalım, bismilla...

— Olmayacak bu iş, dedi. Bir kaç günlüğüne bir adam bulsak. Tırpana gücüm yetmiyor.

— Dedim ben sana emme dinlemedin.

— Dinlemedim de ne ettim kadın? Adam mı bulunur bu zamanda? Hadi bulduk diyelim, para isterler, nerde para?

Karşılık vermediler. Sessizce yediler yemeklerini. Çocuklar bile

işin ciddi olduğunu anlıyorlardı. Onlar da düşünceliydiler.

— Bu zamanda kimse işini bırakıp da sana çalışmaz, dedi Mahmut. Kendi sorusuna karşılık vermiş oldu.

— İyi kötü gene kendimiz yürüteceğiz, ne yapalım? Başa gelen çekilir. Bu yaşta iş değil ama olduracağız.

Herkes kendi içinde düşündü. Hacer kadın başka türlü. Nazife başka türlü... Yüzlerinden belliydi. Ayşa araştıran gözlerle ikisine de bakıp sustu. Selim abisinden söz açılırsa gene kavga kopabilirdi şimdi. O gittiği için böyle olmuştu. Ama oraya getirmediler konuyu.

— Selim'den de bir haber yok. Niye mektup yazmaz bilmem ki?

Gene sustular.

— Biz yazalım bari. Galip, yemekten sonra git de dükkândan zarf kağıt al oğlum.

— Olur boba. İki yumurta götürür alırım. Tavuklar bugün yumurtlamış.

— İyi.

Babalarının sıkıntısını çocuklar da yaşıyordu. Hepsi de asık suratlı ve durgundular.

— Haceli'nin İsmail birkaç gün gelivermez mi bize? Sordu Hacer kadın.

— Yok. Onlar kendi işlerini görsünler, yeter. Hem yakışık almaz şimdi. Asıl bizim onlara rdım etmemiz gerekir, ama nerdee... Hiç bu hale düşmemiştim ben. Bu yıl işimiz kötü. Tarlada düşüp öleceğimden korkuyorum.

— Aman Allah korusun...

Hep durup yüzüne baktılar. Hacer kadın kaşığını bıraktı siniye. Ağzının içinde söylenerek kalktı, kapıya doğru yürüdü.

Bungun bir hava donup kaldı köy evinin içinde.

- 73 -

O yaz çok zor kaldırdılar harmanı. Hem de geç kaldılar. Köyde sağdan soldan yardım etmeselerdi güz yağmurları bastıracaktı. Hasta ve yorgun Mahmut, iyice kocamış öküzler, dura dinlene çalıştılar. Ba-

zan kımıldadıkları bile belli değildi. Mahmut ikide bir sancılanıyor, gelip kağnının gölgesinde yere bakarak oturuyordu. Giderek yalnızlaşmıştı. Kimseyle konuşacak birşeyi yoktu. Gelip geçen selâm verirse başıyla selâm alıyordu. Evinin kadınlarıyla çocuklarıyla bile fazla konuşmuyordu. Ne zamandır güldüğünü gören yoktu.

Yaz sonuna doğru tam işlerin bittiği zaman Selim çıkageldi. Üst başı değişmiş, eli yüzü düzgün. Köylüler hep şaştılar. Altı ayda bu kadar değişir mi insan, bu nasıl iş, akıl erdiremediler.

Köye eğitmen olmuştu, maaşa bağlanmıştı. Okul yapısı yoktu ama eski köy odası gene okul olarak kullanılacaktı. Selim hemen işe girişti. Tahta sıralar yaptırdılar. Bir sandalye masa, karatahta, bayrak direği. Okul levhası... Kız erkek uygun yaştaki çocukları okula yazdı, kitaplarını dağıttı. Her biriyle tek tek uğraşıyordu. Babalarıyla öbür köylülerle alttan alarak, dili döndüğünce konuşuyor, ilgi toplamaya çalışıyordu. İyi benimsemişti işi.

Köylüler kimisi gülümseyerek, kimisi alay ederek uzaktan izliyorlardı.

— Ee Selim efendi, bizi okutmayacak mısın, yalnız çocuklara mı öğreteceksin okuma yazma?

— Her isteyene öğreteceğim komşular. Hem sizinle çok işlerimiz var daha. Köyümüzü birlikte düzelteceğiz. Bize neler dediler bir bilseniz?

— Ne dediler?

— Yolumuzu suyumuzu, evlerimizi.... Tarlalarımıza ağaç dikeceğiz, ormanımızı koruyacağız. Çok geri kalmışız biz.

Eğitmen kursundan getirdiği hızla dolu dizgin konuşuyordu. Köylüler şaşarak dinlediler,

— Ne diyon sen yavu, hep biz mi yapacağız bunları?

— He ya, biz yapacağız emmiler. Kimse gelip yapıvermez.

— Desene sen bizi gene işe koşacaksın? Kendi işimiz gücümüz yetmezmiş gibi...

— Bırak yavu, yukardan her gelen çalışın der bize. Sanki çalışmıyoruz da yatıyoruz aşağı. Ellerinden gelse bu köylü milletini öküz gibi çifte koşar bunlar, hiç acımazlar valla.

— Şu bobana bak Selim efendi, çalışmadı mı bu adam? Yazın neler çekti, haberin var mı?

— Çalıştı canım, bilmez miyim? Hepiniz çalıştınız. Ama bunlar da bizim işimiz. Köyümüzün çeşmeleri, sokakları...

Eğitmen Selim konuştu etti,pek bir yararı olmayacağını anlıyordu. Orada dinledikleri ile buradaki gerçek pek uyuşmuyordu. Yaşlılardan kimisi "sen köy işlerine pek karışma oğlum, nene gerek?" demeye başladılar. Mahmut pek karışmak istemiyordu. Uzaktan gözucuyla izliyordu olup bitenleri. Paltosu omuzunda, duvar dibine oturup güneşleniyordu. Kafasında hep eski günler, tam bir suskunluğa gömülmüştü. Selim'in çalışmalarını bile başkalarından duyuyordu.

Galip okulun ilk öğrencilerinden biriydi. Çabukca sökmüştü okuma yazmayı. Zaten eskiden bir hazırlığı vardı. Hergün gelip anlatıyordu babasına.

— Boba Atatürk hastaymış, İstanbul'a götürmüşler.

— Kim dedi.

— Selim abi dedi. Çok büyük adammış Atatürk boba. Devletimizi kurmuş, düşmanları kovmuş, yurdumuzu kurtarmış...

— Kurtardı he.

— Atatürk senin komutanındı değil mi boba?

— Komutanımdı ya.

— O seni tanır mı boba?

— Yok, nerden tanıyacak, ama ben onu tanırım.

— İyi... Ben okuyacağım boba. Selim abim beni okutacak.

— Okutsun, iyi olur.

— Okulda birinciyim valla. Ne sorarsa şıp biliyorum.

— Hadi bakalım, inşallah...

Bazan köylüler gelirlerdi, yaşlı genç, duvar dibine oturur güneşlerlerdi. Ekimden dikimden, köyün işlerinden konuşurlardı. Mahmut pek söze karışmaz, gözleri yumuk dinlerdi. Çok uzak geliyordu artık herşey sisli ve bulanıktı. Gittikçe uzaklaşan, silinen bir ışık gibiydi.

Bir aralık gözü kasaba yolundaki kırmızı toprak yarıntısına ilişti. Orası da net olarak görünmüyordu şimdi. Aşınmıştı. Acıyla gülümsedi kendikendine. Başını öbür yana çevirdi.

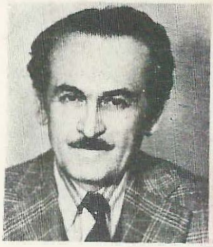
Yanıbaşında gençler yüksek sesle tartışıyorlardı. "Yapalım, yapmayalım, kendi işimiz..." Yanardağ gibi patlıyordu bazıları. Bir gizli güç mü büyüyordu yanıbaşında? Nasıl akacağı belli olmayan bir ırmak mı oluşuyordu? Dinledi uzun uzun, anlamaya çalıştı.

— Sen ne dersin Mahmut emmi, söyle? Sordu birisi.

Gözlerini açtı usulca.

— Ne deyim oğul, dedi. Bizden geçti gayri. Kendiniz düşünün, karar verin. Biz çok bekledik olmadı, ama siz beklemeyin...

SON

Yayınevimiz, daha önce *Yoz Davar*, *Köy Enstitüsü Yılları*, *Öte Yakadaki Cennet*, *Tütün Yorgunu*, *Yolun Kıyısındaki Adam*, *Sarı Traktör*, *Karabasan* adlı kitaplarını yayımladığı **Talip Apaydın**'ın, son romanı **Köylüler'i** sunuyor.

Apaydın, Türk Kurtuluş Savaşını konu edinen *Toz Duman İçinde* ve *Vatan Dediler*'le birlikte 1920'li yıllar Türkiyesini değişik bir açıdan irdeleyen *Köylüler*'de savaş öncesi ve sonrasında Anadolu köylüsünün dramını ve devletle ilişkilerini roman gerçeği içinde, yalın bir dille anlatıyor.

ISBN 975 – 406 – 332 – X